

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris:
C.Z.U.: 342.511(478)(043.3)

SÎRBU SERGHEI

**RĂSPUDEREA CONSTITUȚIONALĂ
A PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA**

Specialitatea: 552.01 – Drept constituțional

Teză de doctor în drept

Conducător științific: _____ ZAPOROJAN Veaceslav,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Autor: _____ SÎRBU Serghei

CHIȘINĂU, 2024

© SÎRBU Serghei, 2024

CUPRINS

ADNOTARE	5
INTRODUCERE	9
Capitolul 1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL RĂSPUNDERII CONSTITUȚIONALE A PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA	19
1.1. Sinteza materialelor științifice referitoare la răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova.....	19
1.2. Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice.....	32
1.3. Concluzii la capitolul 1	41
Capitolul 2. GENERALITĂȚI CONCEPTUALE PRIVIND RĂSPUNDEREA CONSTITUȚIONALĂ A PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA	43
2.1. Concepții privind clasificarea atribuțiilor șefului statului	43
2.2. Coraportul dintre responsabilitate și răspundere constituțională a Președintelui Republicii Moldova.....	46
2.3. Natura juridică a răspunderii constituționale a Președintelui Republicii Moldova.....	51
2.4. Concluzii la capitolul 2.....	53
Capitolul 3. RĂSPUNDEREA CONSTITUȚIONALĂ A PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA ÎN RAPORTURILE CU LEGISLATIVUL ȘI CU EXECUTIVUL.....	54
3.1. Răspunderea Președintelui prin prisma atribuțiilor legate de activitatea Parlamentului	54
3.2. Circumstanțe constituționale de răspundere a Președintelui la numirea Guvernului	85
3.3. Concluzii la capitolul 3.....	95
Capitolul 4. RĂSPUNDEREA CONSTITUȚIONALĂ A PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA ÎN DOMENIUL APĂRĂRII, POLITICII EXTERNE ȘI ÎN CONTEXTUL EXERCITĂRII ALTOR ATRIBUȚII	98
4.1. Constituționalitatea acțiunilor Președintelui Republicii Moldova la exercitarea atribuțiilor din domeniul politicii externe și din domeniul apărării	98
4.2. Fapte comise în contextul exercitării altor atribuții ale Președintelui țării.....	114
4.3. Concluzii la capitolul 4.....	133
Capitolul 5. FORMELE RĂSPUNDERII CONSTITUȚIONALE A PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA	135
5.1. Suspendarea din funcție.....	136
5.2. Demiterea din funcție	145
5.3. Repararea prejudiciului cauzat prin încălcarea unor drepturi garantate de Constituție.....	153
5.4. Punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova.....	162
5.5. Răspunderea Președintelui interimar al Republicii Moldova.....	176

5.6. Concluzii la capitolul 5.....	179
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	182
BIBLIOGRAFIE	187
DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	210
CV-ul AUTORULUI	211

ADNOTARE

Sîrbu Serghei, „Răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova”, teză de doctor în drept la specialitatea 552.01 – Drept constituțional. Chișinău, 2024

Structura lucrării: Introducere, 5 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 248 de titluri, 178 de pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 8 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: Constituție, Președintele Republicii Moldova răspundere, responsabilitate, demitere din funcție, suspendare din funcție, imunitate.

Scopul lucrării constă în efectuarea unei cercetări temeinice privind răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova, în identificarea și soluționarea problemelor teoretico-practice legate de instituția prezidențială, precum și în formularea unor soluții și propuneri *de lege ferenda* apte să îmbunătățească cadrul legal și constituțional în materie.

Obiectivele cercetării: efectuarea unei sinteze a literaturii de specialitate la tema tezei și identificarea polemicilor doctrinare; determinarea locului și rolului Președintelui Republicii Moldova în cadrul sistemului autorităților publice; stabilirea coraportului dintre responsabilitate și răspundere constituțională a Președintelui Republicii Moldova; stabilirea faptelor și temeiurilor pentru tragerea șefului statului la răspundere constituțională; identificarea și analiza formelor răspunderii constituționale a Președintelui Republicii Moldova; stabilirea particularităților și a limitelor răspunderii constituționale a Președintelui interimar al țării etc.

Noutatea științifică și originalitatea rezultatelor obținute constau în faptul că au fost analizate cele mai recente hotărâri ale Curții Constituționale, hotărârile relevante ale Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate împotriva Republicii Moldova și a altor state, practica instanțelor de judecată, precum și practica Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității care se referă la răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova. În acest sens, sunt prezentate soluții noi care se manifestă prin originalitate și care au fost testate în alte țări (cum ar fi cea referitoare la refuzul de a promulga legi, la refuzul de a convoca Parlamentul, la refuzul de a numi miniștri etc.). De asemenea, s-a reconceptualizat noțiunea de „răspundere constituțională” a șefului statului.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante: fundamentarea concepției de interpretare a normelor ce vizează răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova fără a se încălca Constituția, această fundamentare având ca efect identificarea mai multor curenți și, corelativ, înaintarea unor soluții privind lichidarea lor, astfel fiind creată baza teoretică necesară pentru a aplica în mod corect normele ce vizează răspunderea șefului statului și a îmbunătăți calitatea lor.

Semnificația teoretică rezidă în faptul că teza de doctorat poate antama discuții științifice în mediul academic, fiind o lucrare de referință valoroasă. Mai mult, acest demers științific îmbină armonios teoria cu practica.

Valoarea aplicativă a tezei se manifestă prin faptul că rezultatele obținute pot fi aplicate în contextul amendării Constituției, precum și a cadrului normativ conex. Nu în ultimul rând, concluziile și ideile din teză pot fi aplicate și în contextul examinării sesizărilor de către Curtea Constituțională.

Implementarea rezultatelor științifice se concretizează în activitatea celor abilitați cu interpretarea și/sau aplicarea Constituției, precum și în procesul de instruire a studenților de la facultățile de drept din instituțiile de învățământ superior.

ANNOTATION

Sîrbu Serghei, "The constitutional liability of the President of the Republic of Moldova", PhD thesis in law in specialty 552.01 – Constitutional law. Chisinau, 2024

Structure of the thesis: Introduction, 5 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 248 titles, 178 pages of body text. The obtained results are published in 8 scientific works.

Keywords: Constitution, President of the Republic of Moldova, liability, responsibility, dismissal from office, suspension from office, immunity.

The purpose of the thesis is to carry out a thorough research on the constitutional liability of the President of the Republic of Moldova, in identifying and solving the theoretical-practical problems related to the presidential institution, as well as in formulating some solutions and proposals for ferenda law capable of improving the legal and constitutional framework in material.

Research objectives: carrying out a synthesis of specialized literature on the theme of the thesis and identifying doctrinal polemics; determining the place and role of the President of the Republic of Moldova within the system of public authorities; establishing the correlation between responsibility and constitutional liability of the President; establishing the facts and grounds for bringing the head of state to constitutional responsibility; identification and analysis of the forms of constitutional responsibility of the President; establishing the particularities and limits of the constitutional responsibility of the interim President of the country, etc.

The scientific novelty and the originality of the obtained results consists in the fact that in the work are analyzed the most recent decisions of the Constitutional Court, the relevant decisions of the European Court of Human Rights pronounced against the Republic of Moldova and other states, the practice of the courts, as well as the practice to the Council for the Prevention and Elimination of Discrimination and Ensuring Equality, which refers to the constitutional liability of the President of the Republic of Moldova. In this sense, he came up with new solutions that are manifested by originality and that have been tested in other countries (such as the one regarding the refusal to promulgate laws, to convene the Parliament, to appoint ministers etc.). Also, the notion of "constitutional liability" of the head of state was reconceptualized.

The results obtained that contribute to the solution of an important scientific problem: substantiation of the concept of interpretation of the norms regarding the constitutional responsibility of the President of the Republic of Moldova without violating the Constitution, this substantiation having the effect of identifying several deficiencies and, correlatively, proposing solutions, thus creating the theoretical basis necessary to apply correctly and improve the quality of the rules regarding the responsibility of the head of state.

The theoretical significance consists in the fact that this thesis can advance scientific discussions in the academic environment, being a valuable reference work. Moreover, this work harmoniously combines theory with practice.

The applicative value of the thesis is manifested by the fact that the obtained results can be applied in the context of amending the Constitution. Finally, the conclusions and ideas from the thesis can also be applied in the context of the examination of referrals by the Constitutional Court.

The implementation of scientific results takes place in the activity of those authorized to interpret and/or apply the Constitution, as well as in the training process of students from law faculties in higher education institutions.

АННОТАЦИЯ

Sîrbu Serghei, «Конституционная ответственность Президента Республики Молдова», кандидатская диссертация в области права по специальности 552.01 – Конституционное право. Кишинэу, 2024 г.

Структура работы: введение, 5 глав, общие выводы и рекомендации, библиография, включающая 248 наименований, 178 страниц основного текста. Полученные результаты были опубликованы в 8 научных работах.

Ключевые слова: Конституция, Президент Республики Молдова, ответственность, увольнение с должности, отстранение от должности, неприкосновенность.

Цель диссертационного исследования заключается в проведении тщательного исследования конституционной ответственности Президента Республики Молдова, в выявлении и решении теоретико-практических проблем, связанных с институтом президентства, а также в формулировании законодательных предложений, способные существенно улучшить правовую и конституционную базу этого института.

Задачи исследования: проведение синтеза специальной литературы по теме диссертации и выявление доктринальной полемики; определение места и роли Президента Республики Молдова в системе органов публичной власти; установление соотношения ответственности и конституционной ответственности Президента Республики Молдова; установление фактов и оснований привлечения главы государства к конституционной ответственности; выявление и анализ форм конституционной ответственности Президента Республики Молдова; установление особенностей и пределов конституционной ответственности временно исполняющего полномочия Президента страны и др.

Научная новизна и оригинальность полученных выводов заключаются в том, что в данной работе проанализированы самые последние решения Конституционного суда, соответствующие решения Европейского суда по правам человека, вынесенные против Республики Молдова и других государств, практика судов, а также практика Совета по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства, которые касаются конституционной ответственности Президента Республики Молдова. В этом смысле были предложены новые решения, отличающиеся оригинальностью и проверенные в других странах (например, об отказе в обнародовании законов, об отказе в созыве Парламента и д.). Также было переосмыслено понятие «конституционная ответственность» главы государства.

Полученные результаты, способствующие решению особо значимой научной проблемы, разрешенной в рамках проведенного диссертационного исследования состоят в обосновании концепции толкования норм о конституционной ответственности Президента Республики Молдова без нарушения Конституции, результатом которого является выявление ряда недостатков и, соответственно, в предложении решений по их устранению, создавая тем самым теоретическую основу, необходимую для правильного применения норм об ответственности главы государства и улучшения их качества.

Теоретическая значимость состоит в том, что данная диссертация может способствовать развитию научных дискуссий в академической среде, являясь ценным справочным подспорьем. Также, в этой работе гармонично сочетается теория с практикой.

Практическая применимость диссертации проявляется в том, что полученные результаты могут быть применены в контексте внесения изменений в Конституцию. Наконец, что не менее важно, выводы и идеи сформулированные в диссертации могут также применяться в контексте рассмотрения обращений Конституционным Судом.

Внедрение научных результатов конкретизируются в деятельности лиц, уполномоченных толковать и/или применять Конституцию, а также в процессе обучения студентов юридических факультетов высших учебных заведений.

LISTA ABREVIERILOR

alin.	– alineat
art.	– articol
CEDO	– Convenția Europeană a Drepturilor Omului
CtEDO	– Curtea Europeană a Drepturilor Omului
lit.	– literă
n.a.	– nota autorului
nr.	– numărul
p.	– pagină
pct.	– punct
UE	– Uniunea Europeană
v.	– <i>versus</i>
vol.	– volum
URSS	– Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. Instituția șefului statului în Republica Moldova a fost analizată detaliat, fiind efectuate mai multe studii de specialitate la tema tezei de doctorat. Cu toate acestea, evoluțiile jurisprudențiale impun o analiză a temei date de pe poziții noi. În ultimul timp au intervenit mai multe schimbări care reclamă efectuarea unui studiu aprofundat privind răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova. Printre acestea se numără: schimbarea modului de alegere a șefului statului; noi particularități legate de suspendarea șefului statului; noi prevederi constituționale ce stabilesc numirea judecătorilor; noi cazuri la CtEDO în care s-a pus problema privind răspunderea șefului de stat etc. De asemenea, este relevant noul Cod electoral al Republicii Moldova care interferează direct cu instituția prezidențială.

Nu în ultimul rând, nu putem să nu remarcăm multiplele opinii ale Comisiei de la Veneția prin care s-a pus problema ce vizează rolul și locul șefului statului, extinderea atribuțiilor Președintelui Republicii Moldova în condițiile în care s-a schimbat modalitatea de alegere a acestuia.

Perceperea corectă a unei instituții de drept nu poate fi realizată fără a se ține cont de evoluțiile doctrinare, de practică, de amendamente și, desigur, de tendințele naționale și internaționale. Instituția prezidențială poate fi uneori un factor de unificare, de consolidare a păcii sociale, iar în alte cazuri – de dezbinare în societate.

Toate cele expuse denotă că tema aleasă este una actuală și importantă. De altfel, instituția prezidențială s-a bucurat dintotdeauna de actualitate și importanță în doctrina juridică. Ea a fost analizată atât din perspectiva dreptului constituțional, cât și a dreptului administrativ. Mai nou, acestei instituții i s-a conferit o pondere și din perspectiva altor ramuri de drept (civil, penal, procesual civil, procesual penal). Cu alte cuvinte, tema tezei de doctorat are și un caracter interdisciplinar. Anume caracterul interdisciplinar a avut o pondere mare la alegerea temei tezei. Totodată, blocajele instituționale legate sau generate de instituția prezidențială au constituit și ele un factor determinant la alegerea temei ce ne-a motivat să găsim remedii constituționale de depășire a acestora, ținând cont de prevederile Constituției și de realitățile sociale.

Încadrarea temei în preocupările internaționale. La nivel internațional, răspunderea șefului statului a luat amploare după Primul Război Mondial, atunci când s-a pus problema răspunderii lui Wilhelm al II-lea (ultimul kaiser al Germaniei) pentru atrocitățile comise. Pe lângă răspunderea constituțională, s-a pus și problema răspunderii penale, problemă analizată intens și astăzi în doctrină. Așa cum a remarcat V. Gamurari, „problema răspunderii penale a șefilor de state este

una dintre cele mai dificile în dreptul internațional, ce se află la intersecția a două valori importante – între necesitatea respectării, pe de o parte, a principiului egalității suverane a statelor, iar, pe de altă parte, necesitatea garantării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, pe care se bazează necesitatea tragerii la răspundere a persoanelor, inclusiv a șefilor de state și de guverne, care au comis fapte recunoscute de dreptul internațional ca crime internaționale”¹. Așadar, reținem că tema tezei se încadrează în preocupările internaționale, mai ales din perspectiva analizei imunității șefului statului.

Încadrarea temei în preocupările naționale și zonale. Tema privind răspunderea constituțională a șefului statului constituie o preocupare și la nivel european, aspect relevant, mai ales, în contextul eforturilor depuse de Republica Moldova orientate spre integrarea în UE. Totodată, nu putem ignora și hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului ce vizează direct sau tangențial problema cu privire la răspunderea constituțională a șefului statului. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului demonstrează că tema analizată reprezintă o preocupare și la nivelul Consiliului Europei. Cât privește încadrarea temei în preocupările naționale, am inițiat acest demers științific având ca suport lucrările axate pe tema tezei publicate de mai mulți autori consacrați: A. Arseni, E. Aramă, I. Guceac, D. Baltag, Gh. Costachi, T. Cârnaț, O. Chicu, I. Creangă, A. Negru, B. Negru, S. Goriuc, V. Popa, N. Osmochescu, V. Guțuleac, S. Slusarenco, S. Țurcan, V. Zaporozjan etc.

Încadrarea temei în preocupările colectivului de cercetare. Cu privire la încadrarea temei în preocupările colectivului de cercetare, este de precizat că, întrucât prezenta teză a fost elaborată în cadrul Universității de Stat din Moldova, vom avea în vedere colectivul Departamentului Drept public al Facultății de Drept. Astfel, remarcăm că în cadrul acestui Departament activează mai mulți cercetători care au elaborat lucrări valoroase în care au analizat problema ce vizează răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova, și anume: A. Arseni, E. Aramă, I. Guceac, A. Negru, B. Negru, S. Slusarenco, O. Chicu, S. Goriuc.

Încadrarea temei în context inter- și transdisciplinar. Problema privind răspunderea șefului statului a devenit o preocupare nu doar pentru dreptul constituțional, ci și pentru alte ramuri de drept, cum ar fi: dreptul internațional, dreptul administrativ, dreptul contravențional, dreptul penal, dreptul civil, dreptul procesual penal, dreptul procesual civil. În cadrul acestor ramuri de drept se pune adesea problema cu privire la imunitatea șefului statului, dacă aceasta nu poate servi drept premisă pentru neaplicarea răspunderii.

---

¹ GAMURARI, V. Răspunderea persoanelor ce se bucură de imunități și privilegii pentru comiterea crimelor internaționale în baza obligațiilor Erga Omnes. În: *Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale*, 2008, nr. 2, p. 18.

Prezentarea rezultatelor cercetărilor anterioare referitoare la tema aleasă. După cum era și firesc, tema aleasă a fost analizată anterior în diferite cercetări științifice. Mai sus am menționat oamenii de știință din Republica Moldova, preocupați de elaborarea concepției teoretice și practice de soluționare a problemei privind răspunderea constituțională a șefului statului. Lucrările lor au constituit fundamentul teoretic al tezei și ne-au ajutat să proiectăm direcțiile de cercetare. Autorii vizați au publicat mai multe tratate, cursuri universitare, monografii și/sau articole în care au abordat direct sau tangențial această problemă. În unele lucrări se face o analiză în ansamblu a temei respective (în special, atestăm acest lucru în tratate, cursuri universitare), în altele se analizează unele forme de răspundere a șefului statului (de regulă, în articole științifice publicate în reviste sau în materialele conferințelor). Totuși, nu există o monografie dedicată în exclusivitate analizei răspunderii constituționale a Președintelui țării. În schimb, există o monografie dedicată răspunderii parlamentare², în care au fost analizate în paralel anumite aspecte ale răspunderii șefului statului. Totodată, în lucrările publicate în Republica Moldova se atestă, pe alocuri, păreri diferite. De exemplu, există polemici referitoare la faptul dacă are sau nu șeful statului un drept discreționar de a desemna un candidat la funcția de Prim-ministru, care sunt faptele susceptibile să atragă răspunderea constituțională etc. Acest fapt a generat dezbateri științifice. În teza de doctorat ne-am exprimat și noi punctul de vedere cu privire la aceste subiecte pornind de la argumentele puse în legătură cu textul Constituției și ținându-se cont de interpretările Curții Constituționale.

De asemenea, în cadrul tezei de doctor am analizat și unele materiale științifice ale savanților de peste hotare care și-au adus aportul la elaborarea concepției teoretice de soluționare a problemei privind răspunderea constituțională a șefului statului. Printre acești savanți sunt de menționat: I. Deleanu, D.C. Dănișor, T. Drăganu, Șt. Deaconu, P. Draghici, G. Vrabie, I. Muraru, E.S. Tănăsescu, A. Iorgovan, Gh. Iancu, I. Vida, C. Ionescu, M. Costin, V.-A. Costea, M. Constantinescu, G. Gîrleșteanu, D. Nițu, M.C. Levai, C. Tomescu, O. Puie, A.M. Crespo, M.J. Gerhardt, J. Ohnesorge, T. Samahon, F. Zimmermann etc. Cercetările acestor autori prezintă relevanță în contextul analizei comparative a răspunderii șefului statului. Ideile și concepțiile analizate pot fi luate în calcul în procesul de elaborare a concepției teoretice de soluționare a problemei privind răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova, cu precizarea faptului că lucrările autorilor menționați pornesc de la premise legislative și realități sociale diferite.

Așadar, lucrările doctinarilor autohtoni, precum și ale doctinarilor de peste hotare, au constituit *baza științifică* a tezei de doctorat.

---

² MICU, V. *Răspunderea parlamentară: teorie și practică*: Monografie. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, 2017, pp. 47, 72, 116, 117 ș.a.

Totodată, *baza legală* a studiului o constituie prevederile constituționale referitoare la răspunderea constituțională a șefului statului, precum și alte prevederi normative în care au fost dezvoltate normele constituționale.

Iar *baza empirică* a tezei o constituie practica Curții Constituționale, Curții Europene a Drepturilor Omului, a instanțelor de judecată, precum și cea a Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității (Consiliul pentru egalitate) care se referă la răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova.

Scopul lucrării constă în efectuarea unei cercetări temeinice privind răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova, în identificarea și soluționarea problemelor teoretico-practice legate de instituția prezidențială, precum și în formularea unor soluții și propuneri *de lege ferenda*, apte să îmbunătățească cadrul legal și constituțional în materie.

Obiectivele cercetării. În vederea îndeplinirii scopului menționat mai sus, am stabilit următoarele obiective:

- efectuarea unei sinteze a literaturii de specialitate la tema tezei și determinarea locului și rolului Președintelui Republicii Moldova în cadrul sistemului autorităților publice;
- stabilirea coraportului dintre responsabilitatea și răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova;
- stabilirea faptelor și temeiurilor pentru tragerea șefului statului la răspundere constituțională;
- identificarea și analiza formelor răspunderii constituționale a Președintelui Republicii Moldova, precum și stabilirea particularităților și a limitelor răspunderii constituționale a Președintelui interimar al țării.

Pornind de la scopul cercetării, formulăm următoarea **ipoteză de cercetare**: puterea șefului statului trebuie să fie neutră. Președintele Republicii Moldova trebuie să-și exercite atribuțiile în limitele/condițiile prevăzute de Constituție, astfel încât să nu intervină răspunderea constituțională. Mai multe atribuții ale Președintelui Republicii Moldova trebuie exercitate împreună cu alte autorități, astfel încât să se găsească o mediană. Sfidarea Constituției trebuie analizată din perspectiva răspunderii constituționale a șefului statului.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea concepției de interpretare a normelor ce vizează răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova fără a se încălca Constituția, această fundamentare având ca efect identificarea mai multor carențe și, corelativ, înaintarea unor soluții privind lichidarea lor, astfel fiind creată

baza teoretică necesară pentru a aplica în mod corect normele ce vizează răspunderea șefului statului și a îmbunătăți calitatea lor.

Direcțiile de soluționare a problemei științifice importante s-au exprimat în: evaluarea condițiilor sociale și juridice care au determinat aplicarea răspunderii șefului statului, stabilirea gradului de coerență sistemică dintre prevederile ce vizează răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova; analiza condițiilor în care este posibilă aplicarea răspunderii constituționale a Președintelui țării; elucidarea particularităților imunității prezidențiale etc.

Soluționarea problemei științifice importante a fost demonstrată prin concluziile și recomandările prezentate în cadrul tezei de doctorat.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Pentru efectuarea unui studiu comprehensiv, este indispensabilă o metodologie echilibrată și justificată. În acest sens, pe parcursul elaborării acestei lucrări am aplicat mai multe metode de cercetare (descrise pe larg de către E. Aramă și R. Ciobanu în lucrarea „*Metodologia dreptului. Sinteze pentru seminar*”³), după cum urmează:

✓ *metoda logică.* Am apelat la această metodă în contextul analizei inductive și deductive, interpretării normelor juridice referitoare la răspunderea constituțională a șefului statului;

✓ *metoda comparativă.* Am folosit această metodă în scopul studierii materialelor științifice cu privire la instituția prezidențială publicate în Republica Moldova și în alte state. De asemenea, prin metoda comparativă am analizat unele prevederi constituționale atât din Republica Moldova, cât și din alte state. Experiența altor state cu democrații dezvoltate poate servi ca model pentru Republica Moldova.

✓ *metoda sistemică.* Am aplicat această metodă în vederea analizei prevederilor constituționale în mod coroborat și ținând cont de locul unde este amplasată o normă sau alta.

✓ *metoda empirică.* Am apelat la această metodă în vederea studierii practicii CtEDO, practicii Curții Constituționale, avizelor Comisiei de la Veneția, practicii Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, precum și a practicii instanțelor de contencios administrativ la tema tezei.

Noutatea științifică și originalitatea rezultatelor obținute constau în faptul că au fost analizate cele mai recente hotărâri ale Curții Constituționale, hotărârile relevante ale Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate împotriva Republicii Moldova și a altor state, practica instanțelor de judecată, precum și practica Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității care se referă la răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova. În acest sens, sunt prezentate soluții noi care se manifestă prin originalitate și care au fost testate în alte țări (cum ar fi cea referitoare la refuzul de a

---

³ ARAMĂ, E., CIOBANU, R. *Metodologia dreptului. Sinteze pentru seminar*. Chișinău: CEP USM, 2011. 166 p.

promulga legi, la refuzul de a convoca Parlamentul, la refuzul de a numi miniștri etc.). De asemenea, s-a reconceptualizat noțiunea de „răspundere constituțională” a șefului statului.

Semnificația teoretică rezidă în faptul că teza de doctorat poate antama discuții științifice în mediul academic, fiind o lucrare de referință valoroasă. În mod special, ideile și soluțiile propuse în teză (pentru a depăși blocajele constituționale, respectând Constituția) pot constitui genericul unor foruri științifice. Semnificația teoretică a tezei este punctată și de concluziile la care s-a ajuns în cadrul acestei cercetări. În acest sens, s-au pus bazele unei concepții care va avea fie aderenți, fie critici. Mai mult, în lucrare se îmbină armonios teoria cu practica, fiind analizate atât sursele doctrinare, cât și modul de aplicare în practică a unor norme referitoare la răspunderea constituțională a șefului statului.

Valoarea aplicativă a tezei se manifestă prin faptul că rezultatele obținute pot fi aplicate în contextul amendării Constituției, precum și a cadrului normativ conex. Ideile și argumentele din teză pot fi folosite la fundamentarea științifică a Notelor informative (în particular, la compartimentul „condițiile ce au impus elaborarea proiectului actului normativ și finalitățile urmărite”) la anumite proiecte de legi privind răspunderea șefului statului. Mai mult, lucrarea oferă îndrumări necesare și utile pentru a aplica în mod corect normele ce vizează răspunderea șefului statului și a îmbunătăți calitatea acestora. Concluziile și ideile din teză pot fi aplicate și în contextul formulării și, corelativ, al examinării sesizărilor de către Curtea Constituțională. Nu în ultimul rând, studiul poate prezenta o semnificație practică importantă pentru instituția șefului statului în Republica Moldova atât pentru viitorii șefi de stat, cât și pentru aparatul (secretariatul) ce-i va asista în activitatea lor.

Date privind aprobarea rezultatelor. Concluziile principale ale investigației se conțin în 8 publicații științifice, dintre care – 3 articole au fost publicate în reviste științifice, iar 5 rapoarte au fost publicate în materialele conferințelor. În concret, 3 articole au fost publicate în următoarele reviste: *Studia Universitatis Moldaviae*, Seria „Științe sociale”; *Studii Juridice Universitare*; *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*, seria „Științe juridice”. Toate aceste reviste sunt de categoria „B” și sunt indexate în mai multe baze de date internaționale, în special în DOAJ (*Studia Universitatis Moldaviae*, Seria „Științe sociale”; *Studii Juridice Universitare*), în CEEOL (*Studii Juridice Universitare*; *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*, seria „Științe juridice”) și în HeinOnline (*Studii Juridice Universitare*; *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*, seria „Științe juridice”). Totodată, rezultatele obținute în urma studiului efectuat au fost prezentate și aprobate la 3 conferințe internaționale și, respectiv, la 2 conferințe naționale cu participare

internațională, care s-au desfășurat în perioada anilor 2016-2022. Materialele conferințelor sunt disponibile în IBN (Instrumentul Bibliometric Național).

Sumarul compartimentelor tezei

În capitolul 1 „*Analiza situației în domeniul răspunderii constituționale a Președintelui Republicii Moldova*” am realizat o sinteză a literaturii de specialitate publicate în Republica Moldova, precum și în alte state. Accentul a fost pus pe acele materiale științifice care abordează aspecte problematice. Am constatat că studiul literaturii de specialitate are relevanță în contextul determinării sensului corect al unor prevederi constituționale și/sau legislative. Am remarcat lucrări în care se abordează probleme referitor la atribuțiile șefului statului, precum și lucrări în care se pun în discuție probleme legate de răspundere a acestuia, fapt ce a determinat în mare parte structurarea capitolelor 2, 3, 4 și 5 din prezenta lucrare. Am reținut că există mai multe discursuri științifice argumentative referitoare la necesitatea instituției prezidențiale.

Studiile publicate în Republica Moldova pledează pentru menținerea acestei instituții, invocându-se că există unele atribuții, în special cele legate de domeniul politicii externe, care ar putea fi exercitate doar de către Președintele Republicii Moldova. Am constatat polemici pe mai multe aspecte legate de: desemnarea unui candidat la funcția de Prim-ministru, suspendarea șefului statului în ipoteza refuzului de a exercita anumite atribuții prevăzute de Constituție, rolul și locul șefului statului în sistemul autorităților publice etc. Pentru a aduce claritate în aceste discuții în contradictoriu am recurs la textul Constituției și la interpretările relevante ale Curții Constituționale.

În continuare, am identificat mai multe studii de specialitate dedicate rolului și locului șefului statului în sistemul autorităților publice. Sub acest aspect, majoritatea autorilor pornesc de la modalitatea de alegere a Președintelui Republicii Moldova, precum și de la forma de guvernământ. Am accentuat și noi aspecte legate de schimbarea modului de alegere a șefului statului (ca urmare a intervenției Curții Constituționale), precum și impactul pe care l-a avut această schimbare în percepția societății.

De asemenea, pentru a disipa polemica am făcut referire la concepția Curții Constituționale în această materie, conform căreia pentru a determina locul și rolul Președintelui Republicii în sistemul autorităților publice are relevanță nu atât modul de alegere a acestuia (prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat sau de către Parlament), cât atribuțiile șefului statului conferite de Constituție.

Totodată, am făcut referire la că Președintelui Republicii Moldova i se interzice să fie membru de partid. Însă acest lucru nu denotă faptul că șeful statului nu ar putea avea, în practică, preferințe politice. Realitățile din Republica Moldova demonstrează în mod vădit acest lucru.

Tot sub aspectul determinării rolului și locului șefului statului în sistemul autorităților publice, am făcut referire la unele atribuții ale Președintelui Republicii Moldova până la amendamentele constituționale din 2000. În special la cele care consolidau poziția șefului statului în raport cu puterea executivă, precum și întăreau percepția în societate că șeful statului are puteri largi (de exemplu, Președintele Republicii Moldova putea să participe la ședințele Guvernului și, totodată, el prezida ședințele Guvernului la care participa; mai mult, Prim-ministrul trebuia să informeze Președintele Republicii Moldova în problemele de o importanță deosebită pentru țară).

În capitolul 2 *„Generalități conceptuale privind răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova”* am analizat, întâi de toate, concepțiile privind clasificarea atribuțiilor șefului statului. Accentul a fost pus pe prevederile constituționale referitoare la atribuțiile Președintelui Republicii Moldova. După care, am cercetat coraportul dintre responsabilitatea și răspunderea șefului statului. În acest sens, am constatat mai multe studii juridice valoroase la care am făcut apel și, analizându-le, am conchis că aceste concepte nu trebuie confundate.

De asemenea, am supus analizei natura juridică a răspunderii constituționale a șefului statului, punând la îndoială echivalarea răspunderii penale cu cea juridică și, respectiv, echivalarea răspunderii constituționale cu cea politică.

În capitolul 3 *„Răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova în raporturile cu legislativul și cu executivul”* am analizat incidența răspunderii șefului statului prin prisma atribuțiilor în domeniul legislativ, precum și în domeniul ce vizează atribuțiile în raporturile cu Guvernul. În particular, am analizat răspunderea Președintelui Republicii Moldova în contextul atribuțiilor legate de activitatea Parlamentului. Am constatat că Președintele Republicii Moldova exercită următoarele atribuții în raport cu puterea legislativă: 1) convoacă Parlamentul; 2) propune Parlamentului, spre examinare, proiecte de legi; 3) adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale națiunii; 4) promulgă legile; 5) dizolvă Parlamentul. În legătură cu exercitarea/neexercitarea acestor atribuții, poate interveni răspunderea constituțională.

În continuare, am analizat circumstanțele constituționale de răspundere a Președintelui Republicii Moldova la numirea Guvernului.

Am polemizat asupra faptului dacă Președintele Republicii Moldova are sau nu dreptul discreționar la desemnarea candidatului pentru funcția de prim-ministru. Am constatat că opiniile sunt împărțite. Am susținut că marja de discreție a Președintelui Republicii Moldova în

desemnarea Prim-ministrului nu este una absolută, ea fiind limitată de art. 98 alin. (1) din Constituție. În baza acestui articol, Președintele va desemna un candidat pentru funcția de prim-ministru doar ca urmare a consultării fracțiunilor parlamentare. Am reținut că Decretul Președintelui Republicii Moldova privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru poate constitui obiect al controlului de constituționalitate. De altfel, Curtea Constituțională a fost adesea sesizată să verifice constituționalitatea unor decrete de desemnare a candidatului pentru funcția de Prim-ministru.

În capitolul 4 „*Răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova în domeniul apărării, politicii externe și în contextul exercitării altor atribuții*” am supus analizei constituționalitatea acțiunilor Președintelui țării comise în contextul exercitării atribuțiilor din domeniul politicii externe și din domeniul apărării. Cu referire la atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe, am constatat că există opinii doctrinare potrivit cărora rezultă că Președintele Republicii Moldova ar putea să acționeze în mod autonom în domeniul politicii externe. Totuși, Curtea Constituțională a decis altfel. Prin urmare, art. 86 „Atribuții în domeniul politicii externe” din Constituție nu trebuie analizat în mod izolat, ci în coroborare cu art. 66 lit. d) și cu art. 96 alin. (1) din Constituție, care stabilesc atribuțiile Parlamentului și ale Guvernului în domeniul politicii externe.

Cu referire la atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul apărării, am reținut următoarea teză: calitatea Președintelui Republicii Moldova de comandant suprem al forțelor armate nu-i conferă acestuia competențe nelimitate în domeniul apărării. Dimpotrivă, Președintele Republicii Moldova este competent să întreprindă acele măsuri care sunt prevăzute expres în Constituție sau în alte legi adoptate de Parlament.

Totodată, trebuie accentuat faptul că Președintele Republicii Moldova își exercită atribuțiile în domeniul apărării prevăzute de Constituție cu un control din partea Parlamentului. Controlul efectuat de către Parlament poate fi *ex-ante* (în cazul mobilizării parțiale sau totale) sau *post factum* (în cazul măsurilor menite să respingă agresiunea și în cazul declarării stării de război) și reprezintă o garanție împotriva arbitrariului. Prin urmare, și în acest domeniu este susceptibilă incidența răspunderii constituționale. De asemenea, am analizat și unele fapte care pot fi comise de Președintele țării în contextul exercitării atribuțiilor legate de numirea judecătorilor și a atribuțiilor prevăzute la art. 88 din Constituție (intitulat „Alte atribuții”), prin prisma practicii Curții Constituționale și a instanțelor de judecată.

În capitolul 5 „*Formele răspunderii constituționale a Președintelui Republicii Moldova*” am constatat că există diferite concepții referitoare la răspunderea șefului statului care diferă de la țară la țară. Cât privește Republica Moldova, am constatat că Președintele Republicii Moldova nu

poate fi în afara răspunderii și, corelativ, am analizat mai multe forme de răspundere, inclusiv în raport cu Președintele interimar al țării.

Am conchis că suspendarea din funcție are o conexiune cu demiterea din funcție. Suspendarea din funcție este o etapă premergătoare demiterii din funcție. În particular, în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care se încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați (art. 89 alin. (1) din Constituție). Constituția nu definește noțiunea de „faptă gravă” și ar fi greu de stabilit într-o listă exhaustivă faptele considerate a fi grave. Cert este că încălcarea trebuie să vizeze o prevedere constituțională. Am analizat practica conform căreia neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte reprezintă o încălcare gravă a Constituției, iar această circumstanță ar da temei pentru suspendarea Președintelui Republicii Moldova și instituirea interimatului. Suspendarea și, respectiv, instituirea interimatului se făcea pentru o perioadă relativ scurtă, mai exact, pentru îndeplinirea unei obligații constituționale, cum ar fi: emiterea decretului de numire în funcție a unor miniștri, emiterea decretului de promulgare a unor legi. Această practică a luat sfârșit ca urmare a pronunțării de către Curtea Constituțională a Hotărârii nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (sesizarea nr. 96b/2020).

Am analizat cazul *Paksas v. Lituania* care poate servi ca precedent pentru mai multe țări în contextul stabilirii consecințelor ce derivă din demiterea șefului statului. În acest sens, concluzia principală pe care o putem trage rezidă în faptul că este inadmisibilă instituirea unei interdicții pe viață de a participa la alegeri prezidențiale/parlamentare a persoanelor demise anterior pentru o încălcare gravă a Constituției. Totodată, am reținut că Șeful statului poate avea calitate de pârât în cauze civile și acesta poate fi tras la răspundere pentru încălcarea unor drepturi garantate de Constituție, inclusiv în raport cu discursul discriminatoriu și instigare la ură. Acest lucru îl confirmă practica Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității. Nu în ultimul rând, am ajuns la concluzia că acordarea unei imunități absolute Șefului statului conduce la încălcarea art. 6 CEDO, fapt reținut în cazul *Urechean și Pavlicenco v. Republica Moldova*.

Compartimentul final **Concluzii generale și recomandări** redă ideile generalizatoare formulate ca rezultat al investigațiilor desfășurate și propunerile de rigoare pentru soluționarea problemelor constatate și optimizarea cadrului juridic în domeniu.

Bibliografia cuprinde suportul documentar și doctrinar al tezei, fiind constituită din 249 de surse (acte normative naționale și internaționale, monografiile, articole științifice, rapoarte, studii analitice, acte ale justiției constituționale etc.).

Capitolul 1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL RĂSPUNDERII CONSTITUȚIONALE A PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA

1.1. Sinteza materialelor științifice referitoare la răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova

În acest paragraf ne vom concentra analiza pe studiile științifice referitoare la răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova. În acest context, pornim de la premisa că literatura de specialitate are relevanță în contextul determinării sensului corect al unor prevederi constituționale și/sau legislative.

Distingem materialele științifice la tema tezei publicate în Republica Moldova, precum și în alte state. Acestea trebuie sistematizate în funcție de probleme.

Așadar, remarcăm întâi de toate unele aspecte referitoare la problema privind necesitatea în general a unui șef de stat. Sub acest aspect, remarcăm că s-au pronunțat mai multe persoane: doctrinari, experți, politicieni, societatea civilă. Totuși, în prezenta lucrare vom face referire la materialele științifice publicate, nu la opinii din presă, emisiuni TV.

Așa fiind, reținem articolul – „*Atribuțiile șefului de stat în domeniul politicii externe*” semnat de N. Osmochescu. Astfel, acest autor a observat că „în ultimul timp, în diferite publicații cu caracter istoric, politologic și juridic este tratată problema privind necesitatea păstrării instituției șefului de stat în Republica Moldova. Majoritatea celor care sunt contra instituției șefului de stat în țara noastră își argumentează pozițiile invocând faptul că Republica Moldova este o republică parlamentară (art. 1 și 60 din Constituția Republicii Moldova)”⁴.

În acest context, N. Osmochescu consideră că „instituția șefului de stat în orice țară, inclusiv în Republica Moldova, este strict necesară, atât din punctul de vedere al dreptului constituțional, cât și al dreptului internațional public. Există o serie de atribuții în domeniul politicii externe și al apărării naționale, care le poate exercita numai un șef de stat (indiferent de titlul acestuia – Împărat, Rege, Emir, Președinte etc.), înzestrat cu ele de Legea Fundamentală a statului”⁵. În continuare, autorul citat analizează detaliat atribuțiile șefului de stat în domeniul politicii externe. În Capitolul 3 am analizat și noi atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe, însă din perspectiva răspunderii constituționale.

---

⁴ OSMOCHESCU, N. Atribuțiile șefului de stat în domeniul politicii externe. În: *Materialele Conferinței naționale cu participare internațională Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice*: Vol. 2 (7-8 noiembrie 2020, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2020, p. 9.

⁵ *Ibidem*.

În contextul aceleiași probleme ce vizează necesitatea instituției prezidențiale, este de remarcat studiul, realizat de M. Balaban – „Reflecții conceptuale privind răspunderea șefului de stat: formele răspunderii”. Potrivit acestui autor, de-a lungul timpului, instituția șefului de stat s-a impus din necesitatea existenței⁶, așa cum în doctrină se exprimă A. Monchablon, a unui „arbitru național însărcinat cu asigurarea funcționării normale a instituțiilor care să aibă dreptul să recurgă la judecata poporului suveran, care să răspundă, în caz de pericol major, de independența, de onoarea, de integritatea statului”⁷.

Aceste idei sunt dezvoltate de M. Balaban într-un alt studiu – „Aspecte comparative privind suspendarea și încetarea mandatului Președintelui în Republica Moldova și în alte state”. Acest studiu a fost prezentat în cadrul a două conferințe științifice. Deși și de această dată titlul studiului nu denotă faptul că autorul ar fi abordat problema necesității instituției prezidențiale, în conținutul articolului atestăm totuși o asemenea analiză. De exemplu, constată că autorii A. Iorgovan, I. Muraru și E.S. Tănăsescu au notat că „potrivit dreptului public, statul nu poate fi conceput fără un șef, oricât de simbolic ar fi rolul acestuia în unele sisteme politice⁸. Instituția șefului de stat își are originea în chiar istoria lumii, a sistemelor statale. Dintotdeauna, colectivitățile umane organizate au avut un șef, recunoscut sau impus, în contextul împrejurărilor istorice. Statele, concepute ca mari colectivități umane, grupate pe teritorii mai mult sau mai puțin întinse, delimitate de frontiere, au cuprins în sistemul organizării lor politice și instituția șefului de stat. Această instituție a cunoscut o evidentă evoluție cât privește formele, structurile, împuternicirile, protocoalele”⁹.

În continuare, același autor menționează că „pe parcursul timpului, instituția șefului statului cunoaște o mare diversitate, atât sub aspectul denumirii și modului de desemnare, cât și sub cel al rolului și atribuțiilor în cadrul sistemului constituțional. În sistemele constituționale moderne, marcate de rolul crescând al Parlamentului, instituția șefului de stat a trebuit să-și găsească echilibrul față de legislativ, deși, în doctrină, s-a vorbit și de o „slăbire” a instituției șefului de stat în majoritatea democrațiilor europene contemporane”¹⁰.

---

⁶ BALABAN, M. Reflecții conceptuale privind răspunderea șefului de stat: formele răspunderii. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”*: vol. II (8-9 decembrie 2022, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2023, pp. 29-37.

⁷ Citat după: ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vo. I. Ediția a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2021, p. 161.

⁸ IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. I. București: Hercules, 1993, p. 283.

⁹ BALABAN, M. Aspecte comparative privind suspendarea și încetarea mandatului președintelui în Republica Moldova și în alte state. În: *Metodologii contemporane de cercetare și evaluare, Drept*, (22-23 aprilie 2021, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2021, pp. 14-20; BALABAN, M. Aspecte comparative privind suspendarea și încetarea mandatului Președintelui în Republica Moldova și în alte state. În: *Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală* (8-9 decembrie 2021, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 76-82.

¹⁰ *Ibidem*.

În ce ne privește, observăm că există și state în care instituția șefului statului este asigurată pe un termen scurt de către persoane din anumite structuri ale statului. Este cazul Elveției. În particular, conform art. 176 alin. (2) din Constituția Elveției, adunarea federală alege pentru un an unul dintre membrii Consiliului federal (Consiliul federal este autoritatea supremă de conducere și executivă a Confederației Elveției și este format din șapte membri aleși de Adunarea federală pentru un termen de patru ani) pentru președinția Confederației, iar un altul pentru vicepreședinția Consiliului federal. Din alin. (3) al aceluiași articol aflăm că aceste mandate nu sunt reînnoite pentru anul următor. Președintele/președinta ales/aleasă nu poate fi ales și pentru vicepreședinție. Mai mult, Președinția Consiliului federal este asigurată de președintele sau președinta Confederației Elveției¹¹.

Ar fi oportun de cugetat în perspectivă pentru implementarea unui asemenea model și în Republica Moldova.

Totuși, trebuie de remarcat contextul național în care a apărut problema privind necesitatea instituției prezidențiale. Este vorba de blocajul legat de alegerea șefului statului, perpetuării interimatului (care a durat aproape trei ani, din 2009 până în 2012), repetării alegerilor și a dizolvărilor de Parlament. Acest blocaj a apărut și din cauza schimbării modului de alegere a șefului statului prin amendamentele operate în baza Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (declarată neconstituțională prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016), mai exact, de la alegere directă de către popor la alegerea șefului statului de către Parlament.

Cu privire la această rocadă, în studiul *„Repere constituționale pentru depășirea crizei politice în Republica Moldova: argumente teoretice și soluții practice”* V. Popa a menționat următoarele: „Constituția este utilizată în jocuri politice, (fapt) care se demonstrează prin schimbarea formei de guvernare, care a avut loc în (...) 2000. (...) Astfel, s-a schimbat modalitatea alegerii șefului statului, fără ca să se schimbe și competența acestuia (...). Fără să-și dea seama, cei de la guvernarea țării din anul 2000 au căzut în capcana inventării unui model pur „moldovenesc” de guvernare, neverificat pe parcursul anilor, fără a avea o viziune clară asupra impactului pe care-l poate produce în societate, fiind o experiență care deja se soldează cu prejudicii aduse statului de drept și societății în ansamblu”¹². Aceste aserțiuni se regăsesc și în cea mai recentă lucrare semnată de V. Popa – *„Tratat de drept constituțional și instituții politice”*¹³.

---

¹¹ Constituția Elveției. Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/constituc5a3ia-federalc483-a-confederac5a3ieielvec5a3iene-romanian.pdf>

¹² POPA, V. *Repere constituționale pentru depășirea crizei politice în Republica Moldova: argumente teoretice și soluții practice*. Chișinău: IDIS Viitorul, 2009, p. 9.

¹³ POPA, V. *Tratat de drept constituțional și instituții politice*. Chișinău: S.n., 2021. 1024 p.

Așa fiind, în 2009, a fost creată printr-un Decret prezidențial, Comisia pentru Reforma Constituțională a Republicii Moldova pentru a găsi soluții de „depășire a crizei constituționale, soluții de consolidare, sporire a statalității Republicii Moldova, de eficientizare a guvernării societății și funcționare a instituțiilor publice, precum și de asigurare a manifestării voinței generale a poporului de către Legea Supremă a statului și în temeiul art. 94 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova”¹⁴.

Ca rezultat, au fost elaborate trei proiecte (două înregistrate în 2010, iar altul în 2014) care vizau modificarea art. 78 din Constituție. Comun pentru aceste proiecte este faptul că se propunea alegerea șefului statului prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Totodată, două dintre aceste proiecte pledau pentru modificarea art. 78 din Constituție prin referendum. Proiectele în discuție au fost analizate pe larg de C. Popa în teza sa de doctorat (susținută în 2017) *”Consolidarea regimului de guvernare prin prisma constituționalismului contemporan din Republica Moldova”*, autorul precizând că „alegerea Președintelui Republicii Moldova este una dintre cele mai intens analizate instituții în doctrina dreptului constituțional”¹⁵.

Totuși, într-un final, niciun proiect legat de modificarea art. 78 din Constituție nu a avut sorț de izbândă. Acest fapt a impulsionat căutarea altor soluții. Astfel, în 2015, o fracțiune parlamentară a sesizat Curtea Constituțională ca să verifice constituționalitatea Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 pentru modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova, în partea ce a vizat schimbarea modalității de alegere a Președintelui Republicii Moldova. În ședința publică a Curții Constituționale, autorii sesizării au mai solicitat Curții ca, prin interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. c) coroborat cu prevederile articolului 141 alin. (2) din Constituție, să explice dacă:

„1) Este necesară și/sau obligatorie avizarea repetată de către Curtea Constituțională a amendamentelor deputaților acceptate de Parlament în lectura a doua la un proiect de lege privind revizuirea Constituției, ulterior prezentării în Parlament a proiectului însoțit de avizul Curții Constituționale?

2) Este încălcată procedura de adoptare a unui proiect de lege constituțională ce a fost amendat substanțial și conceptual de către deputați în lectura a doua fără avizarea repetată de către Curtea Constituțională?

---

¹⁴ POPA, C. *Consolidarea regimului de guvernare prin prisma constituționalismului contemporan din Republica Moldova*: Teză de doctor în drept, Chișinău, 2017, p. 109.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 109-110.

3) În cazul în care Curtea Constituțională avizează repetat un proiect de lege de revizuire a Constituției, amendat substanțial în cadrul celei de-a doua lecturi în Parlament, acest proiect urmează să parcurgă toate procedurile expuse la art. 143 alin. (1) din Constituție?¹⁶.

Corelativ, prin Hotărârea sa nr. 7 din 4 martie 2016, Curtea Constituțională a explicat că în sensul articolului 135 alin. (1) lit. c), coroborat cu prevederile articolelor 141 alin. (2) și 143 alin. (1) din Constituție:

a) După pronunțarea avizului de către Curtea Constituțională, nu se admit intervenții în textul proiectului legii de revizuire a Constituției, iar ignorarea sau depășirea acestuia poate servi drept temei pentru nulitatea modificărilor astfel operate.

b) În cazul amendamentelor deputaților acceptate de Parlament în lectura a doua la un proiect de lege privind revizuirea Constituției, este necesară avizarea repetată de către Curtea Constituțională.

c) În cazul în care Curtea Constituțională avizează repetat un proiect de lege de revizuire a Constituției, amendat substanțial în cadrul celei de-a doua lecturi în Parlament, acest proiect urmează să parcurgă toate procedurile expuse la articolul 143 alin. (1) din Constituție¹⁷.

În consecință, Curtea a hotărât că unele prevederi din Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000, și anume - acele referitoare la modul de alegere a șefului statului de către Parlament, sunt neconstituționale, deoarece nu au fost avizate de Curtea Constituțională. Corespunzător, au fost revigorate prevederile anterioare legate de alegerea șefului statului. Cu alte detalii referitoare la Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 vom reveni în paragraful următor din prezenta lucrare.

În literatura juridică, opiniile *vis-a-vis* de Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 sunt împărțite. De exemplu, C. Popa a susținut hotărârea menționată, „deoarece, într-adevăr, modificările operate în anul 2000 în Constituție cu referire la modul de alegere a Președintelui Republicii Moldova s-au făcut cu grave abateri de la prevederile legale, eludându-se avizarea proiectului final de către Curtea Constituțională”¹⁸. În opoziție, A. Arseni consideră că

---

¹⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui) (*Sesizarea nr. 48b/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 59-67.

¹⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui) (*Sesizarea nr. 48b/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 59-67.

¹⁸ POPA, C. *Consolidarea regimului de guvernare prin prisma constituționalismului contemporan din Republica Moldova*: Teză de doctor în drept, Chișinău, 2017, p. 113.

legitimitatea revigorării redacției anterioare amendamentelor din 2000 a art. 78 din Constituție este nejustificată¹⁹.

În ce ne privește, suntem de părere că Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 a avut efecte pozitive, întrucât a pus capăt unor blocaje instituționale. Totodată, suntem de acord cu faptul că odată ce a fost declarată neconstituțională redacția de după 2000 a art. 78 din Constituție, era firesc și logic să se revigoreze redacția anterioară. Dacă nu se revigora redacția anterioară, atunci avea să existe un vid legislativ, fapt inacceptabil într-un stat de drept.

Continuând analiza materialelor științifice la tema tezei de doctorat, trebuie să distingem lucrări în care se abordează probleme referitoare la delimitarea răspunderii de responsabilitate. În acest sens, evidențiem lucrările semnate de Gh. Costachi²⁰, A. Negru²¹, B. Negru²², O. Chicu, D. Baltag²³, A. Hlipca, V. Micu²⁴ etc. Toți acești autori accentuează, în mod diferit, că nu trebuie să confundăm responsabilitatea cu răspunderea, întrucât aceste concepte sunt diferite, opinie la care subscriem și noi. Vom dezvolta opinia noastră în capitolul următor.

De asemenea, distingem lucrări referitoare la faptele susceptibile să genereze răspunderea șefului statului, precum și lucrări în care se pun în discuție problemele legate de formele răspunderii constituționale.

În cele ce urmează vom elucida unele aspecte doctrinare. Astfel, o problemă aparte care a captat atenția doctinarilor se referă la răspunderea șefului statului prin prisma atribuției sale de promulgare a legilor. Sub acest aspect, comentatorii Constituției Republicii Moldova au subliniat că „pentru promulgarea unei legi, Președintele emite un decret, care conferă legii putere deplină, urmând a fi publicată și integrată în sistemul de drept al Moldovei”²⁵. B. Negru și V. Cojocaru concretizează că este vorba de publicarea legii în Monitorul Oficial al Republicii Moldova”²⁶.

Și în Comentariul Constituției României, ediția din 2019, coordonată de I. Muraru și E.S. Tănăsescu, se notează că „prin promulgare, legea devine executorie, capătă astfel forță juridică”²⁷.

¹⁹ ARSENI, A. *Forma de guvernământ – organizare instituțională a puterii de stat*. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/10751/forma-de-guvernament-organizare-institutionala-a-puterii-de-stat.html>

²⁰ COSTACHI, Gh., HLIPCA, A. Unele probleme privind răspunderea în dreptul constituțional. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 8, pp. 23-28.

²¹ NEGRU, A., CHICU, O. Interacțiuni doctrinare dintre răspunderea juridică și responsabilitatea juridică. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe Sociale”*, 2018, nr. 8(118), p. 37.

²² BALTAG, D. *Teoria răspunderii și a responsabilității juridice*. Chișinău: ULIM, 2007, pp. 27-28.

²³ NEGRU, B. Responsabilitatea și răspunderea juridică într-un stat democratic de drept. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr. 12, pp. 43-47.

²⁴ MICU, V. *Răspunderea parlamentară: teorie și practică. Monografie*. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, 2017. 302 p.

²⁵ NEGRU, B., OSMOCHEȘCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: ARC, 2012, p. 334.

²⁶ NEGRU, B., COJOCARU, V. *Tehnica legislativă*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1997, p. 42.

²⁷ MURARU, I., TĂNĂȘESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a. București: C.H. Beck, 2019, p. 647; POPESCU, R.D., GHEORGHE, A. Producerea efectelor juridice ale actelor normative. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2012, nr. 2, p. 131.

Totuși, problema care s-a pus a vizat posibilitatea șefului statului de a promulga doar o parte dintr-o lege. Însă, s-a arătat că „promulgarea vizează legea în ansamblul său, nefiind posibilă promulgarea parțială a unei legi”²⁸. Subscriem și noi la această opinie.

În același timp, cu privire la posibilitatea Președintelui țării de a solicita reexaminarea legii de către Parlament, este ilustrativă opinia exprimată de I. Chelaru în articolul intitulat „*Considerații referitoare la procedura parlamentară a reexaminării legilor din inițiativa Președintelui României*”. Acest autor a accentuat că „reexaminarea poate fi solicitată Parlamentului atât pentru motive de formă (respectarea prevederilor regulamentare, constituționale referitoare la procedura de adoptare a legilor) sau pentru conținut, cât și pentru orice rațiuni de oportunitate și/sau legalitate; de asemenea, reexaminarea poate viza întreaga lege sau numai unele dispoziții ale acesteia”²⁹. Deși această opinie a fost exprimată în raport cu Constituția României, considerăm că această părere este valabilă și cu referire la Constituția Republicii Moldova.

Am constatat că atribuția șefului statului de promulgare a legii are anumite curențe, la nivel constituțional, și în capitolul 3 am propus o nouă redacție a art. 93 „Promulgarea legilor” din Constituția Republicii Moldova.

Un alt aspect ce necesită a fi menționat se referă la posibilitatea tragerii la răspundere constituțională a șefului statului în legătură cu mesajele sale adresate Parlamentului. În acest sens, sunt relevante mai multe studii de specialitate. Însă în acest capitol vom analiza articolul semnat de C. Ionescu, „*Reflecții privind dreptul Președintelui României de a adresa mesaje Parlamentului*”. În opinia acestui autor, mesajele Președintelui republicii privesc probleme politice principale ale națiunii³⁰. Autorul a concretizat că „mesajul (...) este un act politic prin care șeful statului comunică Parlamentului opiniile sale privind principalele probleme politice ale națiunii. Deși Constituția circumscrie conținutul acestor mesaje la probleme politice, credem că Președintele se poate referi și la probleme de natură economică, socială ș.a. Constituantul a omis însă să precizeze periodicitatea adresării mesajelor. Din exprimarea Legiuitorului constituent rezultă caracterul imperativ al atribuției șefului statului de a adresa mesaje Parlamentului, ceea ce ar fi impus stabilirea unei periodicități a îndeplinirii acestei atribuții prezidențiale”³¹.

De asemenea, s-a arătat că „în principiu, Președintele (...) (țării – *n.a.*) are latitudinea de a aprecia și caracterul problemelor politice care ar interesa națiunea și caracterul lor „principal”.

---

²⁸ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 679.

²⁹ CHELARU, I. Considerații referitoare la procedura parlamentară a reexaminării legilor din inițiativa Președintelui României. În: *Revista Dreptul*, 2016, nr. 6. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm3tambxgy4a/consideratii-referitoare-la-procedura-parlamentara-a-reexaminarii-legilor-din-initiativa-presedintelui-romaniei>

³⁰ IONESCU, C. Reflecții privind dreptul Președintelui României de a adresa mesaje Parlamentului. În: *Revista Română de Jurisprudență*, 2012, nr. 6, p. 313.

³¹ *Ibidem*.

Constituția i-a lăsat Președintelui republicii deplina apreciere și dreptul de selectare a problemelor respective, pe riscul și răspunderea sa”³².

Trebuie de remarcat că art. 84 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova (Președintele Republicii Moldova adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale națiunii) are un conținut similar cu art. 88 din Constituția României (Președintele României adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme politice ale națiunii). Diferența rezidă în faptul că în Constituția României s-a operat cu sintagma „principalele probleme politice ale națiunii”. Cuvântul „politice” a fost omis din art. 84 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova. Lipsa acestui termen îi conferă Președintelui Republicii Moldova dreptul să adreseze mesaje care nu neapărat ar viza o problemă politică, ci și una, de exemplu, economică.

În studiul lui G. Gîrleșteanu „*Mijloace de presiune între puteri în statul român de drept: dreptul de dizolvare a Parlamentului, dreptul de a cere reexaminarea legii, moțiunea simplă și suspendarea Președintelui*” s-a pus în discuție faptul dacă atribuția șefului statului de a dizolva Parlamentul înainte de expirarea termenului este cumva limitată³³ și, respectiv, limitele răspunderii în legătură cu exercitarea acestei atribuții. Autorul citat consideră că atribuția în discuție este limitată de Constituție. Suntem de acord cu această părere. Atribuția Președintelui Republicii Moldova de a dizolva Parlamentul înainte de expirarea termenului nu poate fi exercitată fără a fi întrunite condițiile prescrise de Constituție: 1) blocarea procedurii de adoptare a legilor, precum și 2) în cazul imposibilității formării Guvernului. Aceste condiții sunt alternative. Totuși, în ambele situații, Președintele Republicii Moldova poate dispune dizolvarea Parlamentului doar după consultarea fracțiunilor parlamentare. În caz contrar, este posibilă intervenția răspunderii constituționale.

Mai mult, trebuie de precizat că atribuția Președintelui Republicii Moldova de a dizolva Parlamentul nu poate fi exercitată decât o singură dată în cursul unui an. În caz contrar, șeful statului ar acționa *ultra vires* și ar fi posibilă aplicarea răspunderii constituționale. În legătură cu această interdicție, care se conține, de exemplu, și în Constituția României, M.C. Levai și C. Tomescu au subliniat în articolul „*Atribuțiile Președintelui României în raport cu Parlamentul – aspecte teoretice și practice*” că rațiunea pentru care este permisă dizolvarea Parlamentului doar o singură dată în cursul unui an „are în vedere atât evitarea organizării de consultări electorale la date prea apropiate în cursul aceluiași an, cât și evitarea unei crize a autorităților statale, determinată de lipsa unui guvern bazat pe încrederea parlamentului și guvernarea cu titlu

---

³² IONESCU, C. Reflecții privind dreptul Președintelui României de a adresa mesaje Parlamentului. În: *Revista Română de Jurisprudență*, 2012, nr. 6, p. 313.

³³ GÎRLEȘTEANU, G. Mijloace de presiune între puteri în statul român de drept: dreptul de dizolvare a Parlamentului, dreptul de a cere reexaminarea legii, moțiunea simplă și suspendarea Președintelui. În: *Pandectele Române*, 2011, nr. 12, pp. 22-23.

provizoriu a unei formațiuni ministeriale lipsite de legitimitate”³⁴. Într-adevăr, dacă nu ar fi limitată atribuția menționată, atunci există riscul să se instaureze o instabilitate care va avea consecințe negative pentru societate.

O altă problemă analizată intens în doctrina juridică se referă la faptul dacă Președintele Republicii Moldova are sau nu dreptul discreționar la desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru. De exemplu, D. Postovan este de părere că Președintele Republicii Moldova are un drept discreționar la desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru³⁵.

În mod similar, I. Creangă susține opinia potrivit căreia „Președintelui Republicii îi aparține dreptul discreționar de a selecta candidatura, iar consultarea fracțiunilor parlamentare nu-l obligă să se conformeze viziunilor acestora”³⁶.

În contextul celor elucidate, I. Guceac punctează: „Dreptul Președintelui statului de a numi candidatul la funcția de Prim-ministru este unul discreționar, el nu este obligat să țină cont de viziunile exprimate de fracțiunile parlamentare. Constituția nu prevede anumite condiții pe care trebuie să le întrunească candidatul la funcția de Prim-ministru; drept rezultat, Președintele este liber în alegerea candidatului”³⁷.

În același sens, E. Aramă subliniază că „Parlamentul nu poate impune Președintelui o candidatură la funcția de Prim-ministru”³⁸. S-a mai arătat că „art. 98 alin. (1) din Constituție prevede doar consultarea fracțiunilor parlamentare, nu obligarea Președintelui de a numi persoana propusă de majoritatea deputaților în calitate de Prim-ministru”³⁹.

În mod divergent, S. Slusarenco și V. Pozneacova au menționat că „nu putem nega importanța și funcțiile Parlamentului în cadrul desemnării Prim-ministrului, fiindcă candidatura acestuia poate fi desemnată numai după consultarea cu fracțiunile parlamentare, iar majoritatea parlamentară poate acorda moțiuni de cenzură a Guvernului și are dreptul să destituie Prim-ministrul, respectiv pârghiile de influență se află în mâinile majorității parlamentare. Aceasta se manifestă și prin faptul că anume Parlamentul acordă votul de încredere asupra programului de

---

³⁴ LEVAI, M.C., TOMESCU, C. Atribuțiile Președintelui României în raport cu Parlamentul – aspecte teoretice și practice. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2012, nr. 1, p. 91.

³⁵ POSTOVAN, D. Are președintele Republicii Moldova dreptul discreționar la desemnarea candidatului pentru funcția de prim-ministru? În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr. 5(187), pp. 17-26.

³⁶ CREANGĂ, I. *Curs de drept administrativ*. Vol. I. Chișinău: Epigraf, 2003, p. 111.

³⁷ GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p. 400.

³⁸ ARAMĂ, E. Independență fără responsabilitate este incompatibilă cu democrația constituțională. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”*. Științe juridice și economice, (10-11 noiembrie 2021, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2021, p. 123.

³⁹ *Ibidem*.

activitate și a întregii liste a Guvernului, având un drept decisiv asupra programului activității, funcționării și demiterii Guvernului”⁴⁰.

În opinia noastră, pentru a soluționa această polemică doctrinară trebuie să facem trimitere la textul Constituției. Așadar, marja de discreție a Președintelui Republicii Moldova în desemnarea Prim-ministrului nu este una absolută, ea fiind limitată de art. 98 alin. (1) din Constituție. În baza acestui articol, Președintele va desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru doar ca urmare a consultării fracțiunilor parlamentare⁴¹. Desigur, pentru ca persoana desemnată de Președintele Republicii Moldova să aibă susținere în Parlament, este indispensabil să se țină cont de opțiunile fracțiunilor parlamentare.

Opinii doctrinare relevante au fost exprimate și în contextul în care șeful statului își exercită competența de a grația și, respectiv, dacă aici poate fi aplicată vreo răspundere. De exemplu, în lucrarea *„Aspecte de drept comparat referitoare la grațierea individuală, între constrângere constituțională și prerogativă discreționară a șefului statului”*, C.I. Dascălu afirmă că, „de regulă, grațierea individuală este instituită la nivel de dispoziție constituțională, ca prerogativă individuală a șefului de stat, exercițiul acesteia fiind uneori reglementat și de lege. În zilele noastre, grațierea este exercitată și asociată cu un act de clemență, însă rămâne angrenată în sfera politicului. (...) De cele mai multe ori, în raport cu celelalte atribuții ale șefului de stat, exercițiul prerogativei grațierii constituie un domeniu în care șeful statului acționează independent de acțiunile sau atribuțiile altor instituții politice statale, nefiind vorba despre o competență a acestuia conexă atribuțiilor altor instituții”⁴².

Dat fiind că dispunerea grațierii „rămâne angrenată în sfera politicului”, V.A. Costea a propus să fie exclusă posibilitatea acordării grațierii individuale persoanelor care au comis infracțiuni atunci când exercitau o funcție de demnitate publică⁴³. În perspectivă, trebuie să cugetăm asupra acestei propuneri.

Schimbând vectorul analizei efectuate cu privire la răspundere, A. Arseni a subliniat că la monarhie șeful de stat nu poate fi demis și nici suspendat, el poate doar să „abdice”, pe când, în regimurile politice parlamentare și semiprezidențiale, Președintele de republică poate, după caz, să fie demis (republică parlamentară ca formă de guvernământ) sau suspendat din funcție

---

⁴⁰ SLUSARENCO, S., POZNEACOVA, V. Unele considerații privind rolul instituției prezidențiale. În: *Revista Națională de Drept*, 2020, nr. 10-12(240-242), pp. 65-80.

⁴¹ SÎRBU, S. Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova la numirea Guvernului. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe Sociale”*, 2022, nr. 8(158), pp. 211-216.

⁴² DASCĂLU, C.I. Aspecte de drept comparat referitoare la grațierea individuală, între constrângere constituțională și prerogativă discreționară a șefului statului. În: *Revista Dreptul*, 2012, nr. 3, pp. 212-220.

⁴³ COSTEA, V.-A. Amnesty and Pardon. Constitutional models on protecting the rule of law and the rights of convicted persons. În: *Constitutional Law Review*, 2019, no. 1, pp. 25-42.

(republică semiprezidențială ca regim politic)⁴⁴. Așadar, se sugerează că răspunderea apare în funcție de forma de guvernământ și tipul de regim politic⁴⁵.

Cu privire la răspunderea constituțională, Gh. Costachi și A. Hlipcă au semnalat că această formă de răspundere „rămâne a fi o temă a cărei actualitate este astăzi mai pregnantă ca oricând, cu precădere în afirmarea practicii constituționale în țările Europei Centrale și de Est, precum și în republicile ex-sovietice din componența fostei URSS”⁴⁶. În opinia noastră, răspunderea constituțională a șefului statului se manifestă în acele forme care sunt prevăzute expres sau implicit de Constituție. În aceste forme, putem include suspendarea din funcție, demiterea din funcție, punerea sub acuzare a șefului statului de către Parlament.

Cu privire la suspendarea din funcție, prezintă relevanță studiul întreprins de M. Balaban. Acest autor a constatat că, în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care se încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați. Totodată, Constituția nu definește noțiunea de „faptă gravă”⁴⁷. M. Balaban, susține că „pot fi considerate fapte grave de încălcare a prevederilor Constituției actele de decizie sau sustragerea de la îndeplinirea unor acte de decizie obligatorii, prin care șeful statului ar împiedica funcționarea autorităților publice, ar suprima sau ar restrânge drepturile fundamentale ale omului, ar tulbura ordinea constituțională ori ar urmări schimbarea acesteia”⁴⁸.

Problema respectivă a fost evidențiată și în doctrina altor state. În acest sens, s-a arătat că gravitatea unei fapte se apreciază în raport cu valoarea vătămată, precum și cu urmările sale dăunătoare, produse sau potențiale, cu mijloacele folosite, cu persoana autorului faptei, cu scopul pentru care a săvârșit fapta⁴⁹. Totodată, s-a expus opinia că „ar trebui să reglementeze în mod expres și limitativ conținutul faptelor grave, care constituie elementul declanșator al angajării răspunderii juridico-politice a șefilor de stat”⁵⁰. În opinia noastră, este dificil să redai într-o listă exhaustivă care fapte pot fi considerate ca fiind grave din perspectiva Constituției.

---

⁴⁴ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol.2. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău, CEP USM, 2022, p. 174.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ COSTACHI, Gh., HLIPCĂ, A. *Unele probleme privind răspunderea în dreptul constituțional*, pp. 23-28; Hlipcă A. *Răspunderea în dreptul constituțional: Autoreferatul tezei de doctor în drept*. Chișinău, 2010. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/15510/>

⁴⁷ BALABAN, M. Aspecte comparative privind suspendarea și încetarea mandatului Președintelui în Republica Moldova și alte state. În: *Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală* (8-9 decembrie 2021, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 76-82.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. București: C.H. Beck, 2008, p. 890.

⁵⁰ *Ibidem*.

O altă opinie care nu poate fi neglijată aparține lui T. Cârnaț exprimată în lucrarea „*Drept constituțional și instituții politice*” (Partea a II-a, ediția din 2020). Acest autor și-a expus părerea în raport cu legitimitatea suspendării Președintelui Republicii Moldova în situația în care acesta refuză deliberat să-și exercite vreo atribuție constituțională (de promulgare a unei legi, de numire a unui ministru). În opinia lui T. Cârnaț, suspendările Președintelui Republicii Moldova în astfel de situații sunt neconstituționale. Potrivit acestui autor, „dacă după prima constatare de către Curtea Constituțională, Președintele a refuzat intenționat să-și exercite atribuțiile constituționale, de către Parlament urma să se aplice mecanismul prevăzut la art. 89 din Constituție, care stabilește că: în cazul săvârșirii unor fapte grave, prin care se încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați”⁵¹.

În opinia noastră, practica de suspendare a Președintelui Republicii Moldova și, respectiv, instituirea interimatului „pe cinci minute” constituie o soluție promptă care putea remedia blocajul instituțional. Totuși, așa cum vom arăta în capitolul 4 al acestei lucrări, practica de suspendare nu decurgea din prevederile Constituției.

Cu privire la demiterea șefului statului, este ilustrativă analiza efectuată de S. Țurcan și M.-G. Gherlan în articolul „*Reglementarea constituțională a demiterii șefului statului (analiză comparativă)*”. Acești autori au remarcat că „demiterea șefului statului reprezintă o sancțiune aplicată șefului statului drept efect al răspunderii sale constituționale, care are drept consecință încetarea definitivă, înainte de termen, a mandatului său”⁵². Împărtășim și noi acest punct de vedere. De asemenea, în doctrina altor state demiterea șefului statului a fost calificată ca o sancțiune⁵³.

În contextul demiterii șefului statului, D. Žalimas a conturat rolul Curții Constituționale, precizând că acesta poate să constea în soluționarea crizelor constituționale⁵⁴. Într-adevăr, nu trebuie neglijat rolul Curții Constituționale atunci când se discută despre răspunderea constituțională a șefului statului.

O altă formă de răspundere se poate materializa, eventual, prin anularea actelor șefului statului de către instanțele de contencios administrativ și prin dispunerea reparării prejudiciului cauzat. Sub acest aspect, este pertinent articolul „*Interferența jurisdicției administrative și constituționale în Republica Moldova*”, semnat de V. Zaporozjan. Acest autor a subliniat că

---

⁵¹ CÎRNAȚ, T. *Drept constituțional și instituții politice*. Partea II. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2020, p. 175.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ CRESPO, A.M. Impeachment as Punishment. În: *Harvard Law & Policy Review*, 2019, vol. 13, issue 2, pp. 579-592.

⁵⁴ ŽALIMAS, D. Rolul Curții Constituționale în soluționarea crizelor constituționale: experiența Lituaniei. În: *Buletinul Curții Constituționale a Republicii Moldova*, 2017, nr. 1, p. 19.

„Decretele Președintelui Republicii Moldova (...) sunt acte subordonate legii și pot fi controlate numai sub raportul corespunderii lor cu legea”⁵⁵. Prin definiție, decretele „sunt emanația de voință a autorității președințiale”⁵⁶, care trebuie să aibă suport normativ. Într-adevăr, actele șefului statului care contravin legilor trebuie să facă obiectul acțiunilor de contencios administrativ. Însă actele Președintelui Republicii Moldova care contravin Constituției ar trebui să constituie obiect al controlului de constituționalitate.

În altă ordine de idei, H. Satzger, F. Zimmermann și M. Eibach afirmă că deciziile luate de înalții demnitari, printre care și Președintele țării, ar putea fi privite și din perspectivă juridico-penală⁵⁷. Suntem de acord. O asemenea posibilitate nu este exclusă. Însă răspunderea penală poate să survină după răspunderea constituțională. Aceste tipuri de răspundere nu se exclud reciproc.

Legată de procedura de punere sub acuzare a Președintelui țării, prezintă relevanță și monografia lui D. Nițu, intitulată „*Imunitatea șefului de stat în dreptul penal*”⁵⁸. Analizând problematica imunității șefului statului acest autor a pledat pentru o imunitate funcțională și limitată la perioada mandatului șefului statului⁵⁹. Și noi ne-am expus părerea *vis-a-vis* de acest aspect în capitolul 4 al tezei, precizând că imunitatea șefului statului nu poate fi absolută.

Analiza materialelor publicate la tema tezei poate continua. În acest paragraf am selectat doar unele dintre ele. Este de menționat faptul că am apelat și la alte surse valoroase în cadrul celorlalte capitole din teză. Totuși, trebuie să fim conștienți de faptul că oricât de multe publicații am fi analizat, cert este faptul că există păreri diferite referitor la unele aspecte.

Așadar, sinteza literaturii de specialitate la tema tezei ne-a fost de folos pentru a proiecta dilemele care trebuie analizate, pentru a identifica aspectele care sunt mai puțin tratate, ceea ce ne-a permis să venim cu propriul aport.

---

⁵⁵ ZAPOROJAN, V. Interferența jurisdicției administrative și constituționale în Republica Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr. 1(76), pp. 38-41.

⁵⁶ PUIE, O. Discuții în legătură cu actele emise de către Președintele României în exercitarea atribuțiilor sale constituționale și legale și cu soluționarea litigiilor derivate din aceste acte. În: *Revista Dreptul*, 2015, nr. 3, pp. 139-167.

⁵⁷ SATZGER, H., ZIMMERMANN, F., EIBACH, M. Does Art. 18 ECHR Grant Protection Against Politically Motivated Criminal Proceedings? Rethinking the Interpretation of Art. 18 ECHR Against the Background of New Jurisprudence of the European Court of Human Rights. În: *European Criminal Law Review*, 2014, iss. 3, pp. 106-112; ZIMMERMANN, F. (ed.). *Criminal Liability of Political Decision-Makers: A Comparative Perspective*. Cham: Springer, 2017, pp. 3-6.

⁵⁸ NIȚU, D. *Imunitatea șefului de stat în dreptul penal*. București: Universul Juridic, 2012, pp. 98-99.

⁵⁹ *Ibidem*.

1.2. Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice

Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice au constituit obiect de cercetare pentru mai mulți autori⁶⁰.

Așa cum au remarcat S. Slusarenco și V. Pozneacova, „în literatura de specialitate nu există o opinie unanim recunoscută referitor la locul și rolul șefului statului în cadrul autorităților publice. Unii cercetători susțin că președintele face parte din puterea executivă, iar alții afirmă că acesta joacă rolul unui mediator în cadrul puterilor de stat, nefiind parte a niciuneia din ramurile puterii de stat”⁶¹.

O opinie nuanțată a fost exprimată de S. Țurcan. Acest autor susține că „locul și rolul șefului statului în sistemul autorităților publice sunt condiționate de forma juridică pe care o îmbracă această instituție”⁶².

În ce ne privește, având în vedere opiniile divergente față de subiectul în discuție, pentru a soluționa această dilemă vom face apel la jurisprudența Curții Constituționale.

Astfel, remarcăm faptul că problema ce vizează determinarea locului și rolului Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice s-a acutizat după Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui)⁶³, în urma căreia a devenit posibilă alegerea Președintelui Republicii Moldova prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016, mai întâi, a fost reconsiderată practica anterioară, precizându-se că instanța de control constituțional este competentă să examineze constituționalitatea legii de revizuire a Constituției⁶⁴. Până la această hotărâre, Curtea Constituțională avea o poziție diametral opusă. Mai precis, Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 a fost contestată în fața Curții Constituționale la scurt timp de la data intrării în vigoare (28 iulie 2000). Însă procesul privind controlul constituționalității legii menționate a fost sistat prin Decizia

---

⁶⁰ GORIUC, S. *Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice și în asigurarea echilibrului în societate*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2006. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/4820/>; GUȚULEAC, V. Rolul și locul Președintelui Republicii Moldova și a Curții Constituționale în sistemul puterii de stat și unele probleme privind legalitatea și legitimitatea activității lor. În: *Revista Națională de Drept*, 2020, nr. 4-6, pp. 113-126; ȚURCAN, L. Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova și Președintelui României în sistemul autorităților publice. Studiu comparativ. În: *Revista Națională de Drept*, 2021, nr. 4, pp. 26-40.

⁶¹ SLUSARENCO, S., POZNEACOVA, V. Unele considerații privind rolul instituției prezidențiale. În: *Revista Națională de Drept*, 2020, nr. 10-12(240-242), pp. 65-80.

⁶² ȚURCAN, S. Unele considerații teoretice privind formele juridice ale șefului statului. În: *Studii Juridice Universitare*, 2008, nr. 1-2, pp. 9-14.

⁶³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui) (*Sesizarea nr. 48b/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 59-67.

⁶⁴ *Ibidem*, § 36.

nr. 5 din 18 mai 2001, Curtea Constituțională declinându-și competența *ratione materiae*⁶⁵. Ulterior, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016, această optică s-a inversat, ținându-se cont de competența atribuită Curții prin Constituție de a verifica constituționalitatea legilor (art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituție) și de a se pronunța asupra inițiativelor de revizuire a Constituției (art. 135 alin. (1) lit. c) din Constituție)⁶⁶.

Cu privire la fond, reiterăm că, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016, s-a reținut că unele prevederi din Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000, și anume: acele referitoare la modul de alegere a șefului statului de către Parlament, sunt neconstituționale, pentru că nu au fost avizate de Curtea Constituțională.

În speță, în cadrul ședinței Parlamentului, în procesul de adoptare a Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 au fost propuse amendamente care nu se conțineau în proiectul remis spre avizare Curții Constituționale. Parlamentul trebuia să remită repetat la avizare proiectul legii, ceea ce nu s-a întâmplat și, prin urmare, a justificat declararea neconstituționalității prevederilor referitoare la modul de alegere a șefului statului.

Pentru a evita un vid constituțional, Curtea Constituțională a reținut că recunoașterea neconstituționalității prevederilor de modificare a alin. (1), (3), (4) și (5) de la art. 78 din Constituție înseamnă că textul corespondent al acestor alineate de la art. 78 din Constituție, care era aplicabil anterior intrării în vigoare a legii menționate, va fi din nou aplicabil⁶⁷.

Totuși, nu putem să nu remarcăm faptul că au mai existat prevederi care nu au fost avizate de către Curte, altele decât cele referitoare la modul de alegere a șefului statului, însă nu au fost declarate neconstituționale. La concret, Curtea Constituțională a reținut că „modificarea condițiilor de eligibilitate pentru funcția de Președinte, prevăzută la art. 78 alin. (2) din Constituție, *inter alia*, censul de vârstă, censul de trai și cerința de cunoaștere a limbii de stat, precum și dispozițiile de la alin. (6) al art. 78 din Constituție, potrivit cărora procedura de alegere a Președintelui este stabilită prin lege organică, nu au schimbat esențial conținutul proiectului inițial avizat de către Curtea Constituțională și nu afectează unitatea și echilibrul materiei constituționale”⁶⁸.

---

⁶⁵ Decizia Curții Constituționale nr. 5 din 18 mai 2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 57-58/23.

⁶⁶ A se vedea § 36 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui) (*Sesizarea nr. 48b/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 59-67.

⁶⁷ A se vedea § 213 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui) (*Sesizarea nr. 48b/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 59-67.

⁶⁸ *Ibidem*, § 206.

În opinia noastră, expresia „schimbare esențială a conținutului” este discutabilă și interpretabilă. Această afirmație este vagă. Nu este clar cât de „esențială” trebuie să fie schimbarea. Oare majorarea censului de vârstă de la 35 la 40 de ani este „neesențială”? Evident, este o întrebare retorică. Considerăm că organul de jurisdicție constituțională urma să vină cu o argumentare mult mai motivată la acest aspect pentru a nu lăsa loc de discuții și interpretări.

Unii contestă raționamentele din Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 4 martie 2016. Deși sunt criticabile mai multe prevederi din hotărârea respectivă, constatăm că aceasta a pus capăt blocajului legat de alegerea șefului statului, perpetuării interimatului (care a durat aproape trei ani, din 2009 până în 2012), repetării alegerilor și a dizolvărilor de Parlament.

Ca urmare a Hotărârii Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016, percepția publicului asupra locului și rolului șefului statului a fost că instituția prezidențială s-a consolidat și că această instituție a devenit mai puternică. Această percepție este alimentată și de angajamentele /promisiunile electorale făcute de unii candidați la alegerile prezidențiale, care ulterior afirmă că nu au atribuții suficiente pentru realizarea angajamentelor/promisiunilor asumate. Oare instituția prezidențială într-adevăr s-a consolidat și a devenit mai puternică?

Sub acest aspect, are relevanță și poziția autorităților prezentată (după Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016) Curții Constituționale în contextul determinării locului și rolului Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice.

Astfel, potrivit opiniei Parlamentului Republicii Moldova, „după pronunțarea Hotărârii Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016, prin care Curtea a revigorat prevederile constituționale care reglementează alegerea directă a Președintelui Republicii prin vot popular, Președintele țării are același statut de autoritate reprezentativă supremă ca și Parlamentul. Totodată, având în vedere faptul că art. 77 alin. (1) din Constituție prevede că Președintele Republicii Moldova este șeful statului, Parlamentul deduce din acest articol poziția superioară a Președintelui statului, fiind *primus inter pares*. Parlamentul menționează că în prezent sistemul politic de guvernare al Republicii Moldova este semiprezidențial. Parlamentul notează că, în cazul în care poporul își alege direct Președintele țării, funcția de Președinte prin definiție nu poate fi una simbolică. Cu privire la rolul Președintelui Republicii în sistemul autorităților publice, Parlamentul consideră că Președintele țării face parte din ramura puterii executive, prin acest fapt fiind asigurat echilibrul puterilor în stat. Având atribuția de a reprezenta statul în calitate de șef de stat, soluționarea

oricărei probleme interne sau externe ar putea intra în domeniul de competență al Președintelui țării, care ar putea să le soluționeze prin prisma împuternicirilor sale constituționale”⁶⁹.

În opinia prezentată de Președintele Republicii Moldova s-a menționat că „atribuțiile Președintelui țării sunt descrise în Constituție. Astfel, Președintele Republicii este un mediator între puterile statului, reprezintă statul pe plan intern și extern și este un organ reprezentativ, deoarece este ales de popor”⁷⁰.

Totodată, s-a reținut că, potrivit opiniei prezentate de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Academiei de Științe a Moldovei, „șeful statului face parte din puterea executivă a statului, care este una bicefală, fiind obligat să colaboreze cu celelalte puteri ale statului, inclusiv cu celălalt exponent al puterii executive”⁷¹.

La rândul său, Curtea Constituțională și-a început analiza prin a trece în revistă jurisprudența sa anterioară.

Astfel, în Hotărârea nr. 17 din 12 iulie 2010 Curtea Constituțională a stabilit că „Președintelui Republicii Moldova îi sunt atribuite două funcții primordiale: cea de a reprezenta statul și cea de a fi garantul suveranității, al independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării. Curtea Constituțională a reținut că aceste funcții nu-i permit Președintelui țării să întreprindă acțiuni fără a ține cont de voința Parlamentului. Reprezentarea statului nu presupune impunerea propriei voințe. În aceeași ordine de idei se înscrie și cea de-a doua funcție a Președintelui, care prescrie garantarea unor valori naționale deja stabilite, și nu instituirea voinței unipersonale. Astfel, cea de-a doua funcție a Președintelui Republicii impune garantarea suveranității consfințite prin actele organului reprezentativ suprem al poporului, garantarea independenței naționale, a unității și integrității teritoriale a țării în granițele și limitele stabilite, conform actelor și tratatelor internaționale prin care statul Republica Moldova a fost recunoscut de comunitatea internațională. Președintele își exercită funcția de garant al suveranității, al independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării, conducându-se de normele

---

⁶⁹ A se vedea § 12 din Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 31b/2020 privind interpretarea prevederilor articolelor 77 și 86 coroborate cu articolele 2, 6, 96 și 101 din Constituție (atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239/143.

⁷⁰ *Ibidem*, § 13.

⁷¹ A se vedea § 14 din Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 31b/2020 privind interpretarea prevederilor articolelor 77 și 86 coroborate cu articolele 2, 6, 96 și 101 din Constituție (atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239/143.

constituționale care îi stabilesc atribuțiile și de actele organului reprezentativ suprem în domeniile respective”⁷².

În literatura juridică s-a menționat că „Președintele Republicii Moldova are trei funcții: de reprezentare, de garant și de mediere. Primele două funcții sunt expres reglementate de normele constituționale, iar a treia funcție rezultă din interpretarea celorlalte prevederi constituționale. În calitate sa de mediator, Președintele statului asigură o conciliere și bună colaborare între autoritățile publice ce participă la procesul de guvernare. Șeful statului are cele mai restrânse relații cu executivul, având în vedere competențele acestuia în domeniul respectiv: desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru, numirea Guvernului în baza votului de încredere acordat de Parlament, numirea și revocarea membrilor Guvernului la propunerea Prim-ministrului”⁷³.

Funcția șefului statului de mediere între puterile statului este menționată în mai multe lucrări științifice⁷⁴. De exemplu, într-un studiu de specialitate se susține că „funcția de mediere a Președintelui (țării – *n.a.*) se constituie astfel nu doar într-o competență abstractă, ci și într-o obligație constituțională pentru acesta, ce presupune un rol activ la nivelul statului în vederea asigurării echilibrului instituțional. Exercițarea rolului activ derivat astfel din funcția de mediere nu presupune însă nelimitarea acestui exercițiu, Președintele (țării – *n.a.*) însuși neputându-se transforma dintr-un mediator într-un factor de instabilitate în cadrul separației puterilor în stat sau între stat și societate”⁷⁵.

Funcția de mediere nu este menționată expres în Constituție, însă ea derivă din prerogativele constituționale ale Președintelui Republicii Moldova⁷⁶.

De asemenea, funcția șefului statului de mediere între puterile statului este menționată în Hotărârea Curții Constituționale nr. 35 din 12 decembrie 2017, în care s-a reținut că „Președintele Republicii trebuie să reprezinte un factor unificator pentru instituțiile statului, societate și partidele politice. Șeful statului nu poate fi, în sine, un factor de blocaj politic sau instituțional. El nu trebuie

---

⁷² A se vedea § 6 Hotărârea Curții Constituționale nr. 17 din 12 iulie 2010 pentru controlul constituționalității Decretului nr.376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 126-128/17.

⁷³ POPA, C. *Consolidarea regimului de guvernare prin prisma constituționalismului contemporan din Republica Moldova*: Autoreferatul tezei de doctor în drept, Chișinău, 2017, p. 12.

⁷⁴ ARSENI, A. Șeful de stat – garanții de realizare a mandatului: concept teoretico-practic. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 3(90), pp.13-16; ARSENI, A. *Legitimitatea puterii de stat: fenomen complex și indispensabil societății umane contemporane*: Autoreferatul tezei de doctor habilitat în drept, Chișinău, 2014, p. 23. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/24104/>; Goriuc S. Funcția de mediere a șefului de stat. În: *Administrarea Publică*, 2013, nr. 1(77), pp. 34-38; VRABIE, G. *Organizarea politico-etatică a României. (Drept constituțional și instituții politice)*. Vol. 2. Iași: Cugetarea, 1999, p. 270; SLUSARENCO, S., POZNEACOVA, V. Unele considerații privind rolul instituției prezidențiale. În: *Revista Națională de Drept*. 2020, nr. 10-12(240-242), pp. 65-80.

⁷⁵ GÎRLEȘTEANU, G. Rolul Președintelui în lumina prevederilor constituționale române. În: *Pandectele Române*, 2012, nr. 9, pp. 40-47.

⁷⁶ ARSENI, A. Șeful de stat – garanții de realizare a mandatului: concept teoretico-practic. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 3(90), pp. 14-15.

să genereze conflicte. Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate. Soluționarea divergențelor apărute între puterile statului, precum și între partidele politice, pot fi realizate doar atunci când Președintele Republicii este un arbitru care se identifică cu interesul național, însă nu cu un partid politic. Președintele Republicii Moldova este obligat să acționeze în interesele întregii societăți, și nu ale unei părți a acesteia, ale unui grup sau ale unui partid politic. În cadrul sistemelor parlamentare, șeful statului joacă rolul unui arbitru sau al unei puteri neutre, fiind detașat de partidele politice. Chiar dacă nimeni nu poate împiedica șeful statului să aibă opiniile și simpatiile sale politice, mandatul pe care îl exercită este limitat. Președintele țării este un element important al sistemului politic, dar acesta nu este un partizan al politicului. Neutralitatea politică a Președintelui Republicii produce un impact asupra încrederii populației în respectiva funcție”⁷⁷.

În contextul celor relevate, Curtea Constituțională a mai subliniat rolul Președintelui țării în diferite contexte, și anume: în procedura de desemnare a candidaturii pentru funcția de Prim-ministru; în procedura de numire a Guvernului; în procedura de remaniere guvernamentală sau de vacanță a funcției de membru al Guvernului; în procedura de promulgare a legilor; în domeniul apărării⁷⁸.

Ulterior, Curtea Constituțională a reținut că „asupra locului și rolului Președintelui Republicii în sistemul autorităților publice influențează nu atât modul de alegere a acestuia (prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat sau de către Parlament), cât atribuțiile cu care șeful statului este învestit de Constituție. Odată ce atribuțiile constituționale ale Președintelui Republicii nu au fost modificate după revizuirea Constituției prin Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova⁷⁹, nu putem vorbi nici despre schimbarea statutului constituțional al șefului statului. Curtea subliniază faptul că, în conformitate cu art. 60 alin. (1) din Legea Supremă, Parlamentul a fost și rămâne a fi organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova”⁸⁰.

---

⁷⁷ A se vedea § 56-57 și 61-63 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 35 din 12 decembrie 2017 pentru controlul constituționalității unor prevederi din articolul 112 alin. (2) din Codul electoral (interdicția de a fi membru de partid pentru Președintele Republicii Moldova) (*Sesizarea nr. 85a/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 27-32.

⁷⁸ A se vedea § 18-22 din Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr.31b/2020 privind interpretarea prevederilor articolelor 77 și 86 coroborate cu articolele 2, 6, 96 și 101 din Constituție (atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239.

⁷⁹ Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 88-90.

⁸⁰ A se vedea § 23 din Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 31b/2020 privind interpretarea prevederilor articolelor 77 și 86 coroborate cu articolele 2, 6, 96 și 101 din Constituție (atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239.

Mai mult, Curtea Constituțională a reiterat că „alegerea Președintelui Republicii prin vot popular nu impune necesitatea transformării acestuia într-un opozant al Parlamentului. Deși alegerea prin vot popular tinde să consolideze poziția Președintelui țării, în sistemele constituționale similare, președinții aleși prin vot popular continuă să joace rolul de putere neutră și nu dispun de competențe largi, iar balanțele și contrabalanțele necesare sunt garantate de parlamentarism. Mandatul popular în sine nu modifică competențele șefului statului”⁸¹.

S-a remarcat că această concepție este împărtășită și de Comisia de la Veneția, fiind expusă în Avizul asupra propunerilor Președintelui Republicii Moldova de modificare a Constituției în vederea extinderii competențelor de dizolvare a Parlamentului, adoptat la cea de-a 111-a sesiune plenară din 16-17 iunie 2017. Astfel, Comisia de la Veneția a notat că „alegerea Președintelui Republicii prin vot popular nu duce la transformarea acestuia într-un contra-jucător politic al Parlamentului. Este adevărat că alegerea prin vot popular tinde să consolideze poziția Președintelui, dar există mai multe exemple de regimuri constituționale în care un Președinte ales de popor joacă rolul de *pouvoir neutre* (putere neutră) și nu beneficiază de competențe largi, balanțele și contrabalanțele necesare fiind asigurate de parlamentarism. Mai relevante în contextul Republicii Moldova sunt exemplele noilor democrații parlamentare care au aderat recent la Uniunea Europeană și au un Președinte ales direct de popor, dar care deține prerogative executive limitate. În concluzie, prin reforma din 2000, Republica Moldova a devenit o republică parlamentară, în care Președintele Republicii, deși este șeful statului, nu este, în același timp, șeful executivului și are competențe executive limitate. În regimurile parlamentare, șeful statului joacă un rol de arbitru, sau *pouvoir neutre*, detașat de politica partidului”⁸².

Cu o altă ocazie, Curtea Constituțională a reamintit că „Hotărârea nr. 7 din 4 martie 2016 a vizat exclusiv modalitatea de alegere a Președintelui Republicii Moldova, nu și competențele acestuia, modificate prin aceeași lege, în sensul configurării regimului parlamentar de guvernământ. Astfel, în urma adoptării hotărârii menționate, s-a revenit la alegerea Președintelui Republicii Moldova prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat de către cetățeni, în cadrul unei republici parlamentare”⁸³. În așa fel, s-a accentuat că forma de guvernământ a Republicii

---

⁸¹ *Ibidem*, § 24.

⁸² Opinion on the proposal by the President of the Republic to expand the President's powers to dissolve Parliament, adopted by the Venice Commission at its 111th Plenary Session (Venice, 16-17 June 2017). CDL-AD(2017)014-e, § 26-27, 56. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)014-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)014-e)

⁸³ A se vedea § 51 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte) (Sesizarea nr. 124b/2017). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 18-26.

Moldova – republică parlamentară – a rămas aceeași, chiar dacă s-a revenit la alegerea Președintelui Republicii Moldova prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat de către cetățeni.

Și mai tranșant, Curtea Constituțională a accentuat că „în arhitectura constituțională a Republicii Moldova, Președintele trebuie să aibă un rol neutru, de arbitru, și să nu fie un jucător politic. Acest lucru nu este compatibil cu logica regimului parlamentar”⁸⁴.

În literatura de specialitate a fost exprimată o opinie contrară. Astfel, după A. Arseni, „potrivit art. 1 alin. (2) din Constituție, forma de guvernământ a statului este republica. Așadar, suntem în prezența republicii. Acum urmează a se determina care tip de formă de guvernământ: prezidențial sau parlamentar. Și în acest caz ne este de ajutor Constituția, care prin noua redacție „revigorată” a art. 78 alin. (1) (legitimitatea căruia este nejustificată) stabilește că „Președintele Republicii Moldova este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat”. Deci, suntem în cadrul republicii prezidențiale ca formă de guvernământ. Competența de a desemna șeful de stat – președintele – îi revine corpului electoral prin exercitarea dreptului exclusiv politic – dreptul de a alege, exercitând astfel suveranitatea națională în mod direct”⁸⁵. Din acest punct de vedere, forma de guvernământ a statului a fost apreciată în funcție de modul de alegere a șefului statului.

Tot din perspectiva rolului șefului statului, D.C. Dănișor afirmă că puterea șefului statului este neutră. În termenii autorului citat: „Neutralitatea puterii Șefului statului este dată de faptul că el este dotat doar cu mijloace de acțiune indirectă. Puterea sa nu este activă, în sensul că el nu exercită nicio competență prin intermediul căreia să poată acționa direct asupra indivizilor, prin normare. Ea devine activă doar când Președintele (țării – *n.a.*) acționează asupra celorlalte puteri (legislativă, executivă și judecătorească – *n.a.*). Dar ea rămâne neutră, pentru că Președintele (țării – *n.a.*) nu exercită niciuna dintre funcțiile celor trei puteri. Ea este doar o putere care tinde să determine puterile active, prin mediere, să-și regleze raporturile rezultate din separația puterilor, pentru a veghea la respectarea limitelor lor constituționale, fără să poată să regleze în niciun fel raporturile sociale, față de care exercită, de asemenea, doar funcția de mediere, nu de normare. Mediarea, spre deosebire de arbitraj, tinde să obțină o soluție de la cei aflați în conflict, nu să tranșeze conflictul între ei”⁸⁶.

---

⁸⁴ A se vedea § 54 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte) (Sesizarea nr. 124b/2017). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 18-26.

⁸⁵ ARSENI, A. *Forma de guvernământ – organizare instituțională a puterii de stat*. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/10751/forma-de-guvernament-organizare-institutionala-a-puterii-de-stat.html>

⁸⁶ DĂNIȘOR, D.C. Șeful statului ca putere neutră. În: *Revista Dreptul*, 2018, nr. 6. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm3dqmjxgmzq/seful-statului-ca-putere-neutra>

Concomitent, se mai susține că neutralitatea puterii șefului statului derivă și din interdicția acestuia de a fi membru de partid⁸⁷. În acest sens, conform art. 149 alin. (2) din Codul electoral, până la validarea mandatului, candidatul ales la funcția de Președinte al Republicii Moldova prezintă Curții Constituționale confirmarea faptului că nu este membru al vreunui partid politic⁸⁸. Curtea Constituțională a recunoscut ca fiind constituțională interdicția de a fi membru de partid pentru Președintele Republicii Moldova⁸⁹.

În literatura juridică din România s-a pus la dubiu această interdicție, întrebându-se: „Oare după alegere Președintele țării își pierde convingerile politice pentru care a fost ales?⁹⁰”. De asemenea, s-a susținut că interdicția de a fi membru de partid pentru Președintele țării „este cu totul formală, care va avea efecte la fel de formale”⁹¹. Nu în ultimul rând, T. Drăganu afirmă cu tărie că această interdicție „a fost și este sortită să rămână literă moartă”⁹². Se pare că realitățile din Republica Moldova confirmă opiniile citate.

Așadar, faptul că Președintelui Republicii Moldova i se interzice să fie membru de partid nu denotă că acesta nu ar putea avea, în practică, preferințe politice și că ar putea fi, în mod neformal, liderul unui partid politic. Totuși, teoria neutralității puterii șefului statului nu admite acest lucru, iar Președintele Republicii Moldova trebuie să fie detașat de politica partidului din care a făcut parte până la alegerile prezidențiale.

Generalizând cele menționate mai sus, constatăm că pentru a determina locul și rolul Președintelui Republicii în sistemul autorităților publice are relevanță nu atât modul de alegere a acestuia (prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat sau de către Parlament), cât atribuțiile șefului statului conferite de Constituție. Totuși, odată ce Președintele Republicii Moldova este, în prezent, ales de către popor, așteptările față de acesta sunt mai înalte. Din acest considerent, în vederea consolidării constituționale a instituției prezidențiale, ar fi oportun de a cugeta asupra revenirii la atribuțiile Președintelui Republicii Moldova conferite acestuia până la intrarea în vigoare a Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova. Acest aspect va constitui un domeniu de cercetare de perspectivă. Amintim că până la adoptarea Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000, art. 83 din Constituție prevedea

---

⁸⁷ DĂNIȘOR, D.C. Șeful statului ca putere neutră. În: *Revista Dreptul*, 2018, nr. 6. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm3dqmjxgmzq/seful-statului-ca-putere-neutra>

⁸⁸ Codul electoral nr. 325 din 8 decembrie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 426-427.

⁸⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 35 din 12 decembrie 2017 pentru controlul constituționalității unor prevederi din articolul 112 alin. (2) din Codul electoral (interdicția de a fi membru de partid pentru Președintele Republicii Moldova) (Sesizarea nr. 85a/2017). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 27-32.

⁹⁰ Citat după: DĂNIȘOR, D.C. *Op. cit.* Disponibil: <https://lege5.ro>

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*. Vol. II. București: Lumina Lex, 2000, p. 234.

că „(1) Președintele Republicii Moldova poate lua parte la ședințele Guvernului. El prezidează ședințele Guvernului la care participă. (2) Președintele Republicii Moldova poate consulta Guvernul în probleme urgente și de importanță deosebită”. De asemenea, conform art. 101 alin. (1) din Constituție, în redacția de până la adoptarea Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000, „Prim-ministrul (...) informează Președintele Republicii Moldova în problemele de o deosebită importanță pentru țară”. Unele prevederi referitoare la atribuții de ordin executiv de până la anul 2000 consolidau poziția șefului statului în raport cu puterea executivă, precum și percepția acestuia în societate. Asemenea atribuții ar ridica gradul de responsabilitate constituțională a șefului statului față de rolul său în societate și atitudinea față de exercitarea cu bună credință a propriilor atribuții. Ca urmare a unei responsabilități constituționale mai pronunțate, survenirea răspunderii constituționale va fi, evident, mai accentuată.

1.3. Concluzii la capitolul 1

Sumarizând cele menționate mai sus, formulăm următoarele *concluzii*:

1) Studiul literaturii de specialitate are relevanță în contextul determinării sensului corect al unor prevederi constituționale și/sau legislative. Are însemnătate nu doar literatura publicată în Republica Moldova, ci și cea din alte state.

2) Sinteza literaturii de specialitate la tema tezei ne-a fost de folos pentru a proiecta dilemele care trebuie analizate. Acest fapt ne-a permis să identificăm aspectele care sunt mai puțin tratate și să venim cu propriul aport.

3) Există mai multe discursuri științifice argumentative referitoare la necesitatea instituției prezidențiale. Studiile publicate în Republica Moldova pledează pentru menținerea acestei instituții, invocându-se că există unele atribuții (de exemplu, legate de domeniul politicii externe) care ar putea fi exercitate doar de către Președintele Republicii Moldova.

4) În doctrina juridică, opiniile specialiștilor nu sunt uniforme pe mai multe aspecte. În special, există polemici pe mai multe aspecte legate de: desemnarea unui candidat la funcția de Prim-ministru, suspendarea șefului statului în ipoteza refuzului de a exercita anumite atribuții prevăzute de Constituție, rolul și locul șefului statului în sistemul autorităților publice etc. Pentru a elucida aceste polemici, trebuie să pornim de la textul Constituției.

5) Prin urmare, *gradul de cercetare* a temei analizate în literatură este unul relativ suficient. Totuși, având în vedere evoluțiile jurisprudențiale recente și realitățile sociale, se impune o analiză de pe poziții noi a temei tezei.

6) În consecință, formulăm următoarea *problema științifică importantă*: fundamentarea concepției de interpretare a normelor ce vizează răspunderea constituțională a Președintelui

Republicii Moldova fără a se încălca Constituția, această fundamentare având ca efect identificarea mai multor curenți și, corelativ, prezentarea unor soluții, astfel fiind creată baza teoretică necesară pentru a aplica în mod corect și a îmbunătăți calitatea normelor ce vizează răspunderea șefului statului.

7) Corelativ, *direcțiile de soluționare* a problemei științifice importante s-au exprimat în: evaluarea condițiilor sociale și juridice care au determinat aplicarea răspunderii șefului statului, stabilirea gradului de coerență sistemică dintre prevederile ce vizează răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova; analiza condițiilor în care este posibilă aplicarea răspunderii constituționale a Președintelui țării; elucidarea particularităților imunității prezidențiale etc.

8) Președintele Republicii Moldova, în calitatea sa de șef al statului, având mai multe atribuții de ordin executiv, poate fi considerat exponent al acestei puteri. Totodată, dat fiind competențele în raport cu puterea legislativă și judecătorească și chiar dacă acest statut nu este prevăzut direct de Constituție, considerăm că Președintele țării urmează să fie plasat în afara celor trei puteri și să-i fie atribuit un statut de mediator neutru între puteri.

Capitolul 2. GENERALITĂȚI CONCEPTUALE PRIVIND RĂSPUNDEREA CONSTITUȚIONALĂ A PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA

În acest capitol vom supune analizei anumite generalități conceptuale privind răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova.

2.1. Concepții privind clasificarea atribuțiilor șefului statului

Pentru a putea vorbi despre răspunderea constituțională a șefului statului, trebuie de cercetat, întâi de toate, care sunt atribuțiile conferite acestuia de Constituție.

În literatura de specialitate există mai multe concepții privind clasificarea atribuțiilor șefului statului.

Astfel, de exemplu, după criteriul obiectului, s-a făcut distincție între: atribuții de natură politică, atribuții executive, militare, judiciare și diplomatice⁹³.

O altă concepție de clasificare a atribuțiilor prezidențiale este cea bazată pe criteriul condițiilor de exercitare a acestora. Conform acestui criteriu, se evidențiază următoarele atribuții:

a) atribuții pentru exercitarea cărora actele sau faptele prezidențiale sunt supuse unor condiții exterioare (aprobarea Parlamentului; contrasemnarea actelor prezidențiale; alte condiții) și

b) atribuții pentru exercitarea cărora actele sau faptele prezidențiale nu sunt supuse niciunei condiții exterioare⁹⁴.

În funcție de conținutul atribuțiilor, prerogativele șefului statului sunt clasificate în:

- 1) atribuții privind legiferarea;
- 2) atribuții privind organizarea și funcționarea autorităților publice;
- 3) atribuții privind alegerea, formarea, numirea sau revocarea unor persoane în cadrul unor autorități publice;
- 4) atribuții în domeniul apărării și asigurării ordinii publice;
- 5) atribuții în domeniul politicii externe;
- 6) alte atribuții⁹⁵.

---

⁹³ *Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova și actele emise întru exercitarea lor*. Disponibil: https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-constitucional/capitolul-24-atributiile-presedintelui-republicii-moldova-si-actele-emise-intru-exercitarea-lor/#_ftnref4

⁹⁴ IONESCU, C. *Drept Constituțional și instituții politice*. Vol. II. București: Lumina Lex, 1997, p. 331.

⁹⁵ *Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova și actele emise întru exercitarea lor*. Disponibil: https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-constitucional/capitolul-24-atributiile-presedintelui-republicii-moldova-si-actele-emise-intru-exercitarea-lor/#_ftnref4

Într-o formă mai detaliată, în doctrină s-a menționat că „Președintele Republicii Moldova trebuie să fie un mediator între instituțiile statului și societate. În opinia noastră, funcția președintelui nu este una simbolică, așa cum se menționează deseori. Președintele țării poate dizolva Parlamentul, este comandantul suprem al forțelor armate, în caz de război sau agresiune împotriva țării, ia măsuri pentru respingerea atacului. Președintele Republicii Moldova dispune de responsabilitățile, atribuțiile și competențele sale constituționale. El trebuie să fie arbitru dintre cele trei puteri – Parlament, Guvern (a se citi – executiv – *n.a.*) și Justiție. Președintele Republicii Moldova reprezintă țara pe arena internațională, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova. Totodată, Președintele este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării. El transmite mesaje către Parlament cu privire la principalele probleme ale cetățenilor săi, asigură respectarea drepturilor omului, este un barometru al societății, trebuie să reacționeze și să se implice prin transmiterea de mesaje. Șeful țării poate suspenda actele guvernului, până când Curtea Constituțională se va expune asupra lor. El are dreptul să sesizeze Curtea Constituțională, însă în istoria țării noastre cazurile când șeful statului a sesizat Curtea Constituțională au fost destul de puține. Șeful statului este Președintele Consiliului Suprem de Securitate”⁹⁶.

Aceiași autori au semnalat că „cel mai important rol Președintele îl joacă în formarea Guvernului și dizolvarea parlamentului. Așadar, Președintele numește prim-ministrul, dispune dizolvarea Parlamentului dacă Guvernul nu este format în timp de trei luni, acreditează misiunile diplomatice și recheamă ambasadorii la propunerea Guvernului. Șeful statului emite decrete obligatorii pe întreg teritoriul țării, poate participa la lucrările Parlamentului, poate întruni deputații în ședințe extraordinare sau speciale și mai poate veni cu inițiative legislative. Chiar dacă deține cea mai înaltă funcție în stat, iar unii cred că poate schimba Moldova, președintele țării nu poate elibera și numi în funcție miniștri fără acordul premierului. Nu poate să se implice în activitatea legislativă, executivă și judecătorească. Poate cere poporului, prin referendum consultativ, să-și exprime părerea față de anumite probleme de interes național. (...) Potrivit Constituției, șeful țării este în drept, în cazul în care are obiecții asupra unei legi, să o trimită, în termen de cel mult două săptămâni, spre reexaminare în Parlament. În cazul în care legea este votată cu cel puțin același număr de voturi, Președintele Moldovei este obligat să promulge legea respectivă. La fel, Președintele Republicii Moldova poate dispune grațierea individuală, acordarea rangurilor diplomatice, decorarea oamenilor de cultură și acordarea gradelor militare pentru judecători, procurori și alți funcționari publici. Președintele nou-ales are mandat de la popor, are dreptul să se

---

⁹⁶ BUGA, L., NICOLAEVICI, I. *Evoluția instituției șefului statului în Republica Moldova*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/679-689.pdf

adreseze Parlamentului cu diferite probleme ale națiunii, ceea ce niciun președinte de până acum nu a făcut. Astfel, Președintele țării trebuie să fie în serviciul poporului și nu în cel al Parlamentului”⁹⁷.

Analizând aceste opinii, vom pleda pentru concepția de clasificare a atribuțiilor șefului statului bazată pe criteriul normativ. Cu alte cuvinte, vom porni de la reglementările constituționale, doctrina și practica relevantă.

În primul rând, Președintele Republicii Moldova exercită mai multe atribuții în raport cu puterea legislativă, după cum urmează: 1) convoacă Parlamentul; 2) propune Parlamentului, spre examinare, proiecte de legi; 3) adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale națiunii; 4) promulgă legile; 5) dizolvă Parlamentul. Problemele legate de răspunderea șefului statului pentru exercitarea necorespunzătoare sau pentru omisiunea exercitării acestor atribuții sunt elucidate în capitolul 3, paragraful 3.1.

În al doilea rând, Președintele Republicii Moldova are mai multe atribuții la formarea Guvernului, în special, șeful statului desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru. În contextul exercitării acestei atribuții au apărut mai multe blocaje instituționale. Respectiv, în capitolul 3, paragraful 3.2, am venit cu o propunere *de lege ferenda*.

În al treilea rând, șeful statului are atribuții în contextul politicii externe (art. 86 din Constituție).

În al patrulea rând, Constituția conferă Președintelui Republicii Moldova și atribuții în domeniul apărării (art. 87 din Constituție).

În fine, Constituția conferă Președintelui Republicii Moldova și alte atribuții, care sunt prevăzute la art. 88 din Constituție. Conform acestui articol, Președintele Republicii Moldova îndeplinește și următoarele atribuții:

- a) conferă decorații și titluri de onoare;
- b) acordă grade militare supreme prevăzute de lege;
- c) soluționează problemele cetățeniei Republicii Moldova și acordă azil politic;
- d) numește în funcții publice, în condițiile prevăzute de lege;
- e) acordă grațiere individuală;
- f) poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național;
- g) acordă ranguri diplomatice;

---

⁹⁷ BUGA, L., NICOLAEVICI, I. *Evoluția instituției șefului statului în Republica Moldova*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/679-689.pdf.

h) conferă grade superioare de clasificare lucrătorilor din procuratură, judecătorii și altor categorii de funcționari, în condițiile legii;

i) suspendează actele Guvernului, ce contravin legislației, până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale;

j) exercită și alte atribuții stabilite prin lege.

În contextul exercitării atribuțiilor conferite de Constituție șeful statului poate comite fapte (acțiuni/inacțiuni) susceptibile să-i angajeze răspunderea constituțională.

Respectând ordinea stabilită de Constituție, vom analiza în capitolele 3 și 4 particularitățile răspunderii șefului statului prin prisma atribuțiilor prevăzute de Constituție.

2.2. Coraportul dintre responsabilitate și răspundere constituțională a Președintelui Republicii Moldova

În acest paragraf vom analiza coraportul dintre responsabilitate și răspundere constituțională a Președintelui Republicii Moldova.

În opinia lui Gh.C. Mihai și R.I. Motica, „responsabilitatea este o dimensiune spirituală a omului și, respectiv, autoritatea de judecare este individul însuși, care își impune un comportament conform valorilor asumate nu pentru că i-o cere societatea, ci pentru că și-o cere sieși, se obligă față de sine. Răspunderea, în schimb, se datorează situației individului în sistemul social de relații normate. El răspunde în fața acestui sistem pentru asumarea conduitei incompatibile cu exigențele ordinii normate social”⁹⁸.

După D. Baltag, „responsabilitatea juridică este o categorie ce desemnează obligația juridică a subiectului de drept de a acționa în conformitate cu prescripțiile normei juridice, obligație ce se realizează în conduita licită”⁹⁹. În contrast, „răspunderea juridică desemnează obligația subiectului de drept responsabil de a suporta consecințele nerespectării unei norme juridice în vigoare, în vederea restabilirii ordinii de drept în societate”¹⁰⁰.

În opinia lui Ph. Malaurie, „răspunderea este o condiție esențială a libertății, atât la nivelul macro, cât și la cel micro: o putere neresponsabilă este tiranică și decadentă, un individ neresponsabil este un factor tulburător și o ființă umană degradată. Dimpotrivă, om liber este acela care este conștient de urmările actelor sale și răspunde pentru acestea”¹⁰¹.

---

⁹⁸ MIHAI, Gh.C., MOTICA, R.I. *Fundamentele dreptului. Optima justitia*. București: All Beck, 1999, p. 117.

⁹⁹ BALTAG, D. *Teoria răspunderii și a responsabilității juridice*. Chișinău: ULIM, 2007, pp. 27-28.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ MALAURIE, Ph. *Liberté et responsabilité*. Paris: Defrénois, 2004, p. 351.

În general, „orice formă de răspundere juridică este generată numai de încălcarea ordinii de drept, adică de fapta contrară normei juridice, de faptul juridic ilicit, iar, pe de altă parte, ideea de răspundere este strâns legată de aceea de sancțiune. Răspunderea juridică este de neconceput în lipsa faptului ilicit, consecința ei firească și inevitabilă fiind întotdeauna aplicarea sancțiunii juridice. Faptul ilicit este temeiul obiectiv al răspunderii juridice, iar aplicarea sancțiunii juridice, principala ei consecință. Ca atentat la ordinea de drept, faptul ilicit învederează disprețul autorului față de bunurile, de drepturile, de interesele sau valorile protejate prin normele juridice. Sancțiunea juridică, prin specificul ei, materializează reacția societății față de un asemenea comportament”¹⁰².

Această din urmă opinie conturează condițiile răspunderii. Realizând o analiză meticuloasă a literaturii de specialitate atât autohtone, cât și străine, autorii A. Negru și O. Chicu au subliniat faptul că „responsabilitatea juridică are la bază norme juridice, inclusiv principii generale ale dreptului, care reglementează măsurile de comportament admis în societatea dată într-o perioadă strict determinată. Dar ea nu se reduce la aceste norme, căci este nevoie de conștientizarea acestor norme, prin luarea de atitudine pozitivă față de ele (optarea în folosul acțiunii, inacțiunii prescrise de norme, decizia) și prin realizarea acelei conduite pe care o cere norma (acțiunea). Deci, propriu-zis, intervin aceleași condiții ca și în cazul răspunderii, numai cu semnul plus: fapta licită, voința și conștiința liberă, consecințele juridice favorabile și legătura causală dintre faptă și consecințe. Aceasta ne demonstrează încă o dată că responsabilitatea și răspunderea sunt ipostaze ale aceluiași fenomen – ale realizării dreptului”¹⁰³.

Aceiași autori au făcut o grupare a definițiilor privind răspunderea, identificând în acest sens:

- 1) Concepția răspunderii ca obligație a celui care încalcă dreptul de a suporta consecințele nefavorabile;
- 2) Concepția răspunderii ca obligație de a se conforma prescripțiilor normelor juridice;
- 3) Concepția răspunderii ca sancțiune (pedeapsă) sau ca realizare a sancțiunii pentru încălcarea dreptului;
- 4) Concepția răspunderii ca un ansamblu de consecințe nefavorabile ale încălcării dreptului, inclusiv cu referire la obligația subiectului care a încălcat norma juridică de a suporta limitări în drepturi și sancțiunile care pot fi aplicate în raport cu acest subiect;

---

¹⁰² COSTIN, M. *O încercare de definire a noțiunii răspunderii juridice*. În: *Revista Română de Drept*, 1970, nr. 5, p. 81.

¹⁰³ NEGRU, A., CHICU, O. *Interacțiuni doctrinare dintre răspunderea juridică și responsabilitatea juridică*. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”*, 2018, nr. 8(118), p. 37.

- 5) Concepția răspunderii juridice ca raport de constrângere din partea statului (sau ca legătură de drept);
- 6) Concepția răspunderii ca un ansamblu de raporturi juridice;
- 7) Concepția răspunderii ca instituție juridică;
- 8) Concepția răspunderii ca reacție a statului față de fapta ilicită;
- 9) Concepția răspunderii juridice ca un sistem special de măsuri ce stimulează conduita licită și de măsuri de reprimare (curmare) a conduitei ilicite¹⁰⁴.

În literatura de specialitate, răspunderea juridică mai este privită și ca o modalitate social-juridică a realizării dreptului¹⁰⁵.

Potrivit lui A. Negru și O. Chicu, „enumerarea în cauză demonstrează complexitatea răspunderii juridice, fiecare definiție accentuând un anumit aspect al răspunderii juridice; ele nu sunt eronate, ci mai degrabă unilaterale. Cu toate acestea, concepțiile menționate acordă un caracter complex categoriei de răspundere juridică și, totodată, dezvoltă teoria răspunderii juridice. Analiza efectuată ne permite să stabilim că răspunderea juridică este mai largă decât cea a sancțiunii; nu este nici un simplu raport juridic, cu atât mai mult nu se limitează la ideea de constrângere. Această accepțiune, mai largă, include răspunderea pozitivă ca obligație juridică specifică de a îndeplini anumite acțiuni (responsabilitate); dacă acțiunile nu sunt realizate benevol, intervine constrângerea, deci – răspunderea juridică negativă sau retrospectivă (ori, propriu-zis, răspunderea)”¹⁰⁶.

Autorii citați au definit responsabilitatea juridică drept „o activitate conștientă și legală a subiectului în cadrul realizării normelor juridice permissive, orientată spre asumarea și executarea benevolă a anumitor obligațiuni juridice ce formează o parte a conținutului raportului juridic concret”¹⁰⁷. Ne raliem și noi la această definiție. Ea dă în vileag esența responsabilității juridice.

Mai mult, este de remarcat meritul lui A. Negru și O. Chicu la elucidarea coraportului dintre responsabilitate și răspundere prin prisma metodelor de reglementare juridică specifice diferitor ramuri de drept. În opinia lor, pentru ramura de drept constituțional este caracteristică o simbioză dintre metodele de reglementare: metoda imperativ-onerativă în expunere declarativă, însă nu mai puțin obligatorie¹⁰⁸.

---

¹⁰⁴ NEGRU, A., CHICU, O. Interacțiuni doctrinare dintre răspunderea juridică și responsabilitatea juridică. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”*, 2018, nr. 8(118), pp. 40-41.

¹⁰⁵ CUZNEȚOV, Al. Răspunderea juridică – modalitate social-juridică a realizării dreptului. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 6-7, 2011, pp. 14-17.

¹⁰⁶ NEGRU, A., CHICU, O. Interacțiuni doctrinare dintre răspunderea juridică și responsabilitatea juridică. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”*, 2018, nr. 8(118), p. 41.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 42.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 41.

Așadar, s-a conchis că „în condițiile normelor juridice care implică metoda imperativă de reglementare juridică a relațiilor sociale, afirmăm intervenția răspunderii juridice drept consecință a nerespectării prevederilor legale indicate în norma juridică. În condițiile normelor juridice care implică metoda permisivă de reglementare juridică, afirmăm că nerealizarea normelor juridice nu va determina neapărat imperiozitatea survenirii răspunderii juridice. Având o cale legală, dar pasivă de realizare a normei juridice, când subiectul se abține de la săvârșirea unei activități recomandate, el nu-și realizează un interes. Alegând o cale legală manifestată prin acțiune, subiectul, realizându-și un interes legitim, contribuie la realizarea, prin executare, a normei juridice permissive. Evident, legiuitorul a elaborat normele juridice permissive nu pentru a fi lăsate fără o realizare activă. Anume manifestarea interesului privat demonstrează și existența unei manifestări de voință a subiectului, deci și a responsabilității juridice. Executarea prevederilor normelor permissive, caracterizată printr-o acțiune conștientă și activă a subiectului, atestă responsabilitatea subiectului în cauză”¹⁰⁹.

Așadar, deși sunt concepte diferite, între responsabilitate și răspundere se atestă o conexiune.

În continuare, B. Negru a stabilit câteva deosebiri dintre responsabilitate și răspundere juridică. Astfel, s-a arătat că:

- răspunderea presupune o anumită supunere a individului, în timp ce responsabilitatea implică cunoaștere și apreciere, atitudine activă, convingere și angajare;
- răspunderea este de ordin normativ, iar responsabilitatea – de ordin valoric;
- răspunderea se manifestă, în principal, ca expresie a unor cerințe pe care societatea le impune individului, în timp ce responsabilitatea se manifestă ca prezență umană liberă, ca expresie a cerințelor pe care individul le formulează la adresa societății;
- răspunderea vizează în mod direct conservarea sistemului social dat, în timp ce responsabilitatea vizează, mai ales, ameliorarea sistemului social și dezvoltarea lui, prin perfecționarea ființei umane¹¹⁰.

În consecință, responsabilitatea și răspunderea Președintelui Republicii Moldova nu trebuie confundate.

---

¹⁰⁹ NEGRU, A., CHICU, O. Interacțiuni doctrinare dintre răspunderea juridică și responsabilitatea juridică. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”*, 2018, nr. 8(118), p. 41

¹¹⁰ NEGRU, B. Responsabilitatea și răspunderea juridică într-un stat democratic de drept. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr. 12, p. 44.

Trecând de la general la particular, reținem: concepțiile referitoare la răspunderea șefului statului diferă de la țară la țară. De exemplu, dreptul englez a conturat trei principii constituționale asupra lipsei răspunderii regale:

1) „*The king never dies*” (Regele nu moare niciodată), adică el este singura instituție în stat care e permanentă, iar puterile regelui trec peste viața lui și dăinuiesc fără întrerupere în moștenitorii săi;

2) „*The King can do wrong*” (Regele nu poate fi nedrept), adică lipsa răspunderii monarhului, titularul puterii executive; și

3) „*The King cannot act alone*” (Regele niciodată nu poate lucra singur), referindu-se la principiul fundamental potrivit căruia regele nu poate îndeplini personal niciun act de guvernământ și că toate actele prin care se exercită prerogativele regale sunt prezumate a fi făcute prin mijlocirea unui ministru responsabil înaintea Parlamentului¹¹¹.

Și mai clar, C. Ionescu a remarcat că „în legătură cu răspunderea șefului statului pentru modul în care își exercită prerogativele ce îi revin în această calitate, doctrina de drept constituțional și constituțiile statelor moderne au stabilit două mari soluții: în formele de guvernământ monarhice, șeful statului nu este responsabil juridic pentru actele pe care le-ar îndeplini în această calitate. Responsabilitatea, în acest caz, revine miniștrilor sau prim-ministrului care, potrivit Constituției, au atribuția de a contrasemna actele monarhului. Această exonerare de răspundere are la bază principiul potrivit căruia Regele nu poate face nimic rău. În formele de guvernământ republicane, șefului statului îi revine o responsabilitate directă pentru modul în care își exercită mandatul. În ceea ce privește regimul politic instituit în republică, nu are importanță, sub aspectul asumării ca atare a răspunderii, dacă acesta este prezidențial sau parlamentar. Doar forma răspunderii diferă, în funcție de caracterul prezidențial sau parlamentar al sistemului politic”¹¹².

Cât privește Republica Moldova, reținem că „șefului statului îi revine o responsabilitate directă pentru modul în care își exercită mandatul”¹¹³. Corelativ, „șeful statului nu poate fi în afara

---

¹¹¹ COSTACHI, Gh., HLIPCĂ, A. Unele probleme privind răspunderea în dreptul constituțional. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 8(95), pp. 23-28.

¹¹² IONESCU, C. Despre răspunderea Președintelui României. În: *Revista Dreptul*, 2021, nr. 10. Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/he2teojqgazq/despre-raspunderea-presedintelui-romaniei?pid=424952446&expression=#p-424952446>

¹¹³ BALABAN, M. *Reflecții conceptuale privind răspunderea șefului de stat: formele răspunderii*, p. 35.

răspunderii”¹¹⁴. În funcție de mai mulți factori, cum ar fi natura, gravitatea faptei etc., distingem mai multe forme de răspundere¹¹⁵ care vor fi analizate în capitolul 4.

În ipoteza în care șeful statului are o conduită care se înscrie în tiparul normei, putem vorbi despre o responsabilitate. În ipoteza sfidării normelor, trebuie să intervină răspunderea.

2.3. Natura juridică a răspunderii constituționale a Președintelui Republicii

Moldova

În acest paragraf vom decela, succint, natura juridică a răspunderii Președintelui Republicii Moldova.

Sub acest aspect, s-a remarcat faptul că „Legea Supremă reglementează elemente ale instituției răspunderii șefului de stat, și anume: în primul rând – imunitatea Președintelui Republicii Moldova; în al doilea rând – două forme de răspundere a Președintelui Republicii Moldova (constituțională (politică) și juridică (penală); în al treilea rând – instanțele competente și unele aspecte ale procedurii de tragere la răspundere penală și constituțională; în al patrulea rând – asimilarea răspunderii Președintelui interimar cu răspunderea Președintelui Republicii Moldova”¹¹⁶.

Analizând această opinie, se poate observa că, sub aspectul naturii juridice, se pune semnul egalității între răspunderea constituțională și cea politică. De asemenea, se echivalează răspunderea juridică cu cea penală.

Aceeași concepție se conține și în jurisprudența Curții Constituționale. În concret, în Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție, Curtea a notat că răspunderea juridică sau penală a președintelui țării ține de aplicarea prevederilor art. 81 alin. (3) din Constituție cu referire la punerea președintelui sub acuzare, de către Parlament, cu votul a calificat de 2/3 din deputați în cazul săvârșirii unei infracțiuni. Cu referire la răspunderea politică sau constituțională a șefului statului, Curtea a subliniat că aceasta este prevăzută la art. 89 din Constituție. Astfel, în cazul săvârșirii unor fapte grave de încălcare a Constituției, președintele poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul

---

¹¹⁴ A se vedea § 39 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 221-225/122.

¹¹⁵ ARSENI, A. Răspunderea constituțională a guvernanților – legitimitate și oportunitate. În: *Revista Națională de Drept*, 2018, nr. 1-3(207-209), pp. 3-15; TATARU, G. Răspunderea șefului de stat: concept și forme. În: *Revista științifică internațională „Supremația dreptului”*, 2016, nr. 3, pp. 12-17; SLIPENSKI, B. Reflecții asupra instituției răspunderii șefului de stat. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 5, pp. 25-31.

¹¹⁶ BALABAN, M. *Reflecții conceptuale privind răspunderea șefului de stat: formele răspunderii*, p. 35.

a 2/3 din deputați. În urma suspendării din funcție, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum de demitere a președintelui¹¹⁷.

Din perspectiva naturii juridice, echivalarea răspunderii constituționale cu cea politică și, respectiv, a răspunderii juridice cu cea penală este discutabilă. Aceasta deoarece răspunderea juridică este un concept generic care înglobează diferite forme de răspundere care au la bază sfidarea unei norme juridice. Sfidarea unei norme juridice poate să aibă loc printr-o faptă/acțiune sau inacțiune/omisiune. Cu alte cuvinte, între răspunderea juridică, constituțională și cea penală se atestă o relație de tipul „gen-specie”. Așadar, răspunderea constituțională este, în același timp, o răspundere juridică. În contrast, răspunderea politică ar putea prinde contur în cadrul unor scrutine electorale și nu neapărat pentru încălcarea unor norme din Constituție. Datorită unor acțiuni/inacțiuni ale șefului statului, acesta ar putea să se discrediteze în fața alegătorilor. Iar alegătorii îl vor putea „penaliza” în contextual exercitării dreptului la vot.

În opinia noastră, din perspectiva naturii sale, răspunderea constituțională a șefului statului este una juridică și derivă ca urmare a nerespectării unei norme prevăzute de Constituție. Ea se poate manifesta în mai multe forme care derivă expres sau implicit din textul Constituției, cum ar fi: 1) suspendarea din funcție; 2) demiterea din funcție; 3) repararea prejudiciului pentru încălcarea unor drepturi garantate de Constituție; 4) punerea sub acuzare. Prin urmare, pledăm pentru o reconceptualizare a naturii răspunderii constituționale și, respectiv, pentru o abordare largă a conceptului „răspundere constituțională”.

---

¹¹⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 221-225/122.

2.4. Concluzii la capitolul 2

Ca rezultat al studiului întreprins în acest capitol, formulăm următoarele concluzii:

1) Există mai multe concepții privind clasificarea atribuțiilor șefului statului. Totuși, pentru juriști și pentru practicienii dreptului, clasificarea bazată pe concepția normativă ar trebui să aibă ponderea cea mai mare.

2) Între responsabilitate și răspundere se atestă o conexiune. Însă responsabilitatea și răspunderea Președintelui Republicii Moldova nu trebuie confundate. Aceste concepte nu sunt echivalente, ele au o semnificație distinctă.

3) În ipoteza în care șeful statului are o conduită care se înscrie în tiparul normei, putem vorbi despre o responsabilitate. În ipoteza sfidării normelor, trebuie să intervină răspunderea.

4) Răspunderea juridică este un concept generic care înglobează diferite forme de răspundere ce au la bază sfidarea unei norme juridice. Sfidarea unei norme juridice poate să aibă loc printr-o faptă. La rândul ei, fapta poate consta dintr-o acțiune sau inacțiune/omisiune.

5) Între răspunderea juridică, constituțională și cea penală se atestă o relație de tipul „gen-specie”. Așadar, răspunderea constituțională este, în același timp, o răspundere juridică. Răspunderea constituțională a șefului statului este una juridică și derivă ca urmare a nerespectării unei norme prevăzute de Constituție. În contrast, răspunderea politică ar putea prinde contur în cadrul unor scrutine electorale și nu neapărat pentru încălcarea unor norme din Constituție.

6) Răspunderea constituțională a șefului statului se poate manifesta în mai multe forme, care derivă expres sau implicit din textul Constituției, cum ar fi: 1) suspendarea din funcție; 2) demiterea din funcție; 3) repararea prejudiciului pentru încălcarea unor drepturi garantate de Constituție; 4) punerea sub acuzare.

Capitolul 3. RĂSPUNDEREA CONSTITUȚIONALĂ A PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA ÎN RAPORTURILE CU LEGISLATIVUL ȘI CU EXECUTIVUL

Președintele Republicii Moldova, ca orice instituție a statului, posedă în conformitate cu prevederile Constituției numeroase atribuții. În legătură cu exercitarea/neexercitarea atribuțiilor sale, șeful statului poate comite anumite fapte de natură să-i angajeze răspunderea. Conștientizând acest lucru, în prezentul capitol vom elucida răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova în raporturile cu legislativul și cu executivul.

3.1. Răspunderea Președintelui prin prisma atribuțiilor legate de activitatea Parlamentului

În continuare vom analiza răspunderea Președintelui prin prisma atribuțiilor șefului statului legate de activitatea Parlamentului.

3.1.1. Cu privire la convocarea Parlamentului.

Potrivit art. 63 alin. (2) din Constituție, Președintele Republicii Moldova convoacă Parlamentul în cel mult 30 de zile de la alegeri.

În opinia lui V. Popa, la care aderăm și noi, „problema cine trebuie să convoace prima ședință a Parlamentului nu trezește mari dificultăți de ordin teoretic, deoarece, în cazul de față, șeful statului acționează nu ca o persoană, căreia Parlamentul i se subordonează, ci ca o persoană care face parte din autoritățile investite cu exercitarea puterii de stat, și rolul său de a convoca prima ședință a Parlamentului are un caracter formal, deoarece în procesul ședinței de constituire el nu intervine în niciun mod”¹¹⁸.

Într-adevăr, sub aspect practic, atribuția în discuție se rezumă la emiterea de către Președintele Republicii Moldova a Decretului privind convocarea Parlamentului nou-ales. De exemplu, prin Decretul nr. 127-IX din 23 iulie 2021, Președintele Republicii Moldova a decretat: „Parlamentul, ales la 11 iulie 2021, se convoacă în ziua de 26 iulie 2021, ora 10.00”¹¹⁹.

Atribuția de convocare a Parlamentului nou-ales trebuie exercitată într-o anumită perioadă. Art. 63 alin. (2) din Constituție stabilește termenul de cel mult 30 de zile de la alegeri, nu de la data confirmării de către Curtea Constituțională a rezultatelor alegerilor parlamentare și, respectiv,

---

¹¹⁸ NEGRU, B., OSMOCHEȘCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: ARC, 2012, pp. 248-249.

¹¹⁹ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 127-IX din 23 iulie 2021 privind convocarea Parlamentului nou-ales. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr.180-185.

validării mandatelor deputaților aleși. Același termen este prevăzut și în constituțiile altor state, cum ar fi art. 3 alin. (1) din Constituția Ungariei¹²⁰, art. 41 alin. (3) din Constituția Greciei¹²¹.

În contrast, art. 63 alin. (3) din Constituția României¹²² prevede că Parlamentul nou-ales se întrunește, la convocarea Președintelui României, în cel mult 20 de zile de la alegeri. Un termen mai redus este prevăzut în art. 10 din Constituția Suediei, conform căruia „Parlamentul nou-ales se întrunește în cea de-a 15-a zi de la alegeri, însă nu mai devreme de a patra zi de la anunțarea rezultatelor alegerilor”¹²³. În același sens, potrivit art. 65 din Constituția Lituaniei, „Președintele Republicii convoacă prima ședință a Parlamentului nou-ales în termen de 15 zile de la alegerea Parlamentului. În cazul în care Președintele Republicii nu convoacă Parlamentul, membrii Parlamentului se vor întruni în ziua ulterioară expirării perioadei de 15 zile”¹²⁴.

Soluția oferită de teza a II-a din art. 65 din Constituția Lituaniei permite evitarea blocajelor instituționale în ipoteza în care Președintele Republicii nu ar convoca Parlamentul. Din acest motiv, optăm pentru implementarea acestei soluții și în Constituția Republicii Moldova. Astfel, propunem completarea art. 63 alin. (2) din Constituție cu următorul text: „În cazul în care Președintele Republicii Moldova nu convoacă Parlamentul, membrii Parlamentului se vor întruni în ziua ulterioară expirării perioadei de 30 de zile de la alegeri”.

În doctrină s-a afirmat că „termenul de cel mult 30 de zile de la alegeri este un termen rezonabil, termen în care Comisia Electorală Centrală, cu toate organele sale teritoriale, trebuie să totalizeze rezultatele alegerilor. În această perioadă se vor examina și toate contestațiile ce țin de contenciosul electoral, iar Curtea Constituțională, la prezentarea materialelor electorale de către Comisia Electorală Centrală, va examina legalitatea organizării și desfășurării alegerilor, validând astfel mandatele deputaților aleși”¹²⁵.

În acest sens, constatăm că autoritățile implicate în totalizarea rezultatelor alegerilor (Comisia Electorală Centrală), în examinarea contestațiilor electorale (instanțele de judecată) și în confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare și, respectiv în validarea mandatelor deputaților aleși (Curtea Constituțională) dau dovadă de celeritate.

În fine, practica demonstrează că atribuția Președintelui Republicii Moldova de convocare a Parlamentului nou-ales este exercitată în termenul prescris de art. 63 alin. (2) din Constituție. Prin urmare, în legătură cu această atribuție nu a fost atestat vreun caz de aplicare a răspunderii.

---

¹²⁰ Constituția Ungariei. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/HU>

¹²¹ Constituția Greciei. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/EL>

¹²² Constituția României. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/RO>

¹²³ Constituția Suediei. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/SE>

¹²⁴ Constituția Lituaniei. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/LT>

¹²⁵ NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: ARC, 2012, p. 248.

3.1.2. Cu privire la dreptul de inițiativă legislativă.

Este necesar de remarcat faptul că în afară de deputații din Parlament, de Guvern și de Adunarea Populară a unității teritoriale autonome Găgăuzia, art. 73 din Constituție conferă dreptul de inițiativă legislativă și Președintelui Republicii Moldova.

Inițiativa legislativă marchează începutul procesului legislativ¹²⁶. În literatura de specialitate se menționează că „inițiativa legislativă este prima etapă în procedura de elaborare a legilor, etapă complexă ce cuprinde și avizarea proiectelor de legi anterior sesizării Parlamentului”¹²⁷.

Așadar, „dreptul de inițiativă legislativă constă în posibilitatea subiecților indicați în art. 73 din Constituție de a prezenta propuneri *de lege ferenda*, corelată cu obligația Parlamentului de a le examina, de a le dezbate și de a se pronunța asupra acestora prin adoptare sau respingere”¹²⁸.

În aceeași ordine de idei, în § 110 și § 111 din Raportul privind inițiativa legislativă (CDL-AD(2008)035), adoptat în cadrul celei de-a 77-a Sesiuni Plenare, desfășurate la Veneția la 12-13 decembrie 2008, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) a subliniat: „Orice inițiativă legislativă va fi eficientă numai odată cu înscrierea propunerii în ordinea de zi a Parlamentului pentru discuții și vot în ședințele publice și în plen ale Parlamentului. (...) Dezbaterăa unei inițiative legislative va depinde de includerea acesteia în proiectul ordinii de zi a Parlamentului. Cu toate acestea, în majoritatea regimurilor includerea unei inițiative legislative nu este automată”¹²⁹.

Cu alte cuvinte, dreptul de inițiativă legislativă al șefului de stat implică obligația corelativă a Parlamentului de a examina inițiativa în discuție.

S-a mai susținut că „dreptul la inițiativă legislativă cuprinde și dreptul subsidiar de a depune amendamente”¹³⁰. Această optică se justifică prin prisma principiului simetriei juridice. De altfel, există multe cazuri când autorul unei inițiative legislative prezintă pe parcursul examinării inițiativei amendamente.

---

¹²⁶ A se vedea § 40 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 4 decembrie 2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la exercitarea dreptului la inițiativă legislativă (*Sesizarea nr. 18a/2012*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 273-279.

¹²⁷ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a. București: C.H. Beck, 2019, p. 646.

¹²⁸ A se vedea § 43 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 4 decembrie 2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la exercitarea dreptului la inițiativă legislativă (*Sesizarea nr. 18a/2012*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 273-279.

¹²⁹ Report on Legislative Initiative adopted by the Venice Commission at its 77th Plenary Session (Venice, 12-13 December 2008), CDL-AD(2008)035-e. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2008\)035.aspx](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2008)035.aspx)

¹³⁰ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 646.

În § 48 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 15 din 4 decembrie 2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la exercitarea dreptului la inițiativă legislativă¹³¹ se notează că „orice inițiativă legislativă, pentru a fi materializată într-un act final adoptat, urmează să parcurgă un anumit mecanism procedural, care determină întregul proces legislativ, în care prerogativele parlamentare intră în forță. Astfel, procedura legislativă parlamentară cuprinde totalitatea regulilor pentru pregătirea examinării, examinarea și votarea unui proiect de lege în Parlament”.

Această afirmație este valabilă și în raport cu dreptul de inițiativă legislativă al Președintelui Republicii Moldova.

Președintele Republicii Moldova își poate exercita dreptul la inițiativă legislativă ținând cont de regulile inserate în Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative¹³², precum și în Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului¹³³.

Din art. 47 alin. (2) din Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului rezultă că Președintele Republicii Moldova prezintă Parlamentului proiecte de acte legislative și propuneri legislative.

Constituția nu specifică ce fel de proiecte de legi ar putea propune Președintele Republicii Moldova spre examinare Parlamentului. Prin urmare, deducem că ar putea fi vorba despre proiecte de legi organice și/sau ordinare. Ne bazăm pe „regula *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus* (unde legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă). Cu alte cuvinte, caracterul general al formulării unui text legal conduce la caracterul general al aplicării lui, fără să fie necesare distincții pe care textul respectiv nu le conține și nu le urmărește”¹³⁴.

Președintele Republicii Moldova prezintă Parlamentului proiecte de acte legislative în baza unui decret emis în acest sens. Există mai multe decrete emise de către Președintele Republicii Moldova, prin care a propus Parlamentului spre examinare proiecte de legi. Sub acest aspect, facem trimitere la: Decretul nr. 243 din 21 iulie 1995 cu privire la inițiativa legislativă despre

---

¹³¹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 4 decembrie 2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la exercitarea dreptului la inițiativă legislativă (*Sesizarea nr. 18a/2012*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 273-279.

¹³² Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17.

¹³³ Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 50/237.

¹³⁴ A se vedea § 24 din Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 34 din 19 aprilie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 39g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 79 alin. (1) și (2) din Legea cu privire la Procuratură (controlul judiciar al hotărârilor emise de către Consiliul Superior al Procurorilor). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 256-265.

amnistierea persoanelor, care au participat la conflictele din sudul și estul țării¹³⁵; Decretul nr. 325 din 10 octombrie 1995 cu privire la inițiativa legislativă despre aprobarea Regulamentului disciplinei militare al Forțelor Armate ale Republicii Moldova¹³⁶; Decretul nr. 346 din 30 octombrie 1995 cu privire la inițiativa legislativă de modificare a Codului penal, Codului de procedură penală și Codului de executare a sancțiunilor de drept penal¹³⁷; Decretul nr. 417 din 6 decembrie 1995 cu privire la inițiativa legislativă de modificare și completare a Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne¹³⁸; Decretul nr. 18 din 31 ianuarie 1996 despre inițiativa legislativă privind modificarea Legii presei¹³⁹; Decretul nr. 80 din 28 martie 1996 despre inițiativa legislativă privind modificarea art. 203/6 din Codul penal al Republicii Moldova¹⁴⁰; Decretul nr. 199 din 16 iulie 1996 despre inițiativa legislativă privind amnistia în legătură cu aniversarea a 5-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova¹⁴¹; Decretul nr. 3 din 10 ianuarie 1997 cu privire la inițiativa legislativă pentru modificarea și completarea Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova¹⁴². Actualmente, inițiativele legislative se prezintă Parlamentului printr-un demers scris, adresat conducerii legislativului.

Observăm că Președintele Republicii Moldova și-a exercitat dreptul de inițiativă legislativă, preponderent, în anii 1995-1997. Ulterior, din 1997 până în 2016, acest drept a fost exercitat extrem de rar. Mai apoi, din 2016 până în prezent starea de lucruri s-a schimbat, Președintele Republicii Moldova a înaintat Parlamentului mai multe proiecte de acte normative (mai exact, 22 de inițiative legislative)¹⁴³. De exemplu, una dintre recentele inițiative legislative (din 26 aprilie

---

¹³⁵ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 243 din 21 iulie 1995 cu privire la inițiativa legislativă despre amnistierea persoanelor, care au participat la conflictele din sudul și estul țării. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 43.

¹³⁶ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 325 din 10 octombrie 1995 cu privire la inițiativa legislativă despre aprobarea Regulamentului disciplinei militare al Forțelor Armate ale Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 59-60.

¹³⁷ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 346 din 30 octombrie 1995 cu privire la inițiativa legislativă de modificare a Codului penal, Codului de procedură penală și Codului de executare a sancțiunilor de drept penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 64.

¹³⁸ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 417 din 6 decembrie 1995 cu privire la inițiativa legislativă de modificare și completare a Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 73.

¹³⁹ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 18 din 31 ianuarie 1996 despre inițiativa legislativă privind modificarea Legii presei. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 10.

¹⁴⁰ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 80 din 28 martie 1996 despre inițiativa legislativă privind modificarea art. 203/6 din Codul penal al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 22.

¹⁴¹ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 199 din 16 iulie 1996 despre inițiativa legislativă privind amnistia în legătură cu aniversarea a 5-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 51.

¹⁴² Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 3 din 10 ianuarie 1997 cu privire la inițiativa legislativă pentru modificarea și completarea Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 7.

¹⁴³ Proiecte de acte normative. Disponibil: <https://www.presedinte.md/rom/proiecte-de-decizii>

2022) ale Președintelui Republicii Moldova a vizat acordarea unor facilități fiscale și vamale pentru cetățenii Republicii Moldova care revin cu traiul în Republica Moldova¹⁴⁴. Totuși, faptul că Președintele țării nu-și exercită dreptul la inițiativă legislativă nu ar putea atrage după sine aplicarea răspunderii constituționale.

Tot din art. 47 alin. (2) din Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului rezultă că Proiectele de legi înaintate de Președintele Republicii Moldova se prezintă în plenul Parlamentului de reprezentantul împuternicit al Președintelui Republicii Moldova. Desigur, nu este exclus faptul ca însuși Președintele Republicii Moldova să prezinte proiectul de lege în plenul Parlamentului. Aici aplicăm raționamentul *a fortiori*¹⁴⁵.

Cât privește exigențele față de proiectele de legi înaintate, art. 25 alin. (1) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative stabilește că elaborarea proiectelor actelor normative este precedată, în funcție de importanța și complexitatea proiectelor respective, de efectuarea studiilor de cercetare în scopul fundamentării necesității sau lipsei acesteia privind inițierea elaborării unui act normativ. Studiile de cercetare se efectuează pentru cunoașterea temeinică a realităților social-economice ce urmează a fi reglementate, a cadrului normativ relevant, a reglementărilor similare din legislația altor state, inclusiv a țărilor Uniunii Europene.

De asemenea, din alin. (3) al aceluiași articol aflăm că studiul este efectuat de către subiecții din partea cărora vine propunerea inițierii elaborării actului normativ. Pentru efectuarea acestuia, subiecții respectivi solicită asistența altor autorități ale administrației publice. Autoritățile publice acordă asistență la efectuarea studiilor de cercetare conform acestui alineat, în limitele competențelor legale ale acestora.

Totodată, este necesară efectuarea și a unei analize *ex ante*. În acest sens, art. 26 alin. (1) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative prevede că analiza *ex ante* cuprinde următoarele etape principale: a) definirea problemei, pornind de la analiza relațiilor sociale existente și a celor preconizate, precum și de la inexistența sau ineficiența cadrului normativ relevant; b) stabilirea obiectivului și a domeniului intervenției juridice; c) identificarea opțiunilor și mijloacelor necesare pentru soluționarea problemei și/sau atingerea obiectivului și analiza acestora prin intermediul impactului financiar, administrativ, economic, social, asupra

---

¹⁴⁴ Proiectul de lege privind acordarea unor facilități fiscale și vamale pentru cetățenii Republicii Moldova care revin cu traiul în Republica Moldova. Disponibil: <https://www.presedinte.md/app/webroot/uploaded/Proiect%20de%20lege%20facilitati%20fiscale.pdf>

¹⁴⁵ SÎRBU, S. Dreptul la inițiativă legislativă al Președintelui Republicii Moldova. În: *Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”*. Ediția a VIII-a, 25 februarie 2022, Chișinău. Chișinău: AAP, Print-Caro, 2022, pp. 336-340.

mediului etc.; d) compararea opțiunilor existente și selectarea celor mai bune opțiuni pentru atingerea obiectivului.

Conform alin. (2) al aceluiași articol, opțiunile recomandate se vor întemeia pe dispozițiile constituționale, pe prevederile legislației naționale și pe cele ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, pe jurisprudența Curții Constituționale și a instanțelor judecătorești, după caz, pe legislația Uniunii Europene, precum și pe doctrina juridică în domeniu.

Nu în ultimul rând, potrivit art. 29 alin. (1) și (2) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative, în baza propunerilor inițiale, a studiului și a altor materiale, precum și după consultarea părților interesate, se întocmește versiunea inițială a proiectului actului normativ. Pentru a se evita lacunele legislative, soluțiile propuse în proiectul actului normativ trebuie să acopere integral problematica relațiilor sociale ce constituie obiectul de reglementare al proiectului.

Concomitent cu elaborarea proiectului actului normativ, se întocmește nota informativă la proiect, care va cuprinde cel puțin următoarele compartimente: a) denumirea sau numele autorului și, după caz, a participanților la elaborarea proiectului actului normativ; b) condițiile ce au impus elaborarea proiectului actului normativ și finalitățile urmărite; c) descrierea gradului de compatibilitate pentru proiectele care au ca scop armonizarea legislației naționale cu legislația Uniunii Europene; d) principalele prevederi ale proiectului și evidențierea elementelor noi; e) fundamentarea economico-financiară; f) modul de încorporare a actului în cadrul normativ în vigoare; g) avizarea și consultarea publică a proiectului; h) constatările expertizei anticorupție; i) constatările expertizei de compatibilitate cu legislația Uniunii Europene; j) constatările expertizei juridice; k) constatările altor expertize (art. 30 din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative).

Și în literatura de specialitate din România s-a susținut că, „în vederea fundamentării soluțiilor legislative, inițiatorul proiectului de lege trebuie să realizeze o activitate de documentare și analiză științifică, pentru cunoașterea temeinică a realităților economico-sociale care urmează a fi reglementate, a istoricului legislației din acel domeniu, precum și a reglementărilor similare din legislația străină, a jurisprudenței în materie a Curții Constituționale, a Curții Europene a Drepturilor Omului, a instanțelor naționale, precum și doctrina juridică. Totodată, inițiatorul trebuie să se asigure că soluțiile propuse sunt compatibile cu reglementările dreptului european în materie, cu tratatele internaționale, inclusiv cu cele în materia drepturilor fundamentale la care

România este parte”¹⁴⁶. Această aserțiune poate fi extrapolată cu ușurință și în raport cu Republica Moldova.

Așadar, Președintele Republicii Moldova își poate exercita dreptul la inițiativă legislativă doar în condițiile conturate *supra*. Nerespectarea acestor condiții ar putea implica anumite consecințe - de exemplu, declararea neconstituțională a legii.

3.1.3. Cu privire la promulgarea legilor.

În conformitate cu art. 74 alin. (4) din Constituție, legile se remit, spre promulgare, Președintelui Republicii Moldova.

Din art. 74 alin. (1) al Legii nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului aflăm că Legea se remite de către Președintele sau de către unul dintre vicepreședinții Parlamentului spre promulgare Președintelui Republicii Moldova cel târziu în ziua de lucru următoare zilei semnării acesteia.

Corelativ, art. 93 alin. (1) din Constituție prevede că Președintele Republicii Moldova promulgă legile.

Din punct de vedere conceptual, în doctrină se afirmă că „promulgarea este actul prin care Președintele constată că o lege a fost adoptată regulamentar de Parlament. Pentru promulgarea unei legi, Președintele emite un decret, care conferă legii putere deplină, urmând a fi publicată și integrată în sistemul de drept al Moldovei”¹⁴⁷. În mod similar, s-a arătat că „promulgarea reprezintă actul prin care șeful statului autentifică și investeste legea adoptată de către Parlament cu autoritate, dispunând publicarea ei în publicația oficială a statului. Prin promulgare, legea devine executorie, capătă astfel forță juridică”¹⁴⁸. În esență, „promulgarea este ultima etapă înainte de publicarea legii, prin care Președintele finalizează procesul legislativ propriu-zis și conferă legii forță obligatorie, pentru că publicarea este un proces tehnic și nu depinde de niciun factor decizional”¹⁴⁹.

După B. Negru și V. Cojocaru, „promulgarea legii nu este un vot nou, ci este un act prin care se recunoaște conținutul autentic al textului care a fost votat de Parlament și se dă dispoziția ca legea să fie publicată în organul de presă oficial (Monitorul Oficial al Republicii Moldova)”¹⁵⁰. Susținem această opinie.

---

¹⁴⁶ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 647.

¹⁴⁷ NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 334.

¹⁴⁸ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 647; POPESCU, R.D., GHEORGHE, A. Producerea efectelor juridice ale actelor normative. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2012, nr. 2, p. 131.

¹⁴⁹ NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 335.

¹⁵⁰ NEGRU, B., COJOCARU, V. *Tehnica legislativă*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1997, p. 42.

În același timp, R. Popescu afirmă că „promulgarea vizează legea în ansamblul său, nefiind posibilă promulgarea parțială a unei legi”¹⁵¹. Într-adevăr, nu ar fi posibilă promulgarea parțială a unor prevederi dintr-o lege.

Potrivit acestei precizări, Președintele are următoarele posibilități: 1) să promulge legea în termenele constituționale; 2) să solicite Parlamentului o singură dată reexaminarea legii; 3) să sesizeze Curtea Constituțională pentru controlul constituționalității legii primite¹⁵².

Cu privire la *prima* opțiune – să promulge legea în termenele constituționale – în Hotărârea sa nr. 23 din 9 iulie 1998 Curtea Constituțională a menționat că „promulgarea este acțiunea prin care șeful statului atestă existența legii și impune autorităților publice respectarea și supravegherea executării ei. Deci Președintele republicii, semnând un decret de promulgare, verifică, constată și certifică existența legii, votată de Parlament în condițiile cerute de Constituție”¹⁵³.

Curtea a precizat că „este necesar să se facă distincție între promulgare, care imprimă legii caracter executoriu, și publicare, care face legea opozabilă. Scopul publicării legilor și altor acte juridice este de a le aduce la cunoștința persoanelor fizice și juridice, de a reglementa raporturile juridice”¹⁵⁴.

În continuare, Curtea a adăugat că „promulgarea legii este o prerogativă imperativă a Președintelui țării, consacrată în Constituție, și nicio altă autoritate publică în stat nu și-o poate aroga. (...) Exercițiul prerogativei atribuite Președintelui republicii prin art. 93 alin. (1) din Constituție nu este supus altei condiții decât celei care rezultă din textul Legii Supreme. În virtutea caracterului imperativ al dispoziției constituționale, Președintele este obligat să promulge legea adoptată de Parlament pe durata a cel mult două săptămâni de la data înregistrării ei la Președinție sau de la data înregistrării la Președinție în cazul reexaminării ei la cererea Președintelui – art. 93 alin. (2). Dispozițiile art. 93 din Constituție sunt imperative, necondiționate și obligatorii atât pentru Președintele Republicii Moldova, cât și pentru Parlament”¹⁵⁵.

În concepția Curții Constituționale, Președintele este obligat să promulge legea. În același sens, în doctrină s-a arătat că promulgarea nu este, în consecință, o măsură discreționară, șeful statului fiind obligat să promulge legea dacă ea a fost adoptată constituțional, promulgarea fiind urmată de publicarea și de executarea legii¹⁵⁶.

---

¹⁵¹ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 679.

¹⁵² *Ibidem*, p. 678.

¹⁵³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 9 iulie 1998 despre controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 1621-XIII din 2 aprilie 1998 „Privind intrarea în vigoare a unor acte legislative adoptate de Parlament”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 70/33.

¹⁵⁴ *Ibidem*.

¹⁵⁵ *Ibidem*.

¹⁵⁶ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 679.

Totodată, observăm că Președintele Republicii Moldova trebuie să promulge legea într-un interval anumit de timp, mai exact, în termen de două săptămâni. Această concluzie derivă din analiza *per a contrario* a prevederilor art. 93 alin. (2) din Constituție.

Această optică este reflectată și în Hotărârea Curții Constituționale nr. 2b din 2 aprilie 1996 cu privire la interpretarea prevederilor art. 93 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova, în care s-a notat că „în norma constituțională menționată (se are în vedere art. 93 alin. (2) din Constituție – *n.a.*) se prevede că șeful statului trimite legea, la care are obiecții, spre reexaminare Parlamentului în termen de cel mult două săptămâni. Evident, și aceasta este logic, că în cazul în care Președintele Republicii Moldova nu are obiecții asupra legii, ea se promulgă de asemenea într-un termen ce nu depășește două săptămâni. Pornind de la această premisă, care este indiscutabilă, (...) șeful statului promulgă în termenul menționat și legile reexamine de Parlament conform art. 93 alin. (2), indiferent de faptul dacă autoritatea legislativă și-a menținut hotărârea adoptată anterior sau legea a fost modificată în conformitate cu propunerile Președintelui Republicii Moldova”¹⁵⁷. Susținem această poziție. Ea oferă certitudine.

Totuși ar fi mai oportun ca în art. 93 alin. (1) din Constituție să fie prevăzut expres termenul pentru publicarea legii de două săptămâni. Un exemplu în acest sens îl constituie art. 77 alin. (1) din Constituția României, care prevede că promulgarea legii se face în termen de cel mult 20 de zile de la primire. Așadar, inspirați din acest model de reglementare, propunem următoarea redacție a art. 93 alin. (1) din Constituție: Președintele Republicii Moldova promulgă legile în termen de cel mult 14 zile de la primire.

Cu privire la cea de-a doua opțiune a Președintelui Republicii Moldova – să solicite Parlamentului reexaminarea legii, art. 93 alin. (2) din Constituție prevede că Președintele Republicii Moldova este în drept, în cazul în care are obiecții asupra unei legi, să o remită, în termen de cel mult două săptămâni, spre reexaminare, Parlamentului. În cazul în care Parlamentul își menține hotărârea adoptată anterior, Președintele promulgă legea.

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a apreciat că „este firesc ca șeful statului să aibă posibilitatea de a examina legea și de a-și exercita atribuțiile ce îi revin în această calitate, de a asigura buna funcționare a autorităților publice”¹⁵⁸. Astfel, Președintele Republicii Moldova nu trebuie să promulge legea în mod „orbește”.

---

¹⁵⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. 2b din 2 aprilie 1996 cu privire la interpretarea prevederilor art. 93 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 23-24.

¹⁵⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 26 februarie 1998 privind interpretarea unor prevederi ale art. 93 alin. (2) din Constituție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 26-27/15.

Conform Curții Constituționale, Președintele țării poate cere Parlamentului reexaminarea legii pentru orice motive, începând cu inacceptabilitatea unor texte și terminând cu îndreptarea unor erori materiale¹⁵⁹. Curtea a explicat că termenul „obiecții” din art. 93 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova trebuie înțeles drept o constatare a curențelor din lege¹⁶⁰.

Ulterior, Curtea a concretizat următoarele: controlul legii exercitat de Președinte în cadrul procedurii de promulgare are la bază trei componente (direcții): de procedură, de oportunitate și de constituționalitate¹⁶¹.

O poziție similară găsim și în literatura de specialitate: „Președintele poate solicita reexaminarea legii pentru orice motiv – de constituționalitate, legalitate, obiecții de oportunitate, neconformitate cu legislația europeană sau pur și simplu probleme redacționale, de formă sau de fond, vizând legea în întregime sau doar unele dintre prevederile acesteia”¹⁶². O opinie apropiată este expusă și în alte lucrări de specialitate¹⁶³.

De exemplu, a devenit notoriu faptul că Președintele Republicii Moldova a remis, relativ recent, Parlamentului spre examinare legea care modifică politica bugetar-fiscală pentru anul 2022, invocând lipsa avizului pozitiv al Guvernului în privința amendamentului referitor la acordarea judecătorilor Curții Constituționale a sporului cu caracter specific de 100% din salariu pentru realizarea controlului de constituționalitate. Acest argument vizează o critică de neconstituționalitate, deoarece art. 131 alin. (4) din Constituție prevede că orice propunere legislativă sau amendament care atrage majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau a împrumuturilor, precum și majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare, pot fi adoptate numai după ce sunt acceptate de Guvern.

De altfel, există o jurisprudență consolidată a Curții Constituționale, conform căreia adoptarea unei legi cu impact bugetar, în lipsa avizului pozitiv al Guvernului, conduce la încălcarea

---

¹⁵⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 28 februarie 1996 cu privire la interpretarea articolului 74 alineatele (1) și (2), articolului 93 alineatul (2) și articolului 143 alineatul (1) din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 16/184.

¹⁶⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr. 57 din 21 decembrie 1995 cu privire la constituționalitatea Decretului Președintelui Republicii Moldova din 24 august 1995 nr. 270 „Cu privire la Legea nr. 564-XIII din 22 iulie 1995”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 4/57.

¹⁶¹ A se vedea § 24 din Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 5 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi (*Sesizarea nr. 1f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 33-39.

¹⁶² MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 683.

¹⁶³ CHELARU, I. Considerații referitoare la procedura parlamentară a reexaminării legilor din inițiativa Președintelui României. În: *Revista Dreptul*, 2016, nr. 6. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm3tambxgy4a/consideratii-referitoare-la-procedura-parlamentara-a-reexaminarii-legilor-din-initiativa-presedintelui-romaniei>

procedurii prevăzute de art. 131 alin. (4) și (6) și a art. 6 din Constituție, care obligă autoritățile statului să-și exercite atribuțiile în limitele rigorilor stabilite de Constituție¹⁶⁴.

Ulterior, în contextul reexaminării Legii bugetului de stat pentru anul 2022, Parlamentul nu și-a menținut hotărârea în privința amendamentului avizat negativ de către Guvern. Acest exemplu demonstrează că remiterea spre reexaminare a unei legi poate preveni o încălcare a Constituției de către Parlament.

Totuși, nu toate legile pot fi remise spre reexaminare Parlamentului. O asemenea concluzie rezultă din Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 2 martie 2016 pentru interpretarea articolului 106¹ alin.(1) din Constituția Republicii Moldova (angajarea răspunderii Guvernului), în care Curtea a reținut că „spre deosebire de procedura legislativă obișnuită, adoptarea proiectului de lege prin angajarea răspunderii Guvernului nu presupune dezbateri proiectului potrivit procedurii legislative ordinare în comisiile de specialitate ale Parlamentului și în plen. În acest caz proiectele sunt supuse unei dezbateri strict politice, având drept consecință menținerea sau demiterea Guvernului prin retragerea încrederii acordate de Parlament”¹⁶⁵.

Ținând cont de particularitățile acestei instituții, Curtea Constituțională a statuat că Președintele Republicii Moldova nu-i poate remite Parlamentului spre reexaminare, înainte de promulgare, o lege în privința căreia Guvernul și-a angajat răspunderea. În caz contrar, o asemenea posibilitate ar conduce, în fapt, la anularea acestui mecanism constituțional¹⁶⁶.

Instanța de contencios constituțional a reținut caracterul de excepție al procedurii de promulgare a unei legi asupra căreia Guvernul și-a angajat răspunderea. Prin urmare, Curtea a decis că prevederile art. 93 alin. (2) din Constituție nu pot fi aplicate în cazul legilor adoptate prin procedura angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului¹⁶⁷. Această concepție derivă din specificul angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului. De altfel, A. Arseni consideră

---

¹⁶⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 28 ianuarie 2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi fiscale referitoare la taxele locale (*Sesizarea nr. 2a/2014*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 80-85; Hotărârea Curții Constituționale nr. 11 din 25 martie 2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Anexa nr. 1 la Titlul IV din Codul fiscal, în redacția Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 (*Sesizarea nr. 20a/2014*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 115-119; Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 10 octombrie 2019 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.172 din 27 iulie 2018 pentru modificarea unor acte legislative și din Legea nr. 288 din 15 decembrie 2017 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative (*Sesizările nr. 142a/2018 și nr. 155a/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 338-343; Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 11 martie 2021 privind controlul constituționalității Legii nr. 236 din 16 decembrie 2020 privind modificarea unor acte normative și a Legii nr. 240 din 16 decembrie 2020 pentru modificarea unor acte normative (activitatea farmaceutică) (*Sesizările nr. 214a/2020, nr. 222a/2020, nr. 224a/2020 și nr. 4a/2021*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 82-85.

¹⁶⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 2 martie 2016 pentru interpretarea articolului 106¹ alin. (1) din Constituția Republicii Moldova (angajarea răspunderii Guvernului) (*Sesizarea nr. 24b/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 134-139.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

angajarea răspunderii Guvernului ca fiind o metodă de „intervenție” în funcția legislativă a statului¹⁶⁸. Mai exact, este vorba de atribuția Parlamentului.

După această clarificare, din punct de vedere procedural, Președintele Republicii Moldova este în drept să remită legile, cu obiecțiile sale, spre reexaminare Parlamentului printr-un demers scris¹⁶⁹. Acest demers trebuie prezentat în termen de două săptămâni.

Au existat situații când acest termen a fost încălcat. În Hotărârea sa nr. 57 din 21 decembrie 1995, Curtea Constituțională a constatat că „supunerea de către Președinte cu întârziere spre examinare Parlamentului Republicii Moldova a Legii și obiecțiilor respective a fost determinată de faptul că Președintele a fost în concediu (...) și s-a aflat peste hotarele republicii”¹⁷⁰. Curtea Constituțională a considerat că în cazul dat termenul de două săptămâni de remitere Parlamentului a Legii cu obiecțiile la ea spre reexaminare, termen stabilit prin art. 93 alin. (2) al Constituției Republicii Moldova, a fost încălcat din motive întemeiate¹⁷¹. După revenirea Președintelui din concediu, acest termen a fost respectat¹⁷².

Din analiza acestei hotărâri rezultă că termenul prevăzut la art. 93 alin. (1) din Constituție poate fi încălcat din motive întemeiate, iar un motiv întemeiat în acest sens îl constituie faptul aflării Președintelui Republicii Moldova în concediu. Totodată, nu se poate considera că, în timpul aflării în concediu, Președintele Republicii Moldova își suspendă temporar exercitarea atribuțiilor sale. Și în acest caz el este șef al statului¹⁷³. Așadar, „concediul Președintelui Republicii Moldova nu constituie un motiv pentru care funcția Președintelui Republicii Moldova devine vacantă sau pentru destituirea lui temporară sau delegarea atribuțiilor sale altor persoane oficiale”¹⁷⁴.

Dacă termenul de două săptămâni pentru promulgare sau pentru prezentarea obiecțiilor a fost încălcat din motive neîntemeiate, atunci va exista o încălcare a art. 93 alin. (2) din Constituție.

Obiecțiile la o lege remise Parlamentului de către Președintele Republicii Moldova trebuie examinate. În doctrină¹⁷⁵ se vorbește despre „reluarea procedurii legislative”, procedură care are semnificația întârzierii intrării în vigoare a legii, fiind un veto suspensiv pe perioada cât are loc

---

¹⁶⁸ ARSENI, A. Angajarea răspunderii guvernului – metodă de „intervenție” în funcția legislativă a statului. În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr. 5, pp. 2-7.

¹⁶⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 28 februarie 1996 cu privire la interpretarea articolului 74 alineatele (1) și (2), articolului 93 alineatul (2) și articolului 143 alineatul (1) din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 16/184.

¹⁷⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr. 57 din 21 decembrie 1995 cu privire la constituționalitatea Decretului Președintelui Republicii Moldova din 24 august 1995 nr. 270 „Cu privire la Legea nr. 564-XIII din 22 iulie 1995”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 4/57.

¹⁷¹ *Ibidem*.

¹⁷² *Ibidem*.

¹⁷³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 56 din 21 decembrie 1995 cu privire la interpretarea articolului 91 al Constituției Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 4/56.

¹⁷⁴ *Ibidem*.

¹⁷⁵ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 684.

reexaminarea. În plan legislativ, art. 74 alin. (3) din Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului stabilește că obiecțiile Președintelui Republicii Moldova se supun examinării conform procedurii prevăzute de prezentul Regulament pentru examinarea amendamentelor, în baza raportului comisiei permanente responsabile de legea reexaminată și, după caz, cu avizul Direcției juridice a Secretariatului Parlamentului.

În orice caz, „obiecțiile șefului statului, indiferent de natura lor, asupra unei legi nu sunt obligatorii pentru Parlament. Aceasta rezultă din textul art. 93 alin. (2) din Constituție, care prevede dreptul Parlamentului de a-și menține, în procesul reexaminării legii, hotărârea adoptată anterior. Trimiterea de către Președintele Republicii Moldova a legii, cu obiecțiile sale, spre reexaminare Parlamentului înseamnă, de fapt, refuzul șefului statului de a o promulga”¹⁷⁶.

Așadar, Parlamentul nu este obligat să-și însușească punctul de vedere al Președintelui Republicii Moldova. Președintele Republicii Moldova nu-și poate impune opinia față de legislativ¹⁷⁷. Altminteri, Parlamentul s-ar transforma într-o „anexă” a Președinției. Cu toate acestea, Parlamentul oricum este obligat să supună proiectul de lege cel puțin revotării, care de principiu este o reexaminare.

În ceea ce privește limitele reexaminării legii de către Parlament, prezintă relevanță poziția Curții Constituționale a României: „Parlamentul trebuie să reexamineze toate textele de lege la care face referire cererea Președintelui României, precum și pe cele care au legătură cu acestea, asigurându-se succesiunea logică a ideilor și coerența reglementării. În acest context se impune a fi modificate chiar și unele dispoziții ale legii care nu au fost în mod expres cuprinse în cererea de reexaminare, dar care sunt în mod indisolubil legate de acestea. În cadrul acestei proceduri, în situația în care se dă o altă redactare unor texte sau se completează legea cu noi reglementări, urmează să se asigure corelările necesare dintre textele care au făcut obiectul cererii Președintelui României și celelalte dispoziții ale legii. Pentru aceleași rațiuni, dacă cererea de reexaminare vizează doar aspecte punctuale sau dispoziții concrete din lege, iar, în economia actului normativ, acestea se dovedesc a fi esențiale, întrucât constituie fundamentul reglementării, lipsa lor afectând însăși filosofia actului normativ, apare cu evidență faptul că înlăturarea, eliminarea lor va prejudicia întregul act și va conduce la respingerea legii în ansamblul său”¹⁷⁸.

---

¹⁷⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 26 februarie 1998 privind interpretarea unor prevederi ale art. 93 alin. (2) din Constituție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 26-27/15.

¹⁷⁷ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 684.

¹⁷⁸ A se vedea § 46 din Decizia Curții Constituționale a României nr. 63 din 13 februarie 2018 referitoare la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. I pct. 21 [cu referire la art. 16 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 75/2005 privind asigurarea calității educației] și pct. 26 [cu referire la art. 4 alin. (1) din Legea nr. 288/2004 privind organizarea studiilor universitare] din Legea privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 96/2016 pentru modificarea și completarea unor acte normative în domeniile educației, cercetării, formării profesionale și sănătății, precum și ale legii, în ansamblul său. În: *Monitorul Oficial* nr. 201 din 6 martie 2018.

Sușinem această poziție și în raport cu Legea Supremă a Republicii Moldova. Prin urmare, Parlamentul trebuie să examineze obiecțiile ținând cont de concepția legii.

În Hotărârea Curții Constituționale nr. 13b din 28 mai 1996 cu privire la interpretarea articolului 93 din Constituția Republicii Moldova se menționează că „obiecțiile Președintelui Republicii Moldova, trimise Parlamentului spre examinare în baza art. 93 din Constituție, se discută de către Parlament și se adoptă sau se resping cu majoritatea de voturi cerută pentru procedura de reexaminare a legii stipulată în Regulamentul Parlamentului în funcție de categoria acesteia, însă numărul de voturi în cazul menținerii hotărârii adoptate anterior nicidecum nu poate fi mai mic decât numărul de voturi cu care s-a votat inițial legea”¹⁷⁹.

Aproximativ peste doi ani, Curtea Constituțională a decis că Hotărârea sa nr. 13b din 28 mai 1996 cu privire la interpretarea art. 93 din Constituția Republicii Moldova și-a pierdut efectul juridic la 19 decembrie 1996, data intrării în vigoare a Legii pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului¹⁸⁰.

În aceste condiții, art. 87 alin. (1) din Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului prevede că legile, hotărârile și alte acte se adoptă de către Parlament cu votul majorității, după cum urmează: a) legile constituționale – cu votul a 2/3 din numărul deputaților aleși; b) legile organice – cu votul majorității deputaților aleși, ce constituie votul a cel puțin 51 de deputați; c) legile ordinare, hotărârile și alte acte – cu votul majorității deputaților prezenți. Iar alin. (2) al aceluiași articol stabilește că Procedura menționată la alin. (1) este aplicabilă și în cazul reexaminării legilor la care Președintele Republicii Moldova are obiecții.

Așadar, s-a renunțat la concepția potrivit căreia numărul de voturi în cazul menținerii hotărârii adoptate anterior nicidecum nu poate fi mai mic decât numărul de voturi cu care s-a votat inițial legea.

Prin urmare, în cazul revotării unei legi remise spre reexaminare este posibil ca aceasta să acumuleze un număr de voturi mai mic decât cel inițial, însă unul suficient, în accepțiunea art. 87 alin. (1) din Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului.

Potrivit art. 75 din Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996, pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, „în cazul în care, după reexaminarea legii, trimise de către Președintele Republicii Moldova în condițiile art. 74 alin. (2), Parlamentul, cu votul majorității arătat la art. 87, nu-și menține hotărârea, legea se consideră respinsă (...)”.

---

¹⁷⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 13b din 28 mai 1996 cu privire la interpretarea articolului 93 din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 38-39/19.

¹⁸⁰ Decizia Curții Constituționale nr. 1a din 26 februarie 1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 40-41/18.

În schimb, art. 74 alin. (4) din Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului stabilește că „în cazul în care, după reexaminarea legii, Parlamentul menține hotărârea adoptată anterior sau face modificări în lege în conformitate cu obiecțiile Președintelui Republicii Moldova, Președintele este obligat să promulge legea în termen de cel mult două săptămâni de la data înregistrării legii în Aparatul Președintelui”.

Așadar, rezultă că Președintele Republicii Moldova nu ar avea dreptul să remită repetat legea spre reexaminare. Această concluzie este confirmată și de prevederile art. 74 alin. (3) din Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului: „Președintele Republicii Moldova poate cere Parlamentului, doar o singură dată, reexaminarea legii pentru orice motive ce fac legea în ansamblu sau o parte a ei inacceptabilă. (...)”.

În același sens, Curtea Constituțională a stabilit că „Președintele Republicii Moldova are dreptul să înainteze obiecții asupra legii votate de Parlament o singură dată, însă nu are drept de veto față de legea adoptată, aceasta fiind prin excelență opera Parlamentului, în calitate de unică autoritate legislativă a statului”¹⁸¹. Totuși, art. 93 alin. (2) din Constituție nu prevede expres că Președintele Republicii Moldova are dreptul să prezinte obiecții asupra legii votate de Parlament o singură dată. Pentru a evita incertitudinea, ar fi oportun de specificat acest lucru în textul art. 93 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova, așa cum este prevăzut, de exemplu, în art. 77 alin. (2) din Constituția României: „Înainte de promulgare, Președintele poate cere Parlamentului, o singură dată, reexaminarea legii”.

Au existat situații când Președintele Republicii Moldova a refuzat să promulge legea în privința căreia Parlamentul și-a menținut hotărârea adoptată anterior. În astfel de situații, Curtea Constituțională a stabilit că refuzul șefului statului de a promulga o lege revotată anterior de Parlament constituie o încălcare a art. 93 din Legea Supremă și o încălcare a jurământului depus. În acest sens organul de jurisdicție constituțională a amintit de adresa sa cu privire la introducerea în legislație a răspunderii penale pentru neexecutarea hotărârilor Curții Constituționale. Curtea a subliniat faptul că refuzul deliberat al președintelui de a-și executa o obligație constituțională echivalează cu înlăturarea de bună voie de la exercitarea acesteia, fapt ce justifică instituirea interimatului funcției în sensul art. 91 din Constituție, fiind în imposibilitate temporară de a-și exercita atribuțiile pentru considerente obiective (lipsa dorinței). Ca rezultat al instituirii

---

¹⁸¹ A se vedea § 28 din Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 5 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi (*Sesizarea nr. 1f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 33-39.

interimatului funcției de președinte, potrivit art. 91 din Legea Supremă, atribuțiile de președinte interimar vor fi exercitate, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Prim-ministru ¹⁸².

Așadar, în opinia Curții Constituționale a Republicii Moldova, refuzul deliberat al Președintelui Republicii Moldova de a-și îndeplini obligația constituțională de promulgare a legii, în privința căreia Parlamentul și-a menținut hotărârea adoptată anterior, constituia, în sensul art.91 din Constituție, imposibilitatea temporară de a-și exercita atribuția în cauză. Totodată, acest refuz era privit ca o circumstanță care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova în cadrul procedurii legislative.

Această soluție a fost aplicată de câteva ori. În acest sens, facem trimitere la Avizul Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 2 din 5 ianuarie 2018 referitor la promulgarea Legii nr.257 din 22 decembrie 2017 cu privire la completarea Codului audiovizualului al Republicii Moldova¹⁸³, precum și la cel cu nr. 5 din 10 decembrie 2018¹⁸⁴ referitor la promulgarea Legii nr. 203 din 4 octombrie 2018 pentru modificarea articolului 111 al Codului muncii; a Legii nr. 151 din 4 octombrie 2018 cu privire la transmiterea cu titlu oneros a unui bun imobil; a Codului serviciilor media audiovizuale, adoptat prin Legea nr. 174 din 8 noiembrie 2018; a Legii nr. 219 din 8 noiembrie 2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri și a Legii nr. 220 din 8 noiembrie 2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

Dar această practică a luat sfârșit ca urmare a pronunțării de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova a Hotărârii nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție¹⁸⁵, prin care Curtea și-a reconsiderat jurisprudența anterioară. Vom analiza această hotărâre în capitolul 4 al prezentei lucrări.

Cu privire la cea de-a *treia* opțiune a Președintelui Republicii Moldova – să sesizeze Curtea Constituțională pentru controlul constituționalității legii primite, reținem că în Hotărârea nr. 9 din 14 februarie 2014 Curtea Constituțională a subliniat că:

„64. [...] în conformitate cu prevederile constituționale, Președintele Republicii Moldova poate cere reexaminarea de către Parlament a legii o singură dată, în cazul revotării fiind obligat să o promulge, chiar și în eventualitatea unor dubii asupra constituționalității legii adoptate.

---

¹⁸² Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 5 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi (*Sesizarea nr. 1f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 33-39.

¹⁸³ Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 5 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi (*Sesizarea nr. 1f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 33-39.

¹⁸⁴ Avizul Curții Constituționale nr. 5 din 10 decembrie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi (*Sesizarea nr. 194f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 513-525.

¹⁸⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (*Sesizarea nr. 96b/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 221-225.

65. Această situație este susceptibilă să genereze un impas constituțional, pentru că, pe de o parte, Președintele Republicii Moldova ar fi obligat să promulge o lege contrară Constituției, încălcând astfel Constituția, iar, pe de altă parte, ar încălca Constituția și dacă nu ar promulga legea, atentând asupra exercitării puterii legislative.

66. În acest context, Curtea consideră că Președintele Republicii Moldova, în cazul remiterii legii spre reexaminare Parlamentului pentru motive de neconstituționalitate, poate sesiza concomitent Curtea Constituțională, în calitate de unică autoritate de jurisdicție constituțională, în vederea controlului constituționalității legii adoptate.

67. Pe de altă parte, având în vedere norma imperativă a articolului 93 din Constituție, Curtea reține că sesizarea în vederea controlului constituționalității legii înainte de publicare nu are incidență directă asupra procedurilor de promulgare, astfel încât, în eventualitatea promulgării legii contestate până la pronunțarea hotărârii Curții Constituționale, controlul *a priori* al constituționalității legii își continuă procedura în cadrul controlului *a posteriori*.¹⁸⁶

Din această perspectivă, reiese că Președintele Republicii Moldova poate sesiza Curtea Constituțională chiar și înainte de promulgare a vreunei legi. De altfel, în Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 14 februarie 2014 s-a stabilit că, în sensul art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, controlul constituționalității legilor cuprinde legile adoptate de Parlament, atât după, cât și înainte de publicarea în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, la sesizarea Președintelui Republicii Moldova și a celorlalți subiecți cu drept de sesizare¹⁸⁷.

În același timp, faptul sesizării Curții Constituționale nu reprezintă un impediment pentru promulgarea legii. Prin urmare, este posibil să producă efecte juridice o lege neconstituțională.

Din aceste considerente, ar fi mai oportună întreruperea termenului constituțional pentru promulgarea legii în ipoteza sesizării de către Președintele Republicii Moldova a Curții Constituționale pentru exercitarea controlului *a priori* de constituționalitate¹⁸⁸.

Șeful statului și-a exercitat prerogativa de a sesiza Curtea Constituțională de mai multe ori. Un exemplu elocvent, ce viza domeniul economic, îl constituie sesizarea nr. 142a/2019. Prin această sesizare, Președintele Republicii Moldova, de la acea vreme, a contestat la Curtea Constituțională mai multe prevederi care permiteau deschiderea unor noi magazine *duty-free* în

---

¹⁸⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 14 februarie 2014 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova (*Sesizarea nr. 52b/2013*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 78-79.

¹⁸⁷ A se vedea pct. 1 din dispozitivul Hotărârii Curții Constituționale nr. 9 din 14 februarie 2014 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova (*Sesizarea nr. 52b/2013*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 78-79.

¹⁸⁸ SÎRBU, S. Promulgarea legilor de către Președintele Republicii Moldova. În: *Studii Juridice Universitare*, 2022, nr. 2, pp. 183-194.

care vor fi vândute mărfuri importate, scutite de la plata T.V.A. și a accizelor. Era vorba de alin. (1³) al art. 95¹ din Codul vamal, care permitea scutirea de la plata T.V.A. și de la plata accizelor pentru activitatea barurilor și restaurantelor *duty-free* la bordul navelor, pentru comercializarea produselor alimentare gata cu consumare în local, vânzarea băuturilor cu consumare în local, cu sau fără program distractiv. S-a menționat că aceste prevederi ar produce un impact negativ asupra economiei statului. În acest sens, autorul sesizării a relevat faptul că Parlamentul a încălcat art. 131 alin. (4) din Constituție, potrivit căruia respectarea avizului Guvernului este obligatorie în materie de modificare a legislației care atrage majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau a împrumuturilor, precum și majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare¹⁸⁹. Sesizarea Președintelui Republicii Moldova a fost admisă de către Curtea Constituțională și, prin urmare, prevederile contestate au fost declarate neconstituționale. Totuși, o anumită perioadă de timp prevederile contestate au fost aplicate.

Generalizând cele menționate mai sus și pentru evitarea unor dileme, propunem următoarea redacție a art. 93 „Promulgarea legilor” din Constituție:

„(1) Președintele Republicii Moldova promulgă legile în termen de cel mult 14 zile de la primire.

(2) Înainte de promulgare, Președintele Republicii Moldova poate cere, în cazul în care are obiecții, printr-un demers scris, Parlamentului, o singură dată, reexaminarea legii.

(3) Dacă Președintele Republicii Moldova a cerut reexaminarea legii ori dacă s-a cerut verificarea constituționalității ei, promulgarea legii se face în cel mult 10 zile de la primirea legii adoptate după reexaminare sau de la pronunțarea hotărârii Curții Constituționale, prin care i s-a recunoscut constituționalitatea. Dacă Președintele Republicii Moldova nu a promulgat legea în termenul indicat de acest alineat, atunci ea va fi promulgată de către Președintele Parlamentului”..”

3.1.4. Cu privire la mesajele referitoare la principalele probleme ale națiunii.

Este de menționat că, în conformitate cu art. 84 alin. (1) din Constituție, Președintele Republicii Moldova poate lua parte la lucrările Parlamentului. Desigur, aici se are în vedere faptul că Președintele poate lua parte la ședințele publice ale Parlamentului.

Totodată, alin. (2) al aceluiași articol precizează în ce mod Președintele Republicii Moldova poate lua parte la lucrările Parlamentului, și anume: prin a adresa Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale națiunii.

---

¹⁸⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 10 octombrie 2019 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 172 din 27 iulie 2018 pentru modificarea unor acte legislative și din Legea nr. 288 din 15 decembrie 2017 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative (*Sesizările nr. 142a/2018 și nr. 155a/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 338-343.

Această atribuție scoate în evidență calitatea Președintelui Republicii Moldova de mediator în stat¹⁹⁰. Din punct de vedere conceptual, „mesajul către Parlament (...) reprezintă un act politic, prin care șeful statului aduce la cunoștința legislativului poziția sa într-o problemă politică, economică sau socială a națiunii. În același timp, mesajul reprezintă o modalitate, prin intermediul căreia Președintele poate colabora și stabili legături instituționale cu organul reprezentativ suprem. Este de remarcat faptul că prin intermediul mesajelor, care, fiind făcute public, au un impact social, Președintele poate exercita asupra Parlamentului și anumite presiuni politice”¹⁹¹.

De asemenea, Șt. Deaconu afirmă că „mesajele Președintelui sunt acte politice emise în exercitarea atribuțiilor sale”¹⁹². Același autor a precizat că mesajul trebuie perceput ca având un dublu rol: a) mijloc de comunicare între Președinte (se are în vedere Președintele țării – *n.a.*) și Parlament; b) modalitate prin care Președintele (se are în vedere șeful statului – *n.a.*) atrage atenția națiunii asupra unor probleme de interes, pe care instituțiile statului trebuie să le rezolve sau care îi privesc nemijlocit pe cetățeni.

Nu în ultimul rând, C. Ionescu susține că „Președintele (țării – *n.a.*), adresând un mesaj Parlamentului, nu se amestecă în atribuțiile sale și nu se poziționează deasupra acestuia. (...) Mesajul este un act eminent politic (...)”¹⁹³.

Subscriem la aceste păreri. Așadar, sub aspectul naturii lor juridice, mesajele Președintelui Republicii Moldova către Parlament sunt acte politice.

Totodată, se pune următoarea problemă: ce înseamnă „principalele probleme ale națiunii”? Constituția nu prevede acest lucru. În aceste condiții, Președintelui Republicii Moldova îi revine sarcina de a determina care sunt „principalele probleme ale națiunii”.

În doctrină s-a susținut că, din moment ce Președintele se adresează Parlamentului, respectivele probleme care fac obiectul mesajului trebuie să aibă legătură cu activitatea Parlamentului: activitatea de legiferare sau activitatea de control asupra altor instituții¹⁹⁴. Cu alte cuvinte, sfera problemelor ce pot forma obiectul mesajului trebuie să fie în conexiune cu activitatea Parlamentului, adică să fie posibil de rezolvat sau de remediat de către Parlament.

Aici putem aduce ca exemplu mesajul Președintelui Republicii Moldova din 20 iulie 2000, prin care el și-a exprimat dezacordul în legătură cu adoptarea Legii nr. 1115 din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova. Prin acest mesaj, Președintele a atenționat

---

¹⁹⁰ NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 313; MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 769.

¹⁹¹ NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 313.

¹⁹² MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 769.

¹⁹³ IONESCU, C. Reflecții privind dreptul Președintelui României de a adresa mesaje Parlamentului. În: *Revista Română de Jurisprudență*, 2012, nr. 6, p. 313.

¹⁹⁴ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 769.

Parlamentul asupra gravelor probleme instituționale generate de reforma constituțională¹⁹⁵. Printre altele, au fost menționate și problemele care pot să apară în legătură cu schimbarea modului de alegere a Președintelui Republicii Moldova, și anume: din alegerea directă de către popor în alegerea de către Parlament. De altfel, aceste probleme au devenit pronunțate în perioada anilor 2009-2012, în care Parlamentul nu ajungea la un numitor comun privind alegerea șefului statului.

Cu privire la formă, Șt. Deaconu identifică trei situații potrivite pentru adresarea mesajului, toate fiind posibile în mod egal:

„a) prezentarea directă a mesajului în fața Parlamentului de către Președintele țării;

b) citirea mesajului Președintelui țării de către un trimis al acestuia. Președintele poate însărcina un consilier cu citirea mesajului în Parlament. Citirea mesajului nu poate fi întreruptă de dezbateri parlamentare pe marginea conținutului mesajului;

c) remiterea mesajului de către șeful statului Parlamentului sub forma unei scrisori publice.

De data aceasta, prezentarea mesajului se face prin citirea lui în fața Parlamentului de către un membru al Parlamentului”¹⁹⁶.

Deși opinia respectivă a fost avansată în raport cu Constituția României, considerăm că aceasta este valabilă, *mutatis mutandis*, și în raport cu Legea Supremă a Republicii Moldova. Aceasta deoarece Constituția Republicii Moldova nu reglementează forma de prezentare a mesajului de către Președintele țării Parlamentului. Odată ce Constituția „tace”, toate cele trei situații etalate *supra* pot fi valabile și în Republica Moldova.

Totodată, conform art. 42 din Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, la cererea Președintelui Republicii Moldova, Biroul permanent, la întocmirea ordinii de zi, dă prioritate mesajelor Președintelui Republicii Moldova adresate Parlamentului.

Din această perspectivă, s-a susținut că „Parlamentul fiind un organ deliberativ suprem, deputații au dreptul de a supune dezbaterilor aceste mesaje. În această ordine de idei, logica finalității dezbaterilor parlamentare impune obligativitatea adoptării unei hotărâri a Parlamentului pe marginea mesajului prezidențial. (...) Parlamentul are obligația de a adopta o hotărâre asupra fiecărui mesaj al Președintelui, prin care cel puțin să ia act de mesajul dezbătut în ședința plenară. Până în prezent, Parlamentul nu a adoptat nicio hotărâre asupra puținelor mesaje prezidențiale”¹⁹⁷.

În contrast, s-a afirmat că „mesajul Președintelui apare ca un simplu instrument de informare a Parlamentului, lipsit de consecințe juridice și nu ca o modalitate de sesizare a acestuia

---

¹⁹⁵ NEGRU, B., OSMOCHEȘCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 313.

¹⁹⁶ MURARU, I., TĂNĂȘESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*, p. 770.

¹⁹⁷ NEGRU, B., OSMOCHEȘCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 313.

în vederea declanșării unor dezbateri asupra anumitor probleme de interes general”¹⁹⁸. Totuși, „nimic nu oprește ca anumiți parlamentari să solicite dezbateri parlamentare pe marginea problemelor ridicate de Președinte în mesajul adresat Parlamentului, dar aceste dezbateri nu vor fi considerate consecințe ale mesajului Președintelui, ci acțiuni distincte ale parlamentarilor, în virtutea dreptului lor de reprezentare”¹⁹⁹.

În opinia noastră, mesajul Președintelui țării adresat Parlamentului nu este unul obligatoriu, însă ar fi oportun, cel puțin, de a se lua act de acesta. În cele din urmă, Parlamentul va decide dacă se impune sau nu adoptarea unor măsuri. Este adevărat că „Parlamentul nu poate fi obligat în adoptarea sau nu a unei soluții legislative sau de altă natură”²⁰⁰. Dar mesajele Președintelui Republicii Moldova pot avea o rezonanță în societate și, în cazul în care ele nu au fost luate în considerare de către Parlament, deputații ar putea fi „penalizați” la viitoarele alegeri. Ar fi oportun ca regimul juridic al mesajelor să fie reglementat în Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, astfel urmând a fi modificată.

3.1.5. Cu privire la dizolvarea Parlamentului.

Atribuția Președintelui Republicii Moldova de a dizolva Parlamentul înainte de expirarea termenului de patru ani este circumscrisă (sau limitată²⁰¹) de prevederile art. 85 din Constituție²⁰². Conținutul acestui articol este următorul:

„(1) În cazul imposibilității formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Președintele Republicii Moldova, după consultarea fracțiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul.

(2) Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură.

(3) În cursul unui an, Parlamentul poate fi dizolvat o singură dată.

(4) Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui Republicii Moldova, și nici în timpul stării de urgență, de asediu sau de război.”

---

¹⁹⁸ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*, p. 771.

¹⁹⁹ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*, p. 771.

²⁰⁰ *Ibidem*.

²⁰¹ GÎRLEȘTEANU, G. Mijloace de presiune între puteri în statul român de drept: dreptul de dizolvare a Parlamentului, dreptul de a cere reexaminarea legii, moțiunea simplă și suspendarea Președintelui. În: *Pandectele Române*, 2011, nr. 12, pp. 22-23.

²⁰² SÎRBU, S. Dizolvarea Parlamentului – atribuție a Președintelui Republicii Moldova. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*. Vol. 8, Partea a 2-a, 4 iunie 2021, Cahul. Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2021, pp. 147-153.

Din perspectiva naturii juridice, s-a apreciat că dizolvarea Parlamentului reprezintă o „sanctiune constituțională”, „o prerogativă a șefului statului” sau „o modalitate de soluționare a crizei provocate de conflictul apărut între autoritatea legislativă și cea executivă”.

In concreto, s-a considerat că „sanctiunea constituțională aplicabilă Parlamentului – dizolvarea – devine incidentă, conform procedurilor prevăzute de Constituție, în situațiile în care organul legislativ și reprezentativ suprem nu-și mai poate exercita funcțiile și, astfel, nu mai poate exprima voința alegătorilor. Din aceste considerente, în legătură cu disfuncția survenită, prin dizolvarea Parlamentului și desfășurarea alegerilor anticipate, alegătorilor li se oferă posibilitatea să rezolve pe cale constituțională conflictul dintre autorități”²⁰³.

Totodată, „prerogativa șefului statului de a dizolva Parlamentul constituie o garanție constituțională care permite soluționarea și deblocarea unei crize instituționale. Soluțiile constituționale constituie o expresie a principiului separației și colaborării puterilor în stat, stabilit în articolul 6 din Constituție, adică a contraponderii cu ajutorul căreia se soluționează un diferend dintre puteri referitor la prerogativele constituționale”²⁰⁴.

Nu în ultimul rând, s-a arătat că „dizolvarea Parlamentului de către șeful statului constituie o modalitate de soluționare a crizei provocate de conflictul apărut între autoritatea legislativă și cea executivă în cazul imposibilității formării Guvernului sau al blocării timp de trei luni a procedurii de adoptare a legilor. Prin dizolvarea Parlamentului și desfășurarea alegerilor, alegătorilor li se oferă posibilitatea de a soluționa pe cale constituțională conflictul dintre autorități”²⁰⁵. În contrast, în doctrină s-a sugerat că dizolvarea Parlamentului ar putea constitui, în anumite circumstanțe, o sursă de criză constituțională²⁰⁶.

Trecând peste această supoziție, observăm că Președintele Republicii Moldova poate dispune dizolvarea Parlamentului în cazul (i) blocării procedurii de adoptare a legilor, precum și în cazul (ii) imposibilității formării Guvernului. În ambele ipoteze (care sunt alternative), Președintele Republicii Moldova poate dispune dizolvarea Parlamentului doar după consultarea fracțiunilor parlamentare.

Pentru a înțelege mai bine semnificația acestor temeuri, vom face apel la jurisprudența Curții Constituționale.

---

²⁰³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 1 octombrie 2013 pentru interpretarea articolului 85 alin. (1) și alin. (2) din Constituția Republicii Moldova (dizolvarea Parlamentului) (*Sesizarea nr. 22b/2013*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 352-357.

²⁰⁴ *Ibidem*, § 42-43.

²⁰⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr. 40 din 24 decembrie 1998 cu privire la interpretarea unor dispoziții din art. 85 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 1-2/3.

²⁰⁶ LĂDARU, I.-E. Dizolvarea Parlamentului – sursă de criză constituțională. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu, Seria „Litere și Științe sociale”*, 2008, nr. 1, pp. 127-134.

Așadar, cu privire la prima situație – *blocarea procedurii de adoptare a legilor* –, conform opiniei exprimate de E. Aramă, „norma art. 85 din Constituție este una dispozitivă. Adică pentru a debloca situația, Președintele Republicii Moldova are la îndemână acest mecanism de dizolvare a unui Parlament care a blocat procedura de adoptare a legilor timp de trei luni. Deci, Președintele nu poate fi impus să dizolve Parlamentul (cu atât mai mult în mod ultimativ, dat fiind că au trecut 90 de zile), aceasta fiind o acțiune lăsată la discreția Președintelui, care trebuie să se consulte cu fracțiunile parlamentare înainte de aceasta, ca să se convingă că alte soluții nu are”²⁰⁷. Din această perspectivă, ar rezulta că nu ar putea să intervină vreo răspundere atâta timp cât Președintele țării a acționat în interiorul marjei discreționare conferite de o normă juridică.

Dar ce înseamnă „blocarea procedurii de adoptare a legilor”? Această expresie a fost elucidată în Hotărârea Curții Constituționale nr. 40 din 24 decembrie 1998 cu privire la interpretarea unor dispoziții din art. 85 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova²⁰⁸.

În particular, Curtea Constituțională a stabilit că noțiunea „blocare a procedurii de adoptare a legilor timp de trei luni” din art. 85 alin. (1) din Constituție se referă la etapa finală a procesului legislativ, și anume - la votarea proiectului de lege în vederea adoptării lui de către Parlament în calitate de lege²⁰⁹.

Curtea Constituțională a statuat că prin „blocarea procedurii de adoptare a legilor timp de trei luni”, în termenii art. 85 alin. (1) din Constituție, se subînțeleg acțiunile unor deputați sau grupuri de deputați îndreptate spre tergiversarea sau zădărnicierea procedurii de votare a proiectelor de legi, având drept rezultat incapacitatea Parlamentului de a adopta timp de trei luni legi, în special legi de importanță majoră în viața statului, legi care reglementează relații sociale de importanță deosebită sau care instituie principii și norme fundamentale²¹⁰.

Curtea Constituțională a mai stabilit că această interpretare are incidență asupra procedurii de adoptare de către Parlament a legilor prevăzute de art. 72 alin. (1) din Constituție și vizează procedura de adoptare nu a unei singure legi, ci a unei serii de legi.

Observăm că în timp ce art. 85 alin. (1) din Constituție operează cu textul „blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni”, fără a preciza de câte legi ar fi vorba, în Hotărârea Curții Constituționale nr. 40 din 24 decembrie 1998, dimpotrivă, se notează că nu trebuie să fie o singură lege, ci mai multe. Expresia Curții din partea motivatoare a hotărârii prenotate ar da de

---

²⁰⁷ ARAMĂ, E. Cunoștințele teoretice și evitarea interpretărilor defectuoase, contrare Constituției. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național: Culegere a comunicărilor*. Vol. I (1-2 octombrie 2019, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2019, pp. 32-33.

²⁰⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr. 40 din 24 decembrie 1998 cu privire la interpretarea unor dispoziții din art. 85 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 1-2/3.

²⁰⁹ *Ibidem*.

²¹⁰ *Ibidem*.

înțeles că este vorba de „câteva legi”; în plus în dispozitivul aceleiași hotărâri Curtea a preferat să folosească sintagma „a unei serii de legi”.

Aici apare în mod firesc următoarea întrebare: oare câte legi ar trebui să nu fie votate de către Parlament timp de trei luni pentru a se constata o „blocare” în sensul art. 85 alin. (1) din Constituție? Ce înseamnă „câteva legi” sau „o serie de legi”? E suficient doar două legi? Desigur, se pot avansa interpretări diferite și, în consecință, poate să existe riscul exercitării abuzive de către șeful statului a atribuției de dizolvare a Parlamentului. Totuși, acest risc poate fi cenzurat de către Curtea Constituțională, deoarece acesteia îi revine sarcina de a aprecia, în fiecare caz particular, dacă se atestă circumstanțele (în speță, blocarea procedurii de adoptare a legilor) care justifică sau nu dizolvarea Parlamentului.

Deocamdată, în istoria Republicii Moldova nu s-au atestat cazuri de dizolvare a Parlamentului în legătură cu blocarea procedurii de adoptare a legilor.

În schimb, Curtea Constituțională a constatat de trei ori (în 2000, în 2009 și în 2010) drept circumstanțe care justifică dizolvarea Parlamentului blocarea de către majoritatea deputaților sau de către un grup de deputați în Parlament a ședinței publice speciale a Parlamentului pentru alegerile ordinare și repetate pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova²¹¹. Altfel spus, pentru nealegerea de către Parlament a Președintelui Republicii Moldova.

În astfel de cazuri, dizolvarea Parlamentului se dispunea în virtutea art. 78 alin. (5) din Constituție în redacția Legii nr. 1115 din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova, care prevedea că Președintele în exercițiu dizolvă Parlamentul dacă și după alegerile repetate (desfășurate cu respectarea dispozițiilor constituționale și ale Legii nr. 1234 din 22 septembrie 2000 cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova) Președintele Republicii Moldova nu este ales.

Saga unor astfel de ocazii a luat sfârșit ca urmare a pronunțării de către Curtea Constituțională a Hotărârii nr. 7 din 4 martie 2016, prin care au fost declarate neconstituționale mai multe prevederi din Legea nr. 1115 din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova, printre care și cele referitoare la alegerea șefului statului²¹². Pe cale de consecință, s-a revenit la prevederile constituționale anterioare, conform cărora

---

²¹¹ Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 26 decembrie 2000 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 163-165/49; Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 12 iunie 2009 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 103; Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 21 septembrie 2010 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 179-181.

²¹² Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui) (*Sesizarea nr. 48b/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 59-67.

Președintele Republicii Moldova este ales de către popor prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Cu privire la cel de-al doilea temei (alternativ) în baza căruia Președintele Republicii Moldova poate dispune dizolvarea Parlamentului – *imposibilității formării Guvernului* –, acesta a fost clarificat de către Curtea Constituțională în Hotărârea sa nr. 30 din 1 octombrie 2013 pentru interpretarea articolului 85 alin. (1) și alin. (2) din Constituția Republicii Moldova²¹³. În această hotărâre Curtea a reținut că „prin imposibilitatea formării Guvernului urmează a se înțelege situația în care Parlamentul nu acordă sau nu poate acorda votul de încredere pentru investirea Guvernului”²¹⁴.

Ca și în cazul blocării procedurii de adoptare a legilor, dizolvarea Parlamentului în situația imposibilității formării Guvernului intervine în aceeași limită temporală – de trei luni.

În lipsa votului de încredere al Parlamentului pentru candidatul la funcția de Prim-ministru intervine mecanismul constituțional cuprins la articolul 85 alin. (2) din Constituție, care statuează că: „Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură”²¹⁵.

Potrivit acestei norme, Președintele Republicii Moldova poate dizolva Parlamentul dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului doar dacă sunt întrunite cumulativ două condiții, și anume: 1) în termen de 45 de zile de la prima solicitare și 2) doar după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură²¹⁶.

Termenul de 45 de zile, statuat la articolul 85 alin. (2) din Constituție, nu este unul distinct de termenul de trei luni, cuprins la alin. (1) al aceluiași articol, primul fiind absorbit de cel din urmă²¹⁷. Astfel, termenul de trei luni este un termen general de formare a Guvernului, începe să curgă de la data apariției circumstanțelor ce au determinat necesitatea formării unui nou Guvern, curge indiferent de declanșarea procedurilor de formare a noului Guvern sau/și de efectuarea procedurilor prevăzute de alineatul (2) al articolului 85 din Constituție, include perioadele de consultare a fracțiunilor parlamentare și a altor proceduri legale și constituie termenul-limită pentru formarea noului Guvern²¹⁸.

---

²¹³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 1 octombrie 2013 pentru interpretarea articolului 85 alin. (1) și alin. (2) din Constituția Republicii Moldova (dizolvarea Parlamentului) (Sesizarea nr.22b/2013). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 352-357.

²¹⁴ *Ibidem*, § 47.

²¹⁵ *Ibidem*, § 61.

²¹⁶ *Ibidem*, § 62.

²¹⁷ *Ibidem*, § 63.

²¹⁸ *Ibidem*, § 64.

Curtea Constituțională a stabilit că sintagma constituțională „cel puțin două solicitări de investitură” permite Șefului statului să desemneze mai mult decât doi candidați pentru funcția de Prim-ministru, însă termenele desemnării candidaților, precum și solicitările acordării votului de încredere, indiferent de numărul lor, nu pot depăși termenul-limită de trei luni, prevăzut la alin. (1) al articolului 85 din Constituție²¹⁹.

Și mai important, în Hotărârea nr. 30 din 1 octombrie 2013 Curtea Constituțională a decis că „indiferent de circumstanțele care au determinat lipsa votului de încredere, eșecul formării noului Guvern în termen de trei luni conduce inevitabil la dizolvarea Parlamentului. Un Guvern demisionar cu un Prim-ministru interimar nu se poate perpetua în timp, deoarece competențele sale sunt limitate la îndeplinirea funcțiilor de administrare a treburilor publice. Curtea a reținut că, prin dispozițiile cuprinse în articolul 85, alineatele (1) și (2), din Constituție se urmărește asigurarea funcționalității organelor constituționale ale statului, iar prin atribuirea prerogativei Președintelui de a dizolva Parlamentul se evită obstrucționarea activității unei puteri în stat”²²⁰.

Totuși, potrivit opiniei Comisiei de la Venetia²²¹, o hotărâre care prescrie dizolvarea automată a Parlamentului după trei luni, fără a ține cont dacă s-a desfășurat formal de mai multe ori votul în vederea oferirii încrederii sau nu, nu este conformă nici cu prevederile articolului 85 din Constituție, nici cu scopul său, după cum a stabilit Curtea Constituțională în Hotărârea sa nr. 30 din 1 octombrie 2013.

Având în vedere această constatare, Curtea și-a reconsiderat jurisprudența, stabilind că „în spiritul articolului 85 alin. (1) din Constituție, (...) împlinirea termenului de trei luni nu conduce în mod automat la dizolvarea Parlamentului. Acest termen constituie o circumstanță pentru dizolvarea Parlamentului doar împreună cu realizarea celorlalte condiții formale desfășurate în interiorul termenului de trei luni, prescrise de articolul 85 alin. (2) din Constituție”²²². Altfel spus, împlinirea termenului nu poate, *per se*, să justifice dizolvarea Parlamentului.

Spre deosebire de prima situație (blocarea procedurii de adoptare a legilor) care justifică dizolvarea Parlamentului, Curtea Constituțională a avut ocazia de a constata drept circumstanță pentru dizolvarea Parlamentului imposibilitatea formării Guvernului.

---

²¹⁹ A se vedea § 66 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 1 octombrie 2013 pentru interpretarea articolului 85 alin. (1) și alin. (2) din Constituția Republicii Moldova (dizolvarea Parlamentului) (Sesizarea nr.22b/2013). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 352-357.

²²⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 1 octombrie 2013, § 76-77.

²²¹ Opinion no. 954/2019 on the constitutional situation with particular reference to the possibility of dissolving Parliament, Adopted by the Venice Commission at its 119th Plenary Session (Venice, 21-22 June 2019), CDL-AD(2019)012, § 43. Disponibilă: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)012-e)

²²² Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 aprilie 2021 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 108-110.

În acest sens, Curtea a pronunțat Avizul nr. 1 din 15 aprilie 2021²²³. De principiu, s-a reținut: „Controlul Curții nu se poate extinde la stabilirea oportunității dizolvării Parlamentului. Parlamentul decide, în cunoștință de cauză, dacă pavează calea dizolvării sale prin refuzul de a acorda votul de încredere pentru formarea Guvernului. Curtea nu evaluează viabilitatea legislativului care a eșuat să îndeplinească prescripțiile constituționale, pentru că analiza ei ar avea caracterul unei prognoze și ar fi strâns legată de percepții individuale și ponderări într-o situație care se manifestă strict pe terenul categoriilor morale și politice. Președintele Republicii este cel care deține competența dizolvării legislativului după consultarea fracțiunilor parlamentare, în cazul în care sunt întrunite circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului de la articolul 85 din Constituție”²²⁴.

Astfel, Curtea nu poate evalua, din perspectiva Constituției, oportunitatea dizolvării Parlamentului, odată ce Parlamentul a eșuat să asigure viabilitatea Guvernului. În lipsa unor standarde constituționale de evaluare a oportunității dizolvării Parlamentului, Curtea dispune doar de competența constituțională de a constata circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului²²⁵.

În particular, constatările Curții pot fi rezumate la următoarele: (i) condiția respingerii a cel puțin două solicitări de investitură într-un termen de cel mult 45 de zile între ele este respectată; (ii) condiția referitoare la imposibilitatea formării Guvernului timp de trei luni, așa cum aceasta este stabilită de articolul 85 alin. (1) din Constituție, este întrunită; (iii) sesizarea Președintelui Republicii adresată Curții de a constata circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a a fost depusă după consultarea fracțiunilor parlamentare, așa cum prevede articolul 85 alin. (1) din Constituție.

În aceste condiții, cu trei voturi la două s-a conchis că sunt îndeplinite circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului din motivul imposibilității formării Guvernului”²²⁶. Totodată, s-a notat că imposibilitatea formării Guvernului îi este imputabilă Parlamentului²²⁷.

Această soluție nu a fost împărtășită de către toți judecătorii. Doi judecători au formulat o concluzie diametral opusă. Astfel, în opinia unui judecător, s-a arătat că expirarea termenului de trei luni pentru formarea Guvernului nu-i poate fi imputată în totalitate Parlamentului. Totodată, s-a precizat că „Președintele Republicii nu a desemnat candidatul pentru funcția de Prim-ministru

---

²²³ Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 aprilie 2021 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 108-110.

²²⁴ *Ibidem*, § 58.

²²⁵ *Ibidem*, § 59.

²²⁶ *Ibidem*, § 77.

²²⁷ *Ibidem*, § 75.

propus de majoritatea parlamentară absolută formalizată în cadrul consultărilor desfășurate conform articolului 85 alin. (1) din Constituție”²²⁸, invocând necesitatea respectării termenului constituțional de formare a Guvernului. Totuși, judecătorul vizat a apreciat că „propunerea candidaturii pentru funcția de Prim-ministru de către majoritatea parlamentară absolută formalizată, în cadrul consultărilor desfășurate conform articolului 85 alin. (1) din Constituție, cu posibilitatea învestirii unui Guvern plenipotențiar, are o pondere mai mare decât argumentele invocate de Președintele Republicii referitoare la expirarea termenului de trei luni pentru formarea Guvernului și la expirarea termenului de 45 de zile de la prima solicitare și respingerea a două solicitări de învestitură a Guvernului”²²⁹. Așadar, în această optică, a avut loc un exercițiu de punere în balanță a intereselor concurente, iar balanța a înclinat în favoarea înaintării candidaturii pentru funcția de Prim-ministru de către majoritatea parlamentară absolută formalizată în detrimentul expirării termenului de trei luni pentru formarea Guvernului.

Alt judecător a făcut apel la Opinia Comisiei de la Veneția nr. 954/2019 cu privire la situația constituțională din Republica Moldova, conform căreia dreptul de a dizolva Legislativul este o modalitate *ultima ratio* (ultimul argument) de soluționare a crizei constituționale, cauzate de imposibilitatea de formare a unui Guvern sau de blocajul adoptării legilor. Pe de altă parte, dacă există alte modalități sau dacă, de exemplu, părțile care reprezintă o majoritate parlamentară au ajuns la un acord de formare a Guvernului, nu mai există o astfel de obligație²³⁰. Din această perspectivă, s-a apreciat că „prima încercare de investire a Guvernului din 11 februarie 2021 a fost mimată, fapt care contravine evident logicii și spiritului Constituției și, nu în ultimul rând – principiilor statului de drept, care, pe cale de consecință, atrage nulitatea juridică a exercițiului constituțional respectiv”²³¹.

Trebuie de remarcat că Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 aprilie 2021 a fost analizat din punct de vedere doctrinar de către A. Arseni. Același autor a pus sub lupa analizei și opinia

---

²²⁸ A se vedea § 40 din Opinia separată disidentă a judecătorului Serghei Țurcan la Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 aprilie 2021 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 108-110.

²²⁹ A se vedea § 40 din Opinia separată disidentă a judecătorului Serghei Țurcan la Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 aprilie 2021 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 108-110.

²³⁰ A se vedea Opinia separată disidentă a judecătorului Vladimir Țurcan la Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 aprilie 2021 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 108-110.

²³¹ *Ibidem*.

separată a unui judecător²³², evidențiind toate aspectele acesteia și calificând-o ca fiind „elegant manipulatorie”²³³.

În ce ne privește, fără a face rabat de la rigoarea științifică, nu putem să nu remarcăm algoritmul de analiză efectuat de către Curtea Constituțională. Și anume, pentru a vedea dacă sunt întrunite circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, prevăzute de articolul 85 alineatele (1) și (2) din Constituție, Curtea a verificat: (a) dacă Parlamentul a respins cel puțin două solicitări de investitură a Guvernului; (b) dacă Guvernul nu a fost format timp de trei luni; (c) dacă a avut loc consultarea fracțiunilor parlamentare în baza articolului 85 alin. (1) din Constituție. Acest test va facilita în viitor analiza referitoare la circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului din motivul imposibilității formării Guvernului, oferind previzibilitate.

Totuși, problema centrală a constat în analiza acestor condiții și în ponderea termenului pentru formarea Guvernului. Aici opiniile s-au împărțit. Fapt ce demonstrează că articolul 85 din Constituție necesită a fi perfecționat, astfel încât să fie evitate pe viitor divergențele jurisprudențiale.

După această clarificare, reținem că, în vederea exercitării atribuției de dizolvare a Parlamentului, Președintele Republicii Moldova urmează să sesizeze Curtea Constituțională pentru ca ultima să verifice dacă sunt întrunite circumstanțele ce justifică dizolvarea Parlamentului. Această condiție (prealabilă) este prevăzută la art. 38 alin. (2) lit. b) din Codul jurisdicției constituționale. În literatura de specialitate s-a afirmat că „rațiunea acestui control al Curții este de a nu admite un eventual abuz al Președintelui față de Parlament în cadrul acestei proceduri”²³⁴, adică de dizolvare a Parlamentului. Subscriem la această opinie.

Din punct de vedere temporal, atribuția Președintelui Republicii Moldova de a dizolva Parlamentul nu poate fi exercitată decât o singură dată în cursul unui an. Rațiunea instituirii acestei interdicții are în vedere atât evitarea organizării de consultări electorale la date prea apropiate în cursul aceluiași an, cât și evitarea unei crize a autorităților statale, determinate de lipsa unui guvern bazat pe încrederea parlamentului și de guvernarea cu titlu provizoriu a unei formațiuni ministeriale lipsite de legitimitate²³⁵.

---

²³² Se are în vedere Opinia separată disidentă a judecătorului Serghei Țurcan la Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 aprilie 2021 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 108-110..

²³³ În acest sens, a se vedea: ARSENI, A. *Supremația Constituției și raporturile dintre ramurile puterii*. Disponibil online pe <https://juridicemoldova.md/11117/suprematia-constitutiei-si-raporturile-dintre-ramurile-puterii.html>

²³⁴ NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 315.

²³⁵ LEVAI, M.C., TOMESCU, C. Atribuțiile Președintelui României în raport cu Parlamentul – aspecte teoretice și practice. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2012, nr. 1, p. 91.

De asemenea, Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele șase luni ale mandatului Președintelui Republicii Moldova. Scopul unei astfel de limite rezidă în prevenirea abuzurilor din partea unui Președinte la finele mandatului său²³⁶.

Totodată, Președintele Republicii Moldova nu poate dispune dizolvarea Parlamentului în timpul stării de urgență, de asediu sau de război. Aceste situații extraordinare în care statul se poate găsi la un moment dat presupun aplicarea unui regim strict de restrângere a exercițiului drepturilor și libertăților persoanei în special din partea executivului, astfel încât rolul legislativului, în funcție de garant al libertății persoanei, în acest moment devine unul decisiv²³⁷. În același timp, unele dintre aceste situații avute în vedere de constituant presupun o interacțiune a Președintelui cu un Parlament în desfășurarea mandatului²³⁸. De exemplu, art. 87 alin. (2) din Constituție prevede că Președintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală. Alin. (3) al aceluiași articol prevede că, în caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război și le aduce, neîntârziat, la cunoștința Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii.

De altfel, trebuie de remarcat că starea de urgență, de asediu sau de război nu trebuie să existe la data emiterii Decretului de către Președintele Republicii Moldova privind dizolvarea Parlamentului, dar poate să existe la data când Curtea Constituțională pronunță Avizul privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului.

O asemenea concluzie decurge din Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 aprilie 2021. Curtea Constituțională a emis acest Aviz la data când pe teritoriul Republicii Moldova era declarată (prin Hotărârea Parlamentului nr. 49 din 31 martie 2021) starea de urgență. Iar în ziua când Hotărârea Parlamentului privind declararea stării de urgență nr. 49 din 31 martie 2021 a fost declarată neconstituțională²³⁹, Președintele Republicii Moldova a emis Decretul privind dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei alegerii noului Parlament²⁴⁰. Așadar, contează data emiterii Decretului privind dizolvarea Parlamentului, nu data constatării de către Curtea Constituțională a

---

²³⁶ GÎRLEȘTEANU, G. *Mijloace de presiune între puteri în statul român de drept: dreptul de dizolvare a Parlamentului, dreptul de a cere reexaminarea legii, moțiunea simplă și suspendarea Președintelului*, p. 23.

²³⁷ *Ibidem*.

²³⁸ GÎRLEȘTEANU, G. *Mijloace de presiune între puteri în statul român de drept: dreptul de dizolvare a Parlamentului, dreptul de a cere reexaminarea legii, moțiunea simplă și suspendarea Președintelului*, p. 23.

²³⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 28 aprilie 2021 pentru controlul constituționalității Hotărârii Guvernului cu privire la propunerea declarării stării de urgență nr. 43 din 30 martie 2021 și a Hotărârii Parlamentului privind declararea stării de urgență nr. 49 din 31 martie 2021 (declararea stării de urgență), Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=771&l=ro>

²⁴⁰ Decretul privind dizolvarea Parlamentului nr. 77-IX din 28 aprilie 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 111. Acest Decret a fost publicat în Monitorul Oficial pe 1 mai 2021, însă a intrat în vigoare la data semnării acestuia – 28 aprilie 2021.

circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. Ar fi oportun ca acest lucru să fie specificat în Constituție, pentru a se evita interpretările divergente.

În fine, cu privire la efectele juridice ale exercitării atribuției de dizolvare a Parlamentului, reținem că, în conformitate cu art. 63 alin. (3) din Constituție, mandatul Parlamentului se prelungește până la întrunirea legală a noii componente. În această perioadă nu poate fi modificată Constituția și nu pot fi adoptate, modificate sau abrogate legi organice.

3.2. Circumstanțe constituționale de răspundere a Președintelui la numirea Guvernului

În conformitate cu art. 98 alin. (1) din Constituție, după consultarea fracțiunilor parlamentare, Președintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru.

În legătură cu această atribuție au apărut mai multe probleme. Ca rezultat, un grup de deputați au solicitat Curții Constituționale ca, prin interpretarea prevederilor art. 98 alin. (1) din Constituție, să se explice (sesizarea nr. 59a/2015)²⁴¹:

1. Cum trebuie să fie înțeleasă sintagma „consultarea fracțiunilor parlamentare”?
2. Este un drept discreționar al șefului statului de a desemna un candidat la funcția de Prim-ministru indiferent de existența sau inexistența unei majorități parlamentare?
3. Este obligat șeful statului, în procesul de consultări, să țină cont de existența unei majorități parlamentare dispuse să susțină un candidat la funcția de Prim-ministru?
4. Este obligat Președintele să poarte consultări doar cu fracțiunile sau/și cu grupurile parlamentare de deputați neafiliați?²⁴²

Ulterior, unii deputați au suplimentat temeiul și obiectul sesizării, solicitând adițional ca prin interpretarea termenului „desemnează”, prevăzut de art. 98 alin.(1) din Constituție, Curtea Constituțională să explice dacă: Președintele Republicii Moldova trebuie să desemneze candidatura sau una dintre candidaturile propuse de fracțiunea (fracțiunile) parlamentară majoritară (partidul cu cel mai mare număr de mandate – precizarea autorului în cadrul ședinței publice) în cadrul consultărilor, despre care se presupune că îi va fi acordat votul de încredere?²⁴³

---

²⁴¹ Sesizarea nr. 59a din 28 decembrie 2015 privind controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877- VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și interpretarea unor sintagme din art. 98 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=sesizari&docid=384>

²⁴² *Ibidem*.

²⁴³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (Sesizarea nr. 59a/2015). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 20-24.

În acest sens, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 32 din 29 decembrie 2015²⁴⁴. Astfel, Curtea a decis următoarele:

„În sensul articolului 98 alin. (1), în coroborare cu articolele 98 alin.(3) și 78 alin.(1) din Constituție:

a) atribuția Președintelui de a propune candidatul pentru funcția de Prim-ministru constituie o obligație constituțională;

b) pentru realizarea atribuției sale constituționale de a propune candidatul pentru funcția de Prim-ministru, Președintele Republicii Moldova, care este alesul majorității parlamentare, trebuie să-și asigure prin consultarea fracțiunilor parlamentare susținerea atât a majorității parlamentare, cât și posibila cooperare constructivă a minorității aflate în opoziție:

– în cazul în care nu este constituită o majoritate parlamentară absolută, Președintele Republicii Moldova are obligația, după consultarea fracțiunilor parlamentare, de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru, chiar dacă fracțiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea Președintelui;

– în cazul constituirii unei majorități parlamentare absolute, Președintele Republicii Moldova desemnează candidatul susținut de această majoritate;

c) majoritatea parlamentară urmează a fi formalizată, nu doar declarată, cu indicarea deputaților care o constituie, cu specificarea disponibilității de a susține o anumită candidatură pentru funcția de Prim-ministru și notificarea oficială la adresa Președintelui Republicii Moldova;

d) în sens constituțional, noțiunea de „consultare a fracțiunilor parlamentare” include grupurile deputaților neafiliați” .

Pentru a decide astfel, Curtea a avut în vedere practica altor state, forma de guvernământ, relația dintre Parlament și Președintele Republicii în formarea Guvernului, principiul majorității.

Curtea Constituțională a constatat că „art. 98 alin. (1) din Constituție prevede atribuția exclusivă a Președintelui Republicii de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru. În același timp, (...) deși este exclusivă, atribuția de desemnare nu poate fi însă discreționară, deoarece Președintele va desemna un candidat pentru funcția de premier numai în urma consultării fracțiunilor parlamentare”²⁴⁵.

Mai mult, Curtea a constatat că „în cazul constituirii unei majorități parlamentare absolute, Președintele Republicii Moldova urmează să desemneze candidatul susținut de această majoritate.

---

²⁴⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*Sesizarea nr. 59a/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 20-24.

²⁴⁵ *Ibidem*.

Doar în cazul în care nu este constituită o majoritate parlamentară absolută Președintele Republicii Moldova are obligația, după consultarea fracțiunilor parlamentare, de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru, chiar dacă fracțiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea Președintelui”²⁴⁶.

În opinia Curții Constituționale, „exercitarea anume în acest mod a atribuției Președintelui privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru, reglementată de articolul 98 din Constituție, este de natură să mențină raporturile între Parlament și Președinte la echilibrul prevăzut de Constituție pentru republica parlamentară. (...) Aceasta este rațiunea interacțiunii Parlamentului cu Președintele, care se desprinde din articolul 98 din Constituție, ambele autorități contribuind, printr-o împletire de acțiuni politice, la formarea viitoarei echipe de guvernare. Parlamentul acționează pe criterii autentice politice, în care se exprimă indirect consimțământul cetățenilor pentru formarea unui Guvern condus de un viitor Prim-ministru care se bucură de încrederea și susținerea unei majorități parlamentare”²⁴⁷.

Această abordare nu a fost acceptată de către toți judecătorii Curții Constituționale. Astfel, în opinia parțial separată a dlui judecător Tudor Panțiru se menționează că „majoritatea (se are în vedere majoritatea judecătorilor care au votat Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015 – *n.a.*) ar fi trebuit să sublinieze schimbările operate prin modificarea Constituției din anul 2000 și să-și argumenteze hotărârea pornind de la interpretările teleologică și sistematică ale textului Legii Fundamentale. Dacă art. 82 alin. (1) din Constituție – acum abrogat – stabilea o anumită procedură pentru desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru, adică desemnarea unui candidat la funcția de Prim-ministru de către Președintele Republicii Moldova „după consultarea majorității parlamentare”, astăzi art. 98 alin. (1) din Constituție prevede că Președintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru „după consultarea fracțiunilor parlamentare”. Distanța de la „consultarea majorității parlamentare” la „consultarea fracțiunilor parlamentare” este semnificativă și în detrimentul marjei de discreție a Președintelui. (...) Curtea reînvie practic art. 82 alin. (1) din Constituție, contrar ultimei voințe a legislatorului constituant. Curtea ignoră intenția și rațiunea legislatorului constituant avute la modificarea textului de lege în privința rolului fracțiunilor parlamentare, ca părți ale Parlamentului. Curtea ignoră și intenția legislatorului constituant privind rolul Președintelui în cadrul puterilor statului,

---

²⁴⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*Sesizarea nr. 59a/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 20-24.

²⁴⁷ *Ibidem*.

după modificarea Constituției din anul 2000. Dar rațiunea justă a legislatorului nu trebuie ignorată.”²⁴⁸

În continuare, s-a notat că „desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru trebuie să se facă ținându-se cont de perspectiva acordării votului de încredere. Scopul art. 98 alin. (1) din Constituție este formarea unui Guvern în cel mai scurt timp posibil. Este scopul formării unui Guvern aprobat de Parlament în cel mai scurt termen posibil. Este scopul acordării de către Parlament a unui vot de încredere pentru o persoană în care au încredere fracțiunile parlamentare, atunci când acestea vin cu una sau mai multe propuneri. În cazul în care nu este îndeplinit acest scop, se poate face uz de alternativa dizolvării Parlamentului, prevăzută de articolul 85 din Constituție”²⁴⁹.

Aici s-a remarcat că „pot fi imaginate mai multe situații. *Prima* este situația unei majorități absolute în Parlament la momentul consultărilor, o majoritate care înaintează o candidatură pentru funcția de Prim-ministru. În acest caz, Președintele desemnează candidatura propusă. *A doua* situație este cea în care nu sunt avansate propuneri din partea fracțiunilor parlamentare, indiferent dacă există sau nu o majoritate absolută în Parlament. În acest caz, Președintele desemnează o persoană despre care crede că ar putea acumula cele mai multe voturi în Parlament. *A treia* situație este cea în care nu există o majoritate absolută în Parlament la momentul negocierilor și când formațiunile parlamentare prezente la consultări vin cu una sau cu mai multe candidaturi. În acest caz, Președintele trebuie să desemneze o candidatură din rândul celor propuse de formațiunile parlamentare, despre care crede că va acumula cele mai multe voturi la acordarea votului de încredere pentru Guvern în Parlament. Aceasta este marja de discreție a Președintelui în desemnarea Prim-ministrului.”²⁵⁰

În ce ne privește, nu putem decât să constatăm că Hotărârea Curții Constituționale este obligatorie și, respectiv, urmează să ne conducem de aceasta. Totuși, ea poate fi criticată din punct de vedere doctrinar. Astfel, în literatura de specialitate²⁵¹ a fost exprimat dezacordul cu raționamentele Curții Constituționale din hotărârea prenotată, susținându-se că Președintele Republicii Moldova are dreptul discreționar la desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru.

---

²⁴⁸ Opinia parțial separată a dlui judecător Tudor Panțiru la Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*Sesizarea nr. 59a/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 20-24.

²⁴⁹ *Ibidem*.

²⁵⁰ Opinia parțial separată a dlui judecător Tudor Panțiru la Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*Sesizarea nr. 59a/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 20-24.

²⁵¹ POSTOVAN, D. Are președintele Republicii Moldova dreptul discreționar la desemnarea candidatului pentru funcția de prim-ministru? În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr. 5(187), pp. 17-26.

În același sens, I. Creangă a afirmat că „Președintelui Republicii îi aparține dreptul discreționar de a selecta candidatura, iar consultarea fracțiunilor parlamentare nu-l obligă să se conformeze viziunilor acestora”²⁵².

De asemenea, după I. Guceac, „dreptul Președintelui statului de a numi candidatul la funcția de Prim-ministru este unul discreționar, el nu este obligat să țină cont de viziunile exprimate de fracțiunile parlamentare. Constituția nu prevede anumite condiții pe care trebuie să le întrunească candidatul la funcția de Prim-ministru; drept rezultat, Președintele este liber în alegerea candidatului”²⁵³.

În contrast, S. Slusarenco și V. Pozneacova au menționat că „nu putem nega importanța și funcțiile Parlamentului în cadrul desemnării Prim-ministrului, fiindcă candidatura acestuia poate fi desemnată numai după consultarea cu fracțiunile parlamentare, iar majoritatea parlamentară poate acorda moțiune de cenzură Guvernului și are dreptul să destituie Prim-ministrul, respectiv pârgghiile de influență se află în mâinile majorității parlamentare. Aceasta se manifestă și prin faptul că anume Parlamentul acordă votul de încredere asupra programului de activitate și a întregii liste a Guvernului, având un drept decisiv asupra programului activității, funcționării și demiterii Guvernului”²⁵⁴.

Așadar, constatăm că marja de discreție a Președintelui Republicii Moldova în desemnarea Prim-ministrului nu este una absolută, ea fiind limitată de art. 98 alin. (1) din Constituție. În baza acestui articol, Președintele va desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru doar ca urmare a consultării fracțiunilor parlamentare²⁵⁵. Mai mult, trebuie de precizat faptul că Decretul Președintelui Republicii Moldova privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru poate constitui obiect al controlului de constituționalitate. De altfel, cele mai recente decrete pe acest domeniu supus controlului de constituționalitate au fost Decretul nr. 25-IX din 16 martie 2021 privind desemnarea dnei Natalia Gavrilița în calitate de candidat pentru funcția de Prim-ministru²⁵⁶, precum și Decretul nr. 824 din 10 februarie 2023 privind desemnarea dlui Dorin Recean în calitate de candidat pentru funcția de Prim-ministru²⁵⁷.

---

²⁵² CREANGĂ, I. *Curs de drept administrativ*. Vol. I. Chișinău: Epigraf, 2003, p. 111.

²⁵³ GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p. 400.

²⁵⁴ SLUSARENCO, S., POZNEACOVA, V. Unele considerații privind rolul instituției prezidențiale. În: *Revista Națională de Drept*, 2020, nr. 10-12(240-242), pp. 65-80.

²⁵⁵ SÎRBU, S. Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova la numirea Guvernului. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe Sociale”* 2022, nr. 8(158), pp. 211-216.

²⁵⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 22 martie 2021 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 47-IX din 16 martie 2021 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*Sesizarea nr. 60a/2021*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 96-99/56.

²⁵⁷ Decizia Curții Constituționale nr. 103 din 29 august 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 35a/2023 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 824 din 10 februarie 2023 privind

Problema privind marja de discreție a Președintelui Republicii Moldova în desemnarea Prim-ministrului a fost analizată și într-o altă Hotărâre a Curții Constituționale, mai exact, nr. 23 din 6 august 2020. În această hotărâre Curtea Constituțională a stabilit că „în sensul art. 98 alin. (1) din Constituție, marja discreționară a Președintelui Republicii la desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru este limitată. În cazul în care este constituită o majoritate parlamentară absolută formalizată, Președintele Republicii este obligat să desemneze candidatul înaintat de această majoritate pentru funcția de Prim-ministru. În cazul în care nu este constituită o majoritate parlamentară absolută formalizată, Președintele Republicii este obligat ca, după consultarea fracțiunilor parlamentare, să desemneze un candidat pentru funcția de Prim-ministru, chiar dacă fracțiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea sa”²⁵⁸. Cu alte cuvinte, Curtea Constituțională nu a făcut altceva decât să reitereze poziția sa anterioară referitoare la marja discreționară a Președintelui Republicii Moldova în desemnarea Prim-ministrului.

Mai recent, în Decizia nr. 103 din 29 august 2023, Curtea Constituțională a reținut că autorii sesizării au invocat faptul că Președintele Republicii și-ar fi exercitat atribuțiile constituționale de consultare cu fracțiunile parlamentare de o manieră care le lipsește de conținut și, deci de eficacitate. Autorii sesizării (doi deputați) au susținut că Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 824 din 10 februarie 2023 privind desemnarea dlui Dorin Recean în calitate de candidat pentru funcția de Prim-ministru contravine art. 98 (întreprinderea Guvernului) din Constituție²⁵⁹.

Din perspectiva acestor critici de neconstituționalitate, Curtea Constituțională a reținut că „Decretul Președintelui Republicii privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru din data de 10 februarie 2023 a reprezentat o consecință a consultărilor avute, în special, cu fracțiunea majoritară din Parlament. Desemnarea candidatului propus de această majoritate parlamentară nu reprezenta, pentru Președintele Republicii, o opțiune, ci o obligație constituțională. Indiferent de durata consultărilor avute cu fracțiunile parlamentare, Președintele era obligat să desemneze candidatul dorit de majoritate. În consecință, această realitate obiectivă

---

desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și a Hotărârii Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 pentru aprobarea Programului de activitate și acordarea votului de încredere Guvernului. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=2204&l=ro>

²⁵⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin.(1) din Constituție (*Sesizarea nr. 96b/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 221-225.

²⁵⁹ A se vedea §§ 4, 10 din Decizia Curții Constituționale nr. 103 din 29 august 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 35a/2023 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 824 din 10 februarie 2023 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și a Hotărârii Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 pentru aprobarea Programului de activitate și acordarea votului de încredere Guvernului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 362-363.

are o pondere mai mare decât orice altă eventuală abatere procedurală pe care a implicat-o consultarea cu celelalte fracțiuni parlamentare”²⁶⁰.

Această abordare nu a fost împărtășită de toți judecătorii. Astfel, în opinia separată a dlui judecător Serghei Țurcan (care, de altfel, nu a fost publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ci doar pe pagina web a Curții Constituționale), se face o sinteză a jurisprudenței anterioare a Curții, precizându-se că „în prezenta cauză, candidatul la funcția de Prim-ministru nu a fost propus de o majoritate parlamentară absolută formalizată. Nu există un act prin care majoritatea parlamentară a fost formalizată, cu precizarea deputaților care o constituie, a disponibilității de a susține o anumită candidatură pentru funcția de Prim-ministru, precum și cu notificarea oficială a Președintelui Republicii Moldova”²⁶¹.

S-a mai subliniat: „Condiția formalizării majorității parlamentare absolute care propune candidatul la funcția de Prim-ministru nu se interpretează în funcție de prevederile actelor infraconstituționale, de exemplu, în funcție de prevederile articolului 4 alin. (12) din Regulamentul Parlamentului. Dimpotrivă, hotărârile Curții Constituționale, prin care se interpretează un text constituțional, au forță de Constituție și sunt obligatorii, inclusiv considerentele lor, pentru toate autoritățile Republicii Moldova. Acestea se aplică direct, fără nici o altă condiție de formă”²⁶². Din aceste considerente, în opinia separată se pledează pentru examinarea sesizării în fond.

În ce ne privește, susținem poziția reflectată în opinia separată. Aceasta deoarece este în concordanță cu jurisprudența anterioară a Curții Constituționale. De exemplu, în Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 23 februarie 2021 s-a notat: „Condiția unei „majorități parlamentare absolute formalizate” care propune candidatul la funcția de Prim-ministru este îndeplinită dacă: (i) actul care atestă formalizarea majorității parlamentare conține date cu privire la numărul

---

²⁶⁰ A se vedea § 13 din Decizia Curții Constituționale nr. 103 din 29 august 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 35a/2023 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 824 din 10 februarie 2023 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și a Hotărârii Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 pentru aprobarea Programului de activitate și acordarea votului de încredere Guvernului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 362-363.

²⁶¹ Opinia separată a dlui judecător Serghei Țurcan la Decizia Curții Constituționale nr. 103 din 29 august 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 35a/2023 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 824 din 10 februarie 2023 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și a Hotărârii Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 pentru aprobarea Programului de activitate și acordarea votului de încredere Guvernului. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/opinii/d_103_35a_Opinie_separata_-Turcan_Serghei.pdf

²⁶² A se vedea § 10 din Opinia separată a dlui judecător Serghei Țurcan la Decizia Curții Constituționale nr. 103 din 29 august 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 35a/2023 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 824 din 10 februarie 2023 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și a Hotărârii Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 pentru aprobarea Programului de activitate și acordarea votului de încredere Guvernului. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/opinii/d_103_35a_Opinie_separata_-Turcan_Serghei.pdf

și deputații concreți care constituie majoritatea parlamentară absolută; (ii) actul reflectă disponibilitatea deputaților de a susține o anumită candidatură pentru funcția de Prim-ministru; (iii) actul este comunicat Președintelui Republicii Moldova în mod oficial”²⁶³. Aceste condiții nu au fost întrunite în contextul examinării sesizării nr. 35a/2023 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 824 din 10 februarie 2023 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și a Hotărârii Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 pentru aprobarea Programului de activitate și acordarea votului de încredere Guvernului.

Astfel, generalizând, putem afirma că Președintele Republicii Moldova participă și la remanierea guvernamentală. Totuși, în acest proces, rolul Președintelui Republicii Moldova este limitat. După cum deja s-a menționat, marja de discreție a Președintelui Republicii Moldova în desemnarea Prim-ministrului nu este una absolută. Președintele va desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru doar ca urmare a consultării fracțiunilor parlamentare care, nu trebuie să fie formale.

Un alt aspect legat de desemnarea unui candidat la funcția de Prim-ministru a fost elucidat în Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 15 mai 2019. De data aceasta, Curtea a decis că Președintele Republicii Moldova nu poate înainta un candidat la funcția de Prim-ministru în lipsa organelor de conducere ale Parlamentului. Imposibilitatea întrunirii Parlamentului din cauza lipsei organului care îl convoacă presupune imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru²⁶⁴. Totodată, Curtea a stabilit că „lipsa întrunirii Parlamentului în ședință plenară pentru examinarea chestiunii investiturii Guvernului, atunci când există organe de conducere ale legislativului, echivalează cu respingerea solicitării de investitură”.²⁶⁵ Mai mult, Curtea a decis că sintagma „cel puțin două solicitări de investitură” conținută în art. 85 alin. (2) din Constituție nu presupune, în mod obligatoriu, desemnarea aceleiași candidaturi”²⁶⁶.

După această clarificare, reținem că „din momentul în care este desemnat de Președintele Republicii, candidatul pentru funcția de Prim-ministru are latitudinea de a include orice persoană în lista membrilor Guvernului, pe care o va înainta Parlamentului. Este un drept discreționar al candidatului pentru funcția de Prim-ministru, pe care acesta și-l poate exercita, asumându-și însă

---

²⁶³ A se vedea § 51 și § 52 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 23 februarie 2021 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 32-IX din 11 februarie 2021 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*Sesizarea nr. 30a/2021*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 66-72.

²⁶⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr.12 din 15 mai 2019 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 în coroborare cu articolele 64 și 85 din Constituția Republicii Moldova (*Sesizarea nr. 84b/2019*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 221-225.

²⁶⁵ *Ibidem*.

²⁶⁶ *Ibidem*.

răspunderea pentru eșecul respingerii sale în plenul Parlamentului, inclusiv a programului de guvernare, deoarece lista membrilor Guvernului este susținută în bloc, iar Parlamentul se va pronunța prin vot asupra listei integrale, și nu a persoanelor înscrise în listă”²⁶⁷.

Cu toate acestea, potrivit art. 98 alin. (6) din Constituție, în caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a funcției, Președintele Republicii Moldova revocă și numește, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului.

În acest sens, în Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 24 ianuarie 2017 pentru interpretarea prevederilor art. 98 alin. (6) din Constituția Republicii Moldova (codecizia la remanierea guvernamentală) se atrage atenția la o situație aparte în cazul remanierii guvernamentale față de învestirea Guvernului, situație în care rolul șefului statului, în cadrul acestei proceduri, este distinct. Curtea specifică: Președintele poate verifica corespunderea candidatului la funcția de ministru, dar nu are drept de veto față de propunerea Prim-ministrului. Orice refuz trebuie să fie motivat în vederea evitării arbitrariului. În opinia Curții, șeful statului, poate respinge, o singură dată, propunerea șefului executivului cu solicitarea de a substitui candidatul. În același timp, acest fapt nu ar trebui să constituie o sursă de blocaj instituțional. Această procedură este una codecizională, dar care nu poate anula competențele exclusive ale Prim-ministrului. În cazul propunerii repetate a candidatului (aceeași persoană ori alta), Președintele țării este obligat să-l numească în funcție²⁶⁸.

Cu o altă ocazie, Curtea Constituțională a accentuat: „Simetric faptului că Președintele nu are nici o putere constituțională în selectarea de către candidatul desemnat pentru funcția de Prim-ministru a membrilor echipei guvernamentale, pe cale de consecință, șeful statului nu are, constituțional, nici o putere în privința schimbării componenței Guvernului, adică în cazul remanierii. Puterea reală de decizie în ceea ce privește revocarea sau numirea unui membru al Guvernului aparține exclusiv Primului-ministru. Doar Primul-ministru poate avea o inițiativă în acest sens și, deși Constituția vorbește despre propunerea de revocare sau de numire adresată șefului statului, acesta din urmă nu o poate refuza. În consecință, decretul Președintelui de numire sau de revocare a unui membru al Guvernului propus a doua oară este un act formal, care „autentifică” voința Prim-ministrului de a face modificări în componența echipei guvernamentale”²⁶⁹.

---

²⁶⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*Sesizarea nr. 59a/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 20-24.

²⁶⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 24 ianuarie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin.(6) din Constituția Republicii Moldova (codecizia la remanierea guvernamentală) (*Sesizarea nr. 5b/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 356-359.

²⁶⁹ A se vedea § 61 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție

Sub acest aspect, analizând cele conturate mai sus, observăm că a fost reiterată, cu ajustările de rigoare, aceeași poziție conceptuală ca și în cazul promulgării legilor.

Au existat situații când Președintele Republicii Moldova a refuzat să numească, la propunerea repetată a Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului. În astfel de situații, Curtea Constituțională a stabilit că refuzul Președintelui de a-și îndeplini atribuțiile amenință funcționalitatea procedurii de remaniere guvernamentală, fiind creat un precedent periculos. Astfel, Curtea a reiterat că, prin refuzul deliberat de a-și exercita o obligație constituțională, Președintele se află în imposibilitate temporară de exercitare a funcției în sensul art. 91 din Constituție, fapt ce justifică instituirea interimatului, care va fi asigurat, în ordine, fie de Președintele Parlamentului, fie de Prim-ministru²⁷⁰.

Așadar, ca și în cazul promulgării legilor, în opinia Curții Constituționale a Republicii Moldova, refuzul deliberat al Președintelui Republicii Moldova de a-și îndeplini obligația constituțională de numire în funcție a unui/unor ministru/miniștri constituia, în sensul art. 91 din Constituție, imposibilitate temporară de a-și exercita atribuția în cauză. Totodată, acest refuz era privit ca o circumstanță care justifica interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova. În astfel de cazuri, Președintele Parlamentului sau Prim-ministrul emitea decretul de numire în funcție a unui/unor ministru/miniștri.

Această soluție a fost aplicată de trei ori. În particular, ne referim la Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 20 octombrie 2017 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unui ministru (sesizarea nr. 137f/2017)²⁷¹, la Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 2 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului (sesizarea nr. 176f/2017)²⁷², precum și la Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 24 septembrie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru

---

(neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte) (*Sesizarea nr. 124b/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 18-26.

²⁷⁰ Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 20 octombrie 2017 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unui ministru (*Sesizarea nr. 137f/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 18-26.

²⁷¹ Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 20 octombrie 2017 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unui ministru (*Sesizarea nr. 137f/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 18-26.

²⁷² Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 2 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului (*Sesizarea nr. 176f/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 33-39.

exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului (sesizarea nr. 131f/2018)²⁷³.

Ne-am exprimat la trecut, deoarece această practică – de suspendare a Președintelui Republicii Moldova „pe cinci minute” – a luat sfârșit ca urmare a pronunțării de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova a Hotărârii nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție²⁷⁴, prin care Curtea și-a reconsiderat jurisprudența anterioară²⁷⁵. Ne vom concentra atenția pe această hotărâre în capitolul 3 al prezentei lucrări.

În același timp, actualmente, dacă Președintele Republicii Moldova refuză să numească, la propunerea repetată a Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului, șeful statului nu va putea fi suspendat. Aici trebuie propusă o soluție. În particular, făcând analogie cu propunerea avansată în contextul promulgării legilor, ar fi oportun să se prevadă că în ipoteza în care Președintele Republicii Moldova refuză să numească, la propunerea repetată a Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului, atunci Prim-ministrul să poată emite decretul de numire. Astfel, propunem completarea art. 98 alin. (6) din Constituție cu următorul text: „Președintele Republicii Moldova poate respinge motivat o singură dată candidatura propusă de către Prim-ministru. Dacă Președintele Republicii Moldova refuză să numească, la propunerea repetată a Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului, Prim-ministrul va emite decretul de numire”. Această propunere va evita unele blocaje instituționale.

3.3. Concluzii la capitolul 3

Ca rezultat al studiului efectuat în capitolul 3, putem formula următoarele *concluzii*:

1) În raport cu puterea legislativă, Președintele Republicii Moldova exercită următoarele atribuții: a) convoacă Parlamentul; b) propune Parlamentului, spre examinare, proiecte de legi; c) adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale națiunii; d) promulgă legile; e) dizolvă Parlamentul.

2) Constituția nu specifică ce fel de proiecte de legi ar putea propune Președintele Republicii Moldova spre examinare Parlamentului. Prin urmare, deducem că ar putea fi vorba

---

²⁷³ Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 24 septembrie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului (*Sesizarea nr. 131f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 377-383.

²⁷⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (*Sesizarea nr. 96b/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 221-225.

²⁷⁵ SÎRBU, S. Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova la numirea Guvernului. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe Sociale”* 2022, nr. 8(158), pp. 211-216.

despre proiecte de legi organice și/sau ordinare. Președintele Republicii Moldova prezintă Parlamentului proiecte de acte legislative în baza unui Decret sau demers emis în acest sens.

3) La primirea legii pentru promulgare, Președintele are următoarele posibilități: 1) să promulge legea în termenele constituționale; 2) să solicite Parlamentului o singură dată reexaminarea legii; 3) să sesizeze Curtea Constituțională pentru controlul constituționalității legii primite.

4) Președintele Republicii Moldova trebuie să promulge legea într-un interval anumit de timp, mai exact - în termen de două săptămâni. Această concluzie derivă din analiza prevederilor art. 93 alin. (2) din Constituție. Dacă termenul de două săptămâni pentru promulgare sau pentru înaintare a obiecțiilor a fost încălcat din motive neîntemeiate, atunci va exista o încălcare a art. 93 alin. (2) din Constituție.

5) Șeful statului poate cere Parlamentului reexaminarea legii atunci când are obiecții. Aici pot fi invocate diferite motive. Constituția nu limitează sfera motivelor pentru care Președintele Republicii Moldova ar putea înainta obiecții.

6) Șeful statului poate adresa Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale națiunii. Sub aspectul naturii lor juridice, mesajele Președintelui Republicii Moldova către Parlament sunt acte politice. Sfera problemelor ce pot forma obiectul mesajului trebuie să fie în conexiune cu activitatea Parlamentului, adică să fie posibile de rezolvat sau de remediat de către Parlament.

7) Mesajele Președintelui Republicii Moldova pot avea o rezonanță în societate și, în cazul în care ele nu au fost luate în considerare de către Parlament atunci deputații ar putea fi „penalizați” la viitoarele alegeri. Dimpotrivă, dacă șeful statului nu va lua atitudine, printr-un mesaj, la o problemă evidentă din societate, atunci însuși Președintele Republicii Moldova ar putea fi „penalizat” la viitoarele alegeri prezidențiale.

8) Din perspectiva naturii juridice, dizolvarea Parlamentului reprezintă o „sanctiune constituțională”, „o prerogativă a șefului statului” sau „o modalitate de soluționare a crizei provocate de conflictul apărut între autoritatea legislativă și cea executivă”.

9) Președintele Republicii Moldova poate dispune dizolvarea Parlamentului în cazul (i) blocării procedurii de adoptare a legilor, precum și în cazul (ii) imposibilității formării Guvernului. În ambele ipoteze (care sunt alternative), Președintele Republicii Moldova poate dispune dizolvarea Parlamentului doar după consultarea fracțiunilor parlamentare.

10) În istoria Republicii Moldova nu s-au atestat cazuri de dizolvare a Parlamentului în legătură cu blocarea procedurii de adoptare a legilor. În schimb, Curtea Constituțională a constatat de trei ori (în 2000, în 2009 și în 2010) drept circumstanțe care justifică dizolvarea Parlamentului

blocarea de către majoritatea deputaților sau de către un grup de deputați în Parlament a ședinței publice speciale a Parlamentului pentru alegerile ordinare și repetate pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova. De asemenea, Curtea Constituțională a avut ocazia de a constata drept circumstanță pentru dizolvarea Parlamentului imposibilitatea formării Guvernului în 2021.

11) Președintele Republicii Moldova participă și la remanierea guvernamentală. Totuși, în acest proces, rolul Președintelui Republicii Moldova este limitat. În particular, marja de discreție a Președintelui Republicii Moldova în desemnarea Prim-ministrului nu este una absolută, ea fiind limitată de art. 98 alin. (1) din Constituție. În baza acestui articol, Președintele va desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru doar ca urmare a consultării fracțiunilor parlamentare. Dacă șeful statului dorește ca persoana desemnată de el la funcția de Prim-ministru să aibă susținere în Parlament, atunci urmează să se țină cont de preferințele fracțiunilor parlamentare. Totuși, normele Constituției și ale altor acte normative nu reglementează cum poate proceda Președintele țării atunci când nu există o înțelegere sau un consens cu fracțiunile parlamentare. În astfel de cazuri, considerăm că Președintele Republicii Moldova ar trebui să desemneze acel candidat care, în opinia lui, va avea susținerea necesară în Parlament. Este un risc care trebuie asumat.

Capitolul 4. RĂSPUNDEREA CONSTITUȚIONALĂ A PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA ÎN DOMENIUL APĂRĂRII, POLITICII EXTERNE ȘI ÎN CONTEXTUL EXERCITĂRII ALTOR ATRIBUȚII

În acest capitol vom supune analizei particularitățile răspunderii constituționale a Președintelui Republicii Moldova în domeniul apărării, politicii externe, precum și în contextul exercitării altor atribuții conferite de Constituție.

4.1. Constituționalitatea acțiunilor Președintelui Republicii Moldova la exercitarea atribuțiilor din domeniul politicii externe și din domeniul apărării

4.1.1. Cu privire la domeniul politicii externe.

„Politica externă”, din punct de vedere conceptual, reprezintă totalitatea obiectivelor și a acțiunilor pe care și le asumă un stat pe planul relațiilor internaționale, precum și totalitatea metodelor și a mijloacelor prin care statul acționează pentru realizarea obiectivelor asumate²⁷⁶.

Așa fiind, în cele ce urmează ne propunem să analizăm atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe²⁷⁷. Atribuțiile în discuție sunt stabilite expres în art. 86 din Constituție potrivit căruia șeful statului poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova. De asemenea, Președintele acreditează și recheamă reprezentanții diplomați, aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice, primește scrisorile de acreditare

Astfel, din perspectiva politicii externe, atribuțiile Președintelui Republicii Moldova se referă la: (i) domeniul încheierii tratatelor internaționale; (ii) domeniul misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova; și (iii) domeniul misiunilor diplomatice străine.

Extinderea și limitele atribuțiilor Președintelui Republicii Moldova au constituit obiectul mai multor polemici. Pentru rezolvarea acestora, un grup de deputați au sesizat (sesizarea nr. 31b/2020)²⁷⁸

---

²⁷⁶ A se vedea § 145 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 18 mai 2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legilor nr. 107 și nr. 110 din 3 mai 2013, și a Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr. 634-VII și nr. 635-VII din 16 mai 2013 și a Hotărârii Guvernului nr. 295 din 16 mai 2013 (*Sesizarea nr. 16a/2013*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 122-124.

²⁷⁷ Sîrbu S. Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe. În: *Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration: 4th International Conference*. Vol. 2, 3-4 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău: S.n., 2021, pp. 31-38.

²⁷⁸ A se vedea Sesizarea nr. 31b din 6 martie 2020 privind interpretarea articolelor 77 și 86 din Constituție. Disponibilă pe: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/31b_2020.03.06.pdf

Curtea Constituțională, solicitându-i să explice, prin prisma Constituției, referitor la: locul și rolul Președintelui în sistemul autorităților publice; marja de acțiune autonomă în domeniul politicii externe fără a se ține cont de Parlament și Guvern; posibilitatea de a înlocui Guvernul în domeniul politicii externe și eludarea unor prevederi constituționale în acest proces.

În acest sens, Curtea Constituțională a pronunțat Decizia nr. 96 din 6 august 2020²⁷⁹. Deși Curtea a declarat sesizarea inadmisibilă, ea a oferit răspuns la întrebările formulate.²⁸⁰

Având în vedere titlul prezentului paragraf, în continuare ne vom referi la ultimele trei întrebări. Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice a fost elucidat în capitolul 1 al prezentei lucrări.

Cu privire la autonomia Președintelui Republicii în domeniul politicii externe, autorii sesizării nr. 31b/2020 au afirmat că „cele mai importante atribuții ale șefului statului în domeniul politicii externe nu pot fi realizate de sine stătător, ci cu participarea Parlamentului sau a Guvernului”²⁸¹.

Pe aceeași axă conceptuală s-a situat și Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, apreciind următorul fapt: „Constituția nu-i permite Președintelui țării să întreprindă orice acțiuni în domeniul politicii externe, ci doar acele acțiuni care au fost avizate pozitiv de Parlament”²⁸². Pentru consolidarea opiniei sale, Institutul a făcut trimitere la Hotărârea Curții Constituționale nr. 17 din 12 iulie 2010²⁸³, în care Curtea a reținut, într-un alt context, că „ambele funcții (se are în vedere funcțiile Președintelui Republicii Moldova prevăzute la art. 77 din Constituție, și anume - de a reprezenta statul și de a fi garantul suveranității, independenței naționale, unității și integrității teritoriale a țării – *n.a.*) nu permit Președintelui de a întreprinde acțiuni fără a ține cont de voința Parlamentului și raporturile deja stabilite de organul reprezentativ suprem al poporului”²⁸⁴.

Sub acest aspect, este de remarcat că, potrivit art. 66 lit. d) din Constituție, Parlamentul aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului. La rândul său, conform art. 96 alin.(1) din Constituție, Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului. Nu în

---

²⁷⁹ Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 31b/2020 privind interpretarea prevederilor articolelor 77 și 86 coroborate cu articolele 2, 6, 96 și 101 din Constituție (atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239.

²⁸⁰ *Ibidem*, § 10.

²⁸¹ *Ibidem*, § 27.

²⁸² *Ibidem*, § 29.

²⁸³ A se vedea § 6 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 17 din 12 iulie 2010 pentru controlul constituționalității Decretului nr. 376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 126-128.

²⁸⁴ A se vedea § 29 din Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 31b/2020 privind interpretarea prevederilor articolelor 77 și 86 coroborate cu articolele 2, 6, 96 și 101 din Constituție (atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239.

ultimul rând, luând în considerare art. 96 alin. (2) din Constituție, în exercitarea atribuțiilor, Guvernul se conduce de programul său de activitate, acceptat de Parlament.

În aceste condiții, Curtea Constituțională a reținut că „la distribuirea atribuțiilor în domeniul politicii externe între Parlament, Guvern și Președintele Republicii, Constituția are în vedere faptul că autoritățile trebuie să vorbească cu o singură voce. Astfel, dacă Parlamentul aprobă direcțiile principale ale politicii externe a statului, Guvernul sau Președintele Republicii nu trebuie să aibă politici externe proprii, *i.e.* ale Guvernului sau ale Președintelui țării, care să difere de cele aprobate pentru statul Republica Moldova de Parlament, organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova. Prin realizarea acestui imperativ, autoritățile statului au posibilitatea să-și mențină credibilitatea în fața partenerilor externi, să crească capacitatea realizării anumitor scopuri în domeniul politicii externe și să evite situațiile de conflict sau blocaj instituțional”²⁸⁵.

Așadar, Curtea a confirmat asumția autorilor sesizării conform căreia Constituția nu permite ca Președintele Republicii să acționeze în mod autonom în domeniul politicii externe, fără să țină cont de voința Parlamentului și de competențele Guvernului în acest domeniu. De aici decurge și răspunsul negativ la celelalte întrebări adresate Curții de către autorii sesizării nr. 31b/2020.

În contrast, s-a susținut că „în exercitarea atribuțiilor sale în domeniul politicii externe, Președintele țării colaborează cu Parlamentul și cu Guvernul. Competențele Președintelui Republicii în domeniul politicii externe sunt absolute și nu pot fi limitate de nicio autoritate a statului”²⁸⁶. Această poziție a fost avansată de către Președintele Republicii Moldova în opinia sa *amicus curiae* prezentată Curții Constituționale.

O părere similară în raport cu atribuția șefului statului de a încheia tratate găsim și în literatura juridică. Astfel, după N. Osmochescu, „această prevedere constituțională (se are în vedere art. 86 alin. (1) din Constituție) are caracterul unei împuterniciri generale și totale și nu poate fi limitată de nicio altă autoritate a statului. Ea urmează să fie corelată și cu prevederile art. 77 alin. (2) care stipulează: „Președintele RM reprezintă statul...”. Este evident că statul poate fi reprezentat de Președinte și în toate relațiile internaționale, indiferent de nivelul și caracterul acestora”²⁸⁷.

---

²⁸⁵ A se vedea § 36 din Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 31b/2020 privind interpretarea prevederilor articolelor 77 și 86 coroborate cu articolele 2, 6, 96 și 101 din Constituție (atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239.

²⁸⁶ *Ibidem*, § 28.

²⁸⁷ OSMOCHEȘCU, N. Atribuțiile șefului de stat în domeniul politicii externe. În: *Materialele Conferinței naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice”*. Vol. 2 (7-8 noiembrie 2020, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2020, p. 11; NEGRU, B., OSMOCHEȘCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 318.

Același autor a mai menționat că „șeful de stat, în calitatea sa de reprezentant plenipotențiar al statului pe arena internațională, poate face diferite declarații, demersuri sau alte acte de politică externă. Pentru toate aceste acțiuni, șeful de stat nu are nevoie de împuterniciri de la autoritățile statului. El însuși este persoana care poate angaja statul pentru toate actele referitoare la politica externă și relațiile internaționale”²⁸⁸.

Din analiza acestor opinii rezultă că Președintele Republicii Moldova ar putea să acționeze în mod autonom în domeniul politicii externe. Totuși, Curtea Constituțională a decis altfel.

Așadar, în domeniul încheierii tratatelor internaționale, Curtea a stabilit: „Constituția nu-i permite Președintelui Republicii să nu țină cont de voința Parlamentului sau de competențele Guvernului. Dimpotrivă, practic întregul proces de încheiere a tratatelor internaționale urmează a fi coordonat cu Comisia de politică externă și integrare europeană a Parlamentului, cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și, parțial, cu Ministerul Justiției (a se vedea articolele 7 alineatele (2) și (3), 8 alin. (2), 81 alineatele (1) și (2), 14 alin. (1), 17 și 18 din Legea nr. 595 din 24 septembrie 1999 privind tratatele internaționale). În fine, atribuția de a ratifica tratatele internaționale încheiate de Republica Moldova aparține Parlamentului (articolele 66 lit. g) și 86 alin. (1) din Constituție)”²⁸⁹.

Deși nu contestăm concluzia Curții, suscită reticență metodologia folosită de către ea. Curtea și-a argumentat poziția făcând referire la o lege infraconstituțională. Dar poate prevederile invocate de către Curte din Legea nr. 595 din 24 septembrie 1999 privind tratatele internaționale vor fi modificate diametral opus de către Parlament sau poate, în general, sunt neconstituționale? Acest lucru nu a fost luat în calcul de către Curte și este regretabil. Jurisprudența Curții Constituționale nu trebuie să oscileze în funcție de amendarea unor legi infraconstituționale. În argumentarea sa, Curtea Constituțională trebuia să se bazeze pe Constituție, nu pe prevederile unei legi subordonate Constituției.

Constituția rezervă Președintelui încheierea tratatelor internaționale în numele Republicii Moldova, deoarece el nu doar reprezintă statul în relațiile internaționale, ci este și „garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării” (art. 77 alin. (2)

---

²⁸⁸ OSMOCHESCU, N. Atribuțiile șefului de stat în domeniul politicii externe. În: *Materialele Conferinței naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice”*. Vol. 2 (7-8 noiembrie 2020, Chișinău). Chisinau: CEP USM, 2020, p. 11; NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 318.

²⁸⁹ A se vedea § 37 din Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 31b/2020 privind interpretarea prevederilor articolelor 77 și 86 coroborate cu articolele 2, 6, 96 și 101 din Constituție (atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239.

din Constituție)²⁹⁰. Cu alte cuvinte, este vorba de „tratate interstatale” în accepțiunea art. 3 lit. a) din Legea nr. 595 din 24 septembrie 1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova²⁹¹.

Totodată, „în cazul în care Președintele nu dorește să-și exercite personal prerogativa de a purta tratative sau de a lua parte la negocieri, sau de a încheia un tratat, el poate acorda împuterniciri exprese (...) unor factori de răspundere ai statului, ca Prim-ministrul, ministrul Afacerilor Externe, altor membri ai Guvernului sau unor reprezentanți diplomatici”²⁹². O asemenea posibilitate rezultă implicit din art. 9 al Legii nr. 595 din 24 septembrie 1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie Decretul nr. 1646-VII din 18 iunie 2015²⁹³, prin care Președintele Republicii Moldova a aprobat semnarea Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, întocmită la Magglingen/Macolin la 18 septembrie 2014. Corespunzător, reprezentantul permanent al Republicii Moldova pe lângă Consiliul Europei a semnat, în numele Republicii Moldova, Convenția în discuție.

Dacă ar fi să privim izolat prevederile art. 86 alin. (1) teza I-a din Constituție, atunci reiese că Președintele Republicii Moldova poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova, fără a mai ține cont de opțiunea Parlamentului sau a Guvernului.

Totuși, această afirmație este combătută de teza a II-a a aceluiași alineat, din care rezultă că tratatul încheiat trebuie prezentat spre ratificare Parlamentului, iar dacă Parlamentul nu va fi de acord cu acesta (eventual, din motiv că acesta nu se înscrie în direcțiile principale ale politicii externe ale statului aprobate de către Parlament), atunci un asemenea tratat poate să nu fie ratificat. De aici rezultă că înainte de a încheia un tratat, Președintele țării trebuie să țină cont de direcțiile principale ale politicii externe ale statului aprobate de către Parlament. În istoria Republicii Moldova nu au existat cazuri când Parlamentul să nu ratifice vreun tratat încheiat de șeful statului. În schimb, există un caz când Curtea Constituțională a declarat neconstituțional un Acord încheiat

---

²⁹⁰ OSMOCHESCU, N. Atribuțiile șefului de stat în domeniul politicii externe. În: *Materialele Conferinței naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice”*. Vol. 2 (7-8 noiembrie 2020, Chișinău). Chisinau: CEP USM, 2020, p. 12; NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 318.

²⁹¹ Legea nr. 595 din 24 septembrie 1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 24-26.

²⁹² *Ibidem*.

²⁹³ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1646-VII din 18 iunie 2015 pentru aprobarea semnării Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 161-165.

între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind acordarea Guvernului Republicii Moldova a unui împrumut financiar de stat²⁹⁴.

Referitor la implicațiile Guvernului la negocierea și, respectiv, încheierea unor tratate internaționale în numele Republicii Moldova, observăm că art. 86 alin. (1) din Constituție păstrează tăcerea. Din analiza art. 96 alin. (1) din Constituție am putea spune că Președintele Republicii Moldova trebuie să aibă în vedere faptul că Guvernul asigură realizarea politicii externe a statului, iar programul de activitate a Guvernului a fost aprobat de Parlament. Respectiv, în contextul exercitării de către șeful statului a atribuțiilor în domeniul politicii externe, trebuie să existe o cooperare și cu Guvernul, nu doar cu Parlamentul.

Prin urmare, art. 86 din Constituție nu trebuie analizat în mod izolat, ci în coroborare cu art. 66 lit. d) și cu art. 96 alin. (1) din Constituție, care stabilesc, respectiv, atribuțiile Parlamentului și ale Guvernului în domeniul politicii externe.

În plan comparat, reținem că, în conformitate cu art. 91 alin. (1) din Constituția României, Președintele încheie tratate internaționale în numele României, negociate de Guvern. Constituția Republicii Moldova nu prevede o asemenea condiție.

După ce tratatul internațional a fost încheiat (în numele Republicii Moldova), art. 86 alin. (1) din Constituție stabilește că Președintele Republicii Moldova îl prezintă, în modul și în termenul stabilit prin lege, spre ratificare Parlamentului. Textul „în modul și în termenul stabilit prin lege” denotă faptul că legislatorul constituant a rezervat reglementarea aspectelor referitoare la modul și termenul de prezentare spre ratificare unei alte legi.

În particular, aceste aspecte sunt reglementate în Legea nr. 595 din 24 septembrie 1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova. Potrivit art. 14 alin. (2) din Legea menționată, „Președintele Republicii Moldova se pronunță asupra tratatului internațional încheiat în numele Republicii Moldova, propus spre ratificare, acceptare, aprobare sau aderare, în termen ce nu depășește 60 de zile de la data prezentării acestuia de către Guvernul Republicii Moldova”.

Totodată, din alin. (3) al aceluiași articol aflăm că Președintelui Republicii Moldova prezintă Parlamentului tratatele internaționale încheiate în numele Republicii Moldova printr-un demers scris.

---

²⁹⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 7 mai 2010 pentru controlul constituționalității Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind acordarea Guvernului Republicii Moldova a unui împrumut financiar de stat, semnat pe 17 aprilie 2020, a Hotărârilor Guvernului nr. 169 din 13 martie 2020 și nr. 252 din 21 aprilie 2020 și a Legii nr. 57 din 23 aprilie 2020 (*Sesizările nr. 56a/2020, nr. 57a/2020 și nr. 58a/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 131-141.

În legătură cu termenul de 60 de zile, în doctrină s-a remarcat că „nerespectarea acestuia nu atrage niciun fel de sancțiuni, cunoscându-se în practică situații în care anumite tratate au fost supuse ratificării Parlamentului într-un termen mult mai mare decât cel stipulat în lege”²⁹⁵.

Spre deosebire de Constituția Republicii Moldova, art. 91 alin. (1) din Constituția României prevede că Președintele supune spre ratificare Parlamentului tratatele internaționale, într-un termen rezonabil. Sintagma „în termen rezonabil” este una estimativă, se apreciază de la caz la caz, și se conține în Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În ce ne privește, optăm pentru un termen fix, pentru că oferă certitudine²⁹⁶.

În altă ordine de idei, cu privire la atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova, reținem că „acreditarea, rechemarea reprezentanților diplomați ai Republicii Moldova și aprobarea înființării, desființării sau schimbării rangului misiunilor diplomatice nu pot fi exercitate în mod autonom. Constituția stabilește că Președintele țării poate efectua aceste acțiuni doar la propunerea Guvernului, având în vedere faptul că Guvernul este cel care asigură realizarea politicii externe a statului, conform art. 96 din Legea Supremă”²⁹⁷.

Cât privește cadrul legal infraconstituțional, art. 10 alin. (6) din Legea nr. 761 din 27 decembrie 2001 cu privire la serviciul diplomatic²⁹⁸ stabilește că „ambasadorii extraordinari și plenipotențari, reprezentanții permanenți, trimișii și însărcinații cu afaceri *en titre* (permanenți) – șefi ai misiunilor diplomatice – sunt numiți și rechemați din funcție de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Guvernului. Propunerile referitoare la numirea în aceste funcții sunt înaintate Guvernului de către ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene, cu consultarea Comisiei politice externe și integrare europeană a Parlamentului. Propunerile privind rechemarea din aceste funcții sunt înaintate Guvernului de către ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene”. Desigur, consultarea Comisiei politice externe și integrare europeană a Parlamentului nu are o pondere decisivă.

Potrivit art. 6 alin. (4) al aceleiași legi, aprobarea, înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice sunt măsuri care se aprobă de Președintele Republicii

---

²⁹⁵ OSMOCHESCU, N. Atribuțiile șefului de stat în domeniul politicii externe. În: *Materialele Conferinței naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice”*. Vol. 2 (7-8 noiembrie 2020, Chișinău). Chisinau: CEP USM, 2020, p. 12; NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 12.

²⁹⁶ SÎRBU, S. *Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe*, pp. 31-38.

²⁹⁷ A se vedea § 38 din Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 31b/2020 privind interpretarea prevederilor articolelor 77 și 86 coroborate cu articolele 2, 6, 96 și 101 din Constituție (atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239.

²⁹⁸ Legea nr. 761 din 27 decembrie 2001 cu privire la serviciul diplomatic. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 20.

Moldova, la propunerea Guvernului, inițierea acestor măsuri fiind de competența Ministerului Afacerilor Externe. În doctrină s-a constatat că „până în prezent, s-a practicat înființarea misiunilor diplomatice și o singură desființare a Ambasadei Republicii Moldova în Republica Uzbekistan (anul 2006)”²⁹⁹.

Tot aici trebuie de remarcat că, în conformitate cu art. 94 alin. (2) din Constituție, decretele emise de Președintele Republicii în exercitarea atribuțiilor sale prevăzute în art. 86 alin. (2) se contrasemnează de către Prim-ministru.

Însemnătatea juridică a contrasemnării de către Prim-ministru a decretelor emise de Președintele Republicii Moldova în exercitarea atribuțiilor sale prevăzute în art. 86 alin. (2) din Constituție a fost decelată în Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 18 martie 1999 cu privire la interpretarea unor dispoziții din art. 94 alin. (2) și art. 102 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova. În această hotărâre, Curtea a stabilit că „prin contrasemnarea decretelor Președintelui Republicii Moldova de către Prim-ministru, ca o condiție esențială a validității lor, se înțelege că Guvernul își asumă responsabilitatea politică față de Parlament, iar Prim-ministrul își asumă responsabilitatea juridică pentru executarea acestora”³⁰⁰.

Aceste detalii consolidează concluzia conform căreia la exercitarea de către Președintele Republicii Moldova a atribuțiilor sale în domeniul misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova trebuie să se țină cont de propunerea Guvernului. Președintele Republicii Moldova nu se poate substitui Guvernului în această materie.

În fine, cu privire la competențele Președintelui Republicii Moldova în domeniul misiunilor diplomatice străine, „acestea se limitează la primirea scrisorilor de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai altor state în Republica Moldova. Responsabilitatea de bază în acest domeniu, conform art. 10 din Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice din 18 aprilie 1961, îi revine Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene”³⁰¹.

În doctrină se susține că „acreditarea de către statul străin a reprezentanților săi diplomatici pe lângă Președintele Republicii Moldova constituie o practică generală aplicată în relațiile interstatale, în special relațiile diplomatice. Prezentarea scrisorilor de acreditare are loc în cadrul unei ceremonii și se înmână șefului de stat în mod solemn, tot el primește și scrisorile de rechemare

---

²⁹⁹ OSMOCHESCU, N. Atribuțiile șefului de stat în domeniul politicii externe. În: *Materialele Conferinței naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice”*. Vol. 2 (7-8 noiembrie 2020, Chișinău). Chisinau: CEP USM, 2020, p. 12; NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 13; NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 319.

³⁰⁰ A se vedea pct. 1 din dispozitivul Hotărârii Curții Constituționale nr. 14 din 18 martie 1999 cu privire la interpretarea unor dispoziții din art. 94 alin. (2) și art. 102 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 31-32/24.

³⁰¹ A se vedea § 39 din Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020.

la încheierea misiunii reprezentanților diplomatici de clasa ambasadorilor și nunții, trimiși și internunții”³⁰².

În opinia noastră, rațiunea pentru care Constituția a conferit Președintelui Republicii Moldova atribuția de primire a scrisorilor de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai altor state în Republica Moldova decurge din funcțiile Președintelui Republicii Moldova inserate la art. 77 alin. (2) din Constituție, și anume - de a reprezenta statul și de a fi garantul suveranității, independenței naționale, unității și integrității teritoriale a țării.

Așadar, prevederile art. 86 alin. (3) din Constituție vin în consonanță cu dispozițiile art. 77 alin. (2) din Constituție.

Mai trebuie de precizat că, în accepțiunea Curții Constituționale, „Decretul Președintelui interimar al Republicii Moldova nr. 376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice” abordează și chestiuni ce țin de politica externă a statului. Curtea Constituțională a declarat acest Decret ca fiind neconstituțional, precizând că art. 86 din Constituție nu-i conferă Președintelui Republicii Moldova atribuția de a emite acte juridice în alte domenii ale politicii externe, acestea fiind de competența organului reprezentativ suprem, care, potrivit art. 66 din Constituție, aprobă prin legi, hotărâri și moțiuni direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului³⁰³. Cu alte cuvinte, șeful statului ar fi acționat *ultra vires*, adică fără a avea vreo împuternicire în acest sens. Chiar dacă Decretul menționat a fost declarat neconstituțional, monumentul edificat (în Piața Marii Adunări Naționale, în fața sediului Guvernului) în memoria victimelor ocupației sovietice și ale regimului totalitar comunist a fost lăsat intact. Este o chestiune sensibilă și din acest motiv nimeni nu se încumetă să-l scoată de acolo. Înțelegem această reticență.

Generalizând cele menționate *supra*, conchidem că atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe prevăzute la art. 86 din Constituție trebuie exercitate ținându-se cont și de art. 66 lit. d) și art. 96 alin. (1) din Constituție, care stabilesc atribuțiile Parlamentului și ale Guvernului în domeniul politicii externe, astfel încât să fie evitate blocajele instituționale.

4.1.2. Cu privire la atribuțiile în domeniul apărării.

Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul apărării sunt reglementate, la nivel constituțional, de art. 87 din Constituție.

---

³⁰² OSMOCHESCU, N. Atribuțiile șefului de stat în domeniul politicii externe. În: *Materialele Conferinței naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice”*. Vol. 2 (7-8 noiembrie 2020, Chișinău). Chisinau: CEP USM, 2020, p. 13.

³⁰³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 17 din 12 iulie 2010 pentru controlul constituționalității Decretului nr. 376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 126-128.

Alineatul (1) al acestui articol prevede că Președintele Republicii Moldova este comandantul suprem al forțelor armate. În literatura de specialitate din România, unde Constituția conține norme similare cu ale Constituției din Republica Moldova, se afirmă următoarele: „Calitatea Președintelui de comandant al forțelor armate își găsește explicația în atribuția constituțională de garant al independenței și integrității teritoriale a statului”³⁰⁴. Într-adevăr, faptul că Președintele țării este garantul independenței și al integrității teritoriale justifică atribuirea calității de comandant suprem al forțelor armate.

În opinia Curții Constituționale, noțiunea „forțele armate” poate fi interpretată corect, avându-se în vedere atât textul art. 87 din Constituția Republicii Moldova, cât și definițiile la acest capitol din actele internaționale la care Republica Moldova este parte³⁰⁵.

În acest sens, potrivit art. 43 din Protocolul adițional nr. 1 la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale, „forțele armate ale unei Părți se compun din toate forțele, toate grupurile și toate unitățile armate și organizate ce sunt puse sub comandă, care răspund de conduita subordonaților săi față de această Parte (...)”³⁰⁶.

Ținând cont de această definiție, Curtea Constituțională a apreciat că forțele armate ale Republicii Moldova cuprind: Armata Națională și toate grupurile și unitățile armate subordonate Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Securității Naționale (în prezent Ministerul Apărării – *n.a.*) și Departamentului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale (în prezent – Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale din cadrul Ministerului Afacerilor Interne – *n.a.*)³⁰⁷.

Totuși, trebuie de remarcat că această constatare a fost făcută în contextul unui cadru normativ existent în Republica Moldova în 1996. De atunci lucrurile au evoluat. Astfel, conform art. 9 alin. (1) din Legea nr. 345 din 25 iulie 2003 cu privire la apărarea națională³⁰⁸, forțele destinate apărării naționale sunt Forțele Armate compuse din Armata Națională și Inspectoratul General de Carabinieri.

Având în vedere că Președintele Republicii Moldova, fiind șeful statului, este și comandantul suprem al forțelor armate, care poartă răspundere personală pentru capacitatea de apărare a statului și capacitatea de luptă a forțelor armate, Curtea Constituțională a decis în Hotărârea nr. 15b din 16 decembrie 1996 cu privire la interpretarea articolului 87 din Constituția

---

³⁰⁴ MURARU, I., TĂNĂSESCU E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 795.

³⁰⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr. 15b din 16 decembrie 1996 cu privire la interpretarea articolului 87 din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 1-2/1.

³⁰⁶ Protocolul adițional nr. 1 la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/50334>

³⁰⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. 15b din 16 decembrie 1996 cu privire la interpretarea articolului 87 din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 1-2/1.

³⁰⁸ Legea nr. 345 din 25 iulie 2003 cu privire la apărarea națională. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 200-203.

Republicii Moldova că Președintele Republicii Moldova este în drept să conducă Ministerul Apărării. Desigur, în limitele atribuțiilor șefului statului în domeniul apărării, prevăzute în Constituție și în actele normative, care nu contravin Legii Supreme³⁰⁹. În această situație ar putea apărea probleme legate de rolul ministrului Apărării. Totuși, atribuțiile sunt delimitate.

În continuare, potrivit art. 87 alin. (2) din Constituție, Președintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală. În acest caz, aprobarea prealabilă din partea Parlamentului reprezintă o garanție împotriva arbitrariului și constituie un control *ex-ante*.

În contrast cu forma *ex-ante*, art. 87 alin. (3) din Constituție stabilește că „în caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război și le aduce, neîntârziat, la cunoștința Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii”. În această situație, controlul din partea Parlamentului este unul *post factum*.

În Federalistul nr. 4, J. Jay menționează următoarele: „Calitatea Președintelui american de comandant suprem se explică prin atribuția sa de a respinge atacurile neașteptate, însă, dincolo de această responsabilitate, Președintele trebuie să aștepte confirmarea Congresului. Acest titlu al Președintelui american reprezintă o figură care menține supremația civilă față de cea militară. Persoana care conduce forțele armate este, așadar, Președintele civil, nu un militar de carieră. Președintele este comandantul suprem al armatei nu pentru că ar fi versat în arta războiului, ci pentru că trebuie să mențină armata în subordinea puterii civile”³¹⁰.

Aceste explicații pot fi ajustate corespunzător și în raport cu Președintele Republicii Moldova.

Totodată, Constituția Republicii Moldova nu precizează prin care act Președintele Republicii Moldova aduce, neîntârziat, la cunoștința Parlamentului despre măsurile întreprinse pentru respingerea agresiunii. În schimb, remarcăm că art. 92 alin. (3) din Constituția României prevede că, în caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele României ia măsuri pentru respingerea agresiunii și le aduce neîntârziat la cunoștință Parlamentului, printr-un mesaj. Pentru o mai mare claritate, considerăm acest aspect că ar trebui de precizat și în art. 87 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova. Astfel, în calitate de propunere *de lege ferenda*, optăm pentru

---

³⁰⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 15b din 16 decembrie 1996 cu privire la interpretarea articolului 87 din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 1-2/1.

³¹⁰ Citat după: § 33 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 21 decembrie 2018 pentru interpretarea prevederilor articolelor 1 alin. (3), 6, 7, 87 și 134 alin. (3) din Constituție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 13-21.

completarea art. 87 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova cu expresia „printr-un mesaj” după cuvântul „Parlamentului”.

Nu în ultimul rând, art. 87 alin. (4) din Constituție prevede că Președintele Republicii Moldova poate lua și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice, în limitele și în condițiile legii.

Textul „în limitele și în condițiile legii” din articolul citat sugerează ideea că Parlamentului îi revine competența să stabilească care sunt alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice care pot fi luate de către Președintele Republicii Moldova. Drept urmare a faptului că Președintele este unul dintre reprezentanții puterii executive, anume Parlamentul trebuie să stabilească aceste particularități în atribuțiile Președintelui.

Trebuie de precizat că Președintele Republicii Moldova poate lua măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice ținând cont de faptul că Republica Moldova este un stat neutru (art. 11 din Constituție).

În Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 2 mai 2017 privind interpretarea articolului 11 din Constituție se menționează că „neutralitatea modernă nu exclude cooperarea cu membrii alianțelor sau cu alianțele militare în scopul consolidării capacității de apărare a Republicii Moldova, atâta timp cât aceștia pot să convină asupra problemelor-cheie. În acest context de parteneriat, operațiunile de menținere a păcii sunt perfect compatibile cu neutralitatea”³¹¹.

Mai mult, Curtea Constituțională a hotărât că „în sensul art. 11 din Constituție coroborat cu art. 1 alin. (1), 3 și 8 din Constituție:

– ocupația militară a unei părți a teritoriului Republicii Moldova în momentul declarării neutralității, precum și lipsa recunoașterii și a garanțiilor internaționale ale acestui statut, nu afectează validitatea prevederii constituționale referitoare la neutralitate;

– în cazul unor amenințări la adresa valorilor fundamentale constituționale precum independența națională, integritatea teritorială sau securitatea statului, autoritățile Republicii Moldova sunt obligate să ia toate măsurile necesare, inclusiv de ordin militar, care i-ar permite să se apere eficient împotriva acestor amenințări;

– dislocarea pe teritoriul Republicii Moldova a oricăror trupe sau baze militare, conduse și controlate de către state străine, este neconstituțională;

– participarea Republicii Moldova la sisteme colective de securitate, asemenea sistemului de securitate al Națiunilor Unite, operațiuni de menținere a păcii, operațiuni umanitare etc., care

---

³¹¹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 2 mai 2017 privind interpretarea articolului 11 din Constituție (neutralitatea permanentă). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 171-180.

ar impune sancțiuni colective împotriva agresorilor și infractorilor de drept internațional, nu este în contradicție cu statutul de neutralitate”³¹².

Prin urmare, atribuțiile constituționale ale Președintelui Republicii Moldova în domeniul apărării trebuie privite prin prisma raționamentelor ilustrate mai sus.

Alte atribuții ale Președintelui Republicii Moldova în domeniul apărării sunt prevăzute în Legea nr. 345 din 25 iulie 2003 cu privire la apărarea națională. Conform art. 25 alin. (2) din legea menționată, „Președintele Republicii Moldova are următoarele atribuții:

a) exercită conducerea generală a sistemului național de apărare și coordonează activitatea autorităților administrației publice în domeniul apărării naționale;

a¹) inițiază procesul de elaborare:

– a strategiei securității naționale;

– a strategiei naționale de apărare;

b) prezintă Parlamentului spre aprobare proiectele:

– strategiei securității naționale;

– strategiei naționale de apărare;

– structurii generale și efectivele componentelor Forțelor Armate;

– regulamentului disciplinei militare;

c) aprobă:

– regulamentul Consiliului Suprem de Securitate;

– regulamentul Statului Major General;

– programele și planurile privind construcția și dezvoltarea Forțelor Armate;

– planul de mobilizare a Forțelor Armate;

– planul de întrebuințare a Forțelor Armate;

– regulamentele militare;

– componența Colegiului militar al Ministerului Apărării;

d) coordonează activitatea de colaborare militară internațională;

e) efectuează conducerea generală privind acumularea resurselor pentru necesitățile sistemului național de apărare;

f) emite decrete privind încorporarea cetățenilor în serviciul militar în termen și în cel cu termen redus și trecerea lor în rezervă;

g) poartă tratative, încheie tratate internaționale în domeniul militar în numele Republicii Moldova și le prezintă, în modul stabilit prin lege, spre ratificare Parlamentului;

---

³¹² Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 2 mai 2017 privind interpretarea articolului 11 din Constituție (neutralitatea permanentă). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 171-180.

h) înaintează Parlamentului propuneri privind participarea cu efective, armament și tehnică militară la operațiuni internaționale de menținere a păcii sau în scopuri umanitare;

i) numește în și destituie din funcție, în modul stabilit de legislație, la propunerea Guvernului, ofițerii Comandamentului Suprem al Forțelor Armate, cu excepția Comandantului general al Inspectoratului General de Carabinieri;

j) acordă grade militare supreme prevăzute de lege;

k) îndeplinește alte atribuții în domeniul apărării naționale prevăzute de legislație”.

În legătură cu aprobarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018-2022 a fost sesizată Curtea Constituțională, solicitându-se explicarea următoarelor aspecte:

„a) Este competent Parlamentul să adopte documente de politici privind apărarea națională în lipsa acordului comandantului suprem al Forțelor Armate și/sau al Guvernului?

b) Poartă răspundere personală Președintele Republicii Moldova pentru capacitatea de apărare a statului?

c) Este competent Președintele Republicii Moldova, având în vedere atribuțiile sale în domeniul apărării, să aprobe alte măsuri privind securitatea și apărarea națională, care nu au fost incluse și/sau nu au fost aprobate de către Parlament?”³¹³

Cu privire la întrebările care i-au fost adresate prin sesizare, Curtea Constituțională a considerat că acestea trebuie să fie reformulate. Instanța de control constituțional a precizat că problema din prezentul caz nu este de a ști dacă Președintele Republicii Moldova dispune de competențe în domeniul militar, pentru că dispune în mod clar de anumite competențe în acest domeniu, ci cum pot fi realizate acestea. În consecință, Curtea Constituțională a considerat că este necesar să se ofere răspuns la următoarele întrebări:

„a) Dispune Parlamentul de competențe în domeniul apărării naționale și adoptarea Strategiei naționale de apărare reprezintă o astfel de competență?

b) Este competent Parlamentul să adopte documente de politici privind apărarea națională în lipsa acordului Președintelui Republicii Moldova și/sau al Guvernului?

c) Care sunt limitele răspunderii Președintelui Republicii în materie de capacitate de apărare a statului?

---

³¹³ Sesizarea nr. 108b din 26 iulie 2018 privind interpretarea unor prevederi din Constituție. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=sesizari&docid=862>

d) Este competent Președintele Republicii Moldova să aprobe alte măsuri privind securitatea și apărarea națională, care nu au fost incluse și/sau nu au fost aprobate de către Parlament?”³¹⁴

Sub acest aspect, Curtea Constituțională a reținut că, „potrivit Constituției Republicii Moldova, Președintele reprezintă un organ unipersonal al statului. El nu poate fi plasat într-o ierarhie a autorităților statale. El nu poate concura cu alte autorități. (...) Din perspectiva Constituției, nu există o concurență între Președinte și Parlament în privința adoptării de politici privind apărarea națională. Singurul care adoptă, în ultimă instanță, asemenea politici, este Parlamentul. Din aceeași perspectivă, Președintele Republicii poate propune, eventual, anumite măsuri, însă fără a avea cuvântul decisiv”³¹⁵.

Potrivit Curții Constituționale, „această concluzie decurge și din interpretarea sistematică a art. 66 lit. d) și e) împreună cu art. 96 alin. (1) din Constituție. Strategia națională de apărare reprezintă un act prin care se stabilesc direcțiile principale ale politicii Republicii Moldova în domeniul apărării. În sensul Constituției, acesta este actul prin care se stabilește doctrina militară a statului, despre care menționează art. 66 lit. e) din Constituție. Aceste norme stabilesc competența exclusivă a Parlamentului în privința aprobării doctrinei militare a statului, iar asigurarea realizării acesteia este delegată de Constituție Guvernului, prin elaborarea de politici în domeniul apărării. Constituția nu-i stabilește Președintelui Republicii Moldova, în acest sens, prerogative relative la aprobarea și la realizarea de politici publice”³¹⁶.

De asemenea, Curtea Constituțională a menționat faptul că „alin. (1) al art. 87 din Constituție nu servește ca argument în susținerea ideii potrivit căreia Președintelui Republicii Moldova i-ar fi recunoscută o competență exclusivă în materie de apărare a țării. Calitatea de comandant suprem al forțelor armate trebuie privită în contextul tuturor reglementărilor constituționale și nu în mod izolat. Principiul coerenței sistemului juridic impune această abordare”³¹⁷.

Într-o altă ordine de idei, Curtea Constituțională a observat că „art. 87 din Constituție nu impune o răspundere a Președintelui Republicii Moldova pentru capacitatea generală de apărare a statului. Răspunderea șefului statului poate fi doar una personală, în legătură cu exercitarea

---

³¹⁴ A se vedea § 20 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 21 decembrie 2018 pentru interpretarea prevederilor articolelor 1 alin. (3), 6, 7, 87 și 134 alin. (3) din Constituție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 13-21.

³¹⁵ A se vedea § 42 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 21 decembrie 2018 pentru interpretarea prevederilor articolelor 1 alin. (3), 6, 7, 87 și 134 alin. (3) din Constituție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 13-21.

³¹⁶ *Ibidem*, § 43.

³¹⁷ *Ibidem*, § 46.

funcțiilor sale în această materie (răspunderea penală pentru comiterea unor infracțiuni împotriva securității de stat). Norma art. 87 (din Constituție – *n.a.*) nu conține niciun text care ar reglementa o răspundere strict în materie militară. Această concluzie nu exclude însă posibilitatea adoptării unei legi de către Parlament, în spiritul Constituției, prin care Președintelui Republicii Moldova i-ar reveni o asemenea răspundere”³¹⁸.

Din aceste considerente, Curtea Constituțională a decis următoarele:

„a) În materie de apărare națională, Parlamentul dispune de o competență legislativă exclusivă.

b) Parlamentul adoptă documente de politici în materie de apărare națională în limitele stabilite de Constituție și de legile în materie. Adoptarea Strategiei naționale de apărare se înscrie în sfera de competență a Parlamentului.

c) Art. 87 din Constituție nu prevede o răspundere a Președintelui Republicii Moldova pentru capacitatea de apărare a statului. Aceasta nu exclude posibilitatea adoptării unei legi, în spiritul Constituției, prin care Președintelui Republicii Moldova i-ar reveni o asemenea răspundere.

d) Președintele Republicii Moldova este competent să întreprindă în materie de securitate și de apărare națională doar măsurile care sunt prevăzute și îi sunt permise potrivit legii”³¹⁹.

În consecință, calitatea Președintelui Republicii Moldova de comandat suprem al forțelor armate nu-i conferă acestuia competențe nelimitate în domeniul apărării. Dimpotrivă, Președintele Republicii Moldova este competent să întreprindă acele măsuri care sunt prevăzute expres în Constituție sau în alte legi adoptate de Parlament. Totodată, trebuie de accentuat faptul că Președintele Republicii Moldova își exercită atribuțiile în domeniul apărării prevăzute de Constituție cu un control din partea Parlamentului. Controlul efectuat de către Parlament poate fi *ex-ante* (în cazul mobilizării parțiale sau totale) sau *post factum* (în cazul măsurilor menite să respingă agresiunea și în cazul declarării stării de război) și reprezintă o garanție împotriva arbitrarului³²⁰.

---

³¹⁸ A se vedea § 49 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 21 decembrie 2018 pentru interpretarea prevederilor articolelor 1 alin. (3), 6, 7, 87 și 134 alin. (3) din Constituție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 13-21.

³¹⁹ A se vedea pct. 1 din dispozitivul Hotărârii Curții Constituționale nr. 33 din 21 decembrie 2018 pentru interpretarea prevederilor articolelor 1 alin. (3), 6, 7, 87 și 134 alin. (3) din Constituție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 13-21.

³²⁰ SÎRBU, S. Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul apărării. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Științe juridice*, 2022, nr. 16, pp. 327-335.

4.2. Fapte comise în contextul exercitării altor atribuții ale Președintelui țării

În acest paragraf vom analiza faptele comise de Președintele Republicii Moldova în contextul numirii judecătorilor, precum și în contextul exercitării atribuțiilor prevăzute la art. 88 (intitulat „Alte atribuții”) din Constituție, susceptibile să genereze răspunderea constituțională.

4.2.1. Cu privire la atribuțiile Președintelui Republicii Moldova la numirea judecătorilor.

Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova la numirea judecătorilor sunt reglementate de art. 116 alin. (2) din Constituție. Conținutul acestui articol a fost expus într-o nouă redacție prin Legea nr. 120 din 23 septembrie 2021 pentru modificarea Constituției Republicii Moldova, în vigoare din 1 aprilie 2022³²¹.

Astfel, conform art. 116 alin. (2) din Constituție, în redacția de până la intrarea în vigoare a legii enunțate, „judecătorii instanțelor judecătorești se numesc în funcție de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, în condițiile legii. Judecătorii care au susținut concursul sunt numiți în funcție pentru prima dată pe un termen de cinci ani. După expirarea termenului de cinci ani, judecătorii vor fi numiți în funcție până la atingerea plafonului de vârstă, stabilit în condițiile legii”.

Totodată, alin. (4) al art. 116 din Constituție, în redacția de până la intrarea în vigoare a Legii nr. 120 din 23 septembrie 2021, stabilea că „Președintele, vicepreședinții și judecătorii Curții Supreme de Justiție sunt numiți în funcție de Parlament la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Ei trebuie să aibă o vechime în funcția de judecător de cel puțin 10 ani”.

După intrarea în vigoare a Legii nr. 120 din 23 septembrie 2021, alin. (2) al art. 116 din Constituție are următorul conținut: „Judecătorii instanțelor judecătorești se numesc în funcție, în condițiile legii, până la atingerea plafonului de vârstă, de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Președintele Republicii Moldova poate respinge o singură dată candidatura propusă de către Consiliul Superior al Magistraturii”.

Așadar, actualmente, Președintele Republicii Moldova numește judecătorii de la toate instanțele judecătorești. Totodată, a fost exclus termenul inițial de cinci ani de numire a judecătorilor. Șeful statului numește în funcție judecătorii până la atingerea plafonului de vârstă. Potrivit art. 11 alin. (1) al Legii nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului³²², plafonul de vârstă constituie 65 de ani.

---

³²¹ Legea nr. 120 din 23 septembrie 2021 pentru modificarea Constituției Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 238.

³²² Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 59-60.

Cu referire la acest aspect, Curtea Constituțională a notat că „prin excluderea termenului inițial de cinci ani de numire a judecătorilor (...) se urmărește asigurarea stabilității mandatului judecătorilor până la vârsta obligatorie de pensionare. Potrivit standardelor internaționale, judecătorilor trebuie să li se garanteze perioada de exercitare a funcției până la vârsta obligatorie de pensionare sau, dacă sunt numiți pe o perioadă determinată, până la finalul mandatului. Judecătorii numiți cu titlu permanent nu pot fi revocați fără un motiv just atât timp cât nu au atins vârsta pensionării obligatorii. Aceste motive trebuie să fie definite în mod precis de lege. (...) Instrumentele internaționale în această materie stabilesc că judecătorii de drept comun trebuie să fie numiți în funcție, cu titlu permanent, până la pensionare. Instituirea unor perioade de probă pentru judecătorii în funcție ar ridica probleme din punctul de vedere al independenței lor”. În fine, Curtea a notat că „siguranța mandatului reprezintă un element fundamental al independenței judecătorilor, iar numirea judecătorului până la o vârstă obligatorie de pensionare reprezintă garanția mandatului acestora”³²³.

Susținem aceste argumente și, prin urmare, salutăm modificarea constituțională prin care a fost exclus termenul inițial de cinci ani de numire a judecătorilor.

Cu referire la rolul Președintelui Republicii Moldova în contextul numirii judecătorilor, este de remarcat că „influența decisivă a unui consiliu judiciar independent asupra deciziilor privind numirea și cariera judecătorilor reprezintă o metodă potrivită pentru garantarea independenței sistemului judiciar”³²⁴. În acest sens, „rolul Președintelui Republicii în procesul de numire a judecătorilor nu reprezintă un fapt neobișnuit. Reducerea la o singură dată a posibilității Președintelui Republicii de a respinge o candidatură constituie o expresie a echilibrului corect dintre Consiliul Superior al Magistraturii și Președinte și presupune influența decisivă a Consiliului”³²⁵. Astfel, în procesul de numire a judecătorilor „ultimul cuvânt”, îi revine Consiliului Superior al Magistraturii, nu Președintelui țării. De altfel, au existat cazuri când Președintele Republicii Moldova a refuzat, din varii motive, să numească anumiți judecători, iar Consiliul Superior al Magistraturii i-a înaintat repetat spre numire. Totuși, în orice caz, rolul Președintelui Republicii în procesul de numire a judecătorilor nu poate fi asimilat unui „notar”. În ipoteza în care Președintele Republicii Moldova refuză în mod repetat numirea în funcție a unor judecători,

---

³²³ Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 3 decembrie 2020 la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției (sistemul judecătoresc [4]) (*Sesizarea nr. 155c/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 344-351.

³²⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr. 38 din 07.12.2021 pentru interpretarea articolelor 1 alin. (3), 20 și 116 alin.(1) și (2) din Constituție și controlul de constituționalitate al articolului 11 alin.(1) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 privind statutul judecătorului (numirea în funcție a judecătorilor până la atingerea plafonului de vârstă) (*Sesizările nr. 96a/2021 și nr. 124g/2021*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 325-333/231.

³²⁵ *Ibidem*.

ar trebui să se prevadă posibilitatea Consiliului Superior al Magistraturii de a face acest lucru, astfel încât să fie evitate blocajele. Pentru aceasta, propunem completarea alin. (2) al art. 116 din Constituție cu următorul text: „În cazul în care Președintele Republicii Moldova refuză în mod repetat să numească candidatura propusă, Consiliul Superior al Magistraturii va emite actul de numire persoanei vizate în funcția de judecător”. Recomandarea propusă este similară cu cea referitoare la refuzul Președintelui de a promulga legi.

În contextul numirii judecătorilor de către Președintele Republicii Moldova se pune problema privind independența acestora. În acest sens, în cauza *Thiam v. Franța*, CtEDO a reținut, în fapt, următoarele: ca urmare a unei plângeri depuse de către directorul unei bănci și a punerii în mișcare a acțiunii publice de către procurorul Republicii, dl Nicolas Sarkozy, Președintele în exercițiu al Republicii (*infra* „Președintele”), s-a constituit ca parte civilă în procedura penală pentru fraudarea de carduri bancare care a condus la condamnarea reclamantului. Acesta s-a plâns în fața CtEDO că constituirea Președintelui ca parte civilă subminează, printre altele, dreptul la o instanță independentă și imparțială³²⁶.

În drept, CtEDO a examinat această cauză prin prisma art. 6 CEDO, care garantează dreptul la un proces echitabil. Astfel, CtEDO a precizat că simpla numire în funcție a judecătorilor de către un membru al executivului nu creează, în sine, o dependență, dacă, odată numiți, acești judecători nu sunt supuși presiunilor sau instrucțiunilor în exercitarea funcției lor judiciare. Faptul că Președintele semna decretele de numire în funcție a noilor judecători, de promovare sau de numire a acestora într-un post nou marca încheierea formală a procesului de luare a deciziilor și nu implica, ca atare, subminarea independenței celor interesați. Mai mult, Curtea a adăugat că exercițiul colegial al competențelor Consiliului Superior al Magistraturii din Franța de a „propune” și de a emite o „opinie” oferea o garanție esențială împotriva riscului presiunilor asupra judecătorilor din partea executivului. De altfel, aceasta este și poziția Comisiei de la Veneția³²⁷.

De asemenea, CtEDO a menționat că participarea, ca reclamant în cadrul unor proceduri, a unei figuri publice care juca un rol instituțional în evoluția carierei judecătorilor era aptă să creeze o îndoială legitimă privind independența și imparțialitatea celor din urmă. Totuși, în prezenta cauză, nu existase niciun motiv să se conchidă că tribunalele chemate să decidă în cazul reclamantului nu erau unele independente în sensul art. 6 § 1 din CEDO³²⁸.

---

³²⁶ Case of *Thiam v. France*, Application no. 80018/12, Judgment of 18 October 2018, § 5-16. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187219>

³²⁷ *Ibidem*, § 80-85.

³²⁸ *Ibidem*.

În ce ne privește, considerăm că raționamentele CtEDO din speța *Thiam v. Franța* sunt valabile și pentru Republica Moldova.

Așadar, faptul că Președintele Republicii Moldova numește judecătorii de la toate instanțele judecătorești nu ridică vreo problemă din perspectiva independenței și imparțialității instanțelor de judecată.

O altă atribuție a șefului statului, care a existat până pe 7 aprilie 2022, se conținea în art. 14 alin. (2) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor³²⁹. Conform acestui articol, judecătorii și judecătorul supleant, desemnați de președintele Curții Supreme de Justiție pentru examinarea contestației împotriva deciziei defavorabile a Comisiei independente de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor (numită și „Comisia pre-vetting”), urmau a fi confirmați printr-un decret al Președintelui Republicii Moldova. Cu alte cuvinte, completul de judecată urma a fi aprobat de către șeful statului. Mai mult, în baza art. 14 alin. (3) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022, Președintele Republicii Moldova putea respinge motivat candidaturile judecătorilor desemnați de președintele Curții Supreme de Justiție. În acest caz, președintele Curții Supreme de Justiție va desemna alți judecători din cadrul Curții Supreme de Justiție pentru a fi incluși în componența completului de judecată special, care, de asemenea, urmează a fi confirmați de Președintele țării.

Prin Hotărârea nr. 9 din 7 aprilie 2022, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional textul „și confirmați prin decret al Președintelui Republicii Moldova” din alin. (2) al art. 14 din Legea nr. 26 din 10 martie 2022. De asemenea, s-a declarat neconstituțional și alin. (3) al art. 14 din legea amintită, care prevedea procedura de respingere a candidaturilor judecătorilor desemnați. S-a procedat astfel deoarece prevederile citate mai sus încălcau principiul separației puterilor în stat, pentru că admiteau ingerința nejustificată a unei autorități care face parte din puterea executivă în administrarea justiției. De asemenea, prevederile date sfidau și principiul independenței judecătorilor, pentru că „examinarea contestațiilor formulate împotriva deciziilor Comisiei de evaluare de un complet de judecată format doar din judecători care au fost confirmați de Președintele Republicii ar putea trezi dubii referitoare la independența judecătorilor. Un astfel de mecanism ar putea crea percepția că judecătorii confirmați de Președintele Republicii

---

³²⁹ Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 72.

acționează sub autoritatea acestuia”³³⁰. Și în doctrină s-a criticat acest aspect, conturând riscul aservirii puterii judecătorești de către politic³³¹.

Așadar, rezultă că este neconstituțional ca Parlamentul să-i confere, printr-o lege organică, șefului statului atribuții improprii, astfel încât să poată să comită imixțiuni la înfăptuirea justiției.

4.2.2. Cu privire la alte atribuții ale Președintelui Republicii Moldova.

Alte atribuții ale șefului statului sunt prevăzute la art. 88 din Constituție și acestea rezidă în următoarele:

- „a) conferirea decorațiilor și titlurilor de onoare;
- b) acordarea gradelor militare supreme prevăzute de lege;
- c) soluționarea problemelor cetățeniei Republicii Moldova și acordarea azilului politic;
- d) numirea în funcții publice, în condițiile prevăzute de lege;
- e) acordarea grațierii individuale;
- f) poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național;
- g) acordarea rangurilor diplomatice;
- h) conferirea gradelor superioare de clasificare lucrătorilor din procuratură, judecătorilor și altor categorii de funcționari, în condițiile legii;
- i) suspendarea actelor Guvernului ce contravin legislației până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale.
- j) exercită și alte atribuții stabilite prin lege”.

Cu privire la prima atribuție din lista de mai sus (conferirea decorațiilor și titlurilor de onoare), este de remarcat că distincțiile de stat ale Republicii Moldova sunt prevăzute de Legea nr. 1123 din 20 iulie 1992³³².

Potrivit art. 1 al legii enunțate, distincțiile de stat ale Republicii Moldova sunt ordinele, crucile, inclusiv jubiliare și comemorative, medaliile, inclusiv jubiliare și comemorative, și titlurile onorifice, care se conferă în semn de recunoștință și apreciere a meritelor persoanelor fizice și juridice ce s-au evidențiat în timp de pace sau în perioada operațiunilor militare.

---

³³⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 7 aprilie 2022 pentru controlul constituționalității Legii nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor (*Sesizarea nr. 43a/2022*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 120-127.

³³¹ RUSANOVSKI, I. Evaluarea extraordinară a judecătorilor CSJ și înființarea Comisiei de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor sau riscul aservirii puterii judecătorești? În: *Studii Juridice Universitare*, 2022, nr. 1, pp. 173-183.

³³² Legea nr. 1123 din 20 iulie 1992 cu privire la distincțiile de stat ale Republicii Moldova. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 161/1248.

De asemenea, art. 11 din Legea nr. 1123 din 20 iulie 1992 cu privire la distincțiile de stat ale Republicii Moldova prevede următoarea prioritate a ordenelor și a medaliilor:

- 1) ordinele: „Ordinul Republicii”; „Ștefan cel Mare”; „Bogdan Întemeietorul”; „Ordinul de Onoare”; „Credință Patriei”, clasele I, II și III; „Gloria Muncii”; „Recunoștința Patriei”;
- 2) crucile: „Crucea Misiunilor Internaționale”;
- 3) medaliile: „Meritul Militar”; „Pentru Vitejie”; „Meritul Civic”; „Mihai Eminescu”; „Nicolae Testemițanu”.

Totodată, conform art. 12 din aceeași lege, titlurile onorifice ale Republicii Moldova, după prioritate, sunt următoarele:

- a) pentru persoane fizice: „Artist al Poporului”; „Maestru în Artă”; „Maestru al Literaturii”; „Om Emerit”; „Artist Emerit”; „Meșter-Faur”;
- b) pentru colective și formații artistice: „Colectiv Artistic Emerit”.

Tipul distincției de stat se stabilește în funcție de meritele persoanelor fizice și juridice cărora urmează să li se confere. Ordinele, crucile și medaliile pot fi conferite persoanelor fizice și post-mortem³³³. Conferirea distincțiilor de stat se face și în baza demersului unei instituții. Totuși, acest demers nu este obligatoriu pentru șeful statului. De altfel, există cazuri când instituția/instituțiile a/au înaintat propunerea de conferire a diferitor distincții de stat unor funcționari publici, însă Președintele Republicii Moldova nu a dat curs acestor propuneri.

Nu în ultimul rând, există și posibilitatea retragerii distincțiilor de stat. În acest sens, Curtea Constituțională a României a notat următoarele: „Chiar dacă Constituția nu a prevăzut, în mod expres, alături de atribuția Președintelui României de conferire a unei decorații, și pe aceea de retragere, Curtea Constituțională constată că prima o implică și pe cea de-a doua, că retragerea unei decorații decurge din atribuția constituțională de a conferi. Altfel, a nega posibilitatea Președintelui României de a retrage o decorație înseamnă a restrânge una dintre atribuțiile ce îi revin în calitatea sa de reprezentant al statului român”³³⁴.

Aceste constatări sunt valabile, cu ajustările de rigoare, și în raport cu Președintele Republicii Moldova. Pentru a consolida această teză, vom face apel la prevederile art. 34 din Legea nr. 1123 din 20 iulie 1992 cu privire la distincțiile de stat ale Republicii Moldova,

---

³³³ A se vedea art. 4 din Legea nr. 1123 din 20 iulie 1992 cu privire la distincțiile de stat ale Republicii Moldova.

³³⁴ Decizia Curții Constituționale a României nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României. În: *Monitorul Oficial al României*, 2011, nr. 440; sau în; TOADER, T. *Constituția României reflectată în jurisprudența constituțională*. București: Hamangiu, 2011, p. 221.

conform cărora: „Retragerea distincțiilor de stat se efectuează numai de către Președintele Republicii Moldova în cazul în care persoana:

– a fost condamnată pentru o crimă gravă, la propunerea instanței judecătorești în temeiul și în modul stabilit de legislație;

– a săvârșit fapte ce contravin prevederilor Constituției, la propunerea organului care a făcut demersul privind conferirea.

Președintele Republicii Moldova emite decrete despre retragerea distincțiilor de stat”.

Sub acest aspect, aderăm la punctul de vedere potrivit căruia: „Este evident că propunerea care îi este prezentată Președintelui [țării] nu îl obligă pe acesta și nici nu îl oprește să facă propriile sale aprecieri. Președintele [țării] are o largă posibilitate de apreciere atât asupra propunerilor ce i se fac, în condițiile legii, pentru conferirea unei decorații, cât și asupra motivelor cuprinse în propunerile de retragere a decorației. În acest context, ținând seama de natura faptelor pentru care, odată săvârșite, o decorație ar putea fi retrasă, există posibilitatea ca o decorație ce a fost conferită de un anumit șef de stat să poată fi retrasă de șeful de stat următor, întrucât și unul și celălalt ar acționa în cadrul aceluiași statut constituțional, în considerarea calității de șef al statului”³³⁵.

Apropo, în istoria Republicii Moldova există două cazuri³³⁶ când s-a renunțat la distincția de stat „Ordinul Republicii” (conform art. 13 din Legea nr. 1123 din 20 iulie 1992 cu privire la distincțiile de stat ale Republicii Moldova, „Ordinul Republicii” este distincția de stat supremă și se conferă pentru merite excepționale în toate domeniile de activitate întru binele Patriei și al omenirii).

În ce ne privește, considerăm că atât conferirea, cât și retragerea distincțiilor de stat trebuie să se facă în mod argumentat. În caz contrar, distincțiile de stat își vor pierde valoarea.

Cu privire la atribuția Președintelui Republicii Moldova de acordare a gradelor militare supreme, la art. 19 al Legii nr. 1245 din 18 iulie 2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei³³⁷ sunt specificate gradele militare supreme, și anume:

– general de brigadă;

---

³³⁵ Decizia Curții Constituționale a României nr. 88 din 20 ianuarie 2009 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 52 și art. 53 din Legea nr. 29/2000 privind sistemul național de decorații al României și ale art. 17-19 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 11/1998 privind reinstituirea Ordinului național Steaua României. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 131; sau în: TOADER, T. *Constituția României reflectată în jurisprudența constituțională*. București: Hamangiu, 2011, p. 221.

³³⁶ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 648 din 30 noiembrie 2010 pentru abrogarea Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 126-V din 24 decembrie 2009, partea referitoare la conferirea „Ordinului Republicii” domnului Dumitru Ciubașenco. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 161/1248; *Val Butnaru renunță la Ordinul Republicii: E, pur și simplu, ofensator*. Disponibil: <http://apropomagazin.md/2014/09/19/val-butnaru-renunta-la-ordinul-republicii-e-pur-si-simplu-ofensator/>

³³⁷ Legea nr. 1245 din 18 iulie 2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 137-138.

- general de divizie;
- general de corp de armată.

Aceste grade militare se conferă prin decretul Președintelui Republicii Moldova. Ca și în cazul distincțiilor de stat, considerăm că acordarea gradelor militare supreme trebuie să se facă în mod argumentat și pe bază de merit.

Cu privire la atribuția Președintelui de soluționare a problemelor privind cetățenia Republicii Moldova și de acordare a azilului politic, constatăm că aceasta își găsește detalierea normativă în Legea cetățeniei Republicii Moldova, nr.1024 din 2 iunie 2000³³⁸, precum și în Legea nr. 270 din 18 decembrie 2008 privind azilul în Republica Moldova³³⁹. Legile enunțate stabilesc, printre altele, condițiile pentru acordarea/retragerea cetățeniei Republicii Moldova și, respectiv, reglementează azilul în Republica Moldova. Totodată, conform art. 27 alin. (1) din Legea nr. 270 din 18 decembrie 2008 privind azilul în Republica Moldova, în cazuri excepționale, persoanele care au deținut funcții politice, diplomatice sau de interes public în alte state sau în organisme internaționale, persoanele care au demonstrat un deosebit atașament, respect și interes pentru Republica Moldova, alte personalități marcante, care sunt persecutate în țara de origine pot solicita Președintelui Republicii Moldova acordarea de azil politic.

În vederea exercitării atribuției prevăzute la art. 88 lit. c) din Constituție (soluționarea problemelor cetățeniei Republicii Moldova și acordarea azilului politic), Președintele Republicii Moldova este asistat de Comisia pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic³⁴⁰. De competența acestei Comisii ține examinarea materialelor privind:

- a) dobândirea cetățeniei Republicii Moldova;
- b) renunțarea la cetățenia Republicii Moldova;
- c) reintegrarea în cetățenia Republicii Moldova;
- d) retragerea cetățeniei Republicii Moldova;
- e) acordarea azilului politic, precum și
- f) petițiile cetățenilor privind problemele cetățeniei;
- g) informările ministerelor și departamentelor referitoare la executarea legilor și altor acte normative în problemele cetățeniei;

---

³³⁸ Legea cetățeniei Republicii Moldova, nr. 1024 din 2 iunie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 98.

³³⁹ Legea nr. 270 din 18 decembrie 2008 privind azilul în Republica Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 53-54.

³⁴⁰ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 694 din 28 iulie 1998 privind aprobarea componenței Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 72.

h) propunerile privind elaborarea proiectelor de legi, de alte acte normative ce reglementează problemele cetățeniei.

Conform pct. 5 din Regulamentul Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova, hotărârile comisiei menționate constituie temei pentru prezentarea propunerilor respective Președintelui Republicii Moldova.

Atât acordarea/retragerea cetățeniei Republicii Moldova, cât și a azilului politic se face prin decret. Din punctul de vedere al naturii juridice, acest decret reprezintă un act administrativ individual susceptibil de contestare. În același sens, V. Zaporojan a subliniat că „decretele Președintelui Republicii Moldova (...) sunt acte subordonate legii și pot fi controlate numai sub raportul corespunderii lor cu legea”³⁴¹. Prin definiție, decretul „sunt emanația de voință a autorității președințiale”³⁴², care trebuie să aibă suport normativ.

De altfel, există cazuri când decretul Președintelui Republicii Moldova de retragere a cetățeniei au fost contestate ³⁴³. În acest context, de exemplu, prezintă relevanță dosarul nr. 3ra-1241/18, care a ajuns și la Curtea Supremă de Justiție.

În acest caz, atât prima instanță, cât și cea de apel au respins cererea privind anularea decretului de retragere a cetățeniei³⁴⁴. La rândul său, instanța de recurs a apreciat că „instanțele ierarhic inferioare au constatat și au concluzionat despre necesitatea respingerii acțiunii, deoarece la depunerea cererii cu privire la acordarea cetățeniei Republicii Moldova, precum și la momentul examinării cererii, T.B. nu a comunicat și nu a indicat că se află sub urmărire penală, fapt care constituie un impediment la obținerea cetățeniei Republicii Moldova”³⁴⁵.

La această concluzie a aderat și instanța de recurs, precizând că „nu poate fi reținut ca argument relevant faptul invocat precum că T.B. a dobândit cetățenia Republicii Moldova pentru merite deosebite în temeiul procedurii extraordinare prevăzute de art. 24 alin. (2) din Legea cetățeniei Republicii Moldova și ultimul nu avea obligația de a comunica despre existența cauzelor

---

³⁴¹ ZAPOROJAN, V. Interferența jurisdicției administrative și constituționale în Republica Moldova. În: *Revista Națională de Drept*. 2007, nr. 1(76), pp. 38-41.

³⁴² PUIE, O. Discuții în legătură cu actele emise de către Președintele României în exercitarea atribuțiilor sale constituționale și legale și cu soluționarea litigiilor derivate din aceste acte. În: *Revista Dreptul*, 2015, nr. 3, pp. 139-167.

³⁴³ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. DP1823/2020 din 2 noiembrie 2020 privind retragerea cetățeniei Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 285; Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 22 decembrie 2021, dosarul nr. 2ac-232/21. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=64974

³⁴⁴ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 16-VIII din 3 ianuarie 2017 privind retragerea cetățeniei Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 2-8.

³⁴⁵ Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 7 noiembrie 2018, dosarul nr. 3ra-1241/18. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=47588

penale în privința sa, deoarece această normă de drept impune expres condiția respectării prevederilor art. 20 lit. c) din aceeași lege”³⁴⁶.

Conform art. 24 alin. (2) din Legea cetățeniei Republicii Moldova, în redacția în vigoare la momentul emiterii decretului contestat în speță (anul 2016), „în interesele republicii și în cazuri excepționale, cetățenii unor alte state pot deveni și cetățeni ai Republicii Moldova, prin decret al Președintelui Republicii Moldova, dacă nu cad sub incidența art. 20 lit. a)-d)”.

Potrivit art. 20 lit. c) din Legea cetățeniei Republicii Moldova, în vigoare la acel moment, „cetățenia Republicii Moldova nu se acordă persoanei care a fost condamnată la privațiune de libertate pentru infracțiuni premeditate și are antecedente penale sau la momentul examinării cererii se află sub urmărire penală”.

În redacția actuală, art. 20 din Legea cetățeniei Republicii Moldova stabilește următoarele: cetățenia Republicii Moldova nu se acordă persoanei sau nu poate fi redobândită de persoana care:

- a) a săvârșit crime internaționale, militare sau crime împotriva umanității;
- b) a fost implicată în activitate teroristă;
- c) în perioada de examinare a cererii, execută sau are de executat pedeapsa penală privativă de libertate în temeiul sentinței instanței de judecată, are antecedente penale nestinse sau se află sub urmărire penală;
- d) desfășoară activitate care periclitează securitatea statului, ordinea publică, sănătatea și moralitatea populației;
- e) nu întrunește integral condițiile pentru dobândirea cetățeniei Republicii Moldova, stabilite de prezenta lege;
- f) în procesul de acordare sau de redobândire a cetățeniei, prezintă informații false sau ascunde unele date pertinente.

Așadar, observăm o reconsiderare a temeiului de refuz de acordare sau de redobândire a cetățeniei prevăzut la art. 20 lit. c) din Legea cetățeniei Republicii Moldova. S-a pus accentul pe executarea pedepsei penale privative de libertate, nu pe condamnare.

Revenind la cazul menționat mai sus, este de remarcat că în decizia instanței de recurs se notează că la baza decretului de retragere a cetățeniei a stat un proces-verbal al ședinței Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova, în care drept temei de retragere a cetățeniei Republicii Moldova lui T.B. s-ar fi considerat dobândirea în mod fraudulos a acesteia, prevăzută la art. 23 alin. (1) lit. a) din Legea cetățeniei Republicii Moldova și s-a propus Președintelui Republicii Moldova retragerea cetățeniei lui T.B.

---

³⁴⁶ Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 7 noiembrie 2018, dosarul nr. 3ra-1241/18. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=47588

În corespundere cu art. 23 alin. (1) din Legea cetățeniei Republicii Moldova, cetățenia Republicii Moldova poate fi retrasă printr-un decret al Președintelui Republicii Moldova persoanei care:

a) a dobândit cetățenia Republicii Moldova în mod fraudulos, prin informație falsă, prin ascunderea unor date pertinente sau în lipsa temeiurilor prevăzute de prezenta lege ori de legislația anterioară în materie de cetățenie;

b) s-a înrolat benevol în forțe armate străine;

c) a săvârșit fapte deosebit de grave, prin care se aduc prejudicii esențiale statului.

Alineatele (2) și (3) din același articol prevăd că retragerea cetățeniei nu se admite în baza temeiurilor prevăzute la alin. (1) dacă persoana va deveni apatrid, cu excepția celor de la lit. a). Retragerea cetățeniei Republicii Moldova persoanei nu produce niciun efect asupra cetățeniei soțului și copiilor ei.

Prin urmare, se atestă că în speța T.B. instanțele au analizat art. 20 lit. c) în coroborare cu art. 23 alin. (1) lit. a) din Legea cetățeniei Republicii Moldova. Totuși, în decretul de retragere a cetățeniei s-a indicat (în clauza de emiteră) art. 88 lit. c) din Constituție și art. 23 alin. (1) lit. a) din Legea cetățeniei Republicii Moldova, fără a se oferi alte detalii.

Tot în speța T.B. s-a pus problema motivării decretului de retragere a cetățeniei. Sub acest aspect, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a notat că „instanța de apel a concluzionat, corect, că legislația națională nu instituie o anumită structură și conținut obligatoriu al decretelor emise de Președintele Republicii Moldova”³⁴⁷.

Așa fiind, instanța de recurs a considerat că, în speță, era aplicabilă reglementarea legală prevăzută de art. 49 alin. (2) și (3) din Legea nr. 317 din 18 iulie 2003 privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale³⁴⁸, lege abrogată, însă în vigoare la momentul examinării cauzei în apel, potrivit căreia „actul normativ se structurează în următoarea ordine: a) titlul; b) preambulul, după caz; c) clauza de emiteră; d) partea dispozitivă; e) anexele, după caz; f) formula de atestare a autenticității actului. În cazul unei reglementări scurte, textul se poate redacta fără a se marca distinct toate elementele prevăzute la alin. (2)”.

Iar conform art. 52 din aceeași lege, „clauza de emiteră stabilește temeiul legal de emiteră a actului normativ. Clauza de emiteră constă într-o propoziție care cuprinde denumirea autorității emitente și exprimarea hotărârii de luare a deciziei referitoare la emiteră actului normativ

---

³⁴⁷ Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 7 noiembrie 2018, dosarul nr. 3ra-1241/18. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=47588

³⁴⁸ Legea nr. 317 din 18 iulie 2003 privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale (abrogată). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 208-210.

respectiv. În actele Guvernului se va adăuga, după caz, și temeiul din legea respectivă. Clauza de emiteră este obligatorie pentru toate actele normative”.

În aceste condiții, instanța de recurs a conchis că decretul contestat conține elementele prevăzute de art. 49 alin. (2) din Legea nr. 317 din 18 iulie 2003, în vigoare la acel moment³⁴⁹.

În ce ne privește, suntem de acord că legislația națională nu instituie o anumită structură și conținut obligatoriu decretelor emise de Președintele Republicii Moldova. Totuși, nu găsim niciun raționament care ar justifica aplicarea în privința decretelor a unor exigențe similare actelor normative ale Guvernului. Instanțele trebuiau să facă deosebire între decretul care au caracter normativ și cele individuale. În speță, decretul de retragere a cetățeniei este un act administrativ individual. În consecință, este rațional să se aplice în privința acestuia exigențele referitoare la motivarea actelor administrative individuale. Pentru a permite persoanei înțelegerea a celui *ratio decidendi* care a condus la retragerea cetățeniei, este indispensabilă oferirea motivelor.

Această cerință derivă și din art. 11 al Convenției europene cu privire la cetățenie (Strasbourg, 6 noiembrie 1997)³⁵⁰, conform căruia „fiecare stat parte trebuie să facă astfel încât deciziile cu privire la dobândirea, păstrarea, pierderea cetățeniei sale, reintegrarea în cetățenia sa sau eliberarea unei atestări a cetățeniei să fie motivate în scris”³⁵¹. Concretizăm că motivarea poate să se conțină fie în decret, fie într-o anexă, notă argumentativă care însoțește decretul respectiv. Simpla indicare în decret a temeiului juridic de retragere a cetățeniei nu echivalează cu o motivare. Nu compensează lipsa motivării nici procesul-verbal al ședinței Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova, prin care s-ar recomanda adoptarea unei sau altei soluții. Aceasta deoarece Președintele Republicii Moldova ar putea avea o altă opinie decât cea a Comisiei menționate.

În perspectivă, în contextul exercitării de către Președintele Republicii Moldova a atribuției prevăzute la art. 88 lit. c) din Constituție, ar fi oportun de a se ține cont de prevederile art. 118 alin.(1) și (2) din Codul administrativ, care stabilesc că motivarea este operațiunea administrativă prin care se expun considerentele care justifică emiteră unui act administrativ individual. În motivare se indică temeiurile esențiale de drept și de fapt pe care le-a luat în considerare autoritatea publică pentru decizia sa. Din motivarea deciziilor discreționare trebuie să poată fi recunoscute și punctele de vedere din care autoritatea publică a reieșit la exercitarea dreptului discreționar.

---

³⁴⁹ Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 7 noiembrie 2018, dosarul nr. 3ra-1241/18. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=47588

³⁵⁰ ZAPOROJAN, V., DARI, V. Standardele internaționale actuale de reglementare a dreptului la cetățenie. În: *Revista de studii interdisciplinare „C. Stere”*, 2017, nr. 3-4(15-16), pp. 16-28.

³⁵¹ Convenția europeană cu privire la cetățenie (Consiliul European, Strasbourg, 6 noiembrie 1997). Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/37145>

Motivarea trebuie să se refere și la argumentele expuse în cadrul audierii. Motivarea completă a unui act administrativ individual cuprinde:

a) motivarea în drept – temeiul legal pentru emiterea actului administrativ, inclusiv formele procedurale obligatorii pe care se bazează actul;

b) motivarea în fapt – oportunitatea emiterii actului administrativ, inclusiv modul de exercitare a dreptului discreționar, dacă este cazul;

c) în cazul actelor administrative defavorabile – o descriere succintă a procedurii administrative care a stat la baza emiterii actului: investigații, probe, audieri, opinii ale participanților contrare conținutului final al actului etc.

Problema privind retragerea cetățeniei a fost examinată și de către CtEDO în mai multe contexte (de exemplu, *Ramadan v. Malta* – anularea căsătorii fictive³⁵²; *K2 v. Regatul Unit* – terorismul și securitatea națională³⁵³). Cu titlu de principiu, CtEDO a menționat că, deși dreptul la cetățenie nu este garantat de CEDO sau de protocoalele la aceasta, nu este exclus ca o retragere arbitrară a cetățeniei să poată ridica, în anumite împrejurări, o problemă sub incidența art. 8 din CEDO (care garantează dreptul la respectarea vieții private și de familie) ca urmare a impactului retragerii asupra vieții private a unei persoane³⁵⁴.

Considerăm că impactul retragerii cetățeniei asupra vieții private a unei persoane poate fi evaluat cu prilejul motivării decretului respectiv. Prin urmare, și din perspectiva CtEDO reiese necesitatea motivării decretelor de retragere a cetățeniei.

Cu privire la atribuțiile Președintelui Republicii Moldova specificate la art. 88 lit. d) (numirea în funcții publice, în condițiile prevăzute de lege), lit. g) (acordarea rangurilor diplomatice) și lit. h) (conferirea gradelor superioare de clasificare lucrătorilor din procuratură, judecătoria și altor categorii de funcționari, în condițiile legii) din Constituție, constatăm că acestea de asemenea se materializează prin emiterea unui decret corespunzător. În egală măsură, considerăm că este necesară, acolo unde este posibilă, o argumentare plauzibilă.

Cu privire la atribuția Președintelui Republicii Moldova de a acorda grațiere individuală, specificată la art. 88 lit. e) din Constituție, în jurisprudența sa, Curtea Constituțională a notat următoarele: „Grațierea este un act de clemență al puterii supreme prin care condamnatul se eliberează, total sau parțial, de pedeapsa aplicată ori pedeapsa aplicată este comutată într-o pedeapsă mai blândă. Aproape în toate țările dreptul de acordare a grațierii este atribuit prin

---

³⁵² Case of *Ramadan v. Malta*, Judgment of 21 June 2016. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163820>

³⁵³ Case of *K2 v. the United Kingdom*, Decision of 7 February 2017. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172143>

³⁵⁴ Case of *Ramadan v. Malta*, § 62.

Constituție șefului statului. Conform art. 88 lit. e) din Constituție, emiterea actului de grațiere este o prerogativă a Președintelui Republicii Moldova, care exercită această atribuție constituțională în numele statului. Dispozițiile constituționale nu limitează dreptul Președintelui Republicii Moldova de acordare a grațierii. Potrivit Constituției țării, actele de grațiere au un caracter individual, adică ele se adoptă pentru persoane concrete”³⁵⁵.

De asemenea, Curtea Constituțională a subliniat că „Președintele Republicii Moldova examinează cererile de grațiere ale persoanelor condamnate de instanțele judecătorești din Republica Moldova. Astfel, art. 88 lit. e) din Constituție abilitează Președintele țării cu dreptul exclusiv de acordare a grațierii. Grațierea se acordă de către șeful statului în mod individual. Legea Supremă a țării nu conține dispoziții privind acordarea grațierii colective de către Parlament prin lege, precum nici dispoziții privind dubla natură juridică a grațierii: de drept constituțional și de drept penal (...)”³⁵⁶.

În vederea exercitării atribuției prevăzute la art. 88 lit. e) din Constituție, Președintele Republicii Moldova este asistat de Comisia pentru problemele grațierii persoanelor condamnate³⁵⁷ și se ghidează, printre altele, de Regulamentul de examinare a cererilor de grațiere și de acordare a grațierii individuale condamnaților³⁵⁸.

Potrivit pct. 12 din Regulamentul menționat, la examinarea cererilor de grațiere, se iau în considerare caracterul și gradul de pericol social al infracțiunii comise, personalitatea condamnatului, comportamentul, starea civilă, atitudinea lui față de cele săvârșite, partea executată a pedepsei, informațiile privind repararea prejudiciilor materiale, părerile administrației instituției penitenciare, precum și alte circumstanțe ce merită să fie luate în considerare.

Conform pct. 10 din același act, hotărârile Comisiei pentru problemele grațierii persoanelor condamnate se adoptă prin vot deschis, cu majoritatea voturilor membrilor acesteia, se consemnează în procese-verbale care sunt semnate de către președintele comisiei. Hotărârile Comisiei pentru problemele grațierii persoanelor condamnate, împreună cu cererile de grațiere, se prezintă spre examinare Președintelui Republicii Moldova.

Astfel, Președintele Republicii Moldova va decide, într-un final, dacă va acorda sau nu grațierea. De principiu, „acordarea grațierii individuale este o decizie subiectivă, având la bază

---

³⁵⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr. 20 din 16 mai 2000 pentru controlul constituționalității art. 53/2 din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 59-62/22.

³⁵⁶ *Ibidem*.

³⁵⁷ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 106-IX din 7 iunie 2021 privind constituirea Comisiei pentru problemele grațierii persoanelor condamnate pe lângă Președintele Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 142-145.

³⁵⁸ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1646-II din 5 septembrie 2000 privind aprobarea Regulamentului de examinare a cererilor de grațiere și de acordare a grațierii individuale condamnaților. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 116-118.

diverse rațiuni, dintre acestea cele mai comune fiind cele din motive umanitare ori pentru a repara erori judiciare”³⁵⁹. În acest sens, este ilustrativ cazul unei mamei a cinci copii condamnate pentru escrocherie³⁶⁰ la șase ani închisoare, care a solicitat grațierea. Cererea de grațiere a fost respinsă. Președintele Comisiei pentru problemele grațierii persoanele condamnate a invocat că „pe acest caz, la acest moment nu poate fi recomandată Președintei Republicii Moldova grațierea doamnei U.N. Nu a fost întrunită condiția recuperării prejudiciului care este impus de lege, pentru ca orice persoană care solicită grațierea să aibă la acel moment toate datoriile [achitate] față de partea vătămată. Nu a fost întrunită nici condiția recunoașterii vinovăției”³⁶¹. Ulterior, după mai multe luări de poziție a unor persoane în mass-media, Președintele Republicii Moldova a grațiat-o pe U.N.³⁶² Deși Președintele Republicii Moldova are o marjă de discreție în acordarea grațierii, considerăm necesară argumentarea decretelor respective.

Sub acest aspect, în doctrină se afirmă că „utilizarea arbitrară a prerogativelor privind acordarea (...) grațierii poate produce puternice perturbări în cadrul societății, afectând funcționarea statului de drept”³⁶³.

De asemenea, în aceeași sursă doctrinară se susține că ar fi oportun de exclus posibilitatea acordării grațierii persoanelor care au comis infracțiuni în timp ce exercitau o funcție de demnitate publică. S-a arătat că „introducerea acestei reglementări reprezintă o garanție în vederea depolitizării instituțiilor amnistiei și grațierii, întărind în același timp responsabilitatea asumată prin exercitarea unei funcții de demnitate publică. Explicit, demnitarilor condamnați pentru infracțiuni săvârșite în timpul exercitării mandatului să nu mai dispună de vocația la grațiere (au obligații în plus în momentul exercitării mandatului care impun restrângerea unor drepturi). Indiferent de infracțiunea săvârșită, trebuie avut în vedere că interesul public prevalează în fața interesului personal atunci când este exercitată o funcție de demnitate publică. Accentul nu este pus pe infracțiunea săvârșită sau pe pedeapsa primită, ci pe responsabilitățile conferite de funcțiile de demnitate publică”³⁶⁴.

Această concepție pare discutabilă. În orice caz, suntem de părere că atribuția privind acordarea grațierii trebuie exercitată în mod justificat.

---

³⁵⁹ DASCĂLU, C.I. Aspecte de drept comparat referitoare la grațierea individuală, între constrângere constituțională și prerogativă discreționară a șefului statului. În: *Revista Dreptul*, 2012, nr. 3, pp. 212-220.

³⁶⁰ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18 noiembrie 2020, dosarul nr. 1ra-1979/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17228

³⁶¹ *Președinția vine cu precizări privind grațierea mamei a cinci copii din Drochia, ajunsă după gratii pentru escrocherie*. Disponibil: <https://protv.md/actualitate/preседintia-vine-cu-precizari-privind-gratierea-mamei-a-cinci-copii-din-drochia-ajunsa-dupa-gratii-pentru-un-credit---2585127.html>

³⁶² Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 272-IX din 13 decembrie 2021 privind aprobarea unei grațieri individuale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 309-312.

³⁶³ COSTEA, V.-A. Amnesty and Pardon. Constitutional models on protecting the rule of law and the rights of convicted persons. În: *Constitutional Law Review*, 2019, no. 1, pp. 25-42.

³⁶⁴ *Ibidem*.

Cu privire la atribuția Președintelui Republicii Moldova de a cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național, reținem că „referendumul constituie un instrument al democrației directe, prin intermediul căruia cetățenii își exprimă opinia asupra unor probleme de interes național”³⁶⁵.

Referendumul a fost consacrat la nivel constituțional ca o modalitate prin care poporul are posibilitatea de a exercita direct suveranitatea națională, exprimându-și voința cu privire la probleme de interes general sau care au o importanță deosebită în viața statului³⁶⁶.

Astfel, potrivit art. 75 alin. (1) din Constituție, cele mai importante probleme ale societății și ale statului sunt supuse referendumului, iar dispozițiile art. 88 lit. f) din Constituție abilitază Președintele Republicii Moldova cu atribuția de a cere poporului prin referendum să-și exprime voința asupra unei probleme de interes național³⁶⁷.

În fața Curții Constituționale a Republicii Moldova s-a pus problema elucidării textului „cele mai importante probleme ale societății și ale statului” din art. 75 alin. (1) și, respectiv, a textului „problemele de interes național” din art. 88 lit. f) din Constituție³⁶⁸.

În acest sens, Curtea Constituțională a pronunțat Decizia nr. 125 din 15 decembrie 2017, în care a accentuat că nu pot fi supuse unui referendum consultativ, inițiat de Președintele Republicii Moldova, chestiuni ce țin de:

- adoptarea/abrogarea unei legi;
- aspecte ce implică modificarea Constituției;
- aspecte ce vizează materia științei.

Totodată, s-a reiterat că în Hotărârea nr. 24 din 27 iulie 2017³⁶⁹, prin care a fost declarat neconstituțional Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 105-VIII din 28 martie 2017 privind desfășurarea referendumului republican consultativ asupra unor probleme de interes național, Curtea Constituțională a subliniat că este contrar spiritului și literei Constituției ca Președintele, sub „acoperirea” sintagmei „probleme de interes național”, să poată iniția un

---

³⁶⁵ A se vedea § 24 din Decizia Curții Constituționale nr. 125 din 15 decembrie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr.118b/2017 privind interpretarea unor prevederi din articolele 75 alin.(1) și 88 din Constituție (problemele supuse referendumului). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 95-104.

³⁶⁶ *Ibidem*, § 25.

³⁶⁷ A se vedea § 26 din Decizia Curții Constituționale nr. 125 din 15 decembrie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr.118b/2017 privind interpretarea unor prevederi din articolele 75 alin.(1) și 88 din Constituție (problemele supuse referendumului). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 95-104.

³⁶⁸ Sesizarea nr. 118b din 6 septembrie 2017 privind interpretarea unor sintagme din art. 75 alin. (1) și art. 88 lit. f) din Constituție și a unei sintagme din Hotărârea Curții Constituționale nr. 57 din 3 noiembrie 1999. Disponibil: <https://www.constcourt.md/cdocview.php?l=ro&tip=sesizari&docid=678>

³⁶⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 27 iulie 2017 privind controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 105-VIII din 28 martie 2017 privind desfășurarea referendumului republican consultativ asupra unor probleme de interes național (referendumul republican consultativ) (*Sesizarea nr. 40a/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 95-104.

referendum care implică modificarea Constituției sau care vizează chestiuni ce țin de aprecierea științifică a mediului academic³⁷⁰.

De asemenea, Codul electoral stabilește în mod exhaustiv problemele ce nu pot fi supuse referendumului republican, și anume: a) privind impozitul și bugetul; b) privind amnistierea și grațierea; c) privind măsurile extraordinare sau de urgență pentru asigurarea ordinii publice, sănătății și securității populației; d) privind alegerea, numirea, demiterea persoanelor în/din anumite funcții, care țin de competența Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova și Guvernului; e) ce țin de competența instanțelor de judecată și a procuraturii³⁷¹.

Astfel, s-a conchis că la inițierea unui referendum republican consultativ, Președintele Republicii Moldova urmează să țină cont de prevederile legale existente, precum și de raționamentele statuate în jurisprudența Curții Constituționale³⁷².

În consecință, rezultă că textul „cele mai importante probleme ale societății și ale statului” din art. 75 alin. (1) și, respectiv, textul „problemelor de interes național” din art. 88 lit. f) din Constituție nu ar necesita interpretare, pentru că ar exista suficiente repere pentru elucidarea sensului acestora.

În contextul celor expuse trebuie de precizat că referendumul inițiat de Președintele Republicii Moldova în temeiul art. 88 lit. f) din Constituție este unul republican și are, din punctul de vedere al naturii juridice, un caracter consultativ.

În același timp, potrivit art. 135 alin. (1) lit. d) din Constituție, de competența Curții Constituționale ține confirmarea rezultatelor referendumului republican.

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a subliniat că „instanța constituțională trebuie să verifice îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei referendare și trebuie să vegheze la neutilizarea acestui instrument în alte scopuri decât cel pe care legiuitorul constituant l-a avut în vedere la consacrarea referendumului, ca instituție juridică esențială într-un stat de drept – formă de participare directă a cetățenilor la luarea deciziilor”³⁷³.

Prin urmare, există un control asupra exercitării atribuției prevăzute la art. 88 lit. f) din Constituție.

---

³⁷⁰ A se vedea § 29-30 din Decizia Curții Constituționale nr. 125 din 15 decembrie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 118b/2017 privind interpretarea unor prevederi din articolele 75 alin.(1) și 88 din Constituție (problemele supuse referendumului). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 95-104.

³⁷¹ *Ibidem*, § 31

³⁷² A se vedea § 32 din Decizia Curții Constituționale nr. 125 din 15 decembrie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 118b/2017 privind interpretarea unor prevederi din articolele 75 alin.(1) și 88 din Constituție (problemele supuse referendumului). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 95-104.

³⁷³ Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 22 septembrie 2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican (*Sesizarea nr. 48c/2014*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 325-332.

Cu privire la atribuția specificată la art. 88 lit. i) din Constituție, conform căreia Președintele Republicii Moldova poate suspenda actele Guvernului, ce contravin legislației, până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale, reținem următoarele.

În acord cu art. 102 alin. (1), (2) și (3) din Constituție, Guvernul adoptă hotărâri, ordonanțe și dispoziții. Hotărârile se adoptă pentru organizarea executării legilor. Ordonanțele se emit în condițiile art. 106² din Constituție (care reglementează delegarea legislativă). Iar conform alin.(5) al aceluiași articol, dispozițiile se emit de Prim-ministru pentru organizarea activității interne a Guvernului.

Totuși, potrivit art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, Curtea Constituțională exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, al decretelor Președintelui Republicii Moldova, al hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și al tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Astfel, din analiza coroborată a normelor enunțate reiese că Președintele Republicii Moldova ar putea suspenda doar hotărârile (evident, pe acelea care au caracter normativ) și ordonanțele Guvernului.

Mai mult, referitor la hotărârile de Guvern, Curtea Constituțională a notat că, „în conformitate cu art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, controlul constituționalității hotărârilor Guvernului ține de competența Curții Constituționale. Totodată, hotărârile de Guvern se supun și controlului de legalitate, care ține de competența instanțelor de judecată. Așadar, atunci când din argumentele autorului sesizării decurge că se solicită, de fapt, un control de legalitate al unei hotărâri de Guvern (e.g., se afirmă că hotărârea Guvernului contravine unei legi), și nu unul de constituționalitate, Curtea Constituțională declară sesizarea inadmisibilă (...). Dimpotrivă, Curtea este competentă să verifice constituționalitatea hotărârilor de Guvern dacă criticile de neconstituționalitate se raportează la încălcarea vreunei prevederi constituționale”³⁷⁴.

În opinia noastră, aceste raționamente pot fi aplicate, în mod corespunzător, și în privința ordonanțelor Guvernului.

Având în vedere cele menționate mai sus, constatăm că art. 88 lit. i) din Constituție conține o inadvertență. În special, ne referim la sintagma „ce contravin legislației”. Hotărârile și ordonanțele Guvernului care ar contraveni legislației pot constitui obiect al controlului de legalitate în ordinea contenciosului admirativ și în condițiile specificate de Codul administrativ. De

---

³⁷⁴ A se vedea § 11 din Decizia Curții Constituționale nr. 79 din 17 iunie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 15g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din punctul 104 alin. (2) din Regulamentul circulației rutiere, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 357 din 13 mai 2009 (interdicția deplasării pe drumurile publice, pe timp de noapte, a autovehiculelor care au volanul amplasat pe partea dreaptă a axei longitudinale). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 208-216.

competența Curții Constituționale țin hotărârile și ordonanțele Guvernului care ar contraveni Constituției.

De asemenea, în art. 88 lit. i) din Constituție se precizează că suspendarea actelor Guvernului poate să aibă loc până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale. Totuși, ca urmare a examinării unei sesizări privind controlul de constituționalitate a unei hotărâri/ordonanțe de Guvern, Curtea Constituțională poate pronunța și o decizie de inadmisibilitate. Atât decizia de inadmisibilitate, cât și hotărârea de declarare neconstituțională/de recunoaștere constituțională, sunt definitive și obligatorii. Totodată, precizarea în art. 88 lit. i) din Constituție a dății până când va avea loc suspendarea este, în opinia noastră, inutilă, deoarece este evident că de la data pronunțării Curții Constituționale va înceta suspendarea respectivă. Această mențiune o poate face și Curtea Constituțională în actul pe care îl va pronunța.

În aceste condiții, art. 88 lit. i) din Constituție urmează a fi modificat. În particular, *de lege ferenda*, propunem următoarea redacție a art. 88 lit. i) din Constituție: „suspendă hotărârile și ordonanțele Guvernului, care ar contraveni Constituției, și sesizează Curtea Constituțională”.

Finalmente, cu privire la art. 88 lit. j) din Constituție, conform căruia Președintele Republicii Moldova exercită și alte atribuții stabilite prin lege, Curtea Constituțională a menționat că în baza acestei prevederi șeful statului nu putea să emită Decretul nr.376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice. Curtea a subliniat că „legislatorul constituant, stipulând în art. 88 din Constituție atribuțiile Președintelui Republicii Moldova, prin prevederea lit. j) a acestui articol a lăsat la latitudinea Parlamentului stabilirea prin lege a altor atribuții ale șefului statului. Analizând statutul decretelor Președintelui Republicii Moldova, Curtea a constatat o situație incertă privind procedura de emitere a decretelor și domeniile care pot face obiectul lor de reglementare. Având în vedere necesitatea instituirii unor principii unificate în materie de creație normativă pentru a asigura transparența procesului decizional și compatibilitatea decretelor cu Constituția și actele legislative, Curtea a sugerat Parlamentului să reglementeze, în baza art. 88 lit. j) din Constituție, statutul decretelor prezidențiale printr-o lege similară Legii privind actele legislative și Legii privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale, fapt ce va contribui la consolidarea literei și spiritului Legii Supreme și la respectarea normelor constituționale de către autoritățile publice”³⁷⁵. Parlamentul nu a dat curs acestei sugeri.

---

³⁷⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr. 17 din 12 iulie 2010 pentru controlul constituționalității Decretului nr. 376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 126-128/17; Adresa Curții Constituționale nr. JCC-06/17a din 12 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 126-128/17.

Așadar, ține de marja de discreție a Parlamentului de a conferi șefului statului și alte atribuții decât cele stabilite de art. 88 din Constituție.

Totodată, mai trebuie de remarcat că, în conformitate cu art. 125 alin. (1) din Constituție, „Procurorul General este numit în funcție de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Procurorilor, pentru un mandat de șapte ani, care nu poate fi reînnoit”. Această atribuție se exercită printr-un Decret.

4.3. Concluzii la capitolul 4

Ca rezultat al studiului efectuat în capitolul 4, putem formula următoarele *concluzii*:

1) La exercitarea de către Președintele Republicii Moldova a atribuțiilor sale în domeniul misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova trebuie să se țină cont de propunerea Guvernului. Președintele Republicii Moldova nu se poate substitui Guvernului în această materie.

2) Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe prevăzute la art. 86 din Constituție trebuie exercitate ținându-se cont și de art. 66 lit. d) și art. 96 alin. (1) din Constituție, care stabilesc atribuțiile Parlamentului și ale Guvernului în domeniul politicii externe.

3) Calitatea Președintelui Republicii Moldova de comandat suprem al forțelor armate nu-i conferă acestuia competențe nelimitate în domeniul apărării. Dimpotrivă, Președintele Republicii Moldova este competent să întreprindă acele măsuri care sunt prevăzute expres în Constituție sau în alte legi adoptate de Parlament. Orice „abatere” de la Constituție sau de la alte legi în domeniu este de natură să atragă o răspundere.

4) Președintele Republicii Moldova își exercită atribuțiile în domeniul apărării prevăzute de Constituție cu un control din partea Parlamentului. Controlul efectuat de către Parlament poate fi *ex-ante* (în cazul mobilizării parțiale sau totale) sau *post factum* (în cazul măsurilor menite să respingă agresiunea și în cazul declarării stării de război) și reprezintă o garanție împotriva arbitrariului.

5) Președintele Republicii Moldova poate lua măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice ținând cont de faptul că Republica Moldova este un stat neutru (art. 11 din Constituție).

6) Faptul că Președintele Republicii Moldova numește judecătorii de la toate instanțele judecătorești nu ridică o problemă din perspectiva independenței și imparțialității instanțelor de judecată. Totodată, Președintele Republicii Moldova poate respinge o singură dată candidatura propusă de către Consiliul Superior al Magistraturii. Această constatare decurge din noua redacție a art. 116 alin. (2) din Constituție.

7) Atât conferirea, cât și retragerea distincțiilor de stat trebuie să se facă în mod argumentat. În caz contrar, distincțiile de stat își vor pierde valoarea. De asemenea, decretele de acordare a gradelor militare supreme; de numire în funcții publice; de acordare a grațierii individuale; de conferire a gradelor superioare de clasificare lucrătorilor din procuratură, judecătorilor și altor categorii de funcționari; de soluționare a problemelor privind cetățenia Republicii Moldova și de acordare a azilului politic trebuie justificate, în vederea evitării arbitrariului și discriminării.

8) Nu ar putea să intervină o răspundere atâta timp cât Președintele țării a acționat în interiorul marjei discreționare conferite de o normă juridică.

Capitolul 5. FORMELE RĂSPUNDERII CONSTITUȚIONALE A PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA

Gh. Costachi și A. Hlipcă opinează că „răspunderea în dreptul constituțional rămâne a fi o temă a cărei actualitate este astăzi mai pregnantă ca oricând, cu precădere în afirmarea practicii constituționale în țările Europei Centrale și de Est, precum și în republicile ex-sovietice din componența fostei URSS”³⁷⁶.

Fiind de acord cu această opinie, reținem că „problema răspunderii intervine atunci când actele politice sau juridice ori acțiunile șefului statului exced abilitările constituționale”³⁷⁷. În această situație se pune, desigur, și problema privind modalitățile de tragere la răspundere a șefului statului și sancțiunile aplicabile acestuia³⁷⁸.

În concepția Curții Constituționale a Republicii Moldova, răspunderea constituțională a Președintelui țării este echipolentă cu răspunderea politică³⁷⁹.

În acest context, reținem că unii autori asimilează răspunderea politică a șefului statului cu răspunderea disciplinară sau, mai precis, cu răspunderea „administrativ-disciplinară”³⁸⁰, care este o consecință a actelor și a faptelor politice ale șefului statului, efectuate cu depășirea abilităților constituționale³⁸¹.

De asemenea, se susține că temei al răspunderii constituționale ar fi „delictul constituțional”³⁸², adică fapte reprobabile din punct de vedere constituțional.

În opinia noastră, răspunderea constituțională a șefului statului se manifestă în mai multe forme care derivă expres sau implicit din textul Constituției, cum ar fi: 1) suspendarea din funcție; 2) demiterea din funcție; 3) repararea prejudiciului pentru încălcarea unor drepturi garantate de Constituție; 4) punerea sub acuzare.

---

³⁷⁶ COSTACHI, GH., HLIPCĂ, A. *Unele probleme privind răspunderea în dreptul constituțional*, p. 23-28; HLIPCĂ, A. *Răspunderea în dreptul constituțional: Autoreferatul tezei de doctor în drept*. Chișinău. 2010. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/15510/>

³⁷⁷ HLIPCĂ, A. Răspunderea în dreptul constituțional. Aspecte din dreptul comparat. În: *Revista Națională de Drept*. 2008, nr. 5(92), pp. 77-80.

³⁷⁸ *Ibidem*.

³⁷⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (*Sesizarea nr. 96b/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 221-225.

³⁸⁰ IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ*. București: Nemira, 1999, pp. 420-421.

³⁸¹ HLIPCĂ, A. *Răspunderea în dreptul constituțional. Aspecte din dreptul comparat*, pp. 77-80.

³⁸² COSTACHI, Gh., MURUIANU, I. Delictul constituțional ca temei al răspunderii constituționale. În: *Jurnalul Juridic Național: teorie și practică*, 2014, nr. 4, pp. 56-64.

5.1. Suspendarea din funcție

Cu privire la suspendarea din funcție a Președintelui Republicii Moldova, art. 89 alin. (1) din Constituție stabilește că, în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care se încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați.

Constituția nu definește noțiunea de „faptă gravă”³⁸³. În doctrină s-a remarcat că, din punct de vedere juridic, gravitatea unei fapte se apreciază în raport cu valoarea vătămată, precum și cu urmările sale dăunătoare, produse sau potențiale, cu mijloacele folosite, cu persoana autorului faptei, cu scopul pentru care a săvârșit fapta³⁸⁴. Totodată, s-a expus opinia că „ar trebui să se reglementeze în mod expres și limitativ conținutul faptelor grave, care constituie elementul declanșator al angajării răspunderii juridico-politice a șefilor de stat”³⁸⁵.

Potrivit unui alt punct de vedere, „pot fi considerate fapte grave de încălcare a prevederilor Constituției actele de decizie sau sustragerea de la îndeplinirea unor acte de decizie obligatorii, prin care șeful statului ar împiedica funcționarea autorităților publice, ar suprima sau ar restrânge drepturile fundamentale ale omului, ar tulbura ordinea constituțională ori ar urmări schimbarea acesteia”³⁸⁶.

Trebuie remarcat faptul că această din urmă abordare este în concordanță cu practica Curții Constituționale a Republicii Moldova.

Astfel, în Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte) s-a statuat următoarele:

„1. În sensul art. 91 din Constituție, refuzul Președintelui de a-și executa obligațiile constituționale constituie imposibilitate temporară de a-și exercita atribuția (atribuțiile) în cauză și justifică instituirea interimatului funcției, care se asigură, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Prim-ministru, pentru exercitarea acestei (acestor) obligații constituționale a Președintelui.

2. Instituirea interimatului funcției, cauzat de refuzul deliberat de a executa o obligație constituțională, și circumstanțele care justifică interimatul funcției de Președinte urmează a fi

---

³⁸³ BALABAN, M. Aspecte comparative privind suspendarea și încetarea mandatului Președintelui în Republica Moldova și alte state. În: *Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală* (8-9 decembrie 2021, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 76-82.

³⁸⁴ MURARU, I., TĂNĂSESCU E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. București: C.H. Beck, 2008, p. 890.

³⁸⁵ *Ibidem*.

³⁸⁶ BALABAN, M. *Aspecte comparative privind suspendarea și încetarea mandatului Președintelui în Republica Moldova și alte state*, pp. 76-82.

constatate în fiecare caz în parte de către Curtea Constituțională, în conformitate cu competența atribuită acesteia prin art. 135 alin.(1) lit. f) din Constituție.”³⁸⁷

Adițional, Curtea Constituțională a subliniat că „în exercitarea interimatului funcției de Președinte al țării, președintele interimar exercită aceleași atribuții ca și președintele titular (...). Astfel, în ordine, Președintele Parlamentului sau Prim-ministrul, în calitate de Președinte interimar, va emite decretul neemis de titularul care a refuzat deliberat să-și exercite obligațiile constituționale”³⁸⁸.

De asemenea, s-a conchis că „neîndeplinirea unei obligații constituționale, sfidarea deliberată a Constituției și neexecutarea unei hotărâri a Curții Constituționale constituie o încălcare gravă a jurământului și a Constituției”³⁸⁹.

Astfel, rezultă că neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte reprezintă o încălcare gravă a Constituției, iar această circumstanță ar da temei pentru suspendarea Președintelui Republicii Moldova și instituirea interimatului.

Pentru a se ajunge la o asemenea concluzie s-a apelat la interpretarea funcțională a Constituției, urmărindu-se identificarea unei soluții care ar conduce la deblocarea activității instituțiilor. În particular, s-a reținut că „orice interpretare a prevederilor constituționale derivă din natura, obiectivele și spiritul Constituției înseși. (...) În același timp, Constituția urmează a fi privită ca „un instrument viu”, care trebuie interpretată în lumina realităților social-politice actuale, astfel încât să garanteze instituții cu funcționalitate continuă și efectivă. Curtea a mai reținut: Constituția nu poate fi un „pact sinucigaș” („*The Constitution is not a suicide pact*”). Astfel, nicio prevedere din Constituție nu poate fi interpretată ca permițând blocarea instituțiilor sale. O interpretare prea restrictivă, limitând foarte mult posibilitățile de restabilire a ordinii constituționale, ar fi un handicap pentru funcționarea democrației și a statului de drept.”³⁹⁰

De asemenea, în vederea consolidării poziției sale, Curtea Constituțională a făcut trimitere și la unele exemple de drept comparat. În concret, Curtea a reținut că, „potrivit art. 71 din Constituția Lituaniei, în termen de zece zile de la primirea unei legi adoptate de Parlament, Președintele Republicii fie semnează și promulgă legea, fie o retrimite motivat în Parlament, pentru reexaminare. În cazul în care legea adoptată de Parlament nu este retrimisă și nu este semnată de Președintele Republicii în termenul prevăzut, aceasta va intra în vigoare după semnarea și

---

³⁸⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte) (*Sesizarea nr. 124b/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 18-26.

³⁸⁸ *Ibidem*, § 117.

³⁸⁹ *Ibidem*, § 84.

³⁹⁰ *Ibidem*, § 92, 93, 99.

promulgarea ei oficială de către Președintele Parlamentului.”³⁹¹ Pentru că în Constituția Republicii Moldova lipsesc reglementări similare, precum cea menționată din Constituția Lituaniei, Curtea Constituțională din Republica Moldova a interpretat normele în vigoare din Constituție în sensul posibilității instituirii dreptului de suspendare temporară a instituției președintelui, atribuția neexercitată (obiectiv sau subiectiv), revenindu-i președintelui interimar.

Mai mult, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a avut în vedere și un precedent din Belgia. Mai exact, Curtea a reținut că „în anul 1990 Belgia s-a confruntat cu o criză constituțională generată de refuzul Regelui de a contrasemna legea cu privire la avort, pentru motive de conștiință. Cu toate că Regele nu poate fi „în vacanță”, în sensul în care participarea sa la conducerea treburilor publice este necesară în permanență, în cadrul unei ședințe excepționale, printr-o decizie fără precedent, Guvernul a constatat „imposibilitatea Regelui de a domni”. După ce s-a constatat că Regele își menține convingerea, s-a recurs la art. 82 din Constituția Belgiei, care reglementează imposibilitatea Regelui de a domni, deși din documentele preparatorii rezultă că în anul 1831 constituantul a avut în vedere ipoteza unei imposibilități fiziologice de a domni, pentru motive de boală gravă sau acces de demență. Având în vedere faptul că, în temeiul art. 79 alin.(3) din Constituția Belgiei, atribuțiile constituționale ale Regelui sunt exercitate, în perioada imposibilității de a domni, de către miniștrii reuniți în Consiliu, în numele poporului belgian și sub propria responsabilitate, aceștia au semnat și au promulgat legea în cauză. Astfel, s-a interpretat că procedura art. 82 din Constituția Belgiei are menirea de a contracara inconvenientele majore ale unui „accident” care nu este remediable”³⁹².

Se pare că instanța de contencios constituțional al Republicii Moldova a fost inspirată din aceste exemple comparative. Suspendarea Președintelui Republicii Moldova a fost analizată în coroborare cu art. 91 din Constituție, care prevede următoarele: „dacă funcția de Președinte al Republicii Moldova devine vacantă sau dacă Președintele este demis, ori dacă se află în imposibilitatea temporară de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Primul-ministru”.

Din această perspectivă, s-a aplicat instituția interimatului funcției de Președinte al Republicii, reglementată de art. 91 din Constituție, în cazul în care Președintele țării a refuzat în mod deliberat, din motive subiective, să-și exercite atribuțiile constituționale, deși acest caz trebuia soluționat prin prisma instituției suspendării din funcție și a demiterii Președintelui Republicii,

---

³⁹¹ A se vedea § 33 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte) (*Sesizarea nr. 124b/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 18-26.

³⁹² *Ibidem*, § 34-37.

stabilită de art. 89 din Constituție. S-a apreciat că, spre deosebire de demiterea din funcție, care este o procedură complexă și de lungă durată, interimatul funcției soluționează prompt problema funcționalității depline a instituțiilor fundamentale ale statului³⁹³.

Așadar, Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 a pus bazele unei practici noi, și anume – de suspendare a Președintelui Republicii Moldova și de instituire a interimatului funcției în ipoteza în care Președintele Republicii Moldova nu-și execută, din varii motive, obligațiile care îi revin potrivit Constituției.

Suspendarea și, respectiv, instituirea interimatului se făceau pentru o perioadă relativ scurtă, mai exact – pentru îndeplinirea unei obligații constituționale, cum ar fi: emiterea decretului de numire în funcție a unor miniștri, emiterea decretului de promulgare a unor legi.

În baza interpretărilor din Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017, Președintele Republicii Moldova a fost suspendat de cinci ori, dintre care: de trei ori – pentru neexercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului³⁹⁴, iar de două ori – pentru neexercitarea obligației constituționale de promulgare a unor legi³⁹⁵.

Neexercitarea acestor obligații a fost considerată ca reprezentând o încălcare a jurământului și, respectiv, ca o încălcare gravă a Constituției, care ar da temei pentru suspendarea șefului statului și instituirea interimatului.

În doctrină a fost exprimat dezacordul în privința acestei abordări. De exemplu, T. Cârnaț susține că suspendările nominalizate ale Președintelui Republicii Moldova sunt neconstituționale. În opinia acestui autor, dacă după prima constatare de către Curtea Constituțională, Președintele a refuzat intenționat să-și exercite atribuțiile constituționale, de către Parlament urma să se aplice mecanismul prevăzut la art. 89 din Constituție, care stabilește că: în cazul săvârșirii unor fapte

---

³⁹³ A se vedea § 85 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte) (*Sesizarea nr. 124b/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 18-26.

³⁹⁴ Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 20 octombrie 2017 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unui ministru (*sesizarea nr. 137f/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 18-26; Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 2 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului (*Sesizarea nr. 176f/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 33-39; Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 24 septembrie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului (*Sesizarea nr. 131f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 377-383.

³⁹⁵ Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 5 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi (*Sesizarea nr. 1f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 33-39; Avizul Curții Constituționale nr. 5 din 10 decembrie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi (*Sesizarea nr. 194f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 513-525.

grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați³⁹⁶.

În opinia noastră, practica de suspendare a Președintelui Republicii Moldova și, respectiv, de instituire a interimatului „pe cinci minute” era o soluție promptă, de moment, care putea remedia blocajul instituțional. De altfel, suspendarea din funcție este imposibil să opereze dacă nu se aplică și alin. (3) din art. 89 din Constituție. Această opinie rezultă din conținutul normei invocate: „Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.”

Așa cum am menționat în capitolul 2 al prezentei lucrări, această practică a luat sfârșit ca urmare a Hotărârii Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (*Sesizarea nr. 96b/2020*)³⁹⁷.

Prin această hotărâre, Curtea Constituțională și-a reevaluat considerentele și soluția stabilită prin Hotărârea nr. 28 din 17 octombrie 2017, făcând apel la raționamentele Comisiei de la Veneția³⁹⁸.

În concret, Comisia de la Veneția a observat că în Hotărârea nr. 28 din 17 octombrie 2017 Curtea Constituțională a decis că refuzurile deliberate ale Președintelui Republicii de a-și exercita una sau mai multe atribuții constituționale cad sub incidența „imposibilității exercitării atribuțiilor” de la art. 90 din Constituție.

Totuși, Comisia a constatat că dispoziția privind interimatul funcției în caz de imposibilitate temporară este destinată situațiilor în care imposibilitatea este o consecință a unor circumstanțe de fapt care pot fi verificate, în principal în cazul unei boli. Suspendarea din funcție „în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției” este reglementată de art. 89 din Constituție. Propunerea de suspendare din funcție este inițiată de o treime din deputați, iar decizia de suspendare pretinde o majoritate de două treimi. Autoritatea competentă de a suspenda este Parlamentul (art. 89 alin. (2) din Constituție). Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui (art. 89 alin. (3) din Constituție)³⁹⁹.

Comisia de la Veneția a reținut că Constituția nu prevede nicio altă posibilitate de suspendare a Președintelui Republicii din funcție. Astfel, orice încălcare a obligațiilor

---

³⁹⁶ CÎRNAȚ, T. *Drept constituțional și instituții politice*. Partea II. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2020, p. 175.

³⁹⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (sesizarea nr. 96b/2020). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 221-225.

³⁹⁸ Opinion on the constitutional situation with particular reference to the possibility of dissolving Parliament, Adopted by the Venice Commission at its 119th Plenary Session (Venice, 21-22 June 2019). Disponibilă: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)012-e)

³⁹⁹ *Ibidem*, § 47, 48.

constituționale de către Președintele țării trebuie rezolvată în baza art. 89, nu a art. 90 din Constituție. Acesta din urmă reglementează situația în care vacanța funcției poate fi determinată în mod obiectiv, fiind o situație diferită de confirmarea unei încălcări a atribuțiilor constituționale, așa cum este art. 89 din Constituție. Suspendarea temporară a Președintelui Republicii poate fi exercitată numai dacă Constituția autorizează acest lucru în mod expres și îl reglementează⁴⁰⁰.

În fine, Comisia de la Veneția a conchis că există motive convingătoare pentru a se considera că Hotărârea Curții Constituționale privind suspendarea temporară a Președintelui Republicii și instalarea Prim-ministrului în calitate de Președinte interimar nu este bazată pe Constituția Republicii Moldova⁴⁰¹.

Având în vedere raționamentele prezentate *supra*, Curtea Constituțională a ajuns la concluzia că prin interpretarea funcțională a Constituției, în cazul Hotărârii nr. 28 din 17 octombrie 2017, a fost creat un mecanism care nu se bazează pe Constituție⁴⁰². Astfel, observăm că s-a confirmat implicit opinia doctrinară citată mai sus.

Curtea Constituțională a constatat că „la reglementarea mecanismelor de răspundere a Președintelui Republicii constituanta nu a stabilit că acestea pot genera soluții imediate în cazul în care Președintele refuză în mod deliberat să-și exercite obligațiile constituționale. Dimpotrivă, constituanta a stabilit că pentru declanșarea procedurii suspendării din funcție (...) Președintelui Republicii este necesară respectarea unei proceduri riguroase tocmai pentru a se menține echilibrul puterilor în stat”⁴⁰³.

Totodată, „prin posibilitatea suspendării Președintelui Republicii de către Parlament în cazul încălcării grave a prevederilor Constituției se asigură realizarea principiului separației și colaborării puterilor în stat reglementat de art. 6 din Constituție. Astfel, dacă în mod obișnuit Parlamentul nu deține competența suspendării din funcție a Președintelui țării, Curtea reține că în cazul art. 89 din Constituție atribuțiile Parlamentului operează pentru a restabili echilibrul puterilor în stat, încălcat de șeful statului prin sfidarea prevederilor Legii Supreme”⁴⁰⁴.

Spre deosebire de mecanismul din Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017, care era unul prompt și eficient, soluția din Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 este rigidă și poate genera probleme în practică. Astfel, este posibil ca șeful statului să refuze

---

⁴⁰⁰ A se vedea § 50. Opinion on the constitutional situation with particular reference to the possibility of dissolving Parliament, Adopted by the Venice Commission at its 119th Plenary Session (Venice, 21-22 June 2019). Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)012-e)

⁴⁰¹ *Ibidem*, § 55.

⁴⁰² A se vedea § 35 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (*Sesizarea nr. 96b/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 221-225.

⁴⁰³ *Ibidem*, § 42.

⁴⁰⁴ *Ibidem*, § 44.

deliberat să-și îndeplinească o obligație constituțională sau să refuze să execute o hotărâre a Curții Constituționale, iar suspendarea și, respectiv, demiterea să nu fie posibile pe motiv că, de exemplu, nu au fost întrunit numărul necesar de voturi. Totuși, constituanta nu a optat pentru soluții rapide. Respectiv, în această situație doar alegătorii ar putea „penaliza” persoanele la viitoarele alegeri. Evident, până atunci, se pot găsi alte alternative care ar putea debloca situația: de exemplu, în cazul refuzului de a promulga o lege remisă repetat șefului statului, în Republica Moldova ar putea fi preluată soluția de la art. 71 din Constituția Lituaniei, conform căreia „în termen de zece zile de la primirea unei legi adoptate de Parlament, Președintele Republicii fie semnează și promulgă legea, fie o retrimite motivat în Parlament, pentru reexaminare. În cazul în care legea adoptată de Parlament nu este retrimisă și nu este semnată de Președintele Republicii în termenul prevăzut, aceasta va intra în vigoare după semnarea și promulgarea ei oficială de către Președintele Parlamentului”. În mod similar, am propus ca în cazul în care șeful statului refuză repetat să numească un ministru, atunci ar trebui ca Prim-ministrul să aibă competența de a emite decretul de numire. Așadar, soluțiile pot să difere în funcție de natura sau de specificul obligației constituționale neîndeplinite.

Dincolo de aceasta, referitor la noțiunea de „încălcare gravă”, s-a reținut că „autoritatea investită cu atribuția de a califica și a constata dacă faptele pentru care este învinuit Președintele Republicii sunt fapte grave de încălcare a Constituției este Curtea Constituțională. Conform prevederilor Legii Supreme, Curtea Constituțională garantează supremația Constituției (...), interpretează Constituția (...) și constată circumstanțele care justifică demiterea Președintelui Republicii Moldova (...)”⁴⁰⁵.

Constatarea caracterului de faptă gravă al unei încălcări a prevederilor Constituției, în sensul art. 89 alin. (1) din Constituție, poate fi făcută în fiecare caz în parte, analizându-se aspectele de fapt și de drept⁴⁰⁶.

Totodată, Curtea Constituțională a notat că pentru a aprecia dacă Președintele Republicii poate fi suspendat din funcție și demis pentru faptul că a refuzat desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru, înaintat de majoritatea parlamentară, trebuie avute în vedere următoarele aspecte⁴⁰⁷.

În primul rând, este important a se constata dacă prin refuzul său Președintele Republicii a încălcat o prevedere din Constituție și/sau o Hotărâre a Curții Constituționale. Acest element este

---

⁴⁰⁵ A se vedea § 47 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (*Sesizarea nr. 96b/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 221-225.

⁴⁰⁶ *Ibidem*, § 49.

⁴⁰⁷ *Ibidem*, § 50.

important, deoarece, prin depunerea jurământului, Președintele țării este obligat să acționeze în spiritul Constituției și să manifeste respect față de hotărârile Curții Constituționale. Depunând jurământul, Președintele Republicii Moldova își asumă necondiționat, în mod public și solemn, obligația de a acționa exclusiv în spiritul loialității față de Constituție și de a nu-și încălca jurământul în nicio împrejurare⁴⁰⁸.

În al doilea rând, trebuie de analizat dacă „Președintele Republicii și-a respectat obligația imparțialității și a neutralității politice în procesul desemnării candidatului pentru funcția de Prim-ministru. Această cerință derivă din jurisprudența Curții. Astfel, în Hotărârea nr. 32 din 29 decembrie 2015, Curtea Constituțională a reținut că, în procesul desemnării candidatului pentru funcția de Prim-ministru, Președintele Republicii trebuie să facă dovada imparțialității și a neutralității sale politice, precum și a echidistanței sale față de toate grupurile parlamentare. Președintele nu are dreptul constituțional de a se suprapune grupurilor parlamentare, nu-i poate impune Parlamentului o anumită opțiune cu privire la persoana care va ocupa funcția de Prim-ministru și nu poate refuza desemnarea unui candidat propus de majoritatea parlamentară pentru faptul că respectivul candidat are opțiuni politice diferite de ale sale (...). Astfel, dacă după consultări Președintele Republicii promovează un candidat propriu și refuză să desemneze candidatul propus de majoritatea parlamentară, Curtea Constituțională a reținut că prin acest fapt Președintele țării ar anula scopul consultării fracțiunilor parlamentare, consultări care au loc pentru identificarea unui candidat susținut de majoritatea parlamentară, și ar încălca obligația imparțialității și a neutralității sale politice”⁴⁰⁹.

Pe de altă parte, instanța de control constituțional a reținut că aprecierea respectării obligației imparțialității și a neutralității politice în procesul desemnării candidatului pentru funcția de Prim-ministru de către Președintele Republicii trebuie analizată cu prudență. Astfel, promovarea propriului candidat nu trebuie confundată cu situația în care un candidat este susținut de același partid politic sau de o majoritate parlamentară care își manifestă susținere față de Președintele țării, fără ca Președintele să-l promoveze în vreun fel. În acest din urmă caz, este puțin probabil ca acuzația de lipsă de imparțialitate și de neutralitate politică să fie considerată justificată⁴¹⁰.

S-a mai notat că criteriile menționate *supra* reprezintă puncte de pornire în analiza caracterului de faptă gravă prin care se încălcă Constituția în cazul refuzului Președintelui

---

⁴⁰⁸ A se vedea § 51 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (*Sesizarea nr. 96b/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 221-225.

⁴⁰⁹ *Ibidem*, § 52.

⁴¹⁰ *Ibidem*, § 53.

Republicii de a desemna candidatul pentru funcția de Prim-ministru, înaintat de majoritatea parlamentară. Criteriile în discuție nu sunt exhaustive. Ele pot fi dezvoltate ținându-se cont de circumstanțele particulare ale sesizărilor privind constatarea circumstanțelor care justifică suspendarea din funcție și demiterea Președintelui Republicii, depuse în baza art. 135 alin. (1) lit. f) din Constituție⁴¹¹.

În consecință, Curtea Constituțională a decis că „în cazul în care Președintele Republicii refuză să desemneze candidatul pentru funcția de Prim-ministru înaintat de majoritatea parlamentară formalizată, această situație trebuie soluționată prin prisma art. 89 din Constituție, care prevede suspendarea din funcție și demiterea Președintelui Republicii. Pentru aprecierea faptului dacă refuzul Președintelui Republicii de a desemna candidatul pentru funcția de Prim-ministru, propus de majoritatea parlamentară, reprezintă o faptă gravă, în sensul art. 89 alin.(1) din Constituție, trebuie avute în vedere următoarele elemente:

a) dacă prin această faptă Președintele Republicii încalcă o prevedere din Constituție și/sau o Hotărâre a Curții Constituționale și

b) dacă prin această faptă Președintele Republicii își încalcă obligația imparțialității și neutralității politice în procesul desemnării candidatului pentru funcția de Prim-ministru”⁴¹².

În ce ne privește, suntem de părere că încă nu au fost epuizate toate abordările referitoare la elucidarea conceptului de „fapte grave” în sensul art. 89 alin. (1) din Constituție. Evoluțiile acestui concept vor depinde de jurisprudență și ele nu ar putea fi redate într-o listă exhaustivă.

Indiferent în ce ar consta pretensele „fapte grave”, trebuie de remarcat că, în baza art. 89 alin.(1) din Constituție, propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele țării poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută.

Concretizăm că șeful statului poate da explicații cu privire la faptele ce i se impută în cadrul unei ședințe a Parlamentului.

În așa fel, se va asigura dreptul la apărare. De asemenea, acest drept ar putea fi exercitat și prin trimiterea explicațiilor scrise către Parlament. Totuși, o pondere mai mare vor avea explicațiile date în cadrul unei ședințe a Parlamentului. În acest sens putând urma o dezbatere și, respectiv, o rundă de întrebări-răspunsuri.

---

⁴¹¹ A se vedea § 54 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (*Sesizarea nr. 96b/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 221-225.

⁴¹² *Ibidem*, § 55.

În conformitate cu art. 89 alin. (3) din Constituție, dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.

Așadar, suspendarea din funcție are o conexiune cu demiterea din funcție. Suspendarea din funcție este o etapă premergătoare demiterii din funcție.

5.2. Demiterea din funcție

Potrivit opiniei expuse de S. Țurcan și M.-G. Gherlan, „instituția demiterii șefului statului reprezintă un mecanism în sistemul de echilibru, garanții și control reciproc a ramurilor puterii, a autorităților publice antrenate în procesul de realizare a puterii de stat. În vederea asigurării unei bune și armonioase funcționări a sistemului constituțional, evitarea abuzului și dominării unei ramuri al puterii, fiecare autoritate publică investită prin Legea Fundamentală cu competență pentru participarea la realizarea puterii de stat trebuie să-și realizeze cu bună credință atribuțiile sale”⁴¹³.

Aceiași autori au subliniat că „demiterea șefului statului reprezintă o sancțiune aplicată șefului statului drept efect al răspunderii sale constituționale, care are drept consecință încetarea definitivă, înainte de termen, a mandatului său”⁴¹⁴. Și în doctrina de peste hotare demiterea șefului statului este percepută ca o sancțiune⁴¹⁵.

Ne raliem la această opinie, reținând că, în termeni universali, instituția demiterii șefului de stat este numită și „*impeachment*”⁴¹⁶, termenul fiind preluat din limba engleză, în traducere semnificând „punerea sub acuzare” sau „aducerea în fața tribunalului”⁴¹⁷. V. Zaporozjan menționează că „în limbajul juridic universal prin termenul dat este denumită procedura utilizată de legiuitor pentru a elimina un mare demnitar de stat, fiind considerată similară moțiunii de cenzură prin care se demite întreg Guvernul. În forma sa clasică, „*impeachment-ul*” reglementează

---

⁴¹³ ȚURCAN, S., GHERLAN, M.-G. Reglementarea constituțională a demiterii șefului statului (analiză comparativă). În: *Studii Juridice Universitare*, 2017, nr. 1-2(37-38), pp. 39-51.

⁴¹⁴ *Ibidem*.

⁴¹⁵ CRESPO, A.M. Impeachment as Punishment. În: *Harvard Law & Policy Review*, 2019, vol. 13, issue 2, pp. 579-592.

⁴¹⁶ OHNESORGE, J. Comparing Impeachment Regimes. În: *Duke Journal of Comparative and International Law*, 2021, vol. 31, issue 2, pp. 259-300; SAMAHON, T. Impeachment as Judicial Selection. În: *William & Mary Bill of Rights Journal*, 2010, vol. 18, issue 3, pp. 595-656; GERHARDT, M.J. Lessons of Impeachment History. În: *George Washington Law Review*, 1999, vol. 67, issue 3, pp. 603-625; FUTTERMAN, S.N. The Rules of Impeachment. În: *University of Kansas Law Review*, 1975, vol. 24, issue 1, pp. 105-142.

⁴¹⁷ TATARU, Gh. Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a șefului de stat. În: *Supremația Dreptului*, 2017, nr. 2, pp. 74-82.

înaintarea acușării și recunoașterea vinovăției demnitarului public de către Parlament, ultimul acționând aici în calitate de instanță judecătorească”⁴¹⁸.

Totodată, prezintă relevanță și abordarea Curții Constituționale axată pe acest aspect. Astfel, instanța de control constituțional a notat că „instituția (...) demiterii Președintelui Republicii din funcție este reglementată în Constituție ca remediu împotriva situațiilor de sfidare gravă a prevederilor Legii Supreme de către șeful statului. În reglementarea acestei instituții, constituanta a avut în vedere faptul că Președintele țării poate fi tentat să facă uz de imunitatea care îi este garantată de Constituție și, în același timp, să încalce prevederile Legii Supreme. În acest sens, pentru a asigura o pondere echilibrată a independenței Președintelui Republicii, constituanta a considerat necesar ca Parlamentul să poată suspenda din funcție Președintele țării doar în cazul comiterii de către ultimul a unor fapte grave contrare Constituției”⁴¹⁹.

Așadar, ca și în cazul suspendării din funcție, temei pentru demiterea șefului statului îl constituie comiterea unor fapte grave contrare Constituției. În particular, în baza art. 89 alin. (3) din Constituție, șeful statului poate fi demis în contextul unui referendum după ce a fost suspendat din funcție pentru comiterea unor fapte grave care încalcă Constituția. Este de remarcat că, în baza art. 81 alin. (3) din Constituție, Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare. În acest caz vorbim despre o demitere ca urmare a comiterii unei infracțiuni și, prin urmare, a tragerii la răspundere penală. Constituția nu prevede care infracțiuni grave ar putea fi imputate șefului statului.

Temeiul/temeiurile pentru demiterea șefului statului diferă de la țară la țară. Astfel, în doctrină⁴²⁰ s-a făcut o generalizare și s-au constatat următoarele temeiuri:

- a) încălcarea prevederilor Constituției (Austria, Italia, România, Cehia, Croația, Grecia, Lituania, Slovacia, Muntenegru, Bulgaria, Serbia, Macedonia, India, Georgia, Armenia, Albania);
- b) încălcarea Constituției sau a altor legi (Germania, Slovenia, Ungaria, Polonia);
- c) încălcarea jurământului (Lituania);
- d) abatere disciplinară (Malta);
- e) motive politice (Austria, Slovacia).

---

⁴¹⁸ ZAPOROJAN, V. *Demiterea Președintelui Republicii Moldova – variantă a „impeachment-ului” clasic*. Disponibil: <http://constitutia.md/demiterea-presedintelui-republicii-moldova-varianta-a-impeachment-ului-clasic/>. Citat după: Tataru Gh. Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a șefului de stat. În: *Supremația Dreptului*, 2017, nr. 2, pp. 74-82.

⁴¹⁹ A se vedea § 42 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (*Sesizarea nr. 96b/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 221-225.

⁴²⁰ ȚURCAN, S., GHERLAN, M.-G. Reglementarea constituțională a demiterii șefului statului (analiză comparativă). În: *Studii Juridice Universitare*, 2017, nr. 1-2(37-38), pp. 40-41.

Referitor la Republica Moldova, s-a menționat⁴²¹ că, prin reglementarea temeiului de demitere a șefului statului – fapte grave contrare Constituției –, a fost acceptată „teoria rezonabilității încălcării Legii Fundamentale”⁴²².

În opinia lui V. Zaporojan⁴²³, drept temeiuri de demitere a Președintelui Republicii Moldova din funcție pot servi: refuzul de a promulga o lege după reexaminarea ei și adoptarea în mod repetat de către Parlament, lipsa acțiunilor îndreptate spre asigurarea securității naționale și a ordinii publice sau refuzul de a numi un judecător după propunerea repetată a Consiliului Superior al Magistraturii ș.a.

În orice caz, aderăm la opinia conform căreia „gravitatea faptelor imputate șefului statului trebuie dovedită și stabilită de către Curtea Constituțională”⁴²⁴.

Din punct de vedere procedural, s-a remarcat că „inițiativa de demitere a Președintelui Republicii Moldova urmează a fi exprimată sub formă de demers, semnat de minimum 34 de deputați, adresat Parlamentului, copia fiind depusă imediat la Aparatul Președintelui. Depunerea copie demersului la Președinție este prevăzută de alin. (2) art. 89 din Constituție, care obligă deputații sau Parlamentul să aducă neîntârziat la cunoștința Președintelui propunerea de demitere”⁴²⁵.

Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați. În această situație, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea șefului statului.

Conform art. 188 alin. (1) din Codul electoral, referendumul de demitere a șefului statului poate fi inițiat în exclusivitate de Parlament. Alin. (2) al aceluiași articol prevede că, „după adoptarea hotărârii privind suspendarea din funcție a Președintelui Republicii Moldova în condițiile art. 89 alin.(1) și (2) din Constituția Republicii Moldova, Parlamentul, în termen de 5 zile, adoptă o hotărâre privind desfășurarea referendumului cu privire la problema în cauză. Referendumul se desfășoară în termenul prevăzut la art. 89 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova”. Iar alin. (3) al aceluiași articol prevede că referendumul se va desfășura peste cel puțin 30 de zile de la adoptarea hotărârii privind suspendarea din funcție a Președintelui Republicii Moldova.

În literatura juridică s-a considerat că „ar fi mai oportun ca hotărârea privind suspendarea șefului statului din funcție și hotărârea de convocare a referendumului de demitere să fie adoptate

---

⁴²¹ ȚURCAN, S., GHERLAN, M.-G. Reglementarea constituțională a demiterii șefului statului (analiză comparativă). În: *Studii Juridice Universitare*, 2017, nr. 1-2(37-38), p. 41.

⁴²² IANCU, Gh. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2014, p. 563.

⁴²³ NEGRU, B., ZAPOROJAN V., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 326.

⁴²⁴ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S., *Constituția României. Comentariu pe articole*, p. 895.

⁴²⁵ TATARU, Gh., *Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a șefului de stat*, p. 74-82.

prin același act al Parlamentului; or, în caz de adoptare a deciziei de suspendare, organizarea referendumului este inevitabilă, acesta fiind obligatoriu”⁴²⁶. Susținem această opinie. Nu e cazul de a diviza aceste două hotărâri. Pentru ca aceasta să devină realitate, *de lege ferenda* propunem următoarea redacție a alin. (2) al art. 188 din Codul electoral: Prin hotărârea privind demiterea din funcție a Președintelui Republicii Moldova, în condițiile art. 89 alin. (1) și (2) din Constituție, Parlamentul va stabili data desfășurării referendumului conform art. 89 alin.(3) din Constituție”.

În continuare, reținem că, potrivit art. 208 alin. (1) din Codul electoral, „hotărârea se consideră adoptată prin referendum republican dacă pentru ea au votat majoritatea cetățenilor care au participat la referendum. În cazul în care referendumului se supune o lege constituțională care prevede modificarea dispozițiilor privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și a dispozițiilor referitoare la neutralitatea permanentă a statului, aceasta se consideră adoptată dacă pentru ea au votat cel puțin jumătate din numărul total de persoane înscrise în listele electorale. Hotărârea privind demiterea Președintelui Republicii Moldova se consideră adoptată prin referendum republican dacă pentru ea au votat un număr de alegători egal sau mai mare decât în cazul alegerii Președintelui Republicii Moldova, dar nu mai puțin de jumătate din numărul alegătorilor care au participat la referendum”⁴²⁷.

Potrivit alin. (2) al aceluiași articol, „Hotărârea adoptată prin referendum republican se publică într-o ediție specială a Monitorului Oficial al Republicii Moldova. Data adoptării hotărârii se consideră ziua desfășurării referendumului republican. Hotărârea intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova sau la data indicată în ea”.

Totodată, conform art. 207 alin. (1) și (2) din Codul electoral, hotărârea Comisiei Electorale Centrale și procesul-verbal privind rezultatele referendumului se remit Curții Constituționale. În termen de zece zile, Curtea Constituțională va examina actele remise de Comisia Electorală Centrală și va confirma sau va infirma, printr-o hotărâre, rezultatele referendumului republican.

În opinia noastră, ar fi mai oportun ca hotărârea adoptată prin referendum republican referitoare la demiterea șefului statului să intre în vigoare după ce Curtea Constituțională a confirmat rezultatele referendumului. În consecință, *de lege ferenda*, propunem următoarea redacție a alin. (2) teza a III-a al art. 208 din Codul electoral: „Hotărârea intră în vigoare la data validării rezultatelor referendumului de către Curtea Constituțională”.

---

⁴²⁶ ȚURCAN, S., GHERLAN, M.-G. Reglementarea constituțională a demiterii șefului statului (analiză comparativă). În: *Studii Juridice Universitare*, 2017, nr. 1-2(37-38), p. 47.

⁴²⁷ Codul electoral nr. 325 din 8 decembrie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 426-427.

Pot să existe situații când nu se ajunge la demiterea Președintelui țării prin referendum, deși a fost suspendat din funcție, de exemplu, șeful statului decedează sau depune o cerere de demisie după ce a fost suspendat din funcție.

În Republica Moldova nu există un precedent de demitere a șefului statului. În aceste condiții, am considerat oportun să analizăm un caz dintr-un alt stat, care a ajuns și la CtEDO. Ne referim la cazul *Paksas v. Lituania*⁴²⁸.

În acest caz, la 31 martie 2004, Curtea Constituțională a Lituaniei și-a prezentat concluzia conform căreia Președintele țării, dl Rolandas Paksas, a încălcat grav Constituția și, în același timp, a încălcat jurământul depus, prin următoarele acțiuni:

1) a acordat în mod ilegal cetățenia Republicii Lituania dlui Iurii Borisov pentru suport financiar și alt sprijin solid oferit de acesta. Acest fapt a rezultat din Hotărârea din 30 decembrie 2003 a Curții Constituționale, prin care Decretul Președintelui din 11 aprilie 2003, în măsura în care acordarea prin excepție a cetățeniei Republicii Lituania dlui Iurii Borisov a fost declarată neconstituțională. În această hotărâre s-a constatat că decizia Președintelui Paksas de a acorda cetățenie prin excepție dlui Borisov nu a fost determinată de meritul persoanei date pentru statul Lituania, ci de susținerea financiară și alt sprijin solid oferit de ultimul dlui Paksas pe parcursul campaniei pentru alegerile prezidențiale, iar Președintele Paksas, când a emis acest decret, nu a respectat Constituția și legile, nu a acționat în interesul națiunii și al statului, ci în propriul său interes, tratându-l pe dl Borisov într-un mod excepțional și în mod conștient a desconsiderat cerințele constituționale potrivit cărora toate persoanele sunt egale înaintea instituțiilor și oficialilor de stat, iar Președintele Republicii trebuie să aibă atitudine egală față de toți. Probabil, cel mai evident fapt care a demonstrat tratamentul excepțional al dlui Borisov ține de faptul că problema privind cetățenia lui a fost soluționată pe parcursul unei singure zile (în aceeași zi în care a fost semnat decretul dl Borisov a beneficiat de oportunitatea de a depune jurământul, și-a luat pașaportul și a părăsit țara cu acest pașaport)⁴²⁹;

2) în mod conștient i-a sugerat dlui Borisov că organele de drept efectuau o investigație operațională în privința lui și îi interceptau conversațiile telefonice. În acest sens, Președintele Paksas a dezvăluit informații care constituiau secret de stat și nu a asigurat protecția secretului de stat. Astfel, Președintele Paksas a demonstrat încă o dată prioritatea acordată intereselor dlui Borisov;

---

⁴²⁸ Case of *Paksas v. Lithuania* [GC], Application no. 34932/04, Judgment of 6 January 2011. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102617>

⁴²⁹ ŽALIMAS, D. Rolul Curții Constituționale în soluționarea crizelor constituționale: experiența Lituaniei. În: *Buletinul Curții Constituționale a Republicii Moldova*, 2017, nr. 1. p. 19.

3) a dat ordine consilierului său (pe domeniul juridic) să influențeze, făcând uz de poziția sa oficială, prin intermediul organelor de drept, deciziile conducătorilor și ale acționarilor companiei private *Žemaitijos keliai* cu privire la transferul acțiunilor către persoanele apropiate Președintelui Paksas, și personal a exercitat influență asupra deciziilor conducătorilor și ale acționarilor companiei vizate cu privire la transferul acțiunilor către persoane apropiate Președintelui Paksas. Prin încercarea de a satisface interesele de proprietate ale persoanelor apropiate, Președintele Paksas a intervenit în relațiile dintre subiecții privați de afaceri și persoane fizice și, făcând uz de statutul său de Președinte, a realizat, împreună cu alte persoane, acțiuni prin care acționarii companiei menționate mai sus au fost influențați astfel încât transferul acțiunilor să poată fi decis în favoarea persoanelor apropiate Președintelui Paksas. Cu alte cuvinte, Președintele Paksas a dat dovadă de o percepție tipică pentru nomenclatura în stil sovietic precum că statutul de oficial de rang înalt (în special cel de Președinte) îi oferă persoanei posibilități de a acționa întru realizarea intereselor personale fără nicio limită, inclusiv de a influența soluționarea problemelor de afaceri din domeniul privat⁴³⁰.

Așadar, Curtea Constituțională a Lituaniei a descris o încălcare gravă a Constituției: s-a menționat că Constituția ar fi grav încălcată de acțiunile Președintelui în cazurile în care Președintele și-ar realiza competențele cu rea credință, nu ar acționa în interesele națiunii și ale statului, ci în propriile sale interese, precum și în cele ale unor persoane sau grupuri de persoane, ar acționa în alte scopuri și alte interese care sunt incompatibile cu Constituția, cu legile și interesele publice, sau în mod conștient nu ar realiza obligațiile stabilite pentru Președinte în Constituție și legi; Constituția este grav încălcată în toate cazurile în care Președintele încalcă jurământul depus. Conform celor menționate supra, Curtea Constituțională a Lituaniei a constatat că Președintele Paksas a încălcat grav Constituția și jurământul depus. Din aceste considerente, după emiterea de către Curtea Constituțională a Concluziei, Seimas-ul (Parlamentul Lituaniei) l-a demis pe dl Paksas din funcția de Președinte la data de 6 aprilie 2004⁴³¹.

Cu toate acestea, tot în aprilie 2004 Comisia Electorală Centrală a Lituaniei nu a considerat demiterea drept obstacol pentru înaintarea candidaturii dlui Paksas la alegerile prezidențiale consecutive destituirii acestuia. În același timp, la 4 mai 2004 Parlamentul a introdus în Legea privind alegerea președintelui o dispoziție, conform căreia orice persoană care a fost demisă din

---

⁴³⁰ ŽALIMAS, D. Rolul Curții Constituționale în soluționarea crizelor constituționale: experiența Lituaniei. În: *Buletinul Curții Constituționale a Republicii Moldova*, 2017, nr. 1. pp. 19-20.

⁴³¹ *Ibidem*, p. 21.

mandatul său în urma unei proceduri de destituire nu putea fi aleasă președinte al republicii înainte de expirarea unui termen de cinci ani⁴³².

Această lege a fost contestată în fața Curții Constituționale a Lituaniei. Prin urmare, Curtea Constituțională a Lituaniei a trebuit să definească consecințele constituționale ale *impeachment-ului*. Problema-cheie a fost dacă o persoană, care deja a comis o încălcare gravă a Constituției și a jurământului depus, poate să depună din nou același jurământ și să jure pe Constituție. Răspunsul la această întrebare aparent era negativ, deoarece în caz contrar valoarea unui jurământ ar fi fost pusă la îndoială: care este sensul unui jurământ, dacă putem tolera încălcarea acestuia și permite ca persoanele care au comis aceste încălcări să depună din nou jurământul.

Din aceste considerente, Curtea Constituțională a Lituaniei a interpretat Constituția astfel încât a stabilit că o persoană demisă de Seimas (Parlament) din funcția de Președinte al Republicii prin procedura de *impeachment* pentru încălcarea jurământului depus sau încălcarea gravă a Constituției nu mai poate candida în alegeri prezidențiale⁴³³.

Pe scurt, Curtea Constituțională a Lituaniei a decis la 25 mai 2004 că interdicția introdusă prin lege era conformă Constituției, dar a considerat că limitarea acesteia în timp era neconstituțională. Iar la 15 iulie 2004 Parlamentul a introdus în Legea privind alegerile parlamentare o prevedere conform căreia orice persoană care a fost demisă dintr-un mandat oficial în urma unei proceduri de destituire este ineligibilă pentru mandatul parlamentar⁴³⁴.

În aceste condiții, dl Paksas s-a adresat la CtEDO, invocând încălcarea dreptului la alegeri libere. Sub acest aspect, cu privire la admisibilitate, CtEDO a reținut că art. 3 din Protocolul nr. 1 al CEDO, care consacră dreptul la alegeri libere, se aplică doar alegerilor „corpului legislativ”. Astfel, deoarece reclamantul intenționează să denunțe destituirea sau ineligibilitatea sa la funcția de președinte al republicii, capătul de cerere este incompatibil *ratione materiae* și cu prevederile CEDO și este inadmisibil. În același timp, capătul de cerere este admisibil *ratione materiae* în ceea ce privește imposibilitatea pentru reclamant de a candida la alegerile Parlamentului⁴³⁵.

Cu privire la fondul cauzei, CtEDO a reținut că reclamantul a suferit o ingerință în exercitarea dreptului său la eligibilitate, fiind astfel lipsit de orice posibilitate de a candida la alegerile legislative. Ingerința era prevăzută de lege și urmărea scopul de apărare a ordinii democratice. Fără a minimaliza gravitatea faptelor imputate reclamantului sub aspectul obligațiilor

---

⁴³² Case of *Paksas v. Lithuania* [GC], Application no. 34932/04, Judgment of 6 January 2011. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102617>

⁴³³ Žalimas D. *Rolul Curții Constituționale în soluționarea crizelor constituționale: experiența Lituaniei*, p. 24.

⁴³⁴ Case of *Paksas v. Lithuania* [GC], Application no. 34932/04, Judgment of 6 January 2011. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102617>

⁴³⁵ *Ibidem*.

sale constituționale și fără a contesta principiul de destituire a acestuia din mandatul de președinte, ingerința are consecințe mari, deoarece îl exclude de la exercitarea nu doar a mandatului legislativ, dar, de asemenea, și a oricărui alt mandat pentru care trebuie să se depună jurământ în conformitate cu Constituția.

S-a reținut că Lituania face excepție în Europa, deoarece în majoritatea statelor membre ale Consiliului Europei destituirea nu are consecințe directe asupra drepturilor electorale ale persoanei în cauză sau este fără consecință directă asupra exercitării dreptului de a candida la alegerile legislative, fie restricțiile prevăzute necesită o decizie judiciară specifică și sunt limitate în timp. La evaluarea proporționalității unei asemenea măsuri este necesar de a se acorda o importanță decisivă existenței unei limite temporale și posibilității de a fi revăzută măsura în cauză. Necesitatea unei asemenea posibilități este legată de faptul că trebuie luat în considerare contextul istorico-politic al statului în cauză. Acest context este, fără îndoială, de natură să evolueze, inclusiv percepția pe care o pot avea alegătorii asupra circumstanțelor care au dus la aplicarea acesteia; o restricție generală poate cu timpul să-și piardă justificarea pe care o avea inițial. Or, în speță, restricția litigioasă nu doar că nu este limitată în timp, dar, în plus, norma pe care aceasta se bazează este înscrisă în textul constituțional⁴³⁶.

În opinia CtEDO, ineligibilitatea reclamantului ia, în consecință, o conotație de imuabilitate care se conciliază într-un mod dificil cu art. 3 din Protocolul nr. 1 la CEDO. În plus, faptul că procesul normativ al măsurii în cauză este marcat în mod puternic de circumstanțe este un indicator în plus asupra caracterului disproporționat al restricției. Ansamblul acestor considerații și, în special, caracterul definitiv și ireversibil al ineligibilității pentru mandatul legislativ care atinge reclamantul fac această restricție disproporționată⁴³⁷.

Din aceste motive, cu 14 voturi contra 3 s-a decis că, în speță, a existat o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1 al CEDO⁴³⁸. Totodată, s-a decis: constatarea încălcării constituie în sine o satisfacție echitabilă suficientă pentru prejudiciul moral invocat⁴³⁹.

Referitor la hotărârea CtEDO în cauza *Paksas v. Lituania*, D. Žalimas, fost președinte al Curții Constituționale a Lituaniei, a notat că „s-a dat preferință posibilității ca oamenii să aleagă chiar și acei candidați, loialitatea cărora față de stat și ordinea constituțională este dubioasă. Acest subiect ar putea fi un subiect de discuție pentru o dezbateră separată, dacă poziția dată a Curții

---

⁴³⁶ Case of *Paksas v. Lithuania* [GC], Application no. 34932/04, Judgment of 6 January 2011. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102617>.

⁴³⁷ *Ibidem*.

⁴³⁸ JOČIENĖ, D. Lithuania: The European Convention on Human Rights in the Lithuanian legal system: the lessons learned and perspectives for the future. În: MOTOC, I., ZIEMELE, I. (eds.). *The Impact of the ECHR on Democratic Change in Central and Eastern Europe. Judicial Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, p. 251.

⁴³⁹ *Ibidem*.

Europene a Drepturilor Omului este argumentată logic”⁴⁴⁰. Autorul citat nu a dezvoltat această idee.

În opinia noastră, cazul *Paksas v. Lituania* poate servi ca precedent pentru mai multe țări în contextul stabilirii consecințelor ce derivă din demiterea șefului statului. În acest sens, concluzia principală pe care o putem trage rezidă în faptul că este inadmisibilă instituirea unei interdicții pe viață impuse persoanelor demise anterior pentru o încălcare gravă a Constituției de a participa la alegeri prezidențiale/parlamentare.

5.3. Repararea prejudiciului cauzat prin încălcarea unor drepturi garantate de Constituție

În acest paragraf vom analiza dacă șeful statului poate fi obligat să repara prejudiciul cauzat prin încălcarea unor drepturi fundamentale. Deși această formă de răspundere derivă din Constituție, ea are repercusiuni și în planul răspunderii civile.

Din punct de vedere conceptual, „răspunderea civilă reprezintă o formă a răspunderii juridice care constă într-un raport de obligații în temeiul cărora o persoană este îndatorată să repara prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa, ori, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul pentru care este răspunzător”⁴⁴¹.

Este știut faptul că răspunderea civilă poate fi: contractuală (care derivă dintr-un contract) și/sau delictuală (care derivă dintr-un delict civil, adică pentru o faptă ilicită).

În Republica Moldova au existat cazuri când Președintele Republicii Moldova a fost dat în judecată, invocându-se încălcări ale unor drepturi garantate de Constituție. Vom analiza un caz care a ajuns și la CtEDO. Este vorba de cazul *Urechean și Pavlicenco v. Republica Moldova*⁴⁴².

În fapt, ambii reclamanți erau politicieni la data evenimentelor. Primul reclamant, dl Serafim Urechean, era primarul municipiului Chișinău și liderul unui partid politic de opoziție. Al doilea reclamant, dna Vitalia Pavlicenco, era deputat în Parlamentul Republicii Moldova și membru al unui partid politic de opoziție⁴⁴³.

La 30 noiembrie 2004 și, respectiv, la 3 martie 2007, Președintele Republicii Moldova la acea vreme, dl Vladimir Voronin, a participat la două emisiuni televizate organizate la două posturi TV private, din care unul cu acoperire națională. El a fost intervievat de jurnaliști în ceea ce privește

---

⁴⁴⁰ ŽALIMAS, D. *Rolul Curții Constituționale în soluționarea crizelor constituționale: experiența Lituaniei*, p. 25.

⁴⁴¹ DRAGHICI, P. *Faptul juridic civil cauzator de prejudicii*. Craiova: Editura Universitară, 1999, p. 41. Citat după: GHERMAN, I. Răspunderea juridică civilă. Disponibil:

http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/7404/4-5_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴⁴² Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, Applications nos. 27756/05 and 41219/07, Judgment of 2 December 2014. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-148267>

⁴⁴³ *Ibidem*, § 6.

economia, justiția, relațiile externe și alegerile. Președintele Republicii Moldova a declarat, printre altele, că „dl Urechean, în ultimii 10 ani de activitate în calitate de primar al Chișinăului, nu a făcut altceva decât să creeze un sistem puternic de corupție în stil mafiot”. În ceea ce-l privește pe al doilea reclamant, Președintele țării a declarat că „toți au venit direct din KGB”⁴⁴⁴.

Ambii reclamanți l-au acționat în justiție pe șeful statului, solicitând dezmințirea declarațiilor contestate și repararea prejudiciului moral. Primul reclamant a solicitat despăgubiri în valoare de 0,1 lei, iar al doilea reclamant – de 500 000 de lei și achitarea cheltuielilor de judecată. În opoziție, reprezentantul Președintelui Republicii Moldova a cerut respingerea acțiunilor, motivând că declarațiile contestate sunt acoperite de imunitatea acestuia⁴⁴⁵. Astfel, rezultă că reclamanții au pretins o încălcare a dreptului la protecția reputației. Remarcăm că acest drept derivă din art. 28 din Constituție și, corelativ, din art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului⁴⁴⁶.

Printr-o încheiere, prima instanța a scos de pe rol cererile de chemare în judecată ale reclamanților, făcând trimitere la prevederile art. 81 alin. (2) din Constituție, conform cărora „Președintele Republicii Moldova se bucură de imunitate. El nu poate fi tras la răspundere juridică pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului”⁴⁴⁷.

Încheierea primei instanțe a fost menținută de către instanța ierarhic superioară (în speță, Curtea de Apel Chișinău)⁴⁴⁸.

În aceste condiții, reclamanții s-au adresat la CtEDO, invocând art. 6 § 1 din CEDO și susținând că refuzul instanțelor de judecată naționale de a examina, în fond, cererile lor de chemare în judecată împotriva șefului statului le-a încălcat dreptul de acces la justiție⁴⁴⁹.

Sub acest aspect, CtEDO a trecut mai întâi în revistă principiile generale de care s-a ghidat la examinarea cazului. Astfel, CtEDO a reținut că „dreptul de acces la o instanță, garantat de art. 6 § 1 din CEDO, nu este absolut, putând face obiectul unor limitări; asemenea limitări sunt permise implicit, întrucât dreptul de acces la justiție, prin natura sa, necesită a fi reglementat de stat. În acest sens, statele contractante se bucură de o anumită marjă de apreciere, deși CtEDO este cea care pronunță hotărârea definitivă în ceea ce privește respectarea obligațiilor aferente CEDO. Totuși, aceste limitări nu pot restrânge, pentru un justițiabil, accesul liber într-o asemenea măsură, încât să fie afectată însăși esența dreptului său de acces la o instanță. O limitare nu este compatibilă

---

⁴⁴⁴ Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, Applications nos. 27756/05 and 41219/07, Judgment of 2 December 2014. § 7. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>

⁴⁴⁵ *Ibidem*, § 8.

⁴⁴⁶ Ghid privind art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței, § 132. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ROM.pdf

⁴⁴⁷ Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, Applications nos. 27756/05 and 41219/07, Judgment of 2 December 2014, § 9. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>

⁴⁴⁸ *Ibidem*, § 12.

⁴⁴⁹ *Ibidem*, § 19.

cu art. 6 § 1 din CEDO dacă nu urmărește un scop legitim și dacă nu există o legătură rezonabilă de proporționalitate între măsurile angajate și scopul urmărit. Dreptul de acces la o instanță este lezat atunci când reglementările nu mai servesc scopurilor principiului securității juridice și al bunei administrări a justiției, ci devin un fel de barieră care împiedică justițiabilul să obțină examinarea în fond a cauzei sale de către o instanță de judecată competentă”⁴⁵⁰.

CtEDO a fost sesizată să examineze multe cauze care vizau îngrădirea dreptului de acces la o instanță ca urmare a efectelor funcționării imunității parlamentare. CtEDO a decis că principiile generale aplicate în acele cauze sunt relevante și în prezenta cauză⁴⁵¹.

În contextul imunității parlamentare, CtEDO a constatat că „atunci când statul acordă imunitate deputaților în parlament, poate fi afectată protecția drepturilor fundamentale. Totuși, aceasta nu înseamnă că imunitatea parlamentară poate fi privită ca impunând restricții disproporționate asupra dreptului de acces la justiție prevăzut de art. 6 § 1 din CEDO. La fel cum dreptul de acces la justiție este parte inerentă a garanțiilor unui proces echitabil încorporate în articolul respectiv, tot astfel și restricțiile asupra acestui drept trebuie să fie privite ca parte inerentă. Un exemplu fiind acele limitări general acceptate de statele contractante ca parte a doctrinei cu privire la imunitatea parlamentară”⁴⁵².

CtEDO a confirmat anterior că practica de durată a statelor de a conferi varii grade de imunitate deputaților în parlament urmărește scopurile legitime de protejare a libertății cuvântului în parlament și de menținere a separării între puterea legislativă și cea judiciară. Diferite forme de imunitate parlamentară pot într-adevăr servi protejării democrației politice efective, care constituie un fundament al sistemului CEDO, în particular, pentru protejarea autonomiei legislativului și a opoziției parlamentare⁴⁵³.

CtEDO a notat, de asemenea, că domeniul dreptului parlamentar este cel care se ocupă de reglementarea imunității parlamentare, iar în acest domeniu statul beneficiază de o largă marjă de apreciere. Astfel, crearea excepțiilor la imunitatea parlamentară, în funcție de faptele individuale în fiecare caz, ar submina grav scopul legitim urmărit⁴⁵⁴.

Totuși, din punctul de vedere al compatibilității cu CEDO, „cu cât imunitatea este mai largă, cu atât justificarea ei trebuie să fie mai convingătoare. În cazul în care legătura clară cu activitatea parlamentară lipsește, CtEDO este nevoită să adopte o interpretare mai îngustă a conceptului de

---

⁴⁵⁰ Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, Applications nos. 27756/05 and 41219/07, Judgment of 2 December 2014, § 39. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>

⁴⁵¹ *Ibidem*, § 40.

⁴⁵² *Ibidem*, § 41.

⁴⁵³ Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, Applications nos. 27756/05 and 41219/07, Judgment of 2 December 2014, § 42. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>

⁴⁵⁴ *Ibidem*, § 43.

proportionalitate între scopul urmărit și mijloacele angajate; mai ales în cazul în care limitările asupra dreptului de acces la justiție decurg din decizia unui organ politic. Astfel, în cazul unei dispute personale, nu ar fi corect să i se îngrădească cuiva accesul la justiție doar pe motiv că disputa ar putea avea caracter politic sau ar avea conexiune cu activități politice”⁴⁵⁵.

Raportând principiile generale la circumstanțele din cazul *Urechean și Pavlicenco v. Republica Moldova*, CtEDO a notat că „părțile nu au disputat faptul că dreptul de acces la justiție al reclamantilor a fost îngrădit ca urmare a refuzului instanțelor de judecată de a examina în fond acțiunile în răspundere civilă pentru calomnie împotriva președintelui. De asemenea, părțile au fost de acord că limitarea acestui drept este prevăzută de lege și că ea a urmărit un scop legitim. Pe de o parte, reclamantii consideră că imunitatea de care se bucură Președintele țării trebuie să fie mai îngustă decât cea a deputaților în parlament, însă Guvernul, de cealaltă parte, consideră că aceasta trebuie să fie mai largă. CtEDO nu a fost gata să accepte niciuna dintre aceste poziții. Ea a trebuit să examineze dacă în circumstanțele cauzei a fost asigurat un echilibru just între interesele concurente, adică între interesul public de a proteja libertatea cuvântului președintelui în exercitarea mandatului său și interesul reclamantilor de a avea acces la o instanță care ar soluționa motivat plângerile lor”⁴⁵⁶.

CtEDO a constatat că, potrivit Constituției, Președintele Republicii Moldova se bucură de imunitate. Însă în ceea ce privește opiniile sale, imunitatea nu este absolută; ea acoperă doar opiniile exprimate „în exercitarea mandatului”. În acest sens, CtEDO a notat că excluderea procedurilor pentru tragere la răspundere civilă a șefului statului pentru defăimare constituie o excepție de la regula generală a răspunderii civile pentru opinii calomnioase sau insulte, excepție care este limitată la cazurile în care Președintele țării acționează în exercitarea mandatului⁴⁵⁷.

Pentru CtEDO, „a fost de la sine înțeles că, în general, indiferent de forma de guvernare într-o anumită țară, un șef de stat exercită funcții importante în structura statului. Acesta este și cazul Republicii Moldova, o democrație parlamentară, în care șeful statului joacă un rol important în domenii precum afacerile externe, apărare și promulgarea legilor. Deși, spre deosebire de un deputat, cel puțin în cazul Moldovei, șeful statului nu are sarcina de a se implica activ în dezbateri, CtEDO a apreciat că ar trebui să fie acceptabil într-o societate democratică ca statul să acorde imunitate funcțională șefilor lor de stat, în scopul de a proteja discursul liber în exercitarea funcțiilor și pentru a menține separarea puterilor în stat. Cu toate acestea, fiind o excepție de la

---

⁴⁵⁵ Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, Applications nos. 27756/05 and 41219/07, Judgment of 2 December 2014, § 44. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>

⁴⁵⁶ *Ibidem*, § 41.

⁴⁵⁷ *Ibidem*, § 46.

regula generală de răspundere civilă, o astfel de imunitate trebuie să fi reglementată și interpretată într-o manieră clară și limitativă”⁴⁵⁸.

CtEDO a constatat că dispozițiile constituționale privind imunitatea Președintelui nu definesc limitele imunității împotriva acțiunilor în răspundere civilă pentru calomnie⁴⁵⁹.

În aceste condiții, CtEDO a considerat că instanțele de judecată naționale care sunt sesizate cu acțiuni în tragere la răspundere civilă a Președintelui Republicii Moldova pentru defăimare trebuie să aprecieze dacă declarațiile contestate au fost făcute în exercitarea mandatului. În prezenta cauză, nici prima instanță de judecată, nici a doua nu s-au expus asupra plângerilor reclamanților și nici asupra chestiunii dacă șeful statului și-a exprimat opinia în exercitarea mandatului, ci s-au referit doar la chestiuni sau evenimente legate de „viața publică”⁴⁶⁰.

CtEDO a observat că imunitatea acordată Președintelui Republicii Moldova este perpetuă și absolută. Astfel, reclamanții nu ar fi putut avea acces la justiție, chiar și după expirarea mandatului Președintelui. Mai mult, imunitatea împotriva acțiunilor de tragere la răspundere civilă pentru calomnie nu putea fi ridicată⁴⁶¹.

În vederea consolidării acestei constatări, CtEDO a reținut că „practica judiciară națională privind imunitatea de care se bucură șeful de stat arată că instanțele de judecată s-au bazat pe regula că imunitatea prezidențială acordă o protecție ermetică șefului statului și că este imposibil să clinești imunitatea de care beneficiază acesta împotriva tragerii la răspundere pentru calomnie. Guvernul nu a indicat existența unei alte practici judiciare în afara de cazul reclamanților, în care instanțele de judecată naționale au respins acțiunile îndreptate împotriva șefului statului în temeiul dispozițiilor relevante din Constituție. În niciuna din aceste cauze aduse la cunoștința CtEDO instanțele de judecată nu au încercat să stabilească dacă Președintele Republicii Moldova se afla în exercitarea mandatului atunci când a făcut declarațiile contestate sau dacă existau alte chestiuni de interes public sau personal ce aveau legătură cu obiectul acțiunilor care ar fi justificat examinarea lor în fond”⁴⁶².

În concepția CtEDO, aplicarea regulii imunității în această manieră, fără o examinare detaliată a intereselor concurente, servește la conferirea unei imunități universale șefului statului. CtEDO a considerat că inviolabilitatea și imunitatea universale trebuie evitate⁴⁶³.

---

⁴⁵⁸ Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, Applications nos. 27756/05 and 41219/07, Judgment of 2 December 2014, § 47. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>

⁴⁵⁹ *Ibidem*, § 48.

⁴⁶⁰ *Ibidem*, § 49.

⁴⁶¹ *Ibidem*, § 50.

⁴⁶² Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, Applications nos. 27756/05 and 41219/07, Judgment of 2 December 2014, § 51. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>

⁴⁶³ *Ibidem*, § 52.

Din motivele enunțate mai sus, CtEDO a concluzionat, cu patru voturi la trei, că modul în care a fost aplicată în prezenta cauză regula privind imunitatea constituie o limitare disproporționată a dreptului de acces la justiție al reclamantilor. Prin urmare, a avut loc încălcarea art. 6 § 1 din CEDO⁴⁶⁴.

Pentru încălcarea dreptului de acces la justiție, CtEDO a acordat celui de-al doilea reclamant suma de 3 600 de euro cu titlu de prejudiciu moral și de 5 289,60 de euro cu titlu de costuri și cheltuieli angajate în fața CtEDO. Primul reclamant nu a solicitat prejudicii morale și compensarea cheltuielilor de judecată⁴⁶⁵.

Trei judecători de la CtEDO (printre care și judecătorul din partea Republicii Moldova) nu au fost de acord cu această hotărâre și au formulat o opinie separată. Astfel, în opinia separată se notează că instanțele de judecată naționale au pronunțat actele judecătorești corespunzătoare în cauzele reclamantilor, și anume - încheieri de scoatere de pe rol a cauzelor, din motiv că Președintele Republicii Moldova beneficiază de imunitate și nu poate fi tras la răspundere pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului asupra unor chestiuni sau evenimente din viața publică⁴⁶⁶.

La rândul nostru, constatăm că hotărârea în cauza *Urechean și Pavlicenco v. Republica Moldova* a fost adoptată la limită, cu patru voturi la trei. Susținem opinia majorității, cu precizarea că în această cauză CtEDO a stabilit că refuzul instanțelor naționale de a examina în fond cererile de chemare în judecată privind defăimare, refuz bazat pe interpretarea potrivit căreia Președintele Republicii Moldova s-ar bucura de o imunitate absolută, încalcă dreptul de acces la justiție. Într-adevăr, Președintele Republicii Moldova se bucură de o imunitate funcțională, adică doar în raport cu exercitarea mandatului.

După cazul *Urechean și Pavlicenco v. Republica Moldova*, instanțele de judecată au învățat lecția și au examinat în fond mai multe cereri de chemare în judecată împotriva șefului statului, de exemplu, în cauze ce vizează accesul la informație⁴⁶⁷ sau în cauze ce implică contestarea unor

---

⁴⁶⁴ Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, Applications nos. 27756/05 and 41219/07, Judgment of 2 December 2014, § 55. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>

⁴⁶⁵ Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, Applications nos. 27756/05 and 41219/07, Judgment of 2 December 2014, § 57-62. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>.

⁴⁶⁶ Joint dissenting opinion of judges Šikuta, Pardalos and Grițco in the case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, § 8. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>

⁴⁶⁷ Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 10 noiembrie 2021. Dosarul nr. 3ra-948/21. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=64064

decrete emise de către Președintele Republicii Moldova: de retragere a cetățeniei⁴⁶⁸, de revocare a decretului de numire în funcție de președinte de instanță a unui judecător⁴⁶⁹.

Cu privire la revocarea decretului de numire în funcție de președinte de instanță a unui judecător, într-o speță recentă s-a constatat că „nu există dubii asupra faptului că decretul Președintelui Republicii Moldova (...) privind revocarea decretului de numire a reclamantului în funcția de președinte al Curții de Apel Chișinău este un act administrativ individual defavorabil, care poate fi suspus controlului de legalitate în ordinea contenciosului administrativ; or, această categorie de acte nu este exceptată de la controlul judecătoresc”⁴⁷⁰.

Potrivit primei instanțe, „controlul de legalitate al activității administrative urmărește asigurarea unui echilibru între desfășurarea activității administrative și respectarea drepturilor și libertăților conferite de lege subiecților vizați, în scopul excluderii abuzurilor din partea autorităților statului”⁴⁷¹.

Din această perspectivă, s-a arătat că „în ședința de judecată, reprezentantul Președinției a invocat că „Actualului Președinte al Republicii Moldova i-au devenit cunoscute circumstanțe noi legate de modul de desfășurare a concursului, de care, la momentul adoptării hotărârii respective, membrii Consiliului Superior al Magistraturii nu au ținut cont, ceea ce periclitează grav interesul public, imaginea și încrederea în independența justiției și în asigurarea bunăstării comune. Aceste fapte și circumstanțe cunoscute recent țin de vicierea procedurii de selectare și promovare în cazul judecătorului V.C., din cauza existenței conflictului de interese nedeclarat de către unii membri ai Consiliului Superior al Magistraturii care au participat la luarea deciziei: V.C. avea calitatea de judecător în cauza administrativă privind contestarea hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii prin care a fost eliberat acordul de tragere la răspundere penală a ex-judecătorului M.C., tatăl membrului Consiliului Superior al Magistraturii C.C.-M., iar membrul Consiliului Superior al Magistraturii E.B. avea calitatea de conducător științific al doctorandului V.C.”⁴⁷².

Totuși, instanța de judecată a reținut că „autoritatea publică pârâtă a emis decretul contestat fără a cerceta starea de fapt, în lipsa investigațiilor, studiilor, rapoartelor sau probelor. Instanței de judecată nu i-a fost prezentat niciun înscris care ar fi precedat emiterea decretului. (...)”

---

⁴⁶⁸ Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 7 noiembrie 2018, dosarul nr. 3ra-1241/18. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=47588; Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 22 decembrie 2021, dosarul nr. 2ac-232/21. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=64974

⁴⁶⁹ Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 23 februarie 2022. Dosarul nr. 2ac-27/22. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=65759

⁴⁷⁰ Hotărârea Judecătorei Chișinău, sediul Râșcani, din 31 decembrie 2021. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integrare/pdf/ffb91fa7-0ada-437e-bf4c-da791dc10067

⁴⁷¹ *Ibidem*.

⁴⁷² *Ibidem*.

Reprezentantul autorității publice pârâte a fost în imposibilitate de a explica modul în care circumstanțele expuse în decret au fost constatate, în special data la care a fost inițiată procedura administrativă, data la care au devenit cunoscute circumstanțele invocate în decret, modul în care au devenit cunoscute circumstanțele, actul/probele care confirmă constatările invocate în decret”⁴⁷³.

Prima instanță a constatat că „membrul Consiliului Superior al Magistraturii, E.B., la momentul votării hotărârii de desemnare în calitate de președinte de instanță, nu avea calitatea de conducător științific al doctorandului C.V. În opinia instanței de judecată, în esență, prin constatarea conflictului de interese, autoritatea publică pârâtă, contrar ordinii de drept, își arogă competențele Autorității Naționale de Integritate, fapt inadmisibil”⁴⁷⁴. De asemenea, prima instanță a accentuat că decretul de revocare nu este unul motivat⁴⁷⁵.

În continuare, prima instanță a accentuat că „odată inițiată, procedura administrativă urmează a fi comunicată participanților. Prevederile art. 32 din Codul administrativ obligă autoritatea publică să acționeze într-o manieră în care participanții să poată înțelege fiecare etapă a procedurii, asigurând-le participarea neîngrădită la lucrări. Îndeplinirea acestei sarcini derivă și din art. 70 din Codul administrativ, care impune informarea în scris a participanților despre inițierea procedurii administrative din oficiu, în decursul unui termen rezonabil. La caz, nicio înștiințare cu privire la inițiere, etapele procedurii, accesul la lucrări nu a fost comunicată”⁴⁷⁶.

Nu în ultimul rând, instanța a arătat că „art. 22, 85 și 87 din Codul administrativ garantează destinatarului dreptul de a participa la procedura administrativă, inclusiv la cercetarea stărilor de fapt, de obligația autorității publice fiind asigurarea exercițiului, drept care în speță a rămas nevalorificat și obligație pozitivă a autorității care a rămas neîndeplinită. De asemenea, art. 94 și 118 alin. (1) din Codul administrativ obligă autoritatea publică care înainte de emiterea unui act administrativ individual defavorabil pentru un participant sau înainte de respingerea unui act administrativ individual favorabil, să garanteze dreptul de a fi audiat în legătură cu faptele și circumstanțele relevante pentru actul ce urmează a fi emis. Nici aceste drepturi nu au fost garantate”⁴⁷⁷.

Din aceste considerente, prima instanță a anulat decretul șefului statului de revocare a decretului de numire a unui judecător în calitate de președinte al Curții de Apel Chișinău. Ca efect

---

⁴⁷³ Hotărârea Judecătorei Chișinău, sediul Râșcani, din 31 decembrie 2021. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/ffb91fa7-0ada-437e-bf4c-da791dc10067

⁴⁷⁴ *Ibidem*.

⁴⁷⁵ *Ibidem*.

⁴⁷⁶ *Ibidem*.

⁴⁷⁷ *Ibidem*.

al admiterii acțiunii reclamantului, ultimul s-a considerat repus în funcția administrativă deținută până la emiterea decretului anulat.

Această hotărâre este contestată în fața instanțelor ierarhic superioare. Chiar și așa, această speță consolidează asumția noastră că decretele cu caracter individual ale Președintelui Republicii Moldova sunt acte administrative susceptibile de contestare. De asemenea, la emiterea unor asemenea acte, Președintele Republicii Moldova trebuie să țină cont de exigențele procedurii administrative stipulate în Codul administrativ. Prin urmare, Președintele Republicii Moldova poate răspunde în calitate de pârât în cauzele de contencios administrativ.

Mai mult, șeful statului poate fi tras la răspundere civilă, inclusiv în raport cu discursul discriminatoriu și instigare la ură. În acest sens, facem trimitere la practica Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității.

De exemplu, prin Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității din 25 septembrie 2017, s-a constatat că declarațiile Președintelui Republicii Moldova din cadrul a două emisiuni la două posturi TV (din 12 mai 2017 și, respectiv, din 20 iunie 2017) referitoare la marșurile minorităților sexuale în Chișinău reprezintă o instigare la discriminare pe criteriu de orientare sexuală⁴⁷⁸. Ca rezultat, șeful statului i s-a recomandat să aducă scuze publice pentru afirmațiile discriminatorii și instigatoare la ură pe criteriul de orientare sexuală. Totodată, Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității i-a recomandat șefului statului să dea dovadă de mai multă responsabilitate în pozițiile sale publice și să se abțină de la declarații discriminatorii și instigatoare la ură.

De asemenea, prin Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității din 31 octombrie 2017, s-a constatat că expresia Președintelui Republicii Moldova din cadrul unei conferințe de prese – „(...) *suntem stat. Stat, nu babe de la piață*” – reprezintă o discriminare a femeilor în etate. În consecință, s-a recomandat Președintelui Republicii Moldova să aducă scuze publice pentru afirmațiile discriminatorii la adresa femeilor în etate și să se abțină, pe viitor, de la declarații discriminatorii⁴⁷⁹.

Nu în ultimul rând, prin Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității din 6 aprilie 2020, s-a constatat că expresiile Președintelui Republicii Moldova (diseminate pe *YouTube*) – „*Stimați bărbați de pe dreapta, a venit o doamnă cu inițiativă, da voi, ca niște gentilmeni ce ați făcut? Ați trimis-o mai departe*”, „*cine e deasupra, cine e dedesubt, cine*

---

⁴⁷⁸ Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității din 25 septembrie 2017 (cauza 73/17). Disponibil: http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Decizie_constatare_73_17.pdf

⁴⁷⁹ Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității din 31 octombrie 2017 (cauza 103/17). Disponibil: http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Decizie_constatare_103_2017.pdf

e jertfa” –, reprezintă instigare la discriminare și discurs sexist. Ca rezultat, Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității i-a recomandat Președintelui Republicii Moldova să aducă scuze publice pentru declarațiile sexiste și instigatoare la discriminare prin intermediul aceleiași modalități sau mijloace prin care au fost răspândite. De asemenea, s-a recomandat șefului statului să depună toată diligența și responsabilitatea în pozițiile sale publice și să se abțină pe viitor de la declarații sexiste și instigatoare la discriminare⁴⁸⁰.

Este de accentuat faptul că Președintele Republicii Moldova nu s-a conformat recomandărilor din deciziile ilustrate mai sus. Nu există un mecanism de asigurare a executării acestor decizii. Mai mult, ele au un caracter de recomandare. În asemenea situații, rămâne la îndemână posibilitatea persoanelor ale căror drepturi au fost lezate de a se adresa în instanța de judecată și să ceară inclusiv prejudicii. Spre deosebire de deciziile Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, hotărârile instanțelor de judecată sunt obligatorii (desigur, de la data de la care rămân definitive).

Sumarizând cele menționate mai sus, conchidem că Președintele Republicii Moldova poate avea calitate de pârât în cauze civile și poate fi obligat să repare prejudiciul cauzat prin încălcarea unor drepturi garantate de Constituție. Refuzul instanțelor de judecată de a examina în fond cererile de chemare în judecată, bazându-se pe o pretinsă „imunitate absolută”, sfidează dreptul de acces la justiție. Totodată, atunci când instanțele de judecată trebuie să se pronunțe cu privire la răspunderea civilă a șefului statului, cauza nu trebuie examinată doar din perspectiva dreptului civil/administrativ, ci și a dispozițiilor constituționale, a jurisprudenței Curții Constituționale și a jurisprudenței CtEDO.

5.4. Punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova

Constituția reglementează și situația de punere a Președintelui Republicii Moldova sub acuzare. Așadar, șeful statului poate răspunde pentru acțiunile sau inacțiunile sale prejudiciabile care pot fi încadrate în vreo normă din Codul penal sau din Codul contravențional. Făcând referire la cazul *Tymoshenko v Ucraina* (în acest caz, un fost prim-ministru a fost învinuit de exces de putere și abuz în serviciu în contextul semnării unui contract privind achiziționarea gazelor naturale din Rusia)⁴⁸¹, H. Satzger, F. Zimmermann și M. Eibach afirmă că deciziile luate de înalții

---

⁴⁸⁰ Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității din 6 aprilie 2020 (cauza nr. 34/20). Disponibil: http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Decizie_constatare_34_2020.pdf

⁴⁸¹ Case of *Tymoshenko v. Ukraine*, Application no. 49872/11, Judgment of 30 April 2013. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119382>

demnitari, printre care și Președintele țării, ar putea fi privite și din perspectivă juridico-penală⁴⁸². O asemenea posibilitate nu este exclusă, mai ales atunci când deciziile luate sunt în detrimentul țării, pentru a favoriza anumite persoane sau grupuri de interese.

După această remarcă, reținem că, în conformitate cu art. 81 alin. (3) teza I din Constituție, „Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care săvârșește o infracțiune”.

Acest text denotă existența unei garanții procedurale sau a unei „imunități procedurale” pentru exercitarea urmăririi penale împotriva șefului statului. După D. Nițu, „imunitatea procedurală este fundamentată pe necesitatea de a asigura buna desfășurare a activității șefului de stat. Orice interferență cu desfășurarea atribuțiilor acestei persoane, pe perioada mandatului, poate aduce atingere, datorită poziției funcției sale în ierarhia constituțională, însuși bunului mers al instituției prezidențiale și ordinii constituționale din stat”⁴⁸³. Așadar, exercitarea urmăririi penale împotriva Președintelui Republicii Moldova este însoțită de o garanție – o barieră procedurală – împotriva eventualelor abuzuri.

Din perspectiva naturii juridice, hotărârea Parlamentului de punere sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova nu poate implica aprobarea ordonanței procurorului de punere sub învinuire sau aprobarea rechizitoriului. Aceeași idee a fost avansată și în doctrina de specialitate⁴⁸⁴, precizându-se că „hotărârea Parlamentului are doar semnificația recunoașterii că pentru fapta sau faptele descrise în hotărâre nu va funcționa imunitatea sau, cum preferă autorii de drept constituțional, se ridică imunitatea”⁴⁸⁵.

S-a mai concretizat că între cele două opțiuni este doar o diferență de terminologie, dar se preferă prima variantă, deoarece imunitatea prezidențială există și va exista în continuare⁴⁸⁶, evident, cât durează mandatul Președintelui țării. Există o limită temporară a imunității, la care ne vom referi mai jos. Astfel, s-a menționat că este mai judicios să se aprecieze că, „prin hotărârea adoptată, Parlamentul consideră că fapta sau faptele indicate reprezintă excepții de la instituția imunității, căci, deși această imunitate continuă să existe, în raport cu faptele amintite ea nu va fi incidentă”⁴⁸⁷.

---

⁴⁸² SATZGER, H., ZIMMERMANN, F., EIBACH, M. Does Art. 18 ECHR Grant Protection Against Politically Motivated Criminal Proceedings? Rethinking the Interpretation of Art. 18 ECHR Against the Background of New Jurisprudence of the European Court of Human Rights. În: *European Criminal Law Review*, 2014, iss. 3, pp. 106-112; ZIMMERMANN, F. (ed.). *Criminal Liability of Political Decision-Makers: A Comparative Perspective*. Cham: Springer, 2017, pp. 3-6.

⁴⁸³ NIȚU, D. Imunitatea Președintelui României în dreptul penal. În: *Revista Dreptul*, 2012, nr. 2. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm3tmmzygu4q/imunitatea-presedintelui-romaniei-in-dreptul-penal>

⁴⁸⁴ NIȚU, D. *Imunitatea șefului de stat în dreptul penal*. București: Universul Juridic, 2012, pp. 98-99.

⁴⁸⁵ *Ibidem*, p. 100.

⁴⁸⁶ *Ibidem*.

⁴⁸⁷ *Ibidem*.

Susținem această abordare. Așadar, hotărârea Parlamentului, adoptată conform art. 81 alin. (3) teza I din Constituție, se va răsfrânge în exclusivitate asupra faptelor descrise în ea sau în demersul procurorului, iar dacă se vor descoperi și alte fapte, procurorul va trebui să ceară Parlamentului să adopte o hotărâre și în legătură cu acestea din urmă.

Spre deosebire de legislația altor state (Italia, Slovacia, Finlanda, Cehia, România, Federația Rusă etc.), Președintele Republicii Moldova răspunde penal pentru comiterea oricărei infracțiuni⁴⁸⁸.

Sub acest aspect, se pune problema dacă în sensul art. 81 alin. (3) teza I din Constituție se are în vedere doar infracțiunile prevăzute în Codul penal sau și contravențiile. Punem în discuție această problemă, deoarece în Hotărârea nr. 10 din 10 mai 2016 Curtea Constituțională a statuat că, potrivit art. 72 alin. (3) lit. n) din Constituție, de competența Parlamentului ține reglementarea infracțiunilor, a pedepselor și a regimului executării acestora⁴⁸⁹.

În același timp, Curtea a menționat că „prin reglementarea infracțiunilor și a pedepselor în materie penală urmează a se înțelege și competența reglementării contravențiilor și sancțiunilor contravenționale. Or legea contravențională conține prevederi care indică, de fapt, natura penală a contravențiilor administrative”⁴⁹⁰.

Pornind de la raționamentele invocate în cauza *Ziliberberg v. Moldova* din 1 februarie 2005⁴⁹¹, Curtea Constituțională a constatat că caracterul general al legii contravenționale și scopul pedepsei, care este atât de a pedepsi, cât și de a preveni, sunt suficiente pentru a arăta că sunt aplicabile principiile similare celor două legi: contravențională și penală⁴⁹².

Instanța de control constituțional al țării noastre a reținut că competența exclusivă a legiuitorului de a reglementa care fapte constituie infracțiuni sau contravenții și care pedepse urmează a fi aplicate nu exclude obligativitatea respectării principiului legalității, ce derivă din art. 1 alin. (3) din Constituție, și anume – din principiul constituțional al statului de drept⁴⁹³.

---

⁴⁸⁸ TATARU, Gh. Reflecții asupra răspunderii penale a șefului de stat. În: *Legea și Viața*, 2017, nr. 5(305), pp. 49-52; TATARU, Gh. Temeiurile răspunderii penale a șefului de stat. În: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția a VI-a, Vol. 2, 15 iunie 2017, Chișinău. Chișinău: Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, 2017, pp. 206-209.

⁴⁸⁹ A se vedea § 46 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 10 mai 2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 345 alin. (2) din Codul contravențional (individualizarea sancțiunii) (*Sesizările nr. 26g/2016 și nr. 34g/2016*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 204-205.

⁴⁹⁰ *Ibidem*, § 47.

⁴⁹¹ *Case of Ziliberberg v. Moldova*, Application no. 61821/00, Judgment of 1 February 2005. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68119>

⁴⁹² A se vedea § 48 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 10 mai 2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 345 alin.(2) din Codul contravențional.

⁴⁹³ *Ibidem*, § 49.

La fel, în doctrină contravențiile sunt raportate la noțiunea de „acuzatie în materie penală” din art. 6 CEDO⁴⁹⁴.

Având în vedere aceste constatări, suntem tentați să credem că termenul „infracțiuni” din alin. (3) teza I al art. 81 din Constituție urmează a fi privit în mod autonom. Prin urmare, în sensul acestui articol, trebuie să avem în vedere nu doar infracțiunile *stricto sensu*, ci și contravențiile.

Un exemplu elocvent când Președintele Republicii Moldova ar putea fi tras la răspundere contravențională îl constituie art. 313² (nedeclararea sau nesoluționarea conflictului de interese), art. 330² (încălcarea regulilor de declarare a averii și intereselor personale) și altele din Codul contravențional.

Istoria Republicii Moldova nu cunoaște un caz de aplicare a art. 81 alin. (3) din Constituție.

În aceste condiții, pentru studiul de față considerăm relevant cazul *Haarde v. Islanda*⁴⁹⁵. În acest caz, s-a constatat că reclamantul fusese prim-ministru al Islandei în perioada anilor 2006 și 2009. În decembrie 2008, Parlamentul islandez a instituit o Comisie specială de anchetă pentru a investiga și a analiza colapsul sistemului bancar islandez din octombrie 2008. Ea a mai instituit o Comisie de control parlamentar *ad-hoc* pentru a examina raportul Comisiei speciale de anchetă și pentru a decide dacă au existat motive pentru procedurile de punere sub acuzare. Raportul Comisiei speciale de anchetă le reproșa reclamantului și altor doi foști miniștri că au eșuat să dea un răspuns adecvat la pericolul economic provocat de situația degradantă a băncilor. Comisia de control parlamentar *ad-hoc* a făcut ulterior o propunere de inițiere a unor proceduri de punere sub acuzare în baza căreia Parlamentul a adoptat o rezoluție privind punerea sub acuzare a reclamantului pentru conduită neglijentă. Acesta a mai desemnat un procuror, care era o persoană dintre cele audiate de către Comisia de control parlamentar *ad-hoc*, atunci când a stabilit dacă există motive suficiente pentru punerea sub acuzare⁴⁹⁶.

Reclamantul a fost judecat de o Curte de *impeachment* și condamnat pentru un capăt de acuzare privind neglijența gravă în baza art. 17 din Constituția Islandei coroborat cu secțiunea 8(c) din Legea Islandei privind răspunderea ministerială, pentru eșecul de a organiza întâlniri ministeriale în legătură cu „chestiuni guvernamentale importante” înainte de criză. Acesta nu a fost sancționat cu o pedeapsă, iar statul a acoperit toate cheltuielile de judecată⁴⁹⁷.

---

⁴⁹⁴ TELEKI, C. Due Process and Fair Trial in EU Competition Law. The Impact of Article 6 of the European Convention on Human Rights. În: *Nijhoff Studies in European Union Law*, Volume: 18, Brill, Nijhoff, 2021, pp. 101-128; MAHONEY, P. Right to a fair trial in criminal matters under article 6 ECHR. În: *Judicial Studies Institute Journal*, 2004, pp. 110-11; FURDUI, S. Natura juridică a contravenției din perspectiva jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2014, nr. 3(30), pp. 22-24.

⁴⁹⁵ Case of *Haarde v. Iceland*, Application no. 66847/12, Judgment of 23 November 2017. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178700>

⁴⁹⁶ *Ibidem*, § 7-22.

⁴⁹⁷ *Ibidem*, § 32.

În procesul din fața CtEDO, reclamantul s-a plâns, în baza art. 6 și 7 din CEDO, *inter alia*, că ancheta dinaintea procesului a fost una deficitară, că tribunalul care l-a judecat nu a fost unul imparțial și că prevederile în baza cărora a fost găsit vinovat de o conduită interzisă de legea penală nu erau unele clare și previzibile⁴⁹⁸.

Cu privire la art. 6 din CEDO, care garantează dreptul la un proces echitabil, CtEDO a reiterat că maniera în care trebuia aplicat art. 6 din CEDO în timpul când derula etapa anchetei depindea de caracteristicile speciale ale procedurilor în cauză și de circumstanțele cauzei. În acest caz, niciuna dintre măsurile întreprinse sau niciunul dintre evenimentele care au avut loc în timpul administrării cauzei de către Comisia de control parlamentar *ad-hoc*, Parlament și procuror nu au afectat poziția reclamantului de o manieră care ar fi putut face inechitabile etapele subsecvente ale procedurilor. Nici despre procedurile de dinaintea procesului nu se putea considera că manifestă un asemenea efect, odată examinate ca întreg⁴⁹⁹.

Pentru a ajunge la această concluzie, CtEDO a reținut că (i) nu se putea spune că strângerea probelor înaintea procesului a fost deficitară și în detrimentul reclamantului; (ii) reclamantul a avut posibilitatea să studieze pe larg materialele cauzei și să-și pregătească apărarea și nu a existat niciun indiciu că acestuia sau apărătorului său i s-ar fi oferit informații insuficiente pentru a înțelege capetele de acuzare; (iii) nu a existat nimic care să sugereze că regulile procedurale au fost aplicate de o manieră care a prejudiciat echitatea procesului reclamantului; și (iv) implicarea procurorului în timpul examinării cazului de către Comisia de control parlamentar *ad-hoc* nu a încălcat principiul prezumției de nevinovăție, odată ce rolul său era să stabilească dacă existaseră motive suficiente pentru urmărire și nu a dat nicio declarație în fața publicului sau nu a luat nicio decizie judiciară în acel caz⁵⁰⁰.

Cu privire la susținerea reclamantului potrivit căreia procesul de decizie privind formularea acuzațiilor a fost unul arbitrar și politic, CtEDO a notat că statele contractante au adoptat abordări diferite cu privire la problemele importante și sensibile referitoare la răspunderea penală a membrilor guvernului pentru acte sau omisiuni comise în exercițiul obligațiilor lor oficiale. Nu ținea de CtEDO să impună vreun model particular. Sarcina sa a fost să efectueze un control al circumstanțelor concrete ale cazului în baza capetelor de cerere care i-au fost prezentate⁵⁰¹.

CtEDO a fost conștientă de faptul că scopul cadrelor de nivel constituțional, legislativ și procedural relevante cu privire la acest subiect era să direcționeze la identificarea unui echilibru

---

⁴⁹⁸ A se vedea § 59, § 121. Case of *Haarde v. Iceland*, Application no. 66847/12, Judgment of 23 November 2017. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-178700>

⁴⁹⁹ *Ibidem*, § 77-79.

⁵⁰⁰ *Ibidem*, § 81.

⁵⁰¹ *Ibidem*, § 84.

între răspunderea politică și răspunderea penală și la evitarea riscului impunității și a riscului recurgerii nefondate la procedurile penale, pentru a nu exista riscuri de abuz sau disfuncționalități care trebuiau evitate. Curtea a fost conștientă și de importanța garanției ca procedurile penale să nu fie utilizate eronat în scopul hărțuirii oponentilor politici sau ca instrumente ale conflictului politic. Prin urmare, ea a trebuit să aibă în vedere că standardele necesare ale echității erau menținute, indiferent de caracteristicile speciale ale procedurilor⁵⁰².

Procedurile de punere sub acuzare din cazul reclamantului s-au bazat pe o decizie a Parlamentului. Dintr-o perspectivă comparativă, implicarea parlamentară nu era una atipică în contextul deciziilor cu privire la inițierea de proceduri penale împotriva unui membru al guvernului pentru acte comise în exercițiul funcției sale ministeriale și nu era suficientă în sine să ridice o problemă din perspectiva art. 6 din CEDO, având în vedere faptul că acuzațiile înaintate de către Parlament au fost examinate și judecate de către o instanță de judecată. Mai mult, neglijența reproșată reclamantului vizase o obligație legală obiectivă și nu existase niciun indiciu că decizia Parlamentului de a formula acuzațiile s-a bazat pe informații insuficiente⁵⁰³.

Astfel, CtEDO a decis că, odată ce preferințele partinice ar fi putut juca un rol în cadrul votului parlamentar, procesul care a condus la acuzarea reclamantului nu a fost unul arbitrar sau politic în măsura în care să fie prejudiciat caracterul echitabil al procesului său⁵⁰⁴.

Referitor la independența și imparțialitatea Curții de *impeachment*, CtEDO a reținut că reclamantul s-a plâns că cei opt judecători nespecializați care au stat alături de șapte judecători specializați ai Curții de *impeachment* au fost numiți de către Parlament, care a reprezentat, totodată, autoritatea de urmărire în cazul său. El s-a mai plâns că Parlamentul a interferat cu compunerea instanței în timpul procedurilor, prin prelungirea termenelor judecătorilor nespecializați⁵⁰⁵.

Deși simpatiile politice puteau juca un rol în procesul de numire a judecătorilor nespecializați la Curtea de *impeachment*, CtEDO nu a considerat că acest fapt putea pune probleme legitime cu privire la independența și imparțialitatea lor. În acest sens, ea a notat că, înainte de a participa la prima ședință de judecată, judecătorilor nespecializați li s-a cerut să semneze un jurământ potrivit căruia aveau să acționeze în mod conștiincios și imparțial. Nu s-a demonstrat că judecătorii nespecializați care au judecat cauza reclamantului au recunoscut existența vreunei

---

⁵⁰² A se vedea § 85. Case of *Haarde v. Iceland*, Application no. 66847/12, Judgment of 23 November 2017. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178700>

⁵⁰³ *Ibidem*, § 86.

⁵⁰⁴ *Ibidem*, § 96.

⁵⁰⁵ *Ibidem*, § 104.

afilieri politice cu privire la subiectul în discuție sau că au existat alte legături între aceștia și Parlament, care puteau genera îndoieli referitoare la independența și imparțialitatea lor⁵⁰⁶.

În opinia CtEDO, faptul că judecătorii nespecializați alcătuiau o majoritate nu avusese niciun impact, pentru că reclamantul a fost condamnat cu nouă voturi la șase, unde cinci dintre cei nouă judecători care au stabilit existența vinovăției erau judecători specializați⁵⁰⁷.

De asemenea, CtEDO a notat că decizia Parlamentului de a extinde mandatul judecătorilor nespecializați fusese, în acele circumstanțe, pe deplin justificată. Singura alternativă ar fi fost să se desemneze noi judecători nespecializați. În mod efectiv, aceștia ar fi fost desemnați special pentru acel caz, iar participarea lor ar fi putut genera dubii justificabile privind independența și imparțialitatea lor. Din contra, judecătorii nespecializați care activau deja în cadrul Curții de *impeachment* au fost numiți cu câțiva ani înainte de producerea faptelor relevante ale cazului și înainte ca procedurile împotriva reclamantului să înceapă. Mai mult, au avut loc alegeri parlamentare între timp, iar judecătorii nespecializați în funcție nu au fost numiți de aceeași componență a Parlamentului ca cea care a decis urmărirea reclamantului⁵⁰⁸.

Prin urmare, având în vedere circumstanțele particulare ale cazului și caracterul special al Curții de *impeachment*, CtEDO a concluzionat că nu a existat nimic care să arate că aceasta a eșuat în îndeplinirea cerințelor independenței și imparțialității în baza art. 6 § 1 din CEDO⁵⁰⁹.

În continuare, reclamantul a susținut că incertitudinea privind detaliile acuzațiilor împotriva sa și a argumentelor invocate în sprijinul lor de către urmărire a durat până la sfârșitul procedurilor și i-a acordat Curții de *impeachment* o marjă excesivă de apreciere cu privire la motivele pe care și-a bazat verdictul⁵¹⁰.

CtEDO nu a fost de acord cu acest argument. Ea a reținut că infracțiunea în baza căreia a fost constatată vinovăția reclamantului era descrisă în mod suficient în rechizitoriu și era susținută de pledoariile acuzării în fața Curții de *impeachment*; reclamantul a putut răspunde pe deplin la acuzații, la susținerile și la probele prezentate, iar Curtea de *impeachment* a stabilit pe deplin motivarea factuală și juridică, fără să depășească capetele de acuzare sau o lectură rezonabilă a prevederilor juridice aplicate. Prin urmare, nici procesul din fața Curții de *impeachment*, nici motivarea oferită în hotărârea sa nu au încălcat garanțiile stabilite în art. 6 CEDO⁵¹¹.

---

⁵⁰⁶ A se vedea § 105. Case of *Haarde v. Iceland*, Application no. 66847/12, Judgment of 23 November 2017. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-178700>

⁵⁰⁷ *Ibidem*, § 106.

⁵⁰⁸ *Ibidem*, § 107.

⁵⁰⁹ *Ibidem*, § 108.

⁵¹⁰ *Ibidem*, § 109.

⁵¹¹ *Ibidem*, § 114-119.

Din perspectiva art. 7 din CEDO (conform căruia „Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii”), CtEDO a reținut că art. 17 din Constituția islandeză reprezenta o prevedere de o importanță deosebită în ordinea constituțională, prin faptul că stabilea principii importante privind modul în care trebuie să funcționeze Guvernul, ca organ colegial care are competența rezolvării chestiunilor importante legate de guvernarea statală și elaborarea de politici⁵¹².

Potrivit CtEDO, reclamantul, în calitate de prim-ministru și de șef al Guvernului, era responsabil de asigurarea respectării cerințelor art. 17 din Constituția Islandei. CtEDO a fost de acord cu Curtea de *impeachment* că această prevedere nu putea fi considerată ca fiind lipsită de o claritate suficientă, chiar dacă noțiunea de „chestiuni guvernamentale importante”, cu privire la a cărei neglijare a fost găsit vinovat fostul prim-ministru, putea prezenta, în mod necesar, o problemă de interpretare⁵¹³.

Concluziile trase de către Curtea de *impeachment* cu privire la semnificația care trebuie dată prevederilor relevante și cu privire la aplicarea lor în cazul conduitei reclamantului au fost considerate conforme cu competența sa de a interpreta și a aplica dreptul național, iar infracțiunea pentru comiterea căreia a fost condamnat reclamantul era definită în mod suficient de lege. Prin urmare, în accepțiunea CtEDO, reclamantul a putut să prevadă în mod rezonabil faptul că a sa conduită va atrage răspunderea penală în baza Constituției și a Legii privind răspunderea ministerială⁵¹⁴.

În consecință, CtEDO a decis că nu există o încălcare a art. 7 din CEDO⁵¹⁵.

Deși cazul *Haarde v. Islanda* se referă la tragerea la răspundere penală a unui Prim-ministru, raționamentele CtEDO pot fi aplicate, în modul corespunzător, și în raport cu șefii de stat, inclusiv Președintele Republicii Moldova.

În contextul luării hotărârii de punere sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova este ineluctabilă asigurarea respectării prezumției nevinovăției. În acest sens, limbajul folosit trebuie să fie unul prudent, astfel încât să nu lase să se înțeleagă că persoana este vinovată de infracțiunea imputată. De exemplu, s-a constatat că nu a fost încălcat principiul prezumției nevinovăției în cazul *Filat v. Republica Moldova* din 7 decembrie 2021. Potrivit CtEDO, nici declarațiile Procurorului

---

⁵¹² A se vedea § 128. Case of *Haarde v. Iceland*, Application no. 66847/12, Judgment of 23 November 2017. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-178700>

⁵¹³ *Ibidem*, § 129-130.

⁵¹⁴ *Ibidem*, § 131.

⁵¹⁵ *Ibidem*, § 132.

General, nici cele ale Președintelui Parlamentului din 15 octombrie 2015 (în care s-a ridicat imunitatea) nu încălcaseră dreptul reclamantului de a fi prezumat nevinovat până la constatarea vinovăției sale în mod legal. Afirmațiile expuse de către înalții oficiali în ședința plenară a Parlamentului nu aveau scopul să confirme vinovăția reclamantului, ci să susțină alegațiile făcute de către Procurorul General în fața deputaților, potrivit cărora probele acumulate pe parcursul anchetei justificau ridicarea imunității reclamantului⁵¹⁶.

Considerentele din acest din urmă caz trebuie aplicate, *mutatis mutandis*, și în raport cu adoptarea hotărârii de punere sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova.

După această clarificare, în continuare trebuie să abordăm problema privind limita temporală a imunității șefului statului. În acest sens, „instituția imunității șefului de stat a cunoscut o evoluție remarcabilă, începând cu recunoașterea acesteia ca fiind una absolută, ajungând în prezent a fi destul de limitată, moment reclamat în mare parte de principiul separației puterilor și de sistemul frânelor și contrabalanțelor propriu regimului de organizare democratică a puterii în statul de drept. Aceeași evoluție a fost parcursă de instituția în cauză și la nivel internațional, ultimul secol marcând radical transformarea acesteia”⁵¹⁷.

După această remarcă generală, revenind la problema pusă în discuție, trebuie să clarificăm până când poate fi invocat alin. (3) teza I al art. 81 din Constituție. Aici pot fi profilate două opțiuni:

- 1) imunitatea Președintelui Republicii Moldova este aplicabilă doar pe perioada mandatului;
- 2) imunitatea Președintelui Republicii Moldova este aplicabilă și după încetarea mandatului, însă pentru fapta comisă în perioada mandatului.

Pentru a rezolva această dilemă vom reține că o problemă similară s-a pus și în privința deputaților. În acest sens, a fost sesizată Curtea Constituțională pe calea unei excepții de neconstituționalitate. Autorii excepției de neconstituționalitate, doi avocați, au susținut că prevederile art. 10 alin. (2) din Legea nr. 39 din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament și a art. 94 alin. (2) din Regulamentul Parlamentului (conform cărora „deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimis în judecată pe cauză penală ori contravențională fără încuviințarea prealabilă a Parlamentului după ascultarea sa”) sunt interpretate și aplicate de către organul de urmărire penală și de către instanța de judecată în sensul în care, după demisia deputatului în Parlament, acesta poate fi reținut, arestat,

---

⁵¹⁶ *Affaire Filat c. République de Moldova*, Requête no. 11657/16, Arrêt, 7 décembre 2021. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213915>

⁵¹⁷ TATARU, Gh. *Imunitatea șefului de stat: evoluție, conținut și forme*. Disponibil: <http://sd-vp.info/2016/imunitatea-sefului-de-stat-evolutie-continut-si-forme/>

percheziționat și trimis în judecată, fără încuviințarea Parlamentului, pentru infracțiunile săvârșite în perioada deținerii mandatului, care nu au legătură cu activitatea parlamentară⁵¹⁸.

Sub acest aspect, Curtea Constituțională a observat că, în realitate, autorii excepției de neconstituționalitate nu urmăresc constatarea neconstituționalității dispozițiilor contestate pe calea unui control concret de constituționalitate, ci îi solicită Curții Constituționale mai degrabă stabilirea sensului constituțional al textelor de lege criticate și excluderea unei interpretări neconstituționale din sfera de aplicare a legii⁵¹⁹.

Pornind de la prevederile art. 2 alin. (1) din Constituție, Curtea Constituțională a subliniat că imunitatea parlamentară este concepută ca mijloc de apărare a Parlamentului, în calitatea sa de instituție aleasă în mod democratic, în scopul protecției independenței acestuia de presiunile exterioare și în vederea asigurării pentru membrii săi a posibilității de a se exprima politic și de a-și îndeplini sarcinile în calitate de reprezentanți ai poporului⁵²⁰.

În același timp, s-a făcut apel la Hotărârea nr. 2 din 20 ianuarie 2015, în care Curtea a interpretat inclusiv art. 70 din Constituție, precizând la § 62 că „[fiind] limitată în timp și reglementată de norme specifice, referitoare mai ales la suspendarea cursului prescrierii, imunitatea nu constituie decât un obstacol procedural temporar în calea desfășurării procedurilor penale, obstacol care însă nu anulează pentru partea interesată posibilitatea de soluționare definitivă a litigiului”⁵²¹.

Astfel, Curtea Constituțională a subliniat că întinderea acestei protecții nu poate fi una nelimitată și a amintit, în acest sens, jurisprudența CtEDO, conform căreia „protecția este relativă; este limitată în timp, la durata mandatului parlamentar, realizându-se prin condiționarea dreptului de a cere urmărirea penală pentru fapte săvârșite în exercițiul funcției” (*Kart v. Turcia*, hotărârea din 3 decembrie 2009, § 98)⁵²².

În același sens, într-o altă cauză cu privire la imunitatea Președintelui țării, CtEDO a notat că imunitatea nu este absolută, ci se extinde doar la opiniile exprimate „în exercitarea

---

⁵¹⁸ A se vedea § 11 din Decizia Curții Constituționale nr. 63 din 19 iunie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 76g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 10 alin. (2) din Legea nr. 39 din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament și a articolului 94 alin. (2) din Regulamentul Parlamentului (imunitatea deputatului). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 410-415/142.

⁵¹⁹ *Ibidem*, § 17.

⁵²⁰ *Ibidem*, § 18.

⁵²¹ *Ibidem*, § 19.

⁵²² *Ibidem*, § 20.

mandatului acestuia” (*Urechean și Pavlicenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 2 decembrie 2014, § 46)⁵²³.

De altfel, CtEDO a stabilit în jurisprudența sa principiul conform căruia nu este compatibil cu preeminența dreptului, într-o societate democratică, faptul că un stat poate sustrage de la competența tribunalelor numeroase acțiuni civile și penale și poate exonera de orice responsabilitate grupuri sau categorii extinse de persoane (*Kart v. Turcia*, § 65; *A. v. Regatul Unit*, hotărârea din 17 decembrie 2002, § 63; *Cordova v. Italia (nr. 1)*, hotărârea din 30 ianuarie 2003, § 58)⁵²⁴.

Fiind consecventă cu jurisprudența CtEDO, Curtea Constituțională a menționat că „imunitatea parlamentară începe odată cu validarea mandatului de deputat și încetează la data încheierii mandatului, în cazurile și în condițiile prevăzute de Constituție. Având în vedere rațiunea imunității parlamentare, extinderea sa la probleme care nu au nimic în comun cu funcția publică nu face decât să afecteze gradul de încredere al publicului în sistemul democrației parlamentare”⁵²⁵.

De asemenea, Curtea Constituțională a reiterat că „imunitatea parlamentară nu este decât o adaptare procedurală care nu are ca rezultat scutirea parlamentarului de consecințele propriilor sale fapte penale”⁵²⁶.

Din aceste motive, instanța de control constituțional a Republicii Moldova a conchis că sesizarea privind excepția de neconstituționalitate este nefondată.

Plecând de la aceste raționamente, considerăm că și în cazul șefului statului imunitatea este limitată în timp, doar pe perioada mandatului. Prin urmare, după încetarea mandatului nu mai poate fi invocat art. 81 alin. (3) teza I-a din Constituție.

În altă ordine de idei, potrivit art. 81 alin. (3) teza a II-a din Constituție, „Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii. Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare”.

Dispoziția constituțională referitoare la competență este dezvoltată de Codul de procedură penală. Astfel, în conformitate cu art. 39 pct. 1) din Codul de procedură penală, Curtea Supremă de Justiție judecă în primă instanță cauzele penale privind infracțiunile săvârșite de Președintele Republicii Moldova. În acest context, se formează un complet din trei judecători. Totodată, în baza

---

⁵²³ A se vedea § 21 din Decizia Curții Constituționale nr. 63 din 19 iunie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 76g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 10 alin. (2) din Legea nr. 39 din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament și a articolului 94 alin. (2) din Regulamentul Parlamentului (imunitatea deputatului). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 410-415/142.

⁵²⁴ *Ibidem*, § 22.

⁵²⁵ *Ibidem*, § 23.

⁵²⁶ *Ibidem*, § 24.

art. 437 alin. (1) pct. 3) din Codul de procedură penală, pot fi atacate cu recurs sentințele pronunțate de Curtea Supremă de Justiție. În acest scop, se formează un complet din cinci judecători (alții decât cei care au judecat cazul în calitate de primă instanță).

Concretizăm că lipsa apelului, în cazul sentinței adoptate de către Curtea Supremă de Justiție în baza art. 39 pct. 1) din Codul de procedură penală, nu ridică o problemă. Aceasta deoarece este suficient și un drept de recurs.

În vederea consolidării acestei concluzii, vom reține că „nicio prevedere din Constituție și nici din CEDO nu reglementează dreptul la exercitarea căilor de atac în orice cauză. Sub acest aspect, art. 119 din Constituție stabilește că împotriva hotărârilor judecătorești părțile interesate pot exercita căile de atac „în condițiile legii”. Totodată, art. 2 § 1 din Protocolul nr. 7 la CEDO garantează dreptul persoanei declarate vinovate de comiterea unei infracțiuni de către un tribunal să ceară examinarea „declarației de vinovăție” sau a „condamnării” de către o instanță superioară”⁵²⁷.

Într-adevăr, optica legiuitorului de a institui doar o singură cale de atac (cea de recurs) împotriva sentințelor pronunțate de Curtea Supremă de Justiție în cauzele penale ce îl vizează pe șeful statului, nu reclamă o problemă din perspectiva Constituției sau CEDO. Atât Constituția, cât și CEDO garantează dreptul la dublu grad de jurisdicție. În același timp, considerăm că acest subiect urmează să persiste în atenția noastră, în condițiile în care Curtea Supremă de Justiție se va transforma în Curte de Casație clasică, cu atribuții revizuite, luând în considerare posibila reformă a instanței supreme. În astfel de cazuri s-ar putea discuta de o modificare de competență jurisdicțională și la subiectul expus *supra*. În orice caz, o reformă veritabilă și atotcuprinzătoare a statutului Curții Supreme nu poate fi realizată fără o amendare a Constituției.

Cu privire la limitele recursului în discuție, reținem că „art. 441 din Codul de procedură penală reglementează efectul devolutiv și limitele recursului declarat împotriva hotărârilor judecătorești pentru care nu este prevăzută calea de atac a apelului. Dat fiind faptul că pentru astfel de hotărâri recursul este singura cale ordinară de atac, alin. (2) din același articol prevede că examinarea cauzei nu se limitează doar la motivele de casare prevăzute de art. 444 din Codul de procedură penală. Dimpotrivă, norma contestată obligă instanța de recurs ca, în afara temeiurilor invocate și cererilor formulate de recurent, să examineze întreaga cauză sub toate aspectele”⁵²⁸.

---

⁵²⁷ A se vedea § 25 din Decizia Curții Constituționale nr. 77 din 16 iunie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 1g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 313 alin. (6) din Codul de procedură penală (contestarea încheierilor judecătorului de instrucție [nr. 3]). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 201-207/103.

⁵²⁸ A se vedea § 25 din Decizia Curții Constituționale nr. 100 din 12 iulie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 70g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 441 alin.(2) din Codul de procedură

Rezultă că efectul devolutiv prevăzut la art. 441 alin. (2) este similar efectului devolutiv al instanței de apel prevăzut la art. 409 alin. (2) din Codul de procedură penală care stabilește că instanța de apel este obligată ca, în afară de temeiurile invocate și cererile formulate de apelant, să examineze aspectele de fapt și de drept ale cauzei, fără a înrăutăți situația apelantului. Cu alte cuvinte, legiuitorul a prevăzut că recursul împotriva hotărârilor judecătorești, pentru care nu este prevăzută calea de atac apelul va fi examinat de către instanța de recurs în aceleași condiții ca o instanță de apel⁵²⁹.

Așadar, în contextul examinării recursului împotriva sentințelor pronunțate de Curtea Supremă de Justiție în cauzele penale ce îl vizează pe șeful statului, instanța de recurs trebuie să examineze atât aspectele de fapt, cât și aspectele de drept. În aceste condiții, rezultă că respectiva cale de atac este una efectivă.

Cu privire la efectele sentinței de condamnare a șefului statului, reținem că, în baza art. 81 alin. (3) din Constituție, Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare. În Republica Moldova nu există un asemenea precedent.

În alt context, reținem că, prin Adresa Curții Constituționale nr. 1 din 17 octombrie 2017, s-a subliniat că „actele instanței de contencios constituțional sunt acte oficiale și executorii pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice. Hotărârile interpretative ale Curții Constituționale sunt texte cu valoare constituțională, fiind parte integrantă a Constituției, ele fac corp comun cu dispozițiile pe care le interpretează. Acestea se aplică direct, fără nicio altă condiție de formă. Astfel, nerespectarea hotărârilor Curții Constituționale echivalează cu nerespectarea Constituției și cu desconsiderarea grosolană a elementelor fundamentale ale statului de drept”⁵³⁰.

În același timp, Curtea Constituțională a constatat lipsa instrumentelor coercitive de punere în executare sau de sancționare în cazul neîndeplinirii cu rea-credință a obligațiilor constituționale, ce derivă din prevederile Constituției și din actele Curții Constituționale⁵³¹.

Pentru aceste motive, Curtea Constituțională a considerat necesar ca Parlamentul să reglementeze răspunderea, inclusiv penală, pentru neexecutarea obligațiilor constituționale și a hotărârilor Curții Constituționale⁵³².

---

penală (efectul devolutiv al recursului și limitele lui). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 246-250/129.

⁵²⁹ *Ibidem*, § 26.

⁵³⁰ Adresa nr. 1 la Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte) (*Sesizarea nr. 124b/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 18-26.

⁵³¹ *Ibidem*.

⁵³² *Ibidem*.

Corespunzător, la 25 septembrie 2017, doi deputați au înregistrat în Parlamentul Republicii Moldova Proiectul de Lege nr. 288 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18 aprilie 2002⁵³³. Acest proiect de lege a fost analizat de V. Stati, observând că amendamentele propuse în acest proiect se refereau la completarea art. 320 „Neexecutarea hotărârii instanței de judecată” din Codul penal:

1) a denumirii articolului în cauză – cu cuvintele „sau a hotărârii Curții Constituționale”;

2) a dispoziției de la alineatul (2): după cuvintele „Neexecutarea intenționată sau eschivarea de la executare de către o persoană cu funcție de răspundere a hotărârii instanței de judecată” – cu cuvintele „sau a hotărârii Curții Constituționale”; după cuvintele „precum și împiedicarea executării” – cu cuvântul „acestora”;

3) cu un nou alineat (3) care ar avea următorul conținut: „Neexecutarea intenționată sau eschivarea de la executare de către o persoană cu înaltă funcție de răspundere a hotărârii instanței de judecată sau a hotărârii Curții Constituționale, precum și împiedicarea executării ei, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 850 la 1000 de unități convenționale, sau cu 340 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității, sau cu închisoare de până la 3 ani, în toate cazurile cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani”⁵³⁴.

Adoptarea acestei modificări a art. 320 din Codul penal ar fi stabilit răspunderea penală pentru neexecutarea, de exemplu, a Hotărârii Curții Constituționale din 2013 cu privire la limba română și a altor hotărâri ale Curții Constituționale.

Dar proiectul de lege menționat a fost retras. Prin urmare, constatăm că nu a fost executată Adresa Curții Constituționale nr. 1 din 17 octombrie 2017.

În doctrină s-au formulat mai multe reproșuri pe marginea Proiectului de Lege nr. 288 din 25 septembrie 2017. Printre altele, s-a arătat: din Capitolul XVI „Contravenții ce afectează activitatea autorităților publice” al Codului contravențional face parte art. 317 „Manifestarea lipsei de respect față de instanța de judecată sau față de Curtea Constituțională”⁵³⁵. Prin urmare, rezultă că neexecutarea unei hotărâri a Curții Constituționale poate echivala cu manifestarea lipsei de respect față de Curtea Constituțională. În consecință, în cazul în care nu este executată o hotărâre a Curții Constituționale s-ar putea aplica art. 317 din Codul contravențional. Pe lângă aceasta, ar

---

⁵³³ Proiectul Legii nr. 288 din 25 septembrie 2017 pentru modificarea și completarea Codului penal. Disponibil: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelelegislative/tabid/61/LegislativId/3909/language/ro-RO/Default.aspx>

⁵³⁴ STATI, V. Despre inițiativa legislativă de incriminare a neexecutării hotărârilor Curții Constituționale a Republicii Moldova. În: *Актуальные научные исследования в современном мире*, 2017, Выпуск 11(31), Часть 8, pp. 112-118.

⁵³⁵ *Ibidem*.

putea fi aplicată și o altă formă de răspundere, și anume: răspunderea constituțională (concretizată prin suspendarea și, respectiv, demiterea din funcție).

În ce ne privește, suntem reticenți să susținem inițiativa de a stabili răspunderea penală pentru neexecutarea intenționată a hotărârilor Curții Constituționale de către Președintele Republicii Moldova. Aceasta deoarece hotărârile Curții Constituționale sunt, uneori, reconsiderate de către instanța de control constituțional. Totodată, așa cum s-a reținut în Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020, în caz de neexecutare intenționată a hotărârii Curții Constituționale sau de refuz de îndeplinire a unei obligații/atribuții constituționale, poate exista un alt remediu, și anume: suspendarea și, respectiv, demiterea din funcție a șefului statului. Deși este un remediu rigid și poate chiar anevoios, acesta este reglementat expres de Constituție. În viitor, trebuie de cugetat asupra unor soluții noi.

5.5. Răspunderea Președintelui interimar al Republicii Moldova

Răspunderea Președintelui interimar al Republicii Moldova este reglementată de art. 92 din Constituție. Potrivit acestui articol, „dacă persoana care asigură interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova săvârșește fapte grave, prin care încalcă prevederile Constituției, se aplică articolul 89 alineatul (1) și articolul 91”.

Este de remarcat faptul că, în perioada 2009-2012, Republica Moldova a fost condusă de președinți interimari care ocupau la acea perioadă funcția de președinte de Parlament. Titularii acelei funcții exercitau concomitent atribuțiile și de președinte de legislativ și de președinte interimar. În acest sens, istoria Republicii Moldova nu cunoaște un caz de aplicare a răspunderii președintelui interimar în baza art. 92, cu toate că a existat cel puțin un caz în care un decret al președintelui interimar a fost declarat neconstituțional, adică Curtea Constituțională a constatat că, prin acest act, titularul funcției la acea perioadă și-a depășit competențele și a încălcat nu mai puțin de opt articole din Constituție.⁵³⁶ În orice caz, în privința acestui caz nu a fost inițiată procedura de constatare a faptelor de încălcare a Legii Supreme, iar în privința președintelui interimar nu a fost aplicată răspunderea constituțională.

Conform art. 91 din Constituție, „dacă funcția de Președinte al Republicii Moldova devine vacantă sau dacă Președintele este demis ori dacă se află în imposibilitatea temporară de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Prim-

---

⁵³⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 17 din 12.07.2010 pentru controlul constituționalității Decretului nr. 376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 126-128.

ministru”. Așadar, Președinte interimar de țară poate fi Președintele Parlamentului sau Prim-ministrul.

După V. Zaporojan, „Președintele interimar, ca și Președintele titular, e pasibil de răspundere constituțională pentru fapte intenționate, săvârșite cu rea-voință, ce afectează grav un domeniu al relațiilor sociale”⁵³⁷. Susținem această opinie.

Așadar, din perspectiva răspunderii, există o simetrie juridică între Președintele interimar al țării și cel titular. Odată ce atribuțiile președintelui interimar al statului nu diferă de atribuțiile unui președinte titular, considerăm că răspunderea președintelui interimar este una deplină și pentru faptele care încalcă prevederile Legii Supreme survine răspunderea constituțională. Totodată, este de menționat opinia separată (concordantă) a judecătorului Victor Pușcaș în cadrul examinării constituționalității Decretului nr. 376-V din 24.06.2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice. Cu referire la atribuțiile președintelui interimar, domnul judecător a menționat că Înalta Curte urma să examineze și să se pronunțe în problema privind delimitarea atribuțiilor dintre președintele titular și cel interimar. S-a remarcat, astfel, că președintele interimar nu are nici mandatul poporului, dar nici al parlamentului, iar, având statut provizoriu, persoana care deține interimatul este obligată să se abțină pe perioada interimatului de la exercitarea unor atribuții ce nu sunt de o importanță stringentă pentru societate, având, de asemenea, obligația civică și morală de a nu se implica pe perioada interimatului în probleme controversate și incerte.⁵³⁸ Această poziție a domnului judecător merită atenție, dar totuși suntem de părere că atribuțiile unui președinte interimar nu pot fi limitate în coraport cu cele ale unui șef de stat titular. Exercitarea cu bună-credință a atribuțiilor constituționale și cu respectarea Constituției este o obligație imperativă pentru orice demnitar, iar încălcarea acestor obligații, în special încălcarea Constituției, va fi sancționată în egală măsură.

Un subiect discutat ține de mecanismul de demitere din funcție a președintelui interimar. Interpretând strict norma constituțională, înțelegem că la comiterea faptelor grave este aplicat art. 89 alin. (1) din Constituție, adică suspendarea din funcție prin votul a două treimi din numărul deputaților din Parlament. Dat fiind că alin. (1) art. 89 prevede strict doar procedura de suspendare din funcție prin votul parlamentarilor și urmare a unei interpretări rigide a normei constituționale, distingem că, în acest caz, nu este aplicată procedura stabilită la alin. (3) art. 89 din Constituție, adică desfășurarea referendumului privind demisia președintelui țării.

---

⁵³⁷ NEGRU, B., ZAPOROJAN V., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*, p. 333.

⁵³⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr. 17 din 12.07.2010 pentru controlul constituționalității Decretului nr. 376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 126-128.

Cu privire la această consecutivitate, în literatura juridică s-a subliniat că „este și firesc ca destituirea (a se citi – demiterea – *n.a.*), după suspendare, să se facă prin vot, căci după ce o persoană (...) devine Președinte al țării (fie și interimar), i se aplică regulile de dezinvestire (a se citi – demiterea – *n.a.*) ca și pentru cel titular. În plus, existența referendumului constituie un mijloc de control popular asupra temeiniciei cauzelor invocate pentru demiterea șefului statului”⁵³⁹.

În opoziție, T. Drăganu afirmă că ar fi mult mai simplu ca, îndată ce Parlamentul a suspendat persoana din funcția de Președinte interimar pentru încălcarea gravă a Constituției, să se adopte o hotărâre prin care să fie revocată din funcția deținută⁵⁴⁰.

La aceeași poziție s-a raliat și Șt. Deaconu, precizând că organizarea mai multor referendumuri într-un interval de timp scurt nu ar fi tocmai benefică. Autorul citat a mai notat că demiterea din funcție a Președintelui interimar de țară poate fi făcută și de Parlament, fără a se mai cheltui bani pentru organizarea unui referendum⁵⁴¹.

Raportând aceste opinii la textul Constituției Republicii Moldova, constatăm că, într-adevăr, dacă interimatul funcției de Președinte de țară este asigurat de Președintele Parlamentului, demiterea ultimului conduce, *ope legis*, la încetarea asigurării interimatului de către acesta. Prin urmare, într-o asemenea ipoteză, nu ar mai fi necesară organizarea unui referendum, așa cum prevede art. 89 alin. (3) din Constituție.

Dacă interimatul funcției de Președinte de țară este asigurat de Prim-ministru, demisia Prim-ministrului sau exprimarea votului de neîncredere în raport cu Guvernul va conduce automat atât la demiterea întregului guvern, cât și la încetarea exercitării de către Prim-ministru a interimatului funcției de Președinte de țară.

Susținem opinia autorilor citați *supra*, și considerăm necesar de subliniat că o interpretare rigidă a art. 92 care face referire doar la alin. (1) din art. 89 ar putea crea noi blocaje. Astfel, președintele interimar poate fi demis prin votul Parlamentului, nefiind necesar un referendum de demitere. Această concluzie este una logică din mai multe perspective. Președintele interimar nu a fost ales prin vot universal direct de popor și deci nu i se aplică direct mecanismul de demitere prin referendum. În caz contrar, nici nu ar fi clar câte voturi sunt necesare pentru ca un astfel de referendum să fie considerat valabil. O interpretare mai largă prin care s-ar menționa că este necesar un referendum de demitere este dificil de realizat în practică și costisitor, iar o finalitate ar

---

⁵³⁹ CONSTANTINESCU, M., DELEANU, I., IORGOVAN, A., MURARU, I., VASILESCU, F., VIDA, I. *Constituția României, comentată și adnotată*. București: R.A. Monitorul Oficial, 1992, p. 221.

⁵⁴⁰ DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*. Vol. II. București: Lumina Lex, 2000, p. 307.

⁵⁴¹ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 922.

fi egală cu zero. Mai ales că mecanismul de demitere din funcția de bază, fie președinte de Parlament sau Prim-ministru, este mult mai simplu de realizat.

În același timp, trebuie de remarcat faptul că suspendarea și, respectiv, demiterea din funcție a Președintelui interimar de țară nu conduc, *per se*, la încetarea mandatului de Președinte de Parlament sau de Prim-ministru.

Nu în ultimul rând, trebuie de observat că Legea Supremă a Republicii Moldova nu conține prevederi exprese referitoare la punerea sub acuzare a Președintelui interimar. Totuși, acest fapt nu împiedică să se țină cont de prevederile art. 81 alin. (3) din Constituție și în raport cu Președintele interimar. O asemenea poziție găsim și în literatura juridică⁵⁴².

În perioada 2009-2019, Curtea Constituțională a constatat de șapte ori circumstanțe care au justificat, în opinia Curții, interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova⁵⁴³. Acest lucru poate să genereze insecuritate juridică. În orice caz, cert este faptul că interimatul nu trebuie să se perpetueze. Cu alte cuvinte, interimatul trebuie să fie o excepție, nu o regulă.

5.6 Concluzii la capitolul 5

Ca rezultat al studiului efectuat în capitolul 5, putem formula următoarele *concluzii*:

1) Concepțiile referitoare la răspunderea șefului statului diferă de la țară la țară. Din acest motiv, apelul la dreptul altor state trebuie să se facă în mod prudent. Cât privește Republica Moldova, răspunderea Președintelui țării nu poate fi în afara răspunderii în ipoteza în care a sfidat o normă.

---

⁵⁴² MURARU, I., TĂNĂȘESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a II-a, p. 922.

⁵⁴³ Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 17 septembrie 2009 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 149; Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 20 octombrie 2017 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unui ministru (*Sesizarea nr.137f/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 18-26; Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 2 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului (*Sesizarea nr. 176f/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 33-39; Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 5 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi (*Sesizarea nr.1f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 33-39; Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 24 septembrie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului (*Sesizarea nr. 131f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 377-383; Avizul Curții Constituționale nr. 5 din 10 decembrie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi (*Sesizarea nr. 194f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 513-525; Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de dizolvare a Parlamentului și de stabilire a datei alegerilor parlamentare anticipate (*Sesizarea nr. 113f/2019*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 209-216 (revizuit și anulat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 16 din 15 iunie 2019).

2) Suspendarea din funcție are o conexiune cu demiterea din funcție. Suspendarea din funcție este o etapă premergătoare demiterii din funcție.

3) Suspendarea din funcție a șefului statului poate opera în ipoteza comiterii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției. Dar Constituția nu definește noțiunea de „faptă gravă” și ar fi dificil de stabilit într-o listă exhaustivă faptele considerate a fi grave. Cert este că încălcarea trebuie să vizeze o prevedere constituțională.

4) A existat o practică conform căreia neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte reprezintă o încălcare gravă a Constituției, iar această circumstanță ar da temei pentru suspendarea Președintelui Republicii Moldova și instituirea interimatului. Suspendarea și, respectiv, instituirea interimatului se făceau pentru o perioadă relativ scurtă, mai exact, pentru îndeplinirea unei obligații constituționale, cum ar fi: emiterea decretului de numire în funcție a unor miniștri, emiterea decretului de promulgare a unor legi. Această practică a luat sfârșit ca urmare a Hotărârii Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020.

5) Cazul *Paksas v. Lituania* poate servi ca precedent pentru mai multe țări în contextul stabilirii consecințelor ce derivă din demiterea șefului statului. În acest sens, concluzia principală pe care o putem trage rezidă în faptul că este inadmisibilă instituirea unei interdicții pe viață de a participa la alegeri prezidențiale/parlamentare impuse persoanelor demise anterior pentru o încălcare gravă a Constituției.

6) Acordarea șefului statului a unei imunități absolute conduce la încălcarea art. 6 CEDO, fapt reținut în cazul *Urechean și Pavlicenco v. Republica Moldova*.

7) Șeful statului poate fi tras la răspundere civilă, inclusiv în raport cu discursul discriminatoriu și instigare la ură. Acest lucru îl confirmă practica Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității.

8) Atunci când instanțele de judecată trebuie să se pronunțe cu privire la repararea prejudiciului de către șeful statului, cauza nu trebuie examinată doar din perspectiva dreptului civil/administrativ, ci și a dispozițiilor constituționale, a jurisprudenței Curții Constituționale și a jurisprudenței CtEDO.

9) Există o garanție procedurală sau o „imunitate procedurală” pentru exercitarea urmăririi penale împotriva șefului statului. Esența ei constă în faptul că, în conformitate cu alin. (3) teza I al art. 81 din Constituție, „Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care săvârșește o infracțiune”.

10) Hotărârea Parlamentului, adoptată conform alin. (3) teza I al art. 81 din Constituție, se va răsfrânge în exclusivitate asupra faptelor descrise în ea sau în demersul procurorului, iar dacă

se vor descoperi și alte fapte imputate șefului statului, procurorul va trebui să ceară Parlamentului să adopte o hotărâre și în legătură cu acestea din urmă.

11) Opțiunea legiuitorului de a institui doar o singură cale de atac (cea de recurs) împotriva sentințelor pronunțate de Curtea Supremă de Justiție, în cauzele penale ce îl vizează pe șeful statului, nu reclamă o problemă din perspectiva Constituției sau a CEDO.

12) În contextul examinării recursului împotriva sentințelor pronunțate de Curtea Supremă de Justiție, în cauzele penale ce îl vizează pe șeful statului, instanța de recurs trebuie să examineze atât aspectele de fapt, cât și aspectele de drept. În aceste condiții, rezultă că respectiva cale de atac este una efectivă. O posibilă revizuire a acestui concept ar putea avea loc în cazul unei posibile reforme a Curții Supreme de Justiție, prin transformarea acesteia în Curte de Casație, dar numai după o intervenție respectivă și în Legea Supremă.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Finalizând studiul asupra Răspunderii constituționale a Președintelui Republicii Moldova, sunt rezumate mai multe idei generale care conturează esența acestei instituții.

Menționăm că în rezultatul cercetării întreprinse în cadrul respectivei lucrări a fost redată contribuția personală și, ca urmare, pot fi sistematizate în următoarele teze: 1) au fost investigate viziunile și abordările doctrinare cu privire la răspunderea constituțională a Președintelui țării (capitolul 1, paragraful 1.1); 2) s-au stabilit premisele care determină locul și rolul Președintelui Republicii în sistemul autorităților publice (capitolul 1, paragraful 1.2); 3) s-a determinat coraportul dintre responsabilitate și răspundere constituțională a Președintelui Republicii Moldova (capitolul 2, paragraful 2.2); 4) s-a reconceptualizat noțiunea de „răspundere constituțională a șefului statului”, pledând pentru o abordare mai largă a conceptului (capitolul 2, paragraful 2.2); 5) au fost cercetate faptele și temeiurile pentru tragerea șefului statului la răspundere constituțională (capitolele 3, 4); 6) au fost identificate și analizate formele răspunderii constituționale a Președintelui Republicii Moldova (capitolul 5); 7) s-au conturat particularitățile și limitele răspunderii constituționale a Președintelui interimar al țării (capitolul 5, paragraful 5.5); 8) s-au identificat mai multe blocaje instituționale generate de acțiunile/inacțiunile șefului statului și s-au prezentat soluții pentru remedierea acestora (capitolele 3, 4); 9) au fost identificate unele inadvertențe normative și s-au prezentat propuneri *de lege ferenda* (capitolele 3, 4 și 5).

Problema științifică importantă, soluționată ca urmare a obținerii rezultatelor punctate mai sus, se exprimă în fundamentarea concepției de interpretare a normelor ce vizează răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova fără a se încălca Constituția, această fundamentare având ca efect identificarea mai multor curențe și, corelativ, înaintarea unor soluții, astfel fiind creată baza teoretică necesară pentru a aplica în mod corect normele ce vizează răspunderea șefului statului, și a îmbunătăți calitatea acestora.

Problema științifică importantă a fost demonstrată prin concluziile care au fost elaborate în baza ipotezei de cercetare. Astfel, **concluziile generale** sunt următoarele:

1) Pentru a determina locul și rolul Președintelui Republicii în sistemul autorităților publice are relevanță nu atât modul de alegere a acestuia (prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat sau de către Parlament), cât atribuțiile șefului statului conferite de Constituție. Odată ce Președintele Republicii Moldova este, în prezent, ales de către popor, așteptările față de acesta sunt mai înalte în raport cu șefii statului care au fost aleși de către Parlament. Considerăm că Președintele Republicii Moldova, în calitatea sa de șef al statului, chiar dacă are mai multe atribuții

de ordin executiv și poate fi considerat exponent al acesteia, totuși, date fiind competențe în raport cu celelalte puteri în stat, urmează să fie plasat în afara celor trei puteri și să-i fie atribuit un statut de mediator neutru între puteri (capitolul 1, paragraful 1.2).

2) Ar fi oportun să se prevadă o soluție pentru situația în care Președintele Republicii Moldova nu-și exercită în termen atribuția de convocare a Parlamentului nou-ales, similar cum este reglementat în alte state (de exemplu, în Lituania) (capitolul 3, paragraful 1.1).

3) Faptul sesizării Curții Constituționale de către șeful statului nu reprezintă un impediment pentru promulgarea legii. Prin urmare, este posibil ca o lege neconstituțională să producă efecte juridice. Pentru a se evita o asemenea situație, se impune perfecționarea normei constituționale ce vizează promulgarea legilor (capitolul 3, paragraful 1.1, precum și articolele „Promulgarea legilor de către Președintele Republicii Moldova”. În: Revista „Studii Juridice Universitare”, ULIM, 2022, nr. 2, pp. 183-194; „Dreptul la inițiativă legislativă al Președintelui Republicii Moldova”. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”, ediția a VIII-a, 25 februarie 2022, Chișinău. Chișinău: AAP, Print-Caro, 2022, pp. 336-340).

4) La data emiterii Decretului de către Președintele Republicii Moldova privind dizolvarea Parlamentului nu trebuie să existe stare de urgență, de asediu sau de război. Însă această condiție nu este obligatorie la data când Curtea Constituțională pronunță Avizul privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. Contează data emiterii Decretului privind dizolvarea Parlamentului, nu data constatării de către Curtea Constituțională a circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. Pentru a se evita interpretările divergente, ar fi oportun de specificat acest lucru în Constituție (capitolul 3, paragraful 1.1, precum și articolul „Dizolvarea Parlamentului – atribuție a Președintelui Republicii Moldova”. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. Vol. 8, Partea a 2-a, 4 iunie 2021, Cahul. Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2021, pp. 147-153).

5) Constituția Republicii Moldova nu precizează prin care act Președintele Republicii Moldova aduce, neîntârziat, la cunoștința Parlamentului despre măsurile întreprinse pentru respingerea agresiunii. Ar trebui de stabilit expres în Constituție că este vorba de un mesaj (capitolul 4, paragraful 4.1, precum și articolul „Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul apărării”. În: Anale științifice al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2023, nr. 16, pp. 327-336).

6) Actualmente, dacă Președintele Republicii Moldova refuză să numească, la propunerea repetată a Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului, șeful statului nu va putea fi suspendat. Pentru depășirea acestor situații, este imperioasă modificarea art. 98 alin. (6) din Constituție

(capitolul 3, paragraful 3.2, precum și articolul „*Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova la numirea Guvernului*”. În: „*Studia Universitatis Moldaviae*”. Seria „Științe sociale”, Universitatea de Stat din Moldova, 2022, nr. 8, pp. 211-216).

7) În ipoteza în care Președintele Republicii Moldova refuză în mod repetat numirea în funcție a unor judecători, ar trebui să se prevadă o posibilitate a Consiliului Superior al Magistraturii de a face acest lucru, astfel încât să fie evitate blocajele (capitolul 4, paragraful 4.2).

8) Articolul 88 lit. i) din Constituție conține o inadvertență. În special, este vorba de sintagma „ce contravin legislației”. Hotărârile și ordonanțele Guvernului care ar contraveni legislației pot constitui obiect al controlului de legalitate în ordinea contenciosului administrativ și în condițiile specificate de Codul administrativ. De competența Curții Constituționale țin hotărârile și ordonanțele Guvernului care ar contraveni Constituției. Totodată, precizarea în art. 88 lit. i) din Constituție a datei până când va avea loc suspendarea este, în opinia noastră, inutilă, deoarece este evident că de la data pronunțării Curții Constituționale va înceta suspendarea respectivă. Această mențiune o poate face și Curtea Constituțională în actul pe care îl va pronunța (capitolul 4, paragraful 4.2).

9) Practica de suspendare a Președintelui Republicii Moldova și, respectiv, instituirea interimatului a fost o soluție promptă care putea remedia blocajul instituțional. Această practică a fost reconsiderată de către Curtea Constituțională, din motiv că ea nu avea suport normativ în prevederile constituționale. Prin urmare, în teza de doctorat am propus alte remedii, care implică amendarea Constituției (capitolul 5, paragraful 5.1).

10) Este oportun ca hotărârea adoptată prin referendum republican referitoare la demiterea șefului statului să intre în vigoare după ce Curtea Constituțională a confirmat rezultatele referendumului (capitolul 5, paragraful 5.2).

11) Președintele Republicii Moldova se bucură de o imunitate funcțională și care este limitată în timp, adică doar în raport cu exercitarea mandatului și doar pentru actele emise, acțiunile întreprinse în perioada mandatului. Interpretarea, potrivit căreia șeful statului s-ar bucura de o imunitate absolută, eludează garanțiile art. 6 CEDO (capitolul 5, paragraful 5.3).

12) Termenul „infrațiuni” din alin. (3) teza I al art. 81 din Constituție urmează a fi privit în mod autonom. Prin urmare, în sensul acestui articol trebuie să avem în vedere nu doar infrațiunile *stricto sensu*, ci și contravențiile. Concluzia se bazează și pe practica CtEDO (capitolul 5, paragraful 5.4).

Concluziile redate *supra* reflectă contribuțiile personale la o abordare mai aprofundată a temei tezei de doctor. Totodată, aceste concluzii ne permit să înaintăm următoarele **RECOMANDĂRI:**

1) Completarea art. 63 alin. (2) „Durata mandatului” din Constituția Republicii Moldova cu următorul text: „În cazul în care Președintele Republicii nu convoacă Parlamentul, membrii Parlamentului se vor întruni în ziua ulterioară expirării perioadei de 30 de zile de la alegeri”.

2) Expunerea prevederii de la alin. (4) art. 85 „Dizolvarea Parlamentului” din Constituția Republicii Moldova în următoarea redacție: „(4) Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele șase luni ale mandatului Președintelui Republicii Moldova, și nici dacă la data emiterii decretului privind dizolvarea Parlamentului era declarată stare de urgență, de asediu sau de război.”

3) Completarea alin. (3) art. 87 „Atribuții în domeniul apărării” din Constituția Republicii Moldova cu expresia „printr-un mesaj” care să urmeze după cuvântul „Parlamentului”.

4) Reformularea dispoziției de la lit. i) art. 88 „Alte atribuții” din Constituție după cum urmează: „suspendă hotărârile și ordonanțele Guvernului, care ar contraveni Constituției, și sesizează Curtea Constituțională”.

5) Expunerea art. 93 „Promulgarea legilor” din Constituția Republicii Moldova în următoarea redacție:

„(1) Președintele Republicii Moldova promulgă legile în termen de cel mult 14 zile de la primire.

(2) Înainte de promulgare, Președintele Republicii Moldova poate cere, în cazul în care are obiecții, printr-un demers scris, Parlamentului, o singură dată, reexaminarea legii.

(3) Dacă Președintele Republicii Moldova a cerut reexaminarea legii ori dacă s-a cerut verificarea constituționalității ei, promulgarea legii se face în cel mult zece zile de la primirea legii adoptate după reexaminare sau de la pronunțarea hotărârii Curții Constituționale, prin care i s-a recunoscut constituționalitatea. Dacă Președintele Republicii Moldova nu a promulgat legea în termenul indicat de acest alineat, atunci ea va fi promulgată de către Președintele Parlamentului.”.

6) Completarea alin. (6) art. 98 din Constituție cu următorul text: „Președintele Republicii Moldova poate respinge motivat o singură dată candidatura propusă de către Prim-ministru. Dacă Președintele Republicii Moldova refuză să numească, la propunerea repetată a Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului, Prim-ministrul va emite decretul de numire”.

7) Completarea alin. (2) art. 116 din Constituție cu următorul text: „În cazul în care Președintele Republicii Moldova refuză în mod repetat să numească candidatura propusă, Consiliul Superior al Magistraturii va emite actul de numire a persoanei vizate în funcția de judecător”.

8) Redarea conținutului alin. (2), teza a III-a, art. 208 din Codul electoral, după cum urmează: „Hotărârea intră în vigoare la data validării rezultatelor referendumului de către Curtea Constituțională”.

Implementarea acestor recomandări ar avea un *impact* asupra: domeniului științific – prin reconceptualizarea răspunderii constituționale a șefului statului; domeniului normativ – prin oferirea unor soluții menite să evite blocajele instituționale generate de Președintele Republicii Moldova; domeniului jurisprudențial – prin evitarea pronunțării unor hotărâri divergente; domeniului economic – prin evitarea organizării unor scrutine electorale costisitoare.

În perspectivă, autorul își va concentra atenția pe (problemele rămase nerezolvate):

➤ studierea oportunității schimbării rolului șefului statului în raport cu puterile statului, fie în vederea consolidării rolului de mediator neutru, fie în vederea consolidării unor atribuții de ordin executiv pe măsura așteptărilor cetățenilor (de exemplu, de a participa și a prezida ședințele Guvernului etc);

➤ excluderea posibilității de a se acorda a grațiere individuală persoanelor care au comis infracțiuni atunci când exercitau o funcție de demnitate publică;

➤ analiza teoretică a oportunității implementării și viabilității în Republica Moldova a modelului elvețian referitor la instituția prezidențială (prin rotație de către unul dintre membrii cabinetului de miniștri);

➤ studierea minuțioasă a experienței internaționale, a noilor tendințe cu privire la rolul șefului statului în contextul proceselor de integrare în comunitatea europeană.

BIBLIOGRAFIE

1. ARAMĂ, E. Cunoștințele teoretice și evitarea interpretărilor defectuoase, contrare Constituției. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național: Culegere a comunicărilor*, vol. I (1-2 octombrie 2019, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2019, pp. 30-35. ISBN 78-9975-149-79-2.
2. ARAMĂ, E. Independență fără responsabilitate este incompatibilă cu democrația constituțională. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”*. Științe juridice și economice (10-11 noiembrie 2021, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2021, pp. 121-124. ISBN 978-9975-62-472-5.
3. ARAMĂ, E., CIOBANU, R. *Metodologia dreptului. Sinteze pentru seminar*. Chișinău: CEP USM, 2011. 166 p. ISBN 9975710956.
4. ARSENI, A. *Forma de guvernământ – organizare instituțională a puterii de stat* [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/10751/forma-de-guvernament-organizare-institutionala-a-puterii-de-stat.html>
5. ARSENI, A. *Supremația Constituției și raporturile dintre ramurile puterii* [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/11117/suprematia-constitutiei-si-raporturile-dintre-ramurile-puterii.html>
6. ARSENI, A. Șeful de stat – garanții de realizare a mandatului: concept teoretico-practic. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 3(90), pp.13-16. ISSN 1811-0770.
7. ARSENI, A. *Legitimitatea puterii de stat: fenomen complex și indispensabil societății umane contemporane: Autoreferatul tezei de doctor habilitat în drept*. Chișinău, 2014 [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/24104/>
8. ARSENI, A. Angajarea răspunderii guvernului – metodă de „intervenție” în funcția legislativă a statului. În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr. 5, pp. 2-7. ISSN 1811-0770.
9. ARSENI, A. Răspunderea constituțională a guvernanților – legitimitate și oportunitate. În: *Revista Națională de Drept*, 2018, nr. 1-3(207-209), pp. 3-15. ISSN 1811-0770.
10. ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. 2. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău, CEP-USM, 2022. 281 p. ISBN 978-9975-149-62-4.
11. Adresa Curții Constituționale nr. JCC-06/17a din 12 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 126-128/17.
12. Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 26 decembrie 2000 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 163-165/49.

13. Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 12 iunie 2009 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 103.
14. Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 17 septembrie 2009 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 149.
15. Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 21 septembrie 2010 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 179-181.
16. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 22 septembrie 2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican (*Sesizarea nr. 48c/2014*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 325-332.
17. Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 20 octombrie 2017 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unui ministru (*Sesizarea nr. 137f/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 18-26.
18. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 2 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului (*Sesizarea nr. 176f/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 33-39.
19. Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 5 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi (*Sesizarea nr.1f /2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 33-39.
20. Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 24 septembrie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului (*Sesizarea nr. 131f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 377-383.
21. Avizul Curții Constituționale nr. 5 din 10 decembrie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi (*Sesizarea nr. 194f/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 513-525.
22. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației

- constituționale de dizolvare a Parlamentului și de stabilire a datei alegerilor parlamentare anticipate (*Sesizarea nr. 113f/2019*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 209-216 (revizuit și anulat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 16 din 15 iunie 2019).
23. Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 3 decembrie 2020 la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției (sistemul judecătoresc [4]) (*Sesizarea nr. 155c/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 344-351.
24. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 aprilie 2021 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 108-110.
25. *Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova și actele emise întru exercitarea lor* [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-constitutional/capitolul-24-atributiile-presedintelui-republicii-moldova-si-actele-emise-intru-exercitarea-lor/#_ftnref4
26. *Affaire Filat c. République de Moldova*, Requête no. 11657/16, Arrêt, 7 décembre 2021 [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213915>
27. BALTAG, D. *Teoria răspunderii și a responsabilității juridice*. Chișinău: ULIM, 2007. 440 p. ISBN 978-9975-920-49-0.
28. BALABAN, M. Aspecte comparative privind suspendarea și încetarea mandatului Președintelui în Republica Moldova și alte state. În: *Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală* (8-9 decembrie 2021, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 76-82. ISBN 978-9975-159-32-6.
29. BALABAN, M. Aspecte comparative privind suspendarea și încetarea mandatului Președintelui în Republica Moldova și în alte state. În: *Metodologii contemporane de cercetare și evaluare, Drept*, (22-23 aprilie 2021, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2021, pp. 14-20. ISBN 978-9975-159-16-6.
30. BALABAN, M. Reflecții conceptuale privind răspunderea șefului de stat: formele răspunderii. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale. „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”*: Vol. II (8-9 decembrie 2022, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2023, pp. 29-37. ISBN 978-9975-62-531-9.
31. BUGA, L., NICOLAEVICI, I. *Evoluția instituției șefului statului în Republica Moldova* [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/679-689.pdf
32. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1. Republicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 78.

33. Constituția Elveției [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/constituc5a3ia-federalc483-a-confederac5a3ieielvec5a3iene-romanian.pdf>
34. Constituția Lituaniei [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/LT>
35. Constituția României [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/RO>
36. Constituția Ungariei [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/HU>
37. Constituția Greciei [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/EL>
38. Constituția Suediei [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/SE>
39. Constituția Statelor Unite ale Americii [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <http://constitutionus.com/>
40. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298 din 24 iulie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54- 55/502.
41. Convenția europeană cu privire la cetățenie (Consiliul Europei, Strasbourg, 6 noiembrie 1997) [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/37145>
42. Codul contravențional al Republicii Moldova, 218 din 24 octombrie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6. Republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 78-84.
43. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129. Republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74.
44. Codul electoral nr. 325 din 8 decembrie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 426-427.
45. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110. Republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 248-251.
46. COSTACHI, Gh., HLIPCĂ, A. Unele probleme privind răspunderea în dreptul constituțional. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 8(95), pp. 23-28. ISSN 1811-0770.
47. COSTACHI, Gh., MURUIANU, I. Delictul constituțional ca temei al răspunderii constituționale. În: *Jurnalul Juridic Național: teorie și practică*, 2014, nr. 4, pp. 56-64. ISSN 2345-1130.

48. CREANGĂ, I. *Curs de drept administrativ*. Vol. I. Chișinău: Epigraf, 2003. 334 p. ISBN 9975-903-67-3.
49. CHELARU, I. Considerații referitoare la procedura parlamentară a reexaminării legilor din inițiativa Președintelui României. În: *Revista Dreptul*, 2016, nr. 6 [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm3tambxgy4a/consideratii-referitoare-la-procedura-parlamentara-a-reexaminarii-legilor-din-initiativa-presedintelui-romaniei>
50. CÂRNAȚ, T. *Drept constituțional și instituții politice*. Partea a II-a. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2020. 512 p. ISBN 978-9975-4069-3-2.
51. COSTIN, M. O încercare de definire a noțiunii răspunderii juridice. În: *Revista Română de Drept*, 1970, nr. 5, pp. 81-83. ISSN 0035-0435.
52. CUZNEȚOV, Al. Răspunderea juridică – modalitate social-juridică a realizării dreptului. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 6-7, 2011, pp. 14-17. ISSN 1811-0770.
53. CONSTANTINESCU, M., DELEANU, I., IORGOVAN, A., MURARU, I., VASILESCU, F., VIDA, I. *Constituția României, comentată și adnotată*. București: R.A. Monitorul Oficial, 1992. 320 p. ISBN 973-567-017-8.
54. COSTEA, V.-A. Amnesty and Pardon. Constitutional models on protecting the rule of law and the rights of convicted persons. În: *Constitutional Law Review*, 2019, no. 1, pp. 25-42. ISBN 2457-875401901.
55. CRESPO, A.M. Impeachment as Punishment. În: *Harvard Law & Policy Review*, 2019, vol. 13, issue 2, pp. 579-592. ISSN 1935-2077.
56. Case of *Haarde v. Iceland*, Application no. 66847/12, Judgment of 23 November 2017 [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178700>
57. Case of *Paksas v. Lithuania* [GC], Application no. 34932/04, Judgment of 6 January 2011 [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102617>
58. Case of *Thiam v. France*, Application no. 80018/12, Judgment of 18 October 2018 [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187219>
59. Case of *Ramadan v. Malta*, Judgment of 21 June 2016 [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163820>
60. Case of *K2 v. the United Kingdom*, Decision of 7 February 2017 [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172143>
61. Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*, Applications nos. 27756/05 and 41219/07, Judgment of 2 December 2014 [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>

62. Case of *Urechean and Pavlicenco v. the Republic of Moldova*. Joint dissenting opinion of judges Šikuta, Pardalos and Grițco [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148267>
63. Case of *Manole and Others v. Moldova*, Application no. 13936/02, Judgment of 17 September 2009 [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94075>
64. Case of *Tymoshenko v. Ukraine*, Application no. 49872/11, Judgment of 30 April 2013. [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119382>
65. Case of *Ziliberberg v. Moldova*, Application no. 61821/00, Judgment of 1 February 2005. [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68119>
66. DASCĂLU, C.I. Aspecte de drept comparat referitoare la grațierea individuală, între constrângere constituțională și prerogativă discreționară a șefului statului. În: *Revista Dreptul*, 2012, nr. 3, pp. 212-220. ISSN 1018-0435.
67. DĂNIȘOR, D.C. Șeful statului ca putere neutră. În: *Revista Dreptul*, 2018, nr. 6. [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm3dqmjxgmzq/seful-statului-ca-putere-neutra>
68. DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*. Vol. II. București: Lumina Lex, 2000. 380 p. ISBN 895676757.
69. DRAGHICI, P. *Faptul juridic civil cauzător de prejudicii*. Craiova: Editura Universitară, 1999, p. 41. Citat după: GHERMAN, I. *Răspunderea juridică civilă* [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/7404/4-5_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y
70. Decizia Curții Constituționale nr. 1a din 26 februarie 1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 40-41/18.
71. Decizia Curții Constituționale nr. 5 din 18 mai 2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 57-58/23.
72. Decizia Curții Constituționale nr. 125 din 15 decembrie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 118b/2017 privind interpretarea unor prevederi din articolele 75 alin.(1) și 88 din Constituție (problemele supuse referendumului). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 95-104.
73. Decizia Curții Constituționale nr. 34 din 19 aprilie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 39g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 79 alin. (1) și (2) din Legea cu privire la Procuratură (controlul judiciar al hotărârilor emise de către Consiliul Superior al Procurorilor). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 256-265.

74. Decizia Curții Constituționale nr. 63 din 19 iunie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 76g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 10 alin. (2) din Legea nr. 39 din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament și a articolului 94 alin. (2) din Regulamentul Parlamentului (imunitatea deputatului). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 410-415/142.
75. Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 31b/2020 privind interpretarea prevederilor articolelor 77 și 86 coroborate cu articolele 2, 6, 96 și 101 din Constituție (atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239/143.
76. Decizia Curții Constituționale nr. 77 din 16 iunie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 1g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 313 alin. (6) din Codul de procedură penală (contestarea încheierilor judecătorului de instrucție [nr. 3]). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 201-207/103.
77. Decizia Curții Constituționale nr. 79 din 17 iunie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 15g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din punctul 104 alin. (2) din Regulamentul circulației rutiere, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 357 din 13 mai 2009 (interdicția deplasării pe drumurile publice, pe timp de noapte, a autovehiculelor care au volanul amplasat pe partea dreaptă a axei longitudinale). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 208-216.
78. Decizia Curții Constituționale nr. 100 din 12 iulie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 70g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 441 alin.(2) din Codul de procedură penală (efectul devolutiv al recursului și limitele lui). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 246-250/129.
79. Decizia Curții Constituționale nr. 103 din 29 august 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 35a/2023 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 824 din 10 februarie 2023 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și a Hotărârii Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 pentru aprobarea Programului de activitate și acordarea votului de încredere Guvernului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 362-363.
80. Decizia Curții Constituționale a României nr. 88 din 20 ianuarie 2009 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 52 și art. 53 din Legea nr. 29/2000 privind sistemul național de decorații al României și ale art. 17-19 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 11/1998 privind reinstituirea Ordinului național Steaua României. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 131.

81. Decizia Curții Constituționale a României nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României. În: *Monitorul Oficial al României*, 2011, nr. 440.
82. Decizia Curții Constituționale a României nr. 63 din 13 februarie 2018 referitoare la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. I pct. 21 [cu referire la art. 16 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 75/2005 privind asigurarea calității educației] și pct. 26 [cu referire la art. 4 alin. (1) din Legea nr. 288/2004 privind organizarea studiilor universitare] din Legea privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 96/2016 pentru modificarea și completarea unor acte normative în domeniile educației, cercetării, formării profesionale și sănătății, precum și ale legii, în ansamblul său. În: *Monitorul Oficial al României*, 2018, nr. 201.
83. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 7 noiembrie 2018, dosarul nr. 3ra-1241/18. [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=47588
84. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18 noiembrie 2020, dosarul nr. 1ra-1979/2020. [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17228
85. Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității din 25 septembrie 2017 (cauza 73/17). [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Decizie_constatare_73_17.pdf
86. Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității din 31 octombrie 2017 (cauza 103/17). [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Decizie_constatare_103_2017.pdf
87. Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității din 6 aprilie 2020 (cauza nr. 34/20). [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Decizie_constatare_34_2020.pdf
88. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 243 din 21 iulie 1995 cu privire la inițiativa legislativă despre amnistierea persoanelor, care au participat la conflictele din sudul și estul țării. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 43.
89. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 325 din 10 octombrie 1995 cu privire la inițiativa legislativă despre aprobarea Regulamentului disciplinei militare al Forțelor Armate ale Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 59-60.
90. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 346 din 30 octombrie 1995 cu privire la inițiativa legislativă de modificare a Codului penal, Codului de procedură penală și Codului

- de executare a sancțiunilor de drept penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 64.
91. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 417 din 6 decembrie 1995 cu privire la inițiativa legislativă de modificare și completare a Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr.73.
  92. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 18 din 31 ianuarie 1996 despre inițiativa legislativă privind modificarea Legii presei. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 10.
  93. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 80 din 28 martie 1996 despre inițiativa legislativă privind modificarea art. 203/6 din Codul penal al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 22.
  94. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 199 din 16 iulie 1996 despre inițiativa legislativă privind amnistia în legătură cu aniversarea a 5-a de la proclamarea Independenței Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 51.
  95. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 3 din 10 ianuarie 1997 cu privire la inițiativa legislativă pentru modificarea și completarea Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 7.
  96. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 694 din 28 iulie 1998 privind aprobarea componentei Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 72.
  97. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1646-II din 5 septembrie 2000 privind aprobarea Regulamentului de examinare a cererilor de grațiere și de acordare a grațierii individuale condamnaților. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 116-118.
  98. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 648 din 30 noiembrie 2010 pentru abrogarea Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 126-V din 24 decembrie 2009, partea referitoare la conferirea „Ordinului Republicii” domnului Dumitru Ciubașenco. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 161/1248.
  99. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1646-VII din 18 iunie 2015 pentru aprobarea semnării Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 161-165.
  100. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 16-VIII din 3 ianuarie 2017 privind retragerea cetățeniei Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 2-8.

101. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. DP1823/2020 din 2 noiembrie 2020 privind retragerea cetățeniei Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 285.
102. Decretul Președintelui Republicii Moldova privind dizolvarea Parlamentului nr. 77-IX din 28 aprilie 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 111.
103. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 106-IX din 7 iunie 2021 privind constituirea Comisiei pentru problemele grațierii persoanelor condamnate pe lângă Președintele Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 142-145.
104. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 127-IX din 23 iulie 2021 privind convocarea Parlamentului nou-ales. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 180-185.
105. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 272-IX din 13 decembrie 2021 privind aprobarea unei grațieri individuale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 309-312.
106. FURDUI, S. Natura juridică a contravenției din perspectiva jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2014, nr. 3(30), pp. 22-24. ISSN 1857-2405.
107. FUTTERMAN, S.N. The Rules of Impeachment. În: *University of Kansas Law Review*, 1975, vol. 24, issue 1, pp. 105-142. ISSN 0083-4025.
108. GAMURARI, V. Răspunderea persoanelor ce se bucură de imunități și privilegii pentru comiterea crimelor internaționale în baza obligațiilor Erga Omnes. În: *Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale*, 2008, nr. 2, pp. 18-26. ISSN 1857-1999.
109. GÎRLEȘTEANU, G. Mijloace de presiune între puteri în statul român de drept: dreptul de dizolvare a Parlamentului, dreptul de a cere reexaminarea legii, moțiunea simplă și suspendarea Președintelui. În: *Pandectele Române*, 2011, nr. 12, pp. 22-23. ISSN 2286-0576.
110. GÎRLEȘTEANU, G. Rolul Președintelui în lumina prevederilor constituționale române. În: *Pandectele Române*, 2012, nr. 9, pp. 40-47. ISSN 2286-0576.
111. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituțional, vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 494 p. ISBN 9975-70-399-2.
112. GUCEAC, I. *Tratat elementar de drept constituțional. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2022. 574 p. ISBN 978-5-88554-060-5.
113. GUȚULEAC, V. Rolul și locul Președintelui Republicii Moldova și al Curții Constituționale în sistemul puterii de stat și unele probleme privind legalitatea și legitimitatea activității lor. În: *Revista Națională de Drept*, 2020, nr. 4-6, pp. 113-126. ISSN 1811-0770.

114. GORIUC, S. *Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice și în asigurarea echilibrului în societate*: Teză de doctor în drept, Chișinău, 2006 [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/4820/>
115. GORIUC, S. Funcția de mediere a șefului de stat. În: *Administrarea Publică*, 2013, nr. 1(77), pp. 34-38. ISSN 2953-6863.
116. GERHARDT, M.J. Lessons of Impeachment History. În: *George Washington Law Review*, 1999, vol. 67, issue 3, pp. 603-625. ISSN 0016-8076.
117. Hotărârea Curții Constituționale nr. 56 din 21 decembrie 1995 cu privire la interpretarea articolului 91 al Constituției Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 4/56.
118. Hotărârea Curții Constituționale nr. 57 din 21 decembrie 1995 cu privire la constituționalitatea Decretului Președintelui Republicii Moldova din 24 august 1995 nr. 270 „Cu privire la Legea nr. 564-XIII din 22 iulie 1995”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 4/57.
119. Hotărârea Curții Constituționale nr. 2b din 2 aprilie 1996 cu privire la interpretarea prevederilor art. 93 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 23-24.
120. Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 28 februarie 1996 cu privire la interpretarea articolului 74 alineatele (1) și (2), articolului 93 alineatul (2) și articolului 143 alineatul (1) din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 16/184.
121. Hotărârea Curții Constituționale nr. 13b din 28 mai 1996 cu privire la interpretarea articolului 93 din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 38-39/19.
122. Hotărârea Curții Constituționale nr. 15b din 16 decembrie 1996 cu privire la interpretarea articolului 87 din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 1-2/1.
123. Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 26 februarie 1998 privind interpretarea unor prevederi ale art. 93 alin. (2) din Constituție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 26-27/15.
124. Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 9 iulie 1998 despre controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 1621-XIII din 2 aprilie 1998 „Privind intrarea în vigoare a unor acte legislative adoptate de Parlament”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 70/33.

125. Hotărârea Curții Constituționale nr. 40 din 24 decembrie 1998 cu privire la interpretarea unor dispoziții din art. 85 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 1-2/3.
126. Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 16 februarie 1999 pentru interpretarea art. 71 din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 22-23/14.
127. Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 18 martie 1999 cu privire la interpretarea unor dispoziții din art. 94 alin. (2) și art. 102 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 31-32/24.
128. Hotărârea Curții Constituționale nr. 20 din 16 mai 2000 pentru controlul constituționalității art. 53/2 din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 59-62/22.
129. Hotărârea Curții Constituționale nr. 17 din 12 iulie 2010 pentru controlul constituționalității Decretului nr.376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 126-128/17.
130. Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 4 decembrie 2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la exercitarea dreptului la inițiativă legislativă (*Sesizarea nr. 18a/2012*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 273-279.
131. Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 18 mai 2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legilor nr. 107 și nr. 110 din 3 mai 2013, și a Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr. 634-VII și nr. 635-VII din 16 mai 2013 și a Hotărârii Guvernului nr. 295 din 16 mai 2013 (*Sesizarea nr. 16a/2013*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 122-124.
132. Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 1 octombrie 2013 pentru interpretarea articolului 85 alin. (1) și alin. (2) din Constituția Republicii Moldova (dizolvarea Parlamentului) (*Sesizarea nr.22b/2013*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 352-357.
133. Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 28 ianuarie 2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi fiscale referitoare la taxele locale (*Sesizarea nr. 2a/2014*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 80-85.
134. Hotărârea Curții Constituționale nr. 11 din 25 martie 2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Anexa nr. 1 la Titlul IV din Codul fiscal, în redacția Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 (*Sesizarea nr. 20a/2014*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 115-119.
135. Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie

- 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*Sesizarea nr. 59a/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 20-24.
136. Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 2 martie 2016 pentru interpretarea articolului 106¹ alin. (1) din Constituția Republicii Moldova (angajarea răspunderii Guvernului) (*Sesizarea nr. 24b/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 134-139.
137. Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui) (*Sesizarea nr. 48b/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 59-67.
138. Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 10 mai 2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 345 alin. (2) din Codul contravențional (individualizarea sancțiunii) (*Sesizările nr. 26g/2016 și nr. 34g/2016*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 204-205.
139. Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 24 ianuarie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) din Constituția Republicii Moldova (codecizia la remanierea guvernamentală) (*Sesizarea nr. 5b/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 356-359.
140. Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 2 mai 2017 privind interpretarea articolului 11 din Constituție (neutralitatea permanentă). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 171-180.
141. Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 27 iulie 2017 privind controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 105-VIII din 28 martie 2017 privind desfășurarea referendumului republican consultativ asupra unor probleme de interes național (referendumul republican consultativ) (*Sesizarea nr.40a/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 95-104.
142. Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte) (*Sesizarea nr. 124b/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 18-26.
143. Hotărârea Curții Constituționale nr. 35 din 12 decembrie 2017 pentru controlul constituționalității unor prevederi din articolul 112 alin. (2) din Codul electoral (interdicția de a fi membru de partid pentru Președintele Republicii Moldova) (*Sesizarea nr. 85a/2017*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 27-32.

144. Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 21 decembrie 2018 pentru interpretarea prevederilor articolelor 1 alin. (3), 6, 7, 87 și 134 alin. (3) din Constituție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 13-21.
145. Hotărârea Curții Constituționale nr.12 din 15 mai 2019 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 în coroborare cu articolele 64 și 85 din Constituția Republicii Moldova (*Sesizarea nr. 84b/2019*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 221-225.
146. Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 10 octombrie 2019 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 172 din 27 iulie 2018 pentru modificarea unor acte legislative și din Legea nr. 288 din 15 decembrie 2017 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative (*Sesizările nr. 142a/2018 și nr. 155a/2018*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 338-343.
147. Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 7 mai 2020 pentru controlul constituționalității Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind acordarea Guvernului Republicii Moldova a unui împrumut financiar de stat, semnat pe 17 aprilie 2020, a Hotărârilor Guvernului nr. 169 din 13 martie 2020 și nr. 252 din 21 aprilie 2020 și a Legii nr. 57 din 23 aprilie 2020 (*Sesizările nr. 56a/2020, nr. 57a/2020 și nr. 58a/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 131-141.
148. Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (*Sesizarea nr. 96b/2020*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 221-225.
149. Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 23 februarie 2021 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 32-IX din 11 februarie 2021 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*Sesizarea nr. 30a/2021*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 66-72.
150. Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 22 martie 2021 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 47-IX din 16 martie 2021 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*Sesizarea nr. 60a/2021*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 96-99/56.
151. Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 11 martie 2021 privind controlul constituționalității Legii nr. 236 din 16 decembrie 2020 privind modificarea unor acte normative și a Legii nr. 240 din 16 decembrie 2020 pentru modificarea unor acte normative (activitatea farmaceutică) (*Sesizările nr. 214a/2020, nr. 222a/2020, nr. 224a/2020 și nr. 4a/2021*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 82-85.

152. Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 28 aprilie 2021 pentru controlul constituționalității Hotărârii Guvernului cu privire la propunerea declarării stării de urgență nr. 43 din 30 martie 2021 și a Hotărârii Parlamentului privind declararea stării de urgență nr. 49 din 31 martie 2021 (declararea stării de urgență). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 129-136.
153. Hotărârea Curții Constituționale nr. 38 din 7 decembrie 2021 pentru interpretarea articolelor 1 alin. (3), 20 și 116 alin.(1) și (2) din Constituție și controlul de constituționalitate al articolului 11 alin. (1) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 privind statutul judecătorului (numirea în funcție a judecătorilor până la atingerea plafonului de vârstă) (*Sesizările nr. 96a/2021 și nr. 124g/2021*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 325-333/231.
154. Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 7 aprilie 2022 pentru controlul constituționalității Legii nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor (*Sesizarea nr. 43a/2022*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 120-127.
155. Hotărârea Judecătorei Chișinău, sediul Râșcani, din 31 decembrie 2021. [online] [cit 10.01.2023]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integrati0n/pdf/ffb91fa7-0ada-437e-bf4c-da791dc10067
156. HLIPCĂ, A. *Răspunderea în dreptul constituțional: Autoreferatul tezei de doctor în drept*. Chișinău, 2010. [online] [cit 10.01.2023]. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/15510/>
157. HLIPCĂ, A. Răspunderea în dreptul constituțional. Aspecte din dreptul comparat. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 5(92), pp. 77-80. ISSN 1811-0770.
158. IANCU, Gh. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2014. 624 p. ISBN 978-606-18-0403-0.
159. IONESCU, C. Despre răspunderea Președintelui României. În: *Revista Dreptul*, 2021, nr. 10. [online] [cit 10.01.2023]. Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/he2teojqgazq/despre-raspunderea-presedintelui-romaniei?pid=424952446&expression=#p-424952446>
160. IONESCU, C. Reflecții privind dreptul Președintelui României de a adresa mesaje Parlamentului. În: *Revista Română de Jurisprudență*, 2012, nr. 6, p. 313. ISSN 1844-6450.
161. IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ. Tratat elementar*. Vol. I. București: Hercules, 1993. 256 p. ISBN: 973-9177-97-2.
162. IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ*. București: Nemira, 1996. 537 p. ISBN 973-9177-96-4.
163. Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 10 noiembrie 2021. Dosarul nr. 3ra-948/21. [online] [cit 10.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=64064

164. Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 22 decembrie 2021, dosarul nr. 2ac-232/21. [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=64974
165. Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 23 februarie 2022. Dosarul nr. 2ac-27/22. [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=65759
166. JOČIENĖ, D. Lithuania: The European Convention on Human Rights in the Lithuanian legal system: the lessons learned and perspectives for the future. În: MOTOC, I. and ZIEMELE, I. (eds.). *The Impact of the ECHR on Democratic Change in Central and Eastern Europe. Judicial Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, pp. 234-256. ISBN 9781316471340.
167. LĂDARU, I.-E. Dizolvarea Parlamentului – sursă de criză constituțională. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu, Seria „Litere și Științe Sociale”*, 2008, nr. 1, pp. 127-134. ISSN 1844-6051.
168. LEVAI, M.C., TOMESCU C. Atribuțiile Președintelui României în raport cu Parlamentul – aspecte teoretice și practice. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2012, nr. 1, pp. 84-105. ISSN 1454-1378.
169. Legea nr. 1123 din 20 iulie 1992 cu privire la distincțiile de stat ale Republicii Moldova. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 161/1248.
170. Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 59-60.
171. Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 50/237.
172. Legea nr. 595 din 24 septembrie 1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 24-26.
173. Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 88-90.
174. Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 2 iunie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 98.
175. Legea nr. 761 din 27 decembrie 2001 cu privire la serviciul diplomatic. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 20.
176. Legea nr. 1245 din 18 iulie 2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 137-138.

177. Legea nr. 317 din 18 iulie 2003 privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale (abrogată). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 208-210.
178. Legea nr. 345 din 25 iulie 2003 cu privire la apărarea națională. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 200-203.
179. Legea nr. 270 din 18 decembrie 2008 privind azilul în Republica Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 53-54.
180. Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 69-77.
181. Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17.
182. Legea nr. 120 din 23 septembrie 2021 pentru modificarea Constituției Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 238.
183. Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 72.
184. MALAURIE, PH. *Liberté et responsabilité*. Paris: Defrénois, 2004. 562 p. ISBN 978-2-85623-064-0.
185. MAHONEY, P. Right to a fair trial in criminal matters under article 6 ECHR. În: *Judicial Studies Institute Journal*, 2004, pp. 107-129. ISSN 1339-3426.
186. MIHAI, GH.C., MOTICA, R.I. *Fundamentele dreptului. Optima justitia*. București: All Beck, 1999. 191 p. ISBN 978-973-943545.
187. MICU, V. *Răspunderea parlamentară: teorie și practică*: Monografie. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, 2017. 302 p. ISBN 9975537782.
188. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. București: C.H. Beck, 2008. 1507 p. ISBN 978-973-115419-0.
189. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ediția a II-a. București: C.H. Beck, 2019. 1424 p. ISBN 978-606-18-0847-2.
190. NEGRU, A., CHICU, O. Interacțiuni doctrinare dintre răspunderea juridică și responsabilitatea juridică. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe Sociale”*, 2018, nr. 8(118), pp. 35-44. ISSN 1814-3199.
191. NEGRU, B., COJOCARU V. *Tehnica legislativă*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1997. 112 p. ISBN 9975-923-36-4.

192. NEGRU, B. Responsabilitatea și răspunderea juridică într-un stat democratic de drept. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr. 12, pp. 43-47. ISSN 1811-0770.
193. NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. et al. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: ARC, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.
194. NIȚU, D. Imunitatea Președintelui României în dreptul penal. În: *Revista Dreptul*, 2012, nr. 2 [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm3tmmzygu4q/imunitatea-presedintelui-romaniei-in-dreptul-penal>
195. NIȚU, D. *Imunitatea șefului de stat în dreptul penal*. București: Universul Juridic, 2012. 630 p. ISBN 978-973-127-862-9.
196. Opinia parțial separată a dlui judecător Tudor Panțîru la Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*Sesizarea nr. 59a/2015*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 20-24.
197. Opinia separată disidentă a judecătorului Serghei Țurcan la Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 aprilie 2021 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 108-110.
198. Opinia separată a dlui judecător Serghei Țurcan la Decizia Curții Constituționale nr. 103 din 29 august 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 35a/2023 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 824 din 10 februarie 2023 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și a Hotărârii Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 pentru aprobarea Programului de activitate și acordarea votului de încredere Guvernului. [online] [citată 15.09.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/opinii/d_103_35a_Opinie_separata_-_Turcan_Serghei.pdf
199. OSMOCHESCU, N. Atribuțiile șefului de stat în domeniul politicii externe. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice*. Vol. 2 (7-8 noiembrie 2020, Chișinău). Chisinau: CEP USM, 2020, pp. 9-13. ISBN 978-9975-152-48-8.
200. OHNESORGE, J. Comparing Impeachment Regimes. În: *Duke Journal of Comparative and International Law*, 2021, vol. 31, issue 2, pp. 259-300. ISSN 1053-6736.
201. Opinion on the proposal by the President of the Republic to expand the President's powers to dissolve Parliament, adopted by the Venice Commission at its 111th Plenary Session (Venice, 16-17 June 2017). CDL-AD(2017)014-e, [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)014-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)014-e)

202. Opinion on the constitutional situation with particular reference to the possibility of dissolving Parliament, Adopted by the Venice Commission at its 119th Plenary Session (Venice, 21-22 June 2019) [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)012-e)
203. Protocolul adițional nr. 1 la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/50334>
204. POPA, C. *Consolidarea regimului de guvernare prin prisma constituționalismului contemporan din Republica Moldova*: Teză de doctor în drept, Chișinău, 2017. 156 p.
205. POPA, V. *Repere constituționale pentru depășirea crizei politice în Republica Moldova: argumente teoretice și soluții practice*. Chișinău: IDIS Viitorul, 2009 [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <http://viitorul.org/files/library/Criza%20politica%20norme%20constitucionale.pdf>
206. POPA, V. *Tratat de drept constituțional și instituții politice*. Chișinău: S.n., 2021. 1024 p. ISBN 978-9975-84-148-1.
207. POPESCU, R.D., GHEORGHE, A. Producerea efectelor juridice ale actelor normative. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2012, nr. 2, pp. 103-139. ISSN 2247-8329.
208. POSTOVAN, D. Are Președintele Republicii Moldova dreptul discreționar la desemnarea candidatului pentru funcția de prim-ministru? În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr. 5(187), pp. 17-26. ISSN 1811-0770.
209. PUIE, O. *Discuții în legătură cu actele emise de către Președintele României în exercitarea atribuțiilor sale constituționale și legale și cu soluționarea litigiilor derivate din aceste acte*. În: *Revista Dreptul*, 2015, nr. 3, p. 139-167. ISSN 1018-0435.
210. Proiecte de acte normative. [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://www.presedinte.md/rom/proiecte-de-decizii>
211. Proiectul de lege privind acordarea unor facilități fiscale și vamale pentru cetățenii Republicii Moldova care revin cu traiul în Republica Moldova [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://www.presedinte.md/app/webroot/uploaded/Proiect%20de%20lege%20facilitati%20fiscale.pdf>
212. Proiectul legii nr. 288 din 25 septembrie 2017 pentru modificarea și completarea Codului penal [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3909/language/ro-RO/Default.aspx>
213. *Președinția vine cu precizări privind grațierea mamei a cinci copii din Drochia, ajunsă după gratii pentru escrocherie* [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil:

<https://protv.md/actualitate/presedintele-vine-cu-precizari-privind-gratierea-mamei-a-cinci-copii-din-drochia-ajunsa-dupa-gratii-pentru-un-credit---2585127.html>

214. RUSANOVSKI, I. Evaluarea extraordinară a judecătorilor CSJ și înființarea Comisiei de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor sau riscul aservirii puterii judecătorești? În: *Studii Juridice Universitare*, 2022, nr. 1, pp. 173-183. ISSN 1857-4122.
215. Report on Legislative Initiative adopted by the Venice Commission at its 77th Plenary Session (Venice, 12-13 December 2008), CDL-AD(2008)035-e [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2008\)035.aspx](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2008)035.aspx)
216. STATI, V. Despre inițiativa legislativă de incriminare a neexecutării hotărârilor Curții Constituționale a Republicii Moldova. În: *Актуальные научные исследования в современном мире*, 2017, Выпуск 11(31), Часть 8, pp. 112-118. ISSN 2524-0986.
217. SLUSARENCO, S., POZNEACOVA, V. Unele considerații privind rolul instituției prezidențiale. În: *Revista Națională de Drept*. 2020, nr. 10-12(240-242), pp. 65-80.
218. SÎRBU, S. Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova la numirea Guvernului. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe Sociale”*, 2022, nr. 8(158), pp. 211-216. ISSN 1814-3199.
219. SÎRBU, S. Promulgarea legilor de către Președintele Republicii Moldova. În: *Studii Juridice Universitare*, 2022, nr. 2, pp. 183-194. ISSN 1857-4122.
220. SÎRBU, S. Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul apărării. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe juridice*, 2023, nr. 16, pp. 327-335. ISSN 1857-0976.
221. SÎRBU, S. Dreptul la inițiativă legislativă al Președintelui Republicii Moldova. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”*, ediția a VIII-a, 25 februarie 2022, Chișinău. Chișinău: AAP, Print-Caro, 2022, pp. 336-340. ISBN 978-9975-3542-2-6.
222. SÎRBU, S. Dizolvarea Parlamentului – atribuție a Președintelui Republicii Moldova. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*. Vol. 8, Partea a 2-a, 4 iunie 2021, Cahul. Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2021, pp. 147-153. ISBN: 978-9975-88-060-2.
223. SÎRBU, S. Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe. În: *Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration: 4th International Conference*. Vol. 2, 3-4 decembrie 2021. Chișinău: S.n., 2021, pp. 31-38. ISBN 978-9975-3527-2-7.

224. SLIPENSKI, B. Reflecții asupra instituției răspunderii șefului de stat. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 5, pp. 25-31. ISSN 1810-309X.
225. Sesizarea nr. 59a din 28 decembrie 2015 privind controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1877- VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim- ministru și interpretarea unor sintagme din art. 98 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova [online] [citată 10.01.2022]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=sesizari&docid=384>
226. Sesizarea nr. 118b din 6 septembrie 2017 privind interpretarea unor sintagme din art. 75 alin. (1) și art. 88 lit. f) din Constituție și a unei sintagme din Hotărârea Curții Constituționale nr. 57 din 3 noiembrie 1999 [online] [citată 10.02.2022]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=sesizari&docid=678>
227. Sesizarea nr. 108b din 26 iulie 2018 privind interpretarea unor prevederi din Constituție [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=sesizari&docid=862>
228. Sesizarea nr. 31b din 6 martie 2020 privind interpretarea articolelor 77 și 86 din Constituție [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/31b_2020.03.06.pdf
229. SAMAHON, T. Impeachment as Judicial Selection. În: *William & Mary Bill of Rights Journal*, 2010, vol. 18, issue 3, pp. 595-656. ISSN: 1065-8254.
230. SATZGER, H., ZIMMERMANN, F., EIBACH, M. Does Art. 18 ECHR Grant Protection Against Politically Motivated Criminal Proceedings? Rethinking the Interpretation of Art. 18 ECHR Against the Background of New Jurisprudence of the European Court of Human Rights. În: *European Criminal Law Review*, 2014, iss. 3, pp. 106-112. ISSN 2191-7442.
231. TATARU, G. *Răspunderea șefului de stat: concept și forme*. În: *Supremația Dreptului*, 2016, nr. 3, p. 12-17. ISSN 2245-1971.
232. TATARU, Gh. Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a șefului de stat. În: *Supremația Dreptului*, 2017, nr. 2, pp. 74-82. ISSN 2245-1971.
233. TATARU, Gh. Reflecții asupra răspunderii penale a șefului de stat. În: *Legea și Viața*, 2017, nr. 5(305), pp. 49-52. ISSN 1810-309X.
234. TATARU, Gh. Temeiurile răspunderii penale a șefului de stat. În: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 6, Vol. 2, 15 iunie 2017, Chișinău. Chișinău: Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, 2017, pp. 206-209. [online] [citată 10.01.2023]. Disponibil:

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Tendinte%20contemporane_Vol_II%2C%202017.pdf

235. TATARU, Gh. *Imunitatea șefului de stat: evoluție, conținut și forme* [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <http://sd-vp.info/2016/imunitatea-sefului-de-stat-evolutie-continut-si-forme/>
236. TELEKI, C. Due Process and Fair Trial in EU Competition Law. The Impact of Article 6 of the European Convention on Human Rights. În: *Nijhoff Studies in European Union Law*, Volume: 18, Brill, Nijhoff, 2021, 380 p. ISBN 978-90-04-44721-9.
237. TOADER, T. *Constituția României reflectată în jurisprudența constituțională*. București: Hamangiu, 2011. 344 p. ISBN 978-606-522-568-8.
238. ȚURCAN, S. Unele considerații teoretice privind formele juridice ale șefului statului. În: *Studii Juridice Universitare*, 2008, nr. 1-2, pp. 9-14. ISSN 1857-4122.
239. ȚURCAN, S., GHERLAN, M.-G. Reglementarea constituțională a demiterii șefului statului (analiză comparativă). În: *Studii Juridice Universitare*, 2017, nr. 1-2(37-38), pp. 39-51. ISSN 1857-4122.
240. ȚURCAN, L. Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova și Președintelui României în sistemul autorităților publice. Studiu comparativ. În: *Revista Națională de Drept*, 2021, nr. 4, pp. 26-40. ISSN 1811-0770.
241. VALENTIN, C. Criza articolelor 85 și 103 din Constituție. În: *Noua Revista de Drepturile Omului*, 2009, nr. 4, pp. 3-11. ISSN 1841-4710.
242. VRABIE, G. *Organizarea politico-etatică a României. (Drept constituțional și instituții politice)*. Vol. 2. Iași: Cugetarea, 1999. 376 p. ISBN 97395314-6-6.
243. *Val Butnaru renunță la Ordinul Republicii: E, pur și simplu, ofensator* [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <http://apropomagazin.md/2014/09/19/val-butnaru-renunta-la-ordinul-republicii-e-pur-si-simplu-ofensator/>
244. ZAPOROJAN, V. Interferența jurisdicției administrative și constituționale în Republica Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr. 1(76), pp. 38-41. ISSN 1811-0770.
245. ZAPOROJAN, V., DARI, V. *Standardele internaționale actuale de reglementare a dreptului la cetățenie*. În: *Revista de studii interdisciplinare „C. Stere”*, 2017, nr. 3-4(15-16), pp. 16-28. ISSN 2457-5550.
246. ZAPOROJAN, V. *Demiterea Președintelui Republicii Moldova – variantă a „impeachment-ului” clasic* [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <http://constitutia.md/demiterea-presedintelui-republicii-moldova-varianta-a-impeachment-ului-clasic/>

247. ŽALIMAS, D. Rolul Curții Constituționale în soluționarea crizelor constituționale: experiența Lituaniei. În: *Buletinul Curții Constituționale a Republicii Moldova*, 2017, nr. 1, pp. 10-26. ISSN 2537-6195.
248. ZIMMERMANN, F. (ed.). *Criminal Liability of Political Decision-Makers: A Comparative Perspective*. Cham: Springer, 2017. 408 p. ISBN 978-3-319-52050-6.

DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, Sîrbu Serghei, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Sîrbu Serghei

Aprilie 2024

CV-ul AUTORULUI

Sîrbu Serghei

28 septembrie 1980,
Republica Moldova, mun. Chișinău, tel. +37360018080,
e-mail: sirbusergiu@gmail.com

PREGĂTIRE

PROFESIONALĂ:

Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept,
Doctorand, Departament Drept Public (2014-prezent)

Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept,
Magistru în drept constituțional (2006-2007)

Academia de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova, Facultatea Economie și Management Public,
Magistru în management (2003-2006)

Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept,
Licențiat în drept economic (1998-2002)

Liceul Teoretic „Nicolae Iorga”, mun. Chișinău (1990-1998)
Școala Medie nr. 39, mun. Chișinău (1986-1990)

EXPERIENȚĂ

PROFESIONALĂ:

OSCE/ODIHR

Expert electoral (monitorizare internațională a alegerilor) (2021–prezent)

A.O. „Centrul pentru Investigații Juridice și Apărarea Drepturilor Omului”,
Președinte (2010-2015, 2021–prezent)

PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA

Deputat în Parlament (2010-2021)

- Președinte al Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică; membru al Consiliului Suprem de Securitate (2020-2021)
- Vicepreședinte și Membru al Comisiei juridice, numiri și imunități (2011-2014, 2014-2019, 2019-2020)
- **Vicepreședinte al Parlamentului** (2014)
- Membru AP OSCE, șef delegație națională, membru al Comitetului de asociere RM-UE (2014-2019)

Universitatea Agrară de Stat din Moldova,
Lector universitar, drept constituțional (2017-2019)

Aparatul central al CC al PCRM

Şef secție juridică, reprezentant la Comisia Electorală Centrală, Curtea Constituțională, instanțe de judecată (2009-2010)

Î.S. „Aeroportul Internațional Chișinău”

Consilier în probleme juridice al Directorului General (2007-2009)

Ministerul Justiției al Republicii Moldova

Membru al Comisiei de certificare (2007-2009)

APARATUL PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA
(2002-2009)

- Şef adjunct al Direcției drept și relații publice (2008-2009)
- Şef adjunct al Serviciului acte ale Președintelui (2005-2008)
- Consultant principal în Serviciul acte ale Președintelui (2002-2005)

**STAGII DE
FORMARE:**

Institutul European de Studii Politice, Forumul mondial al democrației, Strasbourg, 2013

Programul Bibliotecii Congresului SUA, Washington, Raleigh, 2011
Programul Departamentului de Stat al SUA – sistemul politic al SUA, Washington, 2008

Multiple conferințe, forumuri internaționale, vizite de studiu pe platforma UE, a Parlamentului European, a Consiliului Europei, a Comisiei de la Veneția, OSCE etc. (2005-2021)

**LUCRU DE
CERCETARE:**

Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul apărării. În: Anale științifice al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2023, nr. 16, pp. 327-336.

Rolul și atribuțiile șefului statului în domeniul economic. În: Materialele Conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională „Drepturile Omului și Justiția în Republica Moldova în contextul integrării europene”, 10 decembrie 2022, Chișinău, USPEE, pp. 239-246.

Promulgarea legilor de către Președintele Republicii Moldova În: Revista „Studii Juridice Universitare”, ULIM, 2022, nr. 2, pp. 183-194.

Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova la numirea Guvernului. În: „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria Științe sociale, Universitatea de Stat din Moldova, 2022, nr. 8, pp. 211-216.

Dreptul la inițiativă legislativă al Președintelui Republicii Moldova. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”, ediția a VIII-a, 25 februarie 2022, Chișinău. Chișinău: AAP, Print-Caro, 2022, pp. 336-340.

Dizolvarea Parlamentului – atribuție a Președintelui Republicii Moldova. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. Vol. 8, Partea a 2-a, 4 iunie

2021, Cahul. Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2021, pp. 147-153.

Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe. În: Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration: 4th International Conference. Vol. 2, 3-4 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău: S.n., 2021, pp. 31-38.

Referendum constituțional decizional. Realitate sau mit? În: „Integrare prin cercetare și inovare. Rezumate ale comunicărilor Conferinței științifice naționale cu participare internațională”, Chișinău: CEP USM, 2016, pp. 242-245.

Teza de doctorat: Răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova (USM, Drept constituțional, prezent)

Teza de magistrat: Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice (USM, Drept constituțional, 2007)

Lucrare de diplomă: Administrarea fiduciară a bunurilor (USM, Drept economic, 2002)

MENTIUNI:

Decorat cu medalia „Meritul Civic” (2009)
Grad de calificare a funcționarului public: Rangul I, Consilier de stat al Republicii Moldova de clasa a III-a (2009)

APTITUDINI:

Limbi: L. română – nativă; L. rusă – C1, C2; L. engleză – B2
L. franceză – A2

Competențe digitale: Windows, macOS, MS Office, web, programe legislative și uzuale